

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
«Dört kuş al, onları yanında topla» âyetinin tefsiri	11 8
Bu Hüreyre'nin rivayet ettiği «Kâfir yedi barsakla, mü'min ise bir barsakla yer» hadisinin buyuruluşundaki sebep	21 13
Karaltısını görüp de utanmasın ve rahatça çıkıp gitsin diye Hz. Mustafa aleyhisselâmın oda kapısını açması ve kendisini gizlemesi	29 17
O misafirin dönüp Hücre-i Saâdet'e gelmesi, kirl ettiklerini Resûlullah'ın mübarek elleriyle yıkamakta olduğunu görmesi, sonra utancından üstünü başını parçalayıp kendi haline ağlaması ve feryad etmesi	36 21
H. Mustafa (S.A.V.) efendimizin o bedevî misafire iltifat buyurması, umidsizlik ateşine yanmış, hacâlet ve nedâmete düşmüş olduğundan dolayı yanıp kavranan misafir arabı teselli ve teskin etmesi	50 28
Düsta olan namaz, oruç ve sair ibâdetler, içteki nûra şahittir	54 30
Suyun bütün pislikleri temizlemesi, Allah teâlânın da suyu pislikten arıtması, şüphesiz Hak teâlâ Kuddûs, yani temizleyicidir	59 32
Kullanılmış ve bulanıp kirlenmiş suyun Hak teâlâdan medet istemesi	63 34
Hâricî iş ve sözün, içe ve içteki nûra şahâdeti	68 37
Ârîfin kalbindeki Nûr-ı lâhî, ârîfin söz ve fiiline hâcet kalmadan ve onun söz ve fiilinden ziyade kendini halka gösterir. Nasıl ki güneş doğup yükselince horoz sesiyle müezzinin vakti ilânına ve diğer âlâmetlere hâcet kalmaz. Bir iş ve bir söz olmasa da güneşin nûru güneşe şahâdetlik eder	69 37
H. Mustafa (S.A.V.) efendimizin misafirine şahâdeti tâlim etmesi	75 40
«Şeytanım, benim elimde müslüman oldu» hadisine göre Ruhun gıdası olan nur, ruha eş ve dost olmak için, velîlerin cisimlerine gıda olur	83 44
Ten ehli olanların Ruh gıdasını inkâr ederek âdî bir yemeğe titremeleri	88 47
Levh-i Mahfuz ve herkesin, günlük nasibi ne kadersa o levh'den o kadarına akıl erdirmesi, Cebrâil aleyhisselâmın her gün o levh'den bir şey anlamasına benzer	93 49
Birbirine aykırı gidişler ve çeşitli didişler, karanlıkta kâblenin ne tarafta olduğunu arayanların haline ve denizin dibinde inci arayan dalgıçların durumuna benzer	97 51

Bizim ferâce dediğimiz bol cûbbeye önce ferâce denilmesinin sebebi	105 55
Tâvûs kuşunun tabiatı ve İbrahim aleyhisselâmın onu kesmesindeki sebep	117 61
Allah'ın lütfu ve kahrını herkes bilir, yine herkes kahr-ı ilâhî'den kaçır, lütf-u ilâhîye sarılır. Lâkin Hak teâlâ kahrını lütfu, lütfunu da kahrda gizlemiştir. Hal ve hakikatı müşahade edenlerle yalnız zâhiri görenlerin ayrılması için bu hal, yani kahrın lütfu, lütfun kahrda gizlenmiş olması Allah'ın bir mekridir ve imtihanıdır. Nitekim :	122 64
Mütezeile : Cüz'î akıllar asılda müsâvidir. Aralarındaki çokluk ve azlık; öğrenmek, riyâzet ve tecrübe etmekle hâsıl olur derler. Onların hilâfına olarak akılların, yaratılıştâ birbirinden farklı oluşu	132 69
Köpeği açlıktan ölen ve dağarcığı ekmekle dolu olduğu halde köpeğine bir lokma bile vermeyip de ölümüne ağlayan, şiirler söyleyen, başına yüzüne vuran arabin hikâyesi	138 72
İnsana, kendini görüp beğenen kendi gözünden daha tehlikeli hiç bir kötü göz olamaz. Ancak gözü, Hak nuruyla değişmiş ve : «Benimle duyar, benimle görür» sırrına ermiş, varlığı varlıksız bir hâle gelmişse o başka	144 75
«Az kaldı ki kâfirler, gözleri ile seni yere düşüreceklerdi» âyetinin tefsiri	147 76
Bir hakîmin, güzel kanatlarını gagasıyla koparıp atan ve kendisini kel ve çirkin bir hâle koyan tâvûs kuşunu görüp hayretle : «Kendine acı mıyor musun?» diye sorması, tâvûsun da : «Acıyorum amma, benim için can, kanaddan azizdir, kanad ise canımın düşmanıdır» diye cevap vermesi	155 80
Nefs-i Mutmainne'nin saflığı ve temizliği bir takım düşüncelerle bulanır. Nitekim, aynanın üzerine bir yazı yazsan, yahut nakış yapsan da sonra temizlesen o yazının ve nakışın aynanın sahında eseri kalır	161 83
Resûl-i Ekrem (S.A.V.) in, «İslâm'da ruhbâniyyet yoktur» hadisi şerifi	168 87
Bir âşıkın Hak'tan kazandığı sevap da Hakdır	174 90
Resûl-i Ekrem (S.A.V.) in, «Ölümünü, ölmeden önce isteyen, ölmemiş sayılır. İyiyse iyiliğe ulaşmaya acele eder, kötü bir şahıs ise kötülüğünün daha az olmasını diler» meâlindeki hadis-i şerifinin tefsirine dâir	179 92
Hârut ile Mârûf'un Bâbil kuyusunda mahpus oldukları gibi akıl ve ruh da su ve çamurdan müteşekkil olan beden kafesine hapsedilmişlerdir	182 94
Tâvûs'un sorana cevap vermesi	187 96
Hünerler, zekâvetler ve dünya malı, tâvûsun kanadı gibi insanın canına düşmandır	189 97
Gündüzün güneşte yok olan yıldızlar gibi Hak varlığında olup olup kendisinden geçenler, hüner ve sanatlarıyla şerlerinden emin olmuşlardır	194 100
Yok olana tehlike olmaz	
Allah'dan gayri her şey hem yer ve hem yenilir. Çekirge avlamakta olan ve ardında onu avlamaya kalkışan aç bir doğandan gafil bulunan kuş gibi... Şimdi, ey Âdemoğlu, sen yiyor ve avlanıyorsun ama sen de seni yiyecek olandan gafil olma. Eğer seni yiyecek olanı sûret gözüyle gö-	

remiyorsan ibret gözüyle bak ki bu bakışla inşaallah sûret gözün de açılır	207	106
İbrahim Halil aleyhisselâmın kargayı öldürmesi ve bunun bir müridde bulunan kötü ve helâk edici sıfatlardan hangisinin giderilmesine işaret olduğu	221	113
Bir ceylân yavrusunun eşek ahırında mahpus kalması, eşeklerin o gariple kâh iüp kakmak ve ısırarak, kâh eğlenmekle alay etmeleri, gıdası olmayan kuru saman yemeye mecbur kalması... Bu hallerin hepsi, dünya, şehvet ve heva erbabı arasında kalmış bir has kulun sıfatıdır. Resûlullah (S.A.V.) «İslâm garib olarak başladı, yine garib olarak biter. Garib olanlara ne mutlu» buyurmuştur. Evet, Hak peygamberi doğru söylemiştir	236	121
Sultan Muhammed Harzemşâh'ın, ahâlisi tamâmiyle râfızî olan Sebzâr şehrini savaşla alması, ahâlisinin aman dilemesi, Harzemşâh'ın da bu şehirden Ebûbekir isimli birini bana hediye olarak getirirseniz size aman veririm demesi	239	122
Eşekler ahırındaki ceylân hikâyesinin arta kalanı	255	130
«Ben yedi artık öküz gördüm, yedi semiz öküzü yedi» âyet-i kerimesinin tefsiri ve İbrahim aleyhisselâmın horozu kesmesi, müridin bâtınındaki kötü ve helâk edici sıfatlardan hangisinin giderilmesine işaret olduğunun beyânı	265	135
«İnsanı en güzel bir sıfatla yarattık. Sonra onu aşağılıkların en aşağısına reddettik» âyeti ile «Kimi yaşatır ömrünü uzun edersek, onu kocaltır, güzelliğini ve kuvvetini azaltırız» âyetinin tefsiri	271	138
«Onu aşağılıkların en aşağısına reddettik. Ancak inanan ve iyilikte bulunanlar müstesnâ. Onlara sonu olmayan ve kesilmeyen ecir vardır» âyetinin tefsiri	275	140
Yok gibi görünen ve hakikatte var olan âlemle, yok olduğu halde var görünen âlem	288	147
Hz. Muhammed (S.A.V.)'in bir hadîsinin tefsiri	294	150
«O sizinle beraberdir» âyetinin tefsiri	299	152
«Bütün derdlerini bir dert yapanı. Cenâb-ı Hak başka derdlerden kurtarır. Fakat derdlerini dağıtan, birçok şeylere dertlenen kişiyi, hangi vâdide helâk olacaksa Hak kayırmaz» hadîs-i şerîfinin tefsiri	303	154
«Eğer yolcu isen sana yol açarlar, eğer yok olursan sana varlıkla yönlirler» beytinin mânâsı	307	156
Peygamberlik iddîâ eden bir şahsa : «Ne yedin de böyle saçma sapan söylüyorsun?» dediler. «Eğer bir şey bulup yeseydin ne sersemleşir, ne de saçma sapan söyledim» dedi... Her doğru söz, ehli olmayana söylenilirse saçma denir, hattâ söyleyenler o sözü söylemeye görevli olsalar bile	310	158

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM

Ancak O'na dayanır ve ancak O'ndan yardım dileriz. Kalblerin anah-tarı O'nun nezdindedir. Yarattıklarının en hayırlısı Muhammed'e (S.A.V.), bütün âl'ine ve ashâbına rahmet dileriz.

Bu, Mesnevî defterlerinin ve mânevî beyânâtın beşincisidir; şunu bildirir: Şeriat muma benzer, yol gösterir. Fakat mumu ele almakla yol aşılmış olmaz. O mumun ışığında yol'a düzöldün mü, işte bu gidiş tarıktır, maksadına ulaştın mı o da hakikat.. Bunun için: «**Hakikatler meydana olsa idi şeriatler ve yollar bâtil olurdu**» denmiştir. Nitekim bir bakır (İlm-i Kimyâ) ile altın haline gelse veyahut aslında altın olsa idi, artık onun için, ne Kimyâ ilmine ihtiyaç kalır ve ne de o ilme göre iksir ile muâmele görmesine lüzum vardır? Kimyâ ilmi «Şeriat»tir, bu ilme göre iksir ile muâmele görmek de «Tarikat»tir. İşte bu sebeble: «**Ulaşılabacak şeye ulaştıktan sonra delil aramak da, ulaşmadan delili bırakmak da kötüdür**» denilmiştir. Hâsılı şeriat, hocadan veya kitaptan (İlm-i Kimyâ) yı öğrenmeye benzer. Tarikat, ilm-i kimyâyâ göre eczâların kullanılmasıyla iksirin elde edilmesi ve bakırın iksire sürülmesidir. Hakikatsa bakırın halis altın olmasıdır. İlm-i kimyâyı bilenler, biz bu bilgiye sahibiz diye sevinirler. Kimyâ san'atıyla meşgul olanlar da, biz böyle işler yapıyoruz diye sevinirler. Hakikati bulanlar ise, biz altın olduk, bilgiden de kurtulduk, işlemeden de... Biz Hak hürleriyiz, diye mesrûr olurlar. «**Her zümre nâil olduğu şeyle ferahyâb olur, sevinir.**» Yahut da (Şeriat) tıb bilgisine benzer. (Târikat) o ilme göre perhîz etmektir, ilâçları almak ve kullanmaktır. (Hakikat) ise ebedî sıhhati bulmak ve dolayısıyla bu ikisinden de kurtulmaktır. Bir insan bu hayatta ölünce, şeriat ve tarikat ahkâmı ondan münkatî olur. Ölen o kimse hakikata vâsıl olmuşsa: «**Keşke kavmim, Rabb'im beni ne yüzdən yarlıgadı, bilselerdi**» diye nârâ atar. Eğer hakikate ulaşmadan ölmüşse: «**Ne olurdu, amel defterim verilmeseydi; hesâbım nedir, bilmeseydim; keşke ölüm beni büsbütün öldürseydi de bir daha dirilmeseydim. Malım mülküm beni kurtarmadı, bana bir fayda vermedi; gücüm kuvvetim bitti**» diye bar bar bağırır. Şeriat ilimdir, tarikat ameldir, Hakikat ise Allah'a vâsıl olmaktır.

فَنَكَانَ رَجْوَالًا

رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

«Artık kim Rabbine kavuşmayı ümid (ve arzu) ediyorsa güzel bir amel işlesin ve Rabbine ibâdetle (hiçbir kimseyi ve hiçbir şeyi) ortak tutmasın!..»

Allah'ın rahmeti, yarattıklarının en hayırlısı Muhammed (S.A.V.) in, âl'i ve ashabının üzerine olsun...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

16214

شه حسام الدين كه نور انجمت

طالب آغاز سفر نجمت

«Yıldızların şâhı olan şah Hüsâmeddin, Mesnevî'nin beşinci cildine başlanılmasını istemektedir.»

Ehl-i tarîk arasında, kibâr-ı evliyâullâhın mânevî büyüklüğüne işâret olmak üzere, kendilerine (sultan) ve (şâh) gibi lakablar verirler.

(Sultan Abdülkâdir Geylânî), (Şâh Nakşibend Buhârî) gibi Hüsâmeddin Çelebi de büyük evliyâullah'dan olduğu için Hz. Mevlânâ, onu o sûretle zikrelemiştir.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

Sûre-i En'âm'daki: «O, karanın ve denizin karanlıkları içinde kendileriyle yollarınızı doğrultmanız için, sizin fâidenize, yıldızları yaratandır².» âyet-i kerîmesindeki yıldızları, bazı muhakkikler: «Nefs ve hevâ zulmetlerini irşad nûruyla aydınlatacak ve sâliklere hidâyet yolunu gösterecek kâmil mürşidler» diye tefsir etmişlerdir.

Hazret-i Mevlânâ, Hüsâmuddin Çelebi'ye (nûr-i encem) demekle onun, devrinin mürşidi olduğunu haber veriyor.

(1) Sûre-i Kehf: 110.

(2) Sûre-i En'âm: 97.

Hüsâ müddin Çelebi hazretleri, bir mesnevî tanzimini Hz. Pîre ricâ etmiş, onun talebi üzerine dört cildin tanzimi hitam bulmuştu. Anlaşılan beşinci cilde başlanılmasını da istemiş olacak ki, Hazret-i Mevlânâ Hüsâ müddin Çelebiye hitâb ediyor ve diyor ki:

16215

ای ضاء الحق حام الدین راد
اوستاد ان صفارا اوستاد

«Ey Hakkın ziyâsı ve cömert olan, safâ üstadlarının da üstâdı bulunan Hüsâ müddin.»

(Râd) kelimesi: Kerim ve sahi mânâsınadır. Hüsâ müddin Çelebi'nin pederi Şeyh Muhammed (rahimehullâh) vefat ettiği vakit oğlu epeyce bir mirâsa nâil olmuş, sonra Cenâb-ı Pîr'e intisab ederek ihvân-ı mevlevîye hakkında nakden bir çok fedâkarlıkta bulunduğu gibi seyr ü sülûk ile benliğinden de geçmişti. İşte bu gibi hallerinden dolayı Hazret-i Mevlânâ (Cömert Hüsâ müddin) diye hitâb ediyor.

Safâ: Beşerîyyet bulanıklığından durulmaktır. (Üstâdân-ı safâ) böyle bulanıklıktan durultmayı bilen mürşidler demektir. Hazret-i Mevlânâ, halife-i ekme'lînin o mürşidlere de üstad olduğunu haber veriyor.

16216

گر نبودی خلق محبوب و کثیف
ور نبودی حلقها تنک و ضعیف

«Eğer halkın gözleri hakikati görmekten perdeli olmasaydı ve havsalar dar ve zaif bulunmasaydı.»

16217

در مدیحت داد معنی دادمی
غیر این منطق لبی بکشادمی

«Seni hakkiyle ve kemâlâtına lâıyk bir surette medhederdim, bu sözlerden başka sözler söyleyecek bir dudak açardım.»

16218

لیک لقمه باز آن صوم نیست
چاره اکنون آب و روغن کرد نیست

«Lâkin, doğan kuşunun lokmasını kuyruk sallayan yont kuşu yutamaz. Çâresi ise yağa su karıştırmak, yâni idare etmek ve herkesin anlayabileceği kadar söylemektir.»

16219

مدح توحیفست بازندانان
گرم اندر مجمع روحانیان

«Zindan ehline, - yâni tabiat ve gaflet mahpusu olanlara - senin medhinde bulunmak yazıktır. O medhi ruhânîlerin ictimâgâhında - yâni enbiyâ ev evliyâ ruhlarının bulunduğu yerde - söylerim.»

16220

شرح توغبست با اهل جهان
همچور از عشق درام درنهان

«Dünyâ ehline seni şerhetmek, aldanmak ve zarara girmektir. Onun için, aşk sırrı gibi, seni gizliyorum.»

16221

مدح تعریفست و تخریق حجاب
فارغست از شرح و تعریف آفتاب

«Medh, bir kimseyi, bilmeyenlere anlatmak ve hakkındaki gaflet perdesini yırtmaktır. Halbuki, Güneşin şerh ve târif olunmaya ihtiyacı yoktur.»

Sen de mânevî bir güneş olduğun için medh ve tarife ihtiyâcın yoktur. Zâten:

16222

مادح خورشید مداح خود است
که دو چشمم روشن و نامرمد است

«Güneşi medheden kendisini medhetmiş olur; (iki gözüüm de aydındır, çapaklı değil, ağrımıyor) demek ister.»

16223

ذم خورشید جهان ذم خود است
که دو چشمم کور و تاریک و بدست

«Dünya Güneşini zemmeylemek de; (İki gözüüm kördür, karanlıktır ve çipildir) diye kendisini zemmetmek olur.»

16224

تو بختا بر کسی کاندر جهان
شد حسود آفتاب کامران

«Âlemde murâdına ermiş güneşe hased eden kimseye sen merhamet ve şefkat göster.»

Çünkü bir veliye düşmanlıkta bulunmak, Allah ile çarpışmaya kalkışmak olur.

Bilâl-i Habeşi (Radıyallâhü anh) yi İslâmdan döndürmek için ona türlü türlü işkence yapan (Ümeyye bin Halef) in sonu ne oldu? Bedr gazâsında katledilip belâsını buldu. Hattâ kendisi şişman, hava da çok sıcak olduğundan cesedi çabucak kokuştu. Sairlerinin gömüldükleri çukura götürülemediğinden üstüne kum ve toprak atılmak sûretiyle leşi örtüldü. Yâni cife halini alan cesedini toprak kabul etmedi.

Güneş düşmanı, yâni enbiyâ ve evliyâ düşmanı olanlar;

16225

نانش پوشید هیچ از دیدها
وز طراوت دادن پوشیدها

«Gözlerden Güneşin ziyâsını gizleyebilirler mi? Onun hergünkü tazeliğini pörsüdüp, sol durmaya muvaffak olurlar mı?»

16226

یاز نورنی حدش نماند کاست
یادفع جاه او نماند خاست

«Yahud, onun sonsuz ziyâsını eksiltmeye ve bulunduğu yüksek mevkiden düşürmeye muktedir midirler?»

Meselâ yakın zamanlarda gâfilin biri çıkmış, Mesnevî ile nâzım-ı âlîsini tenkide kalkışmıştı. Kezâ gene bir haddini bilmez, Mevlânâ ile Şems-i Tebrizî aleyhinde bir takım hezeyanlar yazmıştı. Her ikisi de lâıyk oldukları cevâbı almıştı. Onların yaygaraları ne oldu? Unutuldu, gitti. Mevlânâ ise bütün bir âlemde kemâl-i hürmetle yâdediliyor.

16227

هر کسی کو حاسد گهان بود
آن حسد خود مرگ جاویدان بود

«Mânevî büyüklere hased ederek onları küçültmek isteyenlerin o hasedi, kendileri için ebedî bir ölüm olmaz mı?»

Şüphesiz ki olur. Nitekim: «Her hasedcinin hasedi, Onun sâlih âmelini yakar.» denilmiştir.

16228

قدر تو بکشد شت از درک عقول
عقل اندر شرح توشد بوالفضول

«Ey hüsâmüddin; senin mânevî yüksekliğin akılların erebileceği dereceyi çoktan geçti. Akıl senin mahiyetini açıklamakta âciz kaldı.»

16229

گرچه عاجز آمد این عقل از بیان
عاجزانه جایشی باید دران

«Gerçi akıl, seni beyanda acze düştü ama, gene de acizcesine anlatması gerek.»

16230

ان شينا كله لا يدرك
اعلموا ان كله لا يترك

«Çünkü, bütünüyle anlaşılamayan bir şey bilin ki atılırvermez.»

16231

گر نانی خورد طوفان سحاب
کی توان گردن بترک خور دآب

«Bulutun tufanını, içemezsen de, su içmeyi nasıl terkedebilirsin?»

Yâni şiddetli bir yağmurun hepsi içilemez diye bir bardak su içmek-
ten nasıl geçilemez ise, büyüklüğü tamâmiyle târif edilemez diye, Hüsâ-
müddin Çelebiden bir parça olsun bahsetmek de terkedemiyeceğimiz bir
hususur.

16232

راز را کرمی نیاری در میان
در کما راتازه کن از قشر آن

«Eğer esrârın özünü ortaya koymazsan o özün kabuklarından olsun
anlat da idrakleri tâzele!»

16233

نطقها نسبت بتوقشست لیک
پیش دیگر فهمها مفرست نیک

«Sana ve mertebene nisbetle sözler kabuk gibi kalır. Lâkin o kabuk-
lar, basit anlayışlı olanlar için tamamiyle içtir.»

16234

آسمان نسبت بعرش آمد فرود
ورنه بس عالیت سوی خاك تود

Gökyüzü, Arş'a nisbetle aşağıdadır. Fakat şu toprak yığıntısı olan
Arz'a nisbetle çok yüksektedir.»

16235

من بگویم وصف تو نازه برند
پیش ازان گرفت آن حسرت خوردند

«Senden sonra, (vah, zamanına yetişemedik!) diye hasret çekmeme-
leri için, ben şimdiden senin vasfını söyleyeyim de, o müsteid talibler yol
bulsunlar.»

16236

نور حق و بحق جذاب جان
خلق در ظلمات و همدو کان

«Sen Hak nûrusun ve canı, Hakk'a çekmekteisin. Halksa vehim ve
şüphe karanlıklarının esiridir.»

16237

شرط تعظیمست تا این نور خوش
کردد این بی دیدکارا سرمه گش

«Sendeki o hoş nurun şu gözsüzlere sürme çekmesi ve onları görür
bir hâle getirmesi için şart, o nûru yücelemeğidir.»

Yâni senden feyz almak için sana kemâl-i ihlas ile tâzim ve tekrimde
bulunmak şarttır.

Ankaravî şerhinde şöyle bir menkıbe vardır: «İki kardeş mürşid ara-
maya çıkmışlar, birçok dolaştıktan sonra Mısırdaki siyâhî bir şeyhe derviş
olmuşlar. Kardeşlerden biri mânen terakkî ettiği halde o birinde bir feyz
görünmez. Nihâyet terakkî edeni: Birâder, şeyhimiz cuma gecesi tehec-
cüd'e kalkar ve gusleder. Bu defâ suyunu sen ısıt der. Birâderi de ısıtır.
Şeyh onu görünce gülümser ve: Evvelki küstahlığımı afvettik, der. Mürid:
Küstahlığım ne idi? diye sorar. Şeyh: Bana biat ettiğin sırada, (O kadar
yer dolaştık, sonra geldik, bu kalın dudaklı zenciye mürîd olduk) demiş-
tin. İşte o sözün şimdiye kadar terfiine mânî olmuştu, der. Ondan sonra
o da feyz almaya başlar.»

16238

نور یابد مستعد تیز کوش
کون باشد عاشق ظلمت چوموش

«Kulağı keskin - yâni müsteid - olup da fâre gibi karanlıktan hoşlanmayan kimse nûru bulur.»

16239

سست چشمانی که شب جولان کنند
کی طواف مشعلہ ایمان کنند

«Yarasa ve baykuş gibi, gözleri zayıf olduğu için ancak karanlıkta doğaşılabilenler, nasıl olur da, iman meş'alesini tavaf edebilirler.»

16240

نکتهای مشکلی باریک شد
بند طبعی که ز دین تاریک شد

«Dinin nurundan nasib alamamış ve karanlıkta kalmış olanlara, müşkil ve ince nükteler, tabiat bağı olmuştur.»

Ki o bağdan kurtulup bir mürşid-i kâmilin hakikatini göremezler.

16241

تا برآد ایدهرز اتار و بود
چشم در خورشید نتواند کشود

Böylesi, kendi hünerini dokumak için Güneş'e göz açamaz.»

16242

بمچو نخلی برنیار دشاخها
گرده موشانه زمین سوراخها

«Hurma ağacı gibi dallar salıverip semaya doğru yükseltemez de köstebek gibi, yeri delik deşik eder.»

Yâni ancak âdi ve maddî meselelere akli erer.

16243

چار وصف است این بشر واد افشار
چار مبع عقل کشته این چهار

«İnsanda dört vasıf vardır ki o vasıflar, aklın çarmıhı olmuştur.»

Çârmih: Eski işkence âletlerinden biri idi. Birinin elleriyle ayaklarını onun dört ucuna bağlardı. Çarkını çevirdikçe uçlar açılır, bağlanan kimseye müthiş bir azab verirdi.

Bu dört kötü sıfat: Şehvet, hırs, tûl-ı emel ve mansıb ve makam düşkünlüğü ki tavus, kaz, karga ve horoz bu sıfatları temsil ederler. Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm bu kuşları kesmeye, yâni onların temsil ettikleri o dört sıfatı öldürmeye memur olmuştı. Süre-i Bekara'da bundan bahs olunmuştur.

«DÖRT KUŞ AL, ONLARI YANINDA TOPLA» ÂYETİNİN TEFSİRİ

16244

تو خلیل وقتی ای خورشید هس
این چهارا طیار رهزن رابکش

«Ey idrâki Güneş'e benzeyen, sen vaktin Halil'isin, yol vuran bu dört kuşu öldür!»

16245

زانکه هر مرغی ازینها زاغ وش
هست عقل عاقل تر ادیده گش

«Çünkü bunların her biri de, karga gibi, akıllıların akıl gözlerini oyar çıkarır.»

16246

چار وصف تن چومرغان خلیل
بسمل ایشان دهد جازا سبیل

«Bedene ait dört sıfat Halil Aleyhisselâmın kestiği kuşlar gibidir. Onların boğazlanması rûhın yolunu açar.»

16247

ای خلیل اندر خلاص نیکت و بد
سرپرشان تار هدایاها زبند

«Ey Halil, iyi ve kötünün kurtulması için onların başlarını kes ki akıl ve ruhun ayakları kayıttan kurtulsun.»

16248

کل تویی و جلکان اجزای تو
برکشا که هست باشان پای تو

«Sen bir külsün, bütün sıfatlar senin cüzlerindir. Onların ayaklarını çözü ki o ayaklar senin ayağın demektir.»

16249

از تو عالم روح زاری میشود
بشت صد لشکر سواری میشود

«Âlem, senin yüzünden bir rûh-i muhallâ olur - yâni rûhâniyyet kes-beder. - Bir atlı, yüzlerce orduya destek olur.»

16250

زانکه این تن شد مقام چارخو
نامشان شد چار مرغ فتنه جو

Çünkü bu beden dört huyun durağı olmuştur ki o huyların adı, fitne çıkaran dört kuştur.»

16251

خلق را کر زندگی خواهی ابد
سر برزین چار مرغ شوم بد

«Eğer halkın ebedi olarak diriliğini istersen bu uğursuz dört kuşun başlarını kes.»

16252

باز شان زنده کن از نوعی دگر
که نباشد بعد از ان زبشان ضرر

«Sonra da onları başka bir sûretle dirilt ki artık onlardan bir zarar gelmesin.»

16253

چار مرغ معنوی راهزن
کرده انداند رول خلقان وطن

«Mânen yol kesen dört kuş, halkın gönlünü yurt edinmiştir.»

16254

چون امیر جمله دلها می شوی
اندین دورای خالقه حق تویی

«Ey Allahın halifesi olan Hüsamüddin; bu devirde kalblerin emiri olduğun için,»

16255

سرپر این چار مرغ زنده را
سرمدی کن خلق نایابنده را

«Bu diri dört kuşun kafalarını kes de, ebedî olmayan halkı ebedî ve sermedi kıl!»

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُنْجِي الْمَوْتَىٰ قَالَتْ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ
قَالَ بَلَىٰ وَلَئِنْ لِّيُطْمَئِنَّ قُلُوبِي فَأَلْخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ
فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْأً ثُمَّ
ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٦٥﴾

Hazret-i Mevlânâ bu beyitlerle Bakara sûresindeki bir âyete işâret ediyor:

«Hani İbrâhim: «Ey Rabbim ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster» demiş (Allah, «Buna) inanmadın mı yoksa» demiş, o da «inandım. Fakat kalbimin (gözümle de görerek) yatışması için (istedim» diye) söylemişti. (Allah) dedi ki «Dört kuş tut. Onları kendine alıştır, sonra (kesip, hamur yapıp) her parçasını bir dağın üzerine bırak Sonra da onları çağır. Koşarak sana geleceklerdir.» Bil ki şüphesiz Allah bir kaadir-i mutlakdır, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir».

Kuşların nevîleri hakkında ihtilâf vardır. Hazret-i Mevlânâ, o kuşlar: «Kaz, tavus, karga ve horoz idi» diyor. Tefsir-i mevâhib sâhibi Hüseyin Vâiz: «Güvercin, tavus, horoz ve karga» dedikten sonra, başka kuşlar olduğunu söyleyenler de vardır, mâlûmâtını veriyor.

Şeyh-i Ekber (Kuddise Sirruhû) Hazretleri (Fütûhât-ı Mekkiyye) de buyuruyor ki «Allahın halk ve ihyâsı türlü türdür. Bazı mahlûkâtını (Kün) yâni (Ol!) emriyle, bâzısını iki eli, yâni celâl ve cemâl sıfatlarıyla, bâzısını (yokluk) dan vücud'a çağırarak sûretiyle, bâzısını mahlûkâtı vasıtasıyla yaratmıştır. İbrahim Aleyhisselâmın talebi, halkın Kıyâmetteki ihyâsının bunlardan hangisi ile olacağını anlamak içindi. Yoksa Allahın yaratıcılığında şüphesi olduğundan değildi.

İbrahim Aleyhisselâm Emr-i İlâhî mucibince o dört kuşu kesti ve parçaladı, etlerini, kemiklerini bir birine karıştırdı. O karışım'dan, dört yâhut yedi dağ üstüne birer parça bıraktı. Başlarını elinde tuttu. «Güvercin, tavus, karga, horoz buraya gelin!» diye seslendi. Hemen o parçalar ayrıldı ve kendi parçalarıyla birleşti. Koşarak İbrâhimin yanına geldiler, başlarıyla de birleşip eski hallerini aldılar.

Hüseyin Vâiz, hâdisenin naklinden sonra diyor ki: «Muhakkiklere göre bu dört kuşun kesilmesinden maksad şudur: Güvercinin insanlarla ünsiyeti, horozun pek ziyâde şehveti, karganın son derece hırsı, tavusun da fevkalâde ziyneti ve o nisbette kibir ve azâmeti vardır. Bunlar âdetâ o mezmum tabiatların mümessilidirler. Onları kesmek, o ahlâk-ı zemîmeden kesilmektir.»

Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki: O dört kuş:

16256

بط و طاوست وزاغت و خروس
این مثال جگر خلق اندر نفوس

«Kaz, tâvus, karga ve horoz idi ki, insanlardaki dört huyu temsil ediyorlardı.»

16257

بط حرصت و خروس ان شهوتست
جاء چون طاوس وزاغ امنیت است

«Kaz hırstır, horoz şehvet., Makam tâvus'a benzer, karga ise tûl-û emel'e»

16258

نیتش انکه بود امید ساز
طامع تأیید یا عمر دراز

«Karganın emeli ebedi olmak, yâhud uzun bir ömre kavuşmaktır. Bunu umar durur.»

16259

بط حرص آمد که نولش در زمین
در ترو در خشک میجوید دفین

«Kaz hırsı temsil eder ki kuru yaşı ne bulursa yere gömer.»

16260

یکرمان نبود معطل آن کلو
نشود از حکم جزا مر کلو

«Onun boğazı bir an için durup dinlenmez (Külû veşrabû) emrinden başka Emr-i ilâhiyyeye kulak vermez.»

16261

همچو یغیا جیست خانه می کند
زود زود انبان خود رمیکند

«Bir yağmacı gibidir. Bulunduğu evi kazar, çabuk çabuk dağarcığını - yâni kursağını - doldurur.»

16262

اندر انبان می فزارد نیک و بد
دانه‌ای در و حبات نخود

«İnci veya nohut dânesi, ne bulursa iyi, kötü demeksizin dağarcığına tıkar.»

16263

تا مباد ایامی آید کر
می‌شارد در جوال او خشک و تر

«Başka bir yağmacı gelip de ortak olmasın diye yaş ve kuru her ne bulursa çuvalına doldurur.»

16264

اعتقادش نیست برسلطان خویش
که نیارد طامعی آید پیش

«Karşısına başka bir yağmacının çıkmayacağı hususunda Sultanına itimadı yoktur.»

Vaktiyle ordular harbe giderken bir takım çapulcular da onlara katılırlar, istilâ ordusu bir şehri zabtedince o çapulcular halkın evlerine saldırırlar, orada ne bulurlarsa çuvallarına doldururlardı. Bunların en çok çekindiği şey; soymakta olduğu eve başka bir yağmacının girmesi ve çapulculuğa iştirak etmesi idi. Bu hususta hükümdar ve serdâra itimad etmezlerdi. Çünkü onlar yağmacılığı menetseler de o yağmacılar o yasağı dinlemezlerdi.

16265

لیکت مؤمن زاعتقاد آن حیات
میکنند غارت بهل و باامات

«Lâkin mü'min olanı hayat bahşeyleyen Allah'a itimad eder de, Dünyadaki rızkını yavaş yavaş ve tecenni ile toplar.»

Çünkü:

16266

ایمانت از فوت واز یاعی که او
می شناسد قهرشهر ابرعدو

«O rızkının kesilmeyeceğinden ve kendisine ayrılmış bir şeyin bir yağmacı tarafından yağma edilmeyeceğinden emindir. Öyle bir yağmacıdan korkmaz, pâdişâhın düşmanı kahr eyleyeceğine inanmıştır.»

(Talâk Sûresi)nde şöyle buyurulmuştur:

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۖ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝

«Kim Allahtan korkarsa (Allah) ona bir (kurtuluş) çıkış yeri ihsan eder. Onu haatır-u hayâline gelmeyecek bir cihetten de rızıklandırır. Kim Allah'a güvenip dayanırsa O, kendisine yetişir. Şüphesiz ki Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü tayin etmiştir.»

Ashab'ın büyüklerinden Ebû Zerr Gıfârî (Radiyallâhü anh) demiştir ki: «Hazret-i Peygamber (S.A.V.): (Ben bir âyet biliyorum ki eğer insanlar onun hükmünce amel etseler hepsi için kâfi gelirdi) buyurduktan sonra, yukarıda mealî verilen âyeti okudular ve bir kaç kere tekrarladılar.»

Müfessir Hüseyin Vâz (Rahimehullâh) diyor ki: «Bu âyet takvâ ve tevekkül üzerine mebnîdir. Takvâ; Kurb-i İlâhî bostanından bir nefes ve

(4) Sûrei Talâk: 2-3.

bir esintidir, Maiyyet-i İlâhiyyeden haber verir. Nitekim Kuran-ı Kerim'de:

إِنَّا لِلّٰهِ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿٥٧﴾

«Çünkü Allah hiç şüphesiz (küfr ve ma'siyetlerden) sakınanlarla, bir de daima iyilik edenlerin kendileriyle beraberdir⁵», buyurulmuştur. Tevekkül de kifâyet gülzârının râyihasıdır. Ondan muhabbet kokusu duyulur ki yine Kur'an-ı Kerimde:

إِنَّا لِلّٰهِ يَجِبُ الْمُتَوَكِّلِينَ

«Allah, şüphesiz kendine güvenip dayananları sever⁶», denilmiştir. Mesnevinin birinci cildinde: «Hazret-i Peygamber yüksek sesle buyurmuştur ki: Devenin dizini Allaha tevekkül ederek bağla!» şeklinde bir beyit geçmişti.

Bu hadisin vürûduna sebep olarak denilmiştir ki: «Huzûr-u Peygamberi'ye biri geldi: «Yâ Resûlallah, çölde bulunduğum sırada, kalkıp savuşmasın diye devemin dizini bağlayayım mı? Yoksa Allaha tevekkül ederek serbest bırakayım mı?» diye sordu. Aleyhissalât Efendimiz: «Devenin dizini bağla, ondan sonra Allaha tevekkül et!» buyurdu.

İşte tevekkül böyle olur. Yâni evvelâ bir işe teşebbüs edilir, ondan sonra Allahtan muvaffakiyyet beklenir. Câhiliyyet devrinde müşriklerden bazıları kız çocuklarını doğar doğmaz, yahud bir kaç sene yaşadıkdan sonra çöle götürüp yavrucağızı kazdıkları çukura diri diri gömerlerdi. Bazıları besleyemeyeceğiz diye erkek çocuklarını da öldürürlerdi. Müslümanlık; bu vahşet ve cinâyeti katıyyetle menetti. Sûre-i En'âm'da:

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ أَمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ

«Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızığını biz vereceğiz⁷», buyurulmuştur. Hakiki bir müslüman, Rabb-i Kerimin şu vaadini bildiği için rızık hususunda telâşa düşmez ve çapulcu gibi yağmacılığa kalkışmaz. Allahın bu vaadi gerçektir ve ölünceye kadar bizi besleyecektir.

(5) Sûrei Nahl: 128.

(6) Sûrei Âl-i İmran: 159.

(7) Sûrei En'âm: 151.

16267

ایست از خواجه تاشان دگر
که بایندش مزاحم صرفه بر

«Diğer kapı yoldaşlarının üşüşüp de onun rızığını kapışmayacaklarından emindir.»

Çünkü kimse kimsenin mukadder rızığını yiyemez. Rızık sâhibi rızıkına müştak olduğu gibi rızık da sâhibine âşıktır.

16268

عدل شه را دید در طبط حشم
که نیارد کرد کس بر کس ستم

«Pâdişahın adâletini bilir, kulları nasıl zaptettiğini, kimsenin kimseye nasıl sitemde bulunmadığını görmüştür.»

16269

لاجرم نشاید وساکن بود
از فوات خط خود ایمن بود

«Şüphesiz acele etmez, sâkin durur, zirâ kendi nasibinin kaybolmamacığından emindir.»

16270

بس تائی دارد وصبر وشکيب
چشم سبر وموثرست وبالك جيب

«Onun için sabreder ve teenni gösterir. Onun gözü toktur, eline geçeni başkalarına ihsan eder.»

Beyitteki müvessir: (İsâr)dandır ki, başkasını nefsine tercih eyleyenidir. Ensâr-ı kirâm (Radiyallâhü anhüm) hazerâtı böyle oldukları ve muhâcirini nefislerine takdim eyleyerek onlara yiyecek ve barınacak yer temin ettiklerinden Cenâb-ı Hak onları:

وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

«Kendilerinde fakr-u ihtiyâc olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar⁸» diye medhetmiştir.

16271

کین تائی پر تورحمان بود

وان شتاب از هزه شیطان بود

«Zirâ (teennî) Allahın nurundan, (Acele) de şeytanın kıskırtmasındandır.»

Nitekim hadis-i şerifte: «Bir işte acele etmemek Allahın tevfiğiyledir, acele etmek ise Şeytanın teşvikiyledir.» buyurulmuştur.

16272

زانکه شیطان برساند ز فقر

بارکبر صبرا بکشد بعقر

«Çünkü yakın sâhibi olmayan birini, Şeytan: Verme, fakir düşersin, diye korkutur. Onun sabır beygirini sinirleyip öldürür.»

Sinirlemek: Bir hayvanın arka ayaklarındaki sinirleri kesmek sûretiyle öldürmektir.

Nitekim Semûd kavmi, Sâlih Aleyhisselâm'ın mucize devesine böyle yapmışlar, sonra da Allahın kahrına uğramışlardır.

Cenâb-ı Hak (Sûre-i Bekara) da haber veriyor ki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اتَّقُوا مِنْ طَبَايِثِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ
مِنَ الْأَرْضِ وَلَا يَتِمُّوا الْخَيْشَ مِنْهُ تَفْقَهُونَ وَلَسْتُمْ
بِأَخْذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ
﴿٧٧﴾ الشَّيْطَانُ يُعِدُّكُمْ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ
وَاللَّهُ يُعِدُّكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

«Ey iman edenler, (Hak yolundan) infakı (harcamayı) kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdi, bayağı şeyleri vermeye yeltenmeyin. Bilin ki şüphesiz Allah herşeyden müstağnidir, asıl hamde lâayık olan O'dur. Şeytan sizi fakir olacağınız diye korkutur. Size cimriliği emreder. Allah ise (nafaka hususunda) size kendinden bir yarlığama ve bir bolluk va'd ediyor. Allah (ihsânı) geniş olan, (her şeyi) hakkıyla bilendir⁹.»

16273

تاخوری زشت و بری زشت از شتاب

بی مصوت بی تائی بی صواب

«Şeytanın seni korkutması, acele ile, haram - helâl demeyip toplaman ve mürüvvetten, sabır ve sevab düşüncesinden uzak olarak yemen içindir.»

16274

لاجرم کافر خورد در هفت بطن

جان و دل باریک و لاغر زفت بطن

«Şüphesiz kâfir, yeme ve içmeye hırsı olduğu için, yedi karın doyacak kadar yer. Onun dini ve kalbi zayıf, karnı ise şişmandır.»

Hazret-i Mevlânâ bu hakikati teyid için bir hadis-i şerifi naklediyor:

«EBÜ HÜREYRE'NİN RİVÂYET ETTİĞİ: «KÂFİR YEDİ BARSAKLA, MÜ'MİN İSE BİR BARSAKLA YER» HADİSİNİN BUYRULUŞUNDAKİ SEBEB.»

16275

کافران مهمان پیغمبر شدند

وقت شام ایشان بمسجد آمدند

«Bir takım müşrikler, akşam vakti Mescid-i Nebeviye gelip Resûlulâh'a misâfir oldular.»

(9) Sûre-i Bakara : 267-268.

16276

کامدیم ای شاه ایجا ما قنق
ای تومہانداری سکان افق

«Dediler ki: Ey bütün Dünyâdakilerin mihmandârı olan Sultân-ı Kerim; biz buraya sana konuk olmak için geldik.»

16277

بی نواہم ورسیدہ مان زدور
ہین پینشان بر سرما فضل ونور

«Biz acız ve uzaklardan gelmişiz. Bize fadl ve kereminden ihsan et de kalbimizi mesrûr ve pürnûr eyle!»

16278

گفت ای یاران من قسمت کنید
کہ شما پراز من وخوی منید

«Aleyhissalât Efendimiz ashâba hitâben: Ey dostlar, şu misafirleri taksim ediniz - yâni birer, ikişer alıp evlerinize götürünüz ve karınlarını doyurunuz - çünkü siz benden feyz almış ve ahlâkımla ahlaklanmışsınızdır.»

Bahis dolayısıyla Hazret-i Pir: «İnsanlar, hükümdarlarının dinine ve mesleğine tâbidir.» Hakikatini izah için diyor ki:

16279

پر بود اجسام ہر لشکر زشاہ
زان زندگی تیغ براعدای جاہ

«Her ordunun efrâdı, şâh'ın huyu ve tabiatıyla doludur. Şah'ın mevki ve rutbesine düşman olanlara bu yüzden kılıç vururlar.»

16280

تو بختم شہزی آن تیغ را
ورنہ براخوان چہ خشم آید ترا

«Sen pâdişâhın hiddet ve gazabı dolayısıyla harbde kılıç vurursun. Yoksa ihvanına karşı neden hiddet gösterir ve çarpışır?»

16281

بر براد ربی کناہی میزنی
عکس خشم شاه کرز دہ می

«Yine, sen, şâhın hiddeti tesiriyle, suçsuz bir kardeşine on batmanlık gürzü vurursun.»

Parti yardakçıları gibi... Liderlerini iş başına getirmek için beyhûde gayretkeşlik ederler, vatan ve din kardeşleriyle boğaz boğaza gelirler.

16282

شہ یکی جانست ولشکر پرازو
روح چون آبست واین اجسام جو

«Şah bir ruhtur, teb'a ve ordu onunla doludur. Ruh, su gibidir, bu cisimler ise derenin yatağına benzer; o yataklar su ile dolarsa dere olur.»

16283

آب روح شاه اگر شیرین بود
جملہ جویہا پرز آب خوش شود

«Eğer şâhın can suyu tatlı - yâni ahlâkı temiz - ise bütün dereler tatlı su ile dolar - yâni bütün tebea iyi ahlâk sahibi olur.»

Nitekim bir hadis-i şerifte: «Kalb, beden memleketinin hükümdârıdır. Onun insan âzâsından askerleri vardır. Eğer hükümdâr iyi olursa askerleri de iyi olur, hükümdâr bozuk olursa askerleri de, tebeası da bozuk olur.» buyurulmuştur.

که رعیت دین شه دارند پس
انجین فرمود سلطان عبس

«Ahâli, hükümdârın mezheb ve meşrebinde bulunur. Böyle olduğunu (Abese) sûresinin sultanı olan Hazret-i Peygamber bir hadis-i şerifle beyan etmiştir.»

Hz. Peygambere, (Abese Vetevellâ sultanı) buyurulması;

عَبَسَ وَتَوَلَّى ۞ اَنْ جَاءَهُ الْاَعْمَى ۞

«(Hazret-i Peygamber) kaşlarını çatdı ve yüzünü çevirdi; yanına o a'mâ geldi diye¹⁰» şeklinde başlayan sûre dolayısıyledir.

Bu sûrenin nüzûlüne şu vak'a sebep olmuştur: Medinede Aleyhissalât Efendimizin müezzînlerinden Abdullah Bin Ümm-ü Mektûm (Radiyallahü anh) âmâ idi. Mekke'de iken hemen her gün nezd-i Risâlete gelir ve: «Yâ Resûlallah, Allahın sana öğrettiklerinden bana da öğret» derdi. Bir gün yine huzûr-u Nebevî'ye gelmiş ve aynı talepte bulunmuştu. Halbuki o sırada Kureyşin eşrâfından bir kaçı Resûlullahın meclisinde bulunuyor, Fahr-i Risâlet Efendimiz de, belki imâna gelirler diye onlarla meşgul bulunuyordu. İbn-i Mektûm ise özrü dolayısıyla huzurda eşrâfı görmediği için hergünkü talebinde bulunmuştu. Onun böyle bir vakitte geldiğine Aleyhissalât Efendimizin canı sıkıldığı için kaşları çatılmıştı. İşte bu anda bu sûre nâzil olmuştu.

Ondan sonra Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri İbn-i Mektûm'u nerede görürse elinden tutar ve: «Ey hakkında bana Rabbimin itâb ettiği zat merhabâ!» buyururdu.

هر یکی یاری یکی مهمان گزید
در میان یکدست زفت بود و بی ندید

«Ashabdan her biri bir misafir seçti ve götürdü. Aralarında emsalsiz derecede iri yarı biri vardı.»

جسم ضخمی داشت کس اورا نبرد
ماند در مسجد چو اندر جام درد

«Gayet iri vücudlu biri idi... Kimse onu götürmemiş, kadehte kalan tortu gibi mescidde kalmıştı.»

مصطفی بردش چووا مانداز همه
هفت زبد شبرده اندر همه

«O iri adam, hepsinden geri kalınca, Hazret-i Mustafa Aleyhisselâm onu Hücre-i Saâdet'e götürdü. Sürüde yedi sütlü keçi vardı.»

که مقیم خانه بودندی بزبان
سر دوشیدن برای وقت خوان

«Yemek zamanı o keçiler sağılmak üzere evde bulunuyordu.»

نان وآش و شیرآن هر هفت بز
خورد آن بوقحط عوج ابن غن

«Kıtlık babası ve Oğuz oğlu Uc gibi olan o iri misafir, ekmeği de, yemeği de, o yedi keçinin sütünü de temâmiyle yedi ve içti.»

جمله اهل بیت خشم آلودند
که همه در شر ز طامع بدند

«Bütün hâne halkı hiddetlendiler, çünkü hepsi de keçi sütünü umuyorlardı.»

16291

معدۀ طبلی خوار همچون طبل کرد
قسم هجده آدمی تنها بخورد

«O obur adam midesini davul gibi şişirdi. Çünkü on sekiz kişinin yiyeceğini yemişti.»

16292

وقت خفتن روت و در حجره نشست
بس کنیزک از غضب و در رابست

«Yatma zamanı gelince bir odaya girdi. Halayık da hiddetinden oda kapısını dışarıdan kapattı.»

16293

از برون زنجیر در را در فکند
که از و بد خشمکین و در دمند

«Dışarıdan kapının zincirini taktı. Zîri ona pek kızmış ve pek dertlenmişti.»

16294

کبر را در نیمشب تا صبحدم
چون تقاضا آمد و درد شکم

«O müşriğin gece yarısı dışarıya çıkması lâzım geldi ve sabaha kadar karnı ağrıdı.»

16295

از فراش خویش سوی در شتافت
دست بر در چون نهاد او بسته یافت

«Yatağından fırladı ve kapıya doğru koştu. Fakat elini kapıya götürünce onu kapalı ve zincirli buldu.»

16296

در کشادن حیلۀ کرد آن حیلۀ ساز
نوع نوع و خود نشد آن بندباز

«Kapıyı açmak için o hiylekâr adam türlü türlü hareketlerde bulunduydu da kapının bağı bir türlü çözülmedi.»

16297

شد تقاضا بر تقاضا خانه تنگ
ماندا و حیران و بی درمان و دنگ

«Sıkışa sıkışa âdetâ oda dar gelmeye başladı. Çaresiz, dermansız ve hayrette kaldı.»

16298

حیلۀ کرد او و بخواب اندر خربد
خوابتن در خواب در ویرانه دید

«Çare olmak üzere uyumak için kıvrıldı. Rüyâsında kendisini bir virâne de gördü.»

16299

زانکه ویرانه بداند خاطرش
شد بخواب اندر هم انجا منظرش

«Düşüncesi virâne olduğu için rüyâsında da öyle bir yer gördü.»

16300

خویش در ویرانه خالی چو دید
او چنان محتاج اندردم برید

«Kendini tenhâ bir virâne de görünce ihtiyacını defetti.»

16301

کشت بیدار و بید آن جامه خواب
پر حدث دیوانه شد از اضطراب

«Uyanıp da yattığı yeri pislik içinde görünce, utancından âdetâ deli oldu.»

16302

زاند رون او بر آمد صد خروش
زین چنین رسوائی بی خالک پوش

«Bu çeşit rezillik toprakla bile örtülmez diye, içinden yüzlerce defa coştı, köpürdü.»

16303

کفت خوابم بدتر از بیداریم
که خورم آن سو و این سومی دیم

«Dedi ki: Uykum, uyanıklığımdan beterdir. Birinde yiyor, obirinde pisliyorum!»

16304

بانگ میزدو اشبور او اشبور
آنچنانکه کافران در قعر کور

«Bir kâfirin kabir içindeki hali gibi, (Vay başıma gelenler!) diye içinden ıeryad etmeye başladı.»

Sûrei Furkân'da müşrikler için buyuruluyor ki:

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ
ثُورًا ۖ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُورًا
كَثِيرًا

«Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennemin) en dar yerine

atıldıkları vakit orada (yetiş ey) helâk (diye) bağırırlar. (Onlara denilir ki:) Bugün bir (kerre) helâk (olmayı) çağırma, bir çok (defalar) helâk (olmayı) çağır!»

16305

منتظر که کی شود این شب بسر
تا بر آید از کشادن بانگ در

«Bu gece bir geçse de kapının açılmasını duysam diye beklemeye başladı.»

16306

تا گریز داو چوتیری از کن
تا نه بند هیچکس او را چنان

«Bu bekleyişi, böyle mülevves bir halde görünmemek emeliyle, ok yaydan fırlar gibi kaçmak içindi.»

16307

قصه بسیار ست و کوتاه میکنم
باز شد آن در رهیداز درد و غم

«Hikâye uzundur, ben kısa kesiyorum. Nihâyet oda kapısı açıldı, o adam da derd ve gamdan kurtuldu.»

«KARALTISINI GÖRÜP DE UTANMASIN VE RAHATÇA ÇIKIP
GİTSİN DİYE HAZRET-İ MUSTAFA ALEYHİSSELAMIN ODA
KAPISINI AÇMASI VE KENDİSİNİ GİZLEMESİ.»

16308

مصطفی صبح آمد و در را کشاد
صبح آن گمراه را او راه داد

«Sabah olunca Aleyhissalât Efendimiz kapıyı açtı. O yolsuz adama erkenden yol verdi.»

(11) Sûrei Furkan: 13-14.

در کشاد و گشت پنهان مصطفی

تا نکرد دشر مسار آن مبتلا

«Resûlullah Sallallahü Aleyhi Vesellem kapıyı açtı ve o, belâya uğramış kimse görüp de utanmasın diye gizlendi.»

تا برون آیدرود کستاح او

تا نه بپندرد کشار ایش ورو

«Zât-ı Risâletin gizlenmesi, onun dışarıya çıkıp serbestçe gitmesi, kapıyı açanın yüzünü ve sırtını görmemesi içindi.»

یا نهان شد در پیش چیزی ویا

ازویش پوشیده دامان خدا

«Resûl-i Ekrem; ya bir şeyin arkasında gizlendi, yâhud Allahın settâriyeti O'nu misâfire göstermedi.»

صبغة الله گاه پوشیده کند

برده بیچون بران ناظر تند

«Allahın boyası - yâni settâriyeti - bazan bir şeyi örter ve keyfiyetsiz olan o perde, o şeye bakanın gözüne mâni olur.»

Nitekim hicret esnâsında Aleyhisselât Efendimizle Hazret-i Ebû Bekir mağaraya girdikten sonra müşrikler, mağaranın medhaline kadar gelmişler, oraya bir örümcek tarafından ağ gerilmiş olduğunu görüp; «Bu-raye girselerdi bu ağ bozulurdu» diyerek geri dönmüşlerdi. İşte bu ağ, Cenâb-ı Hakk'ın Settâriyyet perdesi olmuştı. Kezâ (Tebbet) sûresi nüzûl edip de duyulunca Ebû Leheb'in karısı ve Ebû Süfyânın kız kardeşi olan Ümm-ü Cemil habisesi çok kızdı. O sûrede:

وَأَمْرًا خَالَةً لِّلْطَّلَبِ

«Ebû Leheb'in karısı odun hamalıdır¹²» buyurulmuştu. Zîrâ o habîse, çalı, çırpı ve diken toplayıp yüklenir ve Sallallâhü Aleyhi Vesellemin kapısı önüne ve geçeceği yollara dökerdi. Bir sefer, Resûl-i Ekremden intikam almak için, eline bir havan eli alıp sokağa fırladı. Zât-ı Risâlet, Cenâb-ı Sıddik ile birlikte bulunuyordu. Hazret-i Ebû Bekir, Ümm-ü Cemil'in kudurmuş gibi geldiğini görünce: «Yâ Resûlallah; bir tarafa çekilseniz» dedi. Nebiyy-i Âzam efendimiz: «O beni göremiyecektir» buyurdu. Filvâki Ümm-ü Cemil geldi, Resûlullahı göremediği için, Ebû Bekire: «Arkadaşın nerede?» dedi. «Ne yapacaksın?» sâline de: «Bunu kafasına vura-caktım» diyerek cehennem olup gitti.

Bahis dolayısıyla hatırıma bir fıkra geldi. Hazret-i Ali Kerremallâhü veche'nin ağabeyisi Ukayl bin Ebî Tâlib, tahsisâtını artırmadı diye, birâderine darılmış ve Muâviye'nin nezdine gitmişti. Muâviye O'na iltifat ve ikramda bulundu ve yanında alıyordu.

Ukayl, zarif ve hazır cevap bir zat olduğu için Şamlıların ihtiramını kazanmıştı. Bundan kuşkulanan Muâviye, onu gözden düşürmek fikriyle meclisindekilere:

«Allahın Kur'ânda (Tebbet yedâ ebî Leheb) diye zemmettiği Ebû Leheb Ukayl'in amcasıdır» deyince, Ukayl de derhal:

«Evet, O sûrede: (Ebu Lehebin karısı odun hamalıdır) âyeti de vardır ki o kadın, Ebû Süfyân'ın kız kardeşi, Muâviyenin de halasıdır» cevâbını verdi.

تا نه بپند خصم را پهلوی خویش

قدرت یزدان ازان پیش ویش

«Settâriyyet-i İlâhiyenin, bakan bir göze karşı bir şeyi örtmesi, bir kimsenin hasmını görmemesi içindir. Allahın kudreti, bundan da artık bundan da üstün!»

16314

مصطفیٰ مہدیدا احوال شایع
لیکٹ مانع بود فرمان ریش

«Hazret-i Mustafa (S.A.V.) onun geceki halini anlamıştı. Lâkin kapıyı açmaya Rabbinin fermânı mâni olmuştu.»

16315

تا کہ پیش از خیط بکشا بدر می
تا نیفتد زان فضیحت در چہی

«O adamın böyle bir hale uğramasından ve rezâlet kuyusuna düşmesinden evvel Peygamber ona yol verebilirdi.»

16316

لیکٹ حکمت بود وامر آسمان
تا بند خویش را اوچنان

«Lâkin misâfirin kendisini mülevves bir halde görmesi için hikmet ve semâvî emir vardı.»

16317

بس عد اوہا کہ آن باری بود
بس خربہا کہ معماری بود

«Çok düşmanlık vardır ki dostlukla neticelenir, çok vîranlık vardır ki mâmûriyyete döner.»

Hazret-i Ömer'in Nebiyy-i Zîşân Efendimizin katline teşebbüs edecek kadar kuvvetli olan düşmanlığı, sonunda, fevkalâde bir muhabbete tahavvül etmişti. Bir binânın tâmiri evvel emirde onun tahribine bağlıdır.

16318

جامہ خواب پر حدیث رایک فضول
قصد آورد در پیش رسول

«Misâfirin yattığı ve kirlettiği örtüyü ev halkından bir herzevekil - ih-

umal ki ona kızgın olan halâyık - adamı terzil için Peygamberin huzuruna «oturdu.»

16319

کہ چہن گردست مہبات بین
خند زد رحمة للعالمین

«Misâfirin, hak böyle yapmış! dedi. Âlemlere rahmet olan Peygamber (S.A.V.) Efendiniz gülümsedi.»

16320

کہ بیار آن مطہرہ اینجا پیش
تا بشویم جملہ را بادست خویش
«Getir o ibriği, hepsini kendi elimle yıkayayım, dedi.»

16321

ہر کسی می جست گر بہر خدا
جان ما و جسم ما قربان ترا

«Hücrede bulunanların hepsi de yerlerinden fırladılar ve dediler ki: Bizim cismimiz de, canımız da sana kurban olsun.»

16322

ما بشویم این حد ترا تو بہل
کار دستت این نمط فی کار دل

«Sen bırak da bu pisliği biz yıkayalım. Bu iş el işidir, gönül kârı değildir.»

16323

ای لعزکت مرا حق عمر خواند
بس خلیفہ کرد و بر کرسی نشاند

«Ey hakkında (leamrûke - Ömrün için) diye Cenâb-ı Hakk'ın and ettiği zât, Hak seni Hilâfet-i İlâhiyye kürsüsüne oturttu.»

لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٣﴾

«(Habîbim) senin ebedî yâd-ı cemîline yemin ederim ki onlar (Lut kavmi) serhoşlukları (azgınlıkları) içinde muhakkak serseri bir halde idiler¹³» âyetine işârettir.

16324

ما برای خدمت تومی زیم

چون تو خدمت میکنی پس ماچیم

«Biz sana hizmet için yaşıyoruz, hizmeti sen yaparsan biz neyiz - yâni ne işe yararız?»

16325

گفت آن دایم ولیک ان ساعتیست

که درین شستن بخویشم حکمتیست

«Hazret-i Peygamber buyurdu ki: Onu bilirim. Fakat şimdi bunu biz-zat yıkayışında bir hikmet vardır.»

16326

منتظر بودند کین قول نبیست

تا بدید آید که این اسرار چیست

«Hücredekiler Reslullâhın bu sözünü işitince, ondaki esrar meydana çıksın da anlayalım diye, beklemeye başladılar.»

(13) Sûre-i Hicr : 72.

16327

او نادمی شست آن احداث را

خاص زامس حق نه قایدو رها

«Aleyhisselât Efendimiz, o pislikleri ciddiyet ve gayretle yıkıyordu. Bunu, taklid ve riyâ için değil, Allahın emrini ifâ için yapıyordu.»

Bir Peygamber için riyâ yapmaya imkân yoktur. Husûsiyle, riyânın âdetâ bir şirk-i hafî olduğunu Allah-u Azimüşşân:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَىٰ أَتَمِّ الْأَعْمَالِ إِلَهُ وَاحِدٌ فَنَازِلُ جُودِ الْفَاءِ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

«(Habîbim; müşriklere) de ki: Ben de sizin gibi bir beşerim, (lâkin) bana yalnız tanrımızın bir tek tanrı olduğu vahyediliyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı ümid ediyorsa güzel bir amel işlesin ve Rabbine ettiği ibâdetle (hiç bir şeyi ve hiçbir kimseyi) ortak tutmasın¹⁴» âyet-i celîlesi ile Zât-ı Akdes-i Risâlete tebliğ etmişti. İhlâs ile yapılan ibâdetler, kusurlu da olsa, Allah için yapıldığından Allah indinde makbul olur. Fakat riyâkârâne yapılan ibâdetler, sûret-i zâhirede ne kadar mükemmel olursa olsun Allahın indinde kıymeti yoktur.

16328

که دلتش میکرد کین را تو بشو

که در اینجا هست حکمت تو بشو

«Çünkü gönlü: Bunları sen yıka, bu işte katkat hikmet vardır, di-yordu.»

(14) Sûre-i Kehf : 110.

كان يدافع أن حدث را هم بخود
خوش همی شوید که دورش چشم بد

«Allah'ın kudret eli olan Zât-ı Risâlet, o mülevvesâtı bizzat yıkıyordu. Allah kötü nazardan saklasın.»

هیکلش از یاد رفت و شد بدید
اندر او شوری کربا ترا درید

«Putu hatırından çıktı. Kendisinde bir cezbe peydâ oldu, yakasını yırttı.»

میز داودود ستر بر رو و سر
کله را میکوفت بر دیوا رو در

«İki elini yüzüne ve başına vuruyor, kafasını kapı ve duvara çarpıyordu.»

انچنانکه خون زبینی و سرش
شد روان و رحم کرد آن مهترش

«Öyle vuruyor ve çarpıyordu ki, burnundan ve yarılmış kafasından kan akıyordu. Server-i âlem ve Nebiyy-i Erham Efendimiz onun bu hali ne acıdı.»

O ise:

نمرها زد خنق جمع آمد برو
کبر کوپان ایها الناس احذروا

«Nâralar atıyor ve toplanan ahâliye: Ey ahali, çekilin diyordu.»

«O MISÂFİRİN DÖNÜP HÜCRE-İ SEÂDETE GELMESİ,
KİRLETTİKLERİNİ RESÛLULLAHIN, MÜBÂREK ELLERİYLE
YIKAMAKTA OLDUĞUNU GÖRMESİ, SONRA UTANCINDAN
ÜSTÜNÜ BAŞINI PARÇALAYIP KENDİ HALİNE
AĞLAMASI VE FERYÂD ETMESİ.»

کافرکت راهبکلی بدیادگار
یاوه دید آنرا و کشت او بی قرار

«O kâfirciğin yâdigâr bir putu vardı ki üstünde taşıyordu. Onun kaybolduğunu anlayınca kararı kalmadı.»

گفت آن حجره که شب جاداشتم
هیکل آنجا بخبر بگذاشتم

«Dedi ki: Yattığım odada haberim olmaksızın bırakmış olmalıyım.»

کرچه شرین بودو شرمش حرص برد
حرص اژدرها ست فی چیزست خرد

«Vâkıâ yaptığı kabahat dolayısıyla utanıyordu. Fakat puta olan hırsı utancını geçiştirdi.»

از بی هیکل شتاب اندر دوید
درواق مصطفی و اثر ابدید

«Putu almak için Hücre-i Nebeviye koştu ve Resulullâhı gördü ki.»

میرداور سرکہ ای بی عقل سر
میرداور سلیہ کای بی نور بر

«Ey akılsız baş! diye başına, ey nirsuz sine! diye göğsüne vuruyor-
du.»

سجدہ میگرداو کہ ای کل زمین
شر مشارست از تو این جزو مہین

«Seedeye kapamıyor ve: Ey Dünyâ kendisinden ibâret olan Zât; bu
hakîr sana karşı mahcubdur, diyordu.»

تو کہ کلی خاضع امرو بی
من کہ جزوم ظالم وزشت وغونی

«Sen bir küll olduğun halde Allah'ın emrine mutisin de, ben bir cüz
iken; zulmediyor, kötülükte bulunuyor ve azıyorun.»

تو کہ کلی خوارو لرزائی زحق
من کہ جزوم درخلاف ودر سبق

«Sen küll iken Allaha karşı mütevâzi bulunuyor ve ondan korkup
titriyorsun. Ben bir cüz iken O'na ve emirlerine karşı geliyorum.»

ہر زمان میگردد و بر آسمان
کہ ندارم روی ای قبلہ جهان

«Her ân yüzünü göğe kaldırıp: Ey cihâmın kıblesi, sana bakacak yü-
züm yok diye feryad ediyordu.»

چون زہد بیرون بار زید و طہید
مصطفیٰ اش در کنار خود کشید

«Onun titreyip de çırpınması haddi geçince Hazret-i Mustafa Aleyhis-
salam onu kucakladı.»

ساکنش کردو بسی بتواختش
دیدہ اش بکشا دود ادا شناختش

«Onu okşayarak teskin etti. Gözünü açtı ve ona Hakk'ı ve kendini ta-
hakk.»

Adameağzın bu türlü bir lutfa mazhariyeti, sıdk ve ihlâs ile ağla-
maından olmuştu. O münâsebetle Hazret-i Mevlânâ, Allah için ağlama-
nın feryadından bahs için diyor ki:

تا نکرد ابر کی خندد جن
تا نکرد طفل کی جوشد ابن

«Bulut ağlamayınca - yâni yağmur yağmayınca - yerdeki çimenler
nasıl güler? Çocuk ağlamayınca anasının sütü nasıl coşar?»

طفل بکرو زہمی داند طریق
کہ بکرم تارسد دایہ شفیق

«Bir günlük çocuk bile yolunu bilir ve: Ağlayım da şefkatli dadım gel-
sin, meme versin der.»

تو نمیدانی کہ دایہ دایکان
کم دہد بی کریم شیر اورایکان

«Sen bilmiyor musun ki dadıların da dadısı olan Rabb-i Kerim, ağ-
lamayana süt vermez.»

آفت ولیکوا کثیرا کوش دار
تاریزد شیر فضل کردگار

«Cenâb-ı Hak: (Velîyebkâ) yâni (Ağlasınlar) buyurmuştur. Buna kulak ver ki Allah'ın ihsan ve kerem sütü aksın.»

Hazret-i Pir'in işâret ettiği âyet (Tevbe Sûresi)nde ve münâfıklar hakkında, ki şöyle buyurulmuştur:

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾

«Artık irtikâb etmekte oldukları (günâhın) cezası olmak üzere az gülsünler, çok ağlasınlar onlar!»

Bazıları «Bu âyet, emir sûretinde haberdur, kıyâmette onların az gülsünlerini ve pek çok ağlayacaklarını ihbardır» demişlerdir. Hulâsa; çok gülmek insanın kalbini öldürür, buradâ fazla ağlamak ise, obir tarafta insanın yâzını galdırır.

کریمه ارست وسوز آفتاب
استن دنیا همین دورشته آب

«Dünyânın hayat temeli, bulutun ağlamasıyla Güneş'in harâretidir. Sen de bu iki ipe iyi sarıl.»

Kamâtın hayatı; yağmurun rutûbeti ve Güneş'in harâretiyle kâimdir. Ey sâlık; sen de göz yaşıyla aşk harâretini birleştir ki mânevî hayâta nâil olabilesin.

کی بدی معمور این هرچار فصل
کریبودی این تف و این کریمه اصل

«Eğer bu harâret ve rutûbet, kâinâtın hayatının temeli olmasaydı şu dört mevsim nasıl mâmur olurdu?»

سوز مهر و آفتاب ار جهان
چون همی دارد چهارا حوش دهان

«Güneş'in harâreti ve bulutların ağlaması nasıl cihanın ağzının tadını getiriyor, nasıl Âlemi hoş bir hale sokuyorsa.»

Sen de:

آفتاب عقل را در سوز دار
چشم را چون ایراشکت افروز دار

«Akıl güneşini yak ve, gözlerini de, bulutlar gibi, gözyaşları saçan bir duruma getir.»

Ki, onların feyziyle kalbinde mânevî gülistanlar peydâ olsun.

چشم کریان بایدت چون طفل خرد
کم خور آن ناز که نان آب تو برد

«Küçük çocuk gibi sana da ağlar bir göz lâzımdır. Şerefini ve mânevî zevkini yok eden ekmeği de az ye!»

تن چو با بر کست روز و شب از آن
شاخ جان در برک رز است و خزان

«Gece gündüz ekme yemekten filvâki beden yaprakları - yâni gelişir - Fakat can dahî hazâna uğrar ve yapraklarını döker.»

Bâki beden semirdikçe ruh zayıflar. Ruhu semirtmek için bedeni zayıflatmak gerektir.

رَبِّكَ فِي بَرَكَةِ جِاسْتِ زَوَد
این نباید کاستن و آنرا افزود

«Bedenin rızka, ruhum rızksızlığıdır. Bedenin zayıflaması, ruhum zevkini artırır.»

اقترضوا الله قرض ده زين برك تن
تا بروید صد عوض در دل جن

«Allah: (Ve ekridullahi - Allah'a borç verin) buyurmuştur. Sen de bu beden rızkından borç ver, - yâni yiyeceğini mümkün olduğu kadar azalt - ki karşılığı ve mükâfatı olarak kalbinde hakikat çimenleri yetişsin.»

قرض ده کم کن ازين فمة تن
تا نمید وجه لاعین رأ

«Borç ver de bu ten lokmasını azalt, bu suretle de (Gözlerin görmediği) yüz, görünsün.»

(Müzzemmil) sûresinde buyurulmuştur ki:

وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَأُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا
وَمَا نَقْدِمُوا لِنَفْسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ
وَأَعْظَمُ جَزَاءً وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

«Namazı dosdoğru kılın, Zekâtı verin. Allaha gönül hoşluğu ile ödünç verin. Önden nefslerinizi için ne hayır gönderirseniz onu Allah'ın nezdinde bulursunuz. (hem) bu, daha hayırlı, sevabca daha büyük olmak üzere. Allahdan mağfiret isteyin. Şüphesiz ki Allah (mü'minleri) çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir¹⁶.»

(16) Sûrei Müzzemmil: 20.

«Şu âyet-i kerimeye dikkat edimdir ki (Veatuzzekât - Zekât verin) den sonra (ve ekridullahi) buyurulmuştur.

Zekât: Zenginlere mahsus, miktarı ve zamanı muayyen bir fazıdır.

Karza Hasen ise: Miktar ve zaman ile mukayyet olmayan sadaka imtidadıdır. Yarım hurmanın bile sadaka olabileceği hadisi şerifte beyan buyurulmuştur. Bu itibarla bu emri yalnız zenginler değil, fakatler de ifa edebilir.

Rabiat-ül - Adeviyye (Radiyallâhu anha) çorabı örer, üç dirheme satar, bir dirhemyle nafaka alır, bir dirhemini sadaka verir, bir dirhemini de gıpta için sermaye yaparmış.

Cenâbı Hak, kullarının verdiği bu sadakayı, kendisine takdim olunmuş otların para sayıyor ve mükâfatının Âhirette göreceğini vâdediyor.

Fakir kullarına yapılacak yardımı Zât-ı Kibriyâsına vermiş bir borç belâkisiyle eyleyen Hak Subhânehü ve Teâlâhı: (Ve ekridullahi karza hasen) emri celilini işiten bir takım yahudilerin hezeyanda bulunmaları üzerine şu âyetler nâzil olmuştu:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا أَنْتَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ
بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُصَوِّقُونَ مَا يَبْخُلُوا بِهِ يَوْمَ النَّارِ وَلِلَّهِ
مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ يَمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ
أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ
حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْخَرْقِ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ
أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ

«Allahın fazl (-u kereminden), kendilerine verdiğini (sarf-u infakda) cimrilik edenler zinhâr bunun, kendileri için bir hayır olduğunu sanmasın (lar). Bifakis bu, onlar için bir şeridir. Onların cimrilik ettikleri şey kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allahın'dır. Allah ne yaparsanız (hepsinden) hakkıyla haberdardır. «Hakiykat,

Allah fakirdir, biz zenginleriz.» diyenlerin lâfını andolsunki Allah işitmştir. Söyledikleri (o söz(i) haksız yere peygamberleri öldürmeleriyle beraber yazacağız ve diyeceğiz ki: «Tadın o yangın azabını». Bu, ellerinizin öne sürdüğünün (yaptığınız günahların) karşılığıdır. Şüphesiz ki Allah kullarına haksızlık edici değildir¹⁷»

Allah yolunda sarfedilen her şey, Allah'a borç verilmiş gibi olduğu için Hazret-i Mevlânâ bir lokmanın eksik yenilmesini ve beden bir dirhem eksilmesini de o cümleden sayarak riyâzet tavsiyesinde bulunuyor ve «Boyle yap ki gözlerin görmediği ilâhî niğmetleri müşâhede edesin» diyor. Son cümle bir hadis-i kudsiye işaretidir. Cenâb-ı Hakk'ın! «Kullarıma, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hatırına gelmeyen şeyler hazırladım.» buyurduğunu Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz haberi veriyor.

16358

تن زسر کین خویش چون خالی کند
بر زمشکت و در جلالی کند

«Beden, fazlalıklardan kendisini boşaltınca, mânevi misk ve kıymetli incilerle» doldurmuş olur.»

16359

زین پلیدی برهدو پاکی برد
از بطن کیم تن او بر خورد

«Beden bu pislikten kurtulup da pâk olunca: (Yütahhıraküm = Hak sizi kirlilerden temizlemeyi diler.) iltifatından nasib alır.»

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ
الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٨٦﴾

Sûre-i Ahzâb'da: «Ey ehl-i beyt, Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister¹⁸» âyetine işaret eder.

(17) Sûre-i Âli İmran : 180-182.

(18) Sûre-i Ahzab : 33.

Âyetin baş tarafı Sallallâhu Aleyhi Vesellem Efendimizin haremle-
rine hitab olduğu için buradaki ehl-i beytin, âyetin zâharına göre, ezyâc-ı
tâhîrât (Radiyallâhu anhumne) olduğu anlaşılmıştır. Fakat Hazret-i Âişe ve
Ümm-ü Seleme, Ebû Said Hudri ve Enes bin Malîk (Radiyallâhu anhum)
Ehl-i Beytin, (Fâtıma, Ali, Hasan ve Hüseyin) olduğuna rivâyet etmiş-
lerdir. Ümm-ü Seleme Hazretleri, denarın bir «Resûlullah, bizim hücrede
ve bir kilim ile örtmüş olduğumuz fırışın üstünde oturmuştu. Fâtıma gel-
di ve Zât-ı Risâlete bir kab yemek getirdi. Aleyhisselâtu Efendimiz: **Yâ
Fâtıma, Aliyi, Hasanı, Hüseyini çağır, gelsinler de beraber yiyelim** buyur-
du. Geldiler, yemek yenildi. Ondan sonra Hazret-i Peygamber (S.A.V.)
kilimi onların üstüne örttü.

Ve: **İlâhî bunlar, benim ehl-i beytimdir. Kendilerini günahattan temiz-
le!** buyurdu. Enes Bin Mâlik (Radiyallâhu anh) diyor ki: Resûlullah Sal-
lallâhu Aleyhi Vesellem Hazretleri, namaz için mescide giderken Fâtıma-
nın kapısı önünden geçer yukarıdaki ayeti okurdu.

Peygamber, Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'den ibâret beş vücûd-i mü-
bârege, bir abâ altında toplanmış oldukları için, (Âl-i abâ) tâbir ederler.

16360

دیو می ترساندت که هین و هین
زین پشیمان کردی و کردی حزین

«Sakın riyâzat etme, bundan peşiman olur, hüzne düşersin, diye Şey-
tan seni korkutur.»

Ve der ki:

16361

گر کدازی زین هوسهاتوبدن
بش پشیمان و غمین خواهی شدن

«Bedeninden bu hevesleri giderir, bunları eritirsen çok peşiman olur,
derde düşersin!»

16362

این بخور کرمست و داروی مزاج
وان بیاشام از پی نفع و علاج

«Şunu ye ki harâret verir ve mizâca devâdır, şunu da ilâc ve menfaat
için iç!»

هم بدین نیت که این تن مرکبت
آنچه خو کردست آتش اصوبست

«Hem şu niyetle ye ve iç: Bu beden rûhun bineğidir, zayıf düşerse onu taşıyamaz. Beden neye alışmış ise onu vermek doğru bir harekettir.»

Şeytan, bazan insana sûret-i haktan görünerek de iğvâ eder. Meselâ: «Hazret-i Peygamber: (Nefsin, senin binek hayvanın gibidir, ona rıfk ile muâmele et!) Kezâ: (Kuvvetli bir mü'min, Allah indinde zayıf bir mü'minden daha hayırlı ve sevgilidir.) buyurmuştur. Sen de ye, iç ve kuvvetlen ki Allah indinde hayırlı ve sevgili olasın.» der... Ve şöyle devam eder:

هین مگردان خو که پیش آید خلد
درد ماغ و بردل آید صد علل

«Sakın açlığa alışma; sıhhatin bozulur; beyninde kalbinde yüzlerce illet meydana gelir.»

خویش جالینوس سازد دردوا
تا فریبد نفس بیمار ترا

«Şeytan, senin hasta nefsini aldatmak için, tedâvi hususunda kendisini Calinus gibi gösterir.»

Calinus yahud Galinus, Bergamalı bir hekimdir ki tıbbın mücidi sayılır. Miladın 131. yılında Bergamada doğmuş, felsefe ve tıp tahsilinde bulunmuş, İskenderiye'ye ve Romaya gitmiş 200 tarihinde ölmüştür.

Calinus'un eskiler arasında fevkalâde şöhreti olduğu için, böyle sanhi tavsiyelerle insanı iğvaya çalışan şeytanı. Hazret-i Mevlânâ ona teşbih ediyor:

Yine o şeytan:

کن ز اسودست از در دونهی
گفت آدم را همین در کندی

«Bu yiyip içmen, derd ve gamdan kurtulmak için sana ilaştır, der. Sana dediği gibi, Âdemi buğday yemeye de böyle teşvik etmişti.»

پیش آردهی می و هیاترا
وزلو یشه پیچد اولیاترا

«Hey heylerle ve heyhâtlarla gelir, seni riyâzattan vaz geçirmek ister. Mekk ve hiyle (yâvâşe)siyle de dudaklarını büker.»

Yâvâşe: Nalbandlar tarafından hırçın atların dudaklarına takılan ağaç kısıkcıdır.

کوشها ات کبر داو چون کوش اسب
می کشاند سوی حرس و سوی کسب

«Atın kulağından tutar gibi kulaklarını tutup, seni hırs ile kazanç tarafına doğru çeker.»

برزند بر بات نعلی اشتباه
که بنائی توز درد آن ز راه

«Şüphe etme ki ayağına nalı vurur, sen de onun acısıyla yürüyemezsin ve yoldan kalırsın.»

فعل او هست آن تردد در دوکار
این کنم یا آن کنم هین هوش دار

«Onun nalı seni iki iş arasında tereddüde düşürmektir. Bunu mu yapayım dersin onu mu? Alkını başına al da, kendine gel.»

آن بکن که هست بخاری
آن مکن که کرد بخون و سی

«Böyle bir tereddüde düşünce, peygamberin ihtiyar etmiş olduğunu yap, delinin ve çocuğun yaptığını yapma!»

حفت الجبهه بجه محفوف كشت
ملمكاهه كه از وافزود كشت

«(Cennet çevrilmiştir). Ne ile çevrilmiştir? (İnsanın istemediği, hoşlanmadığı şeylerle). Çünkü ekin, bunlarla çoğalır, gelişir.»

Bu beyitle Hazret-i Mevlânâ meâli aşağıda zikredilen hadîs-i şerife işaret etmiştir: «Cennet tabiata hoş gelmeyen, Cehennem de şehvât - yâni nefsin arzu ettiği - şeylerle ihâta edilmiştir.»

Yukarıdaki Hadîs-i Şerifte işaret edildiği üzere; Cennete girmek için tabiata zor ve ağır gelen ibâdetlerde bulunmalı, Cehenneme girmemek için de nefsin hoşlandığı şehvetlerden kaçmalıdır.

صدفسون آرد زخیات وزدها
که کند در سه کرهست اژدها

«Şeytan, hiyle ve zekâdan yüz türlü efsûn okur da, iğvâ etmek istediği ejderhâ bile olsa, onu sepete - yâni bizim tabirimizle - kafese koyar.» Onun için:

عقل را با عقل یاری یارکن
امرهم شوری بخوان و کارکن

«Aklını, bir dostun akliyle arkadaş et (veemruhlüm şûrâ beynehüm) âyetini okuyup mûcibince amel et!»

فَأَوْثِقْ
مِنْ شَيْءٍ فَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَتَقِ لِلَّذِينَ
آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ يَحْتَبِرُونَ كِبَارُ الْأَشْ
مِ وَالْفَوَاحِشُ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا
لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿٤٠﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْصُرُونَ ﴿٤١﴾

«Size verilen şey hep dünyâ hayâtının geçici (birer) fâidesidir. Allah indinde olan (sevâb) ise daha hayırlı, daha sürekli. (Bu sevablar) iman edip de ancak Rablerine güvenib dayanmakda, büyük günahlardan ve fâhiş kötülüklerden kaçınmakda, öfkelendikleri zaman bizzât (kusurları) örtmekde (bağışlamakta) olanlara, Rablerinin (tevhîd ve ibâdete âit da'vetine) icabet edenlere, namaz(larını), dosdoğru kılanlara - ki bunların işleri dâimâ aralarında müşâvere (ile) dir-, kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allaha taat uğrunda) harcamakta bulunanlara, kendilerine tağallüb ve zulüm vâki' olduğu zaman elbirlik (mazluma) yardım eyleyenlere mahsusdur¹⁹.»

İşte bu âyette kâmil müslümanların hal ve davranışları beyân edilmiştir. Binâenaleyh ey sâlik; sen de kestiremediğin bir iş için akli eren bir dostunla istişâre ve onun aklından istifâde et!

«HAZRET-İ MUSTAFÂ (S.A.V.) EFENDİMİZİN O BEDEVÎ MİSAFİRE
İLTİFAT BUYURMASI, ÜMİTSİZLİK ATEŞİNE YANMIŞ, HACÂLET
VE NEDÂMETE DÜŞMÜŞ OLDUĞUNDAN DOLAYI YANIP
KAVRULAN MİSAFİR ARABI TESELLÎ VE TESKÎN ETMESİ»

16375

این سخن پایان ندارد آن عرب
مانداز الطاف آن شه در عجب

«Bu sözün sonu yoktur, bahse gelelim: O misâfir arab, Şâh-ı Risâletin
lûtf ve tevâzuundan hayrette kaldı.»

16376

گفت این سوا بیامد آنچنان
که کسی برخیزد از خواب کران

«Hazret-i Peygamber ona: Bu tarafa gel, buyurdu. O da ağır bir uyku-
dan uyanıp kalkmış bir kimsenin sersemliğiyle geldi.»

16377

گفت این سوا ممکن هین با خدا
که ازین سوهنت باتوکارها

«Aleyhisselât Efendimiz ona: Bu tarafa - yâni kendine - gel, aklını ba-
şına topla! bu tarafta senin için işler vardır, dedi.»

Mahv ve fenâ mertebesinde şuur olmadığı için teklif de yoktur. Hal-
buki o kimsenin mü'min, muvahhid olabilmesi için sahvde yâni aklı ba-
şında bulunması lâzımdı. Ondan dolayı Resûlullah Hazretleri, kendine
gel, buyurdu ve:

16378

آب برروزد در آمد در سخن
کای شهید حق شهادت عرضه کن

«Yüzüne su serpti. O kimse söz söyleyebilecek bir hale gelince: Ey
Allah'ın birliğinin şâhidi; bana kelime-i şehâdeti telkin et, dedi.»
Ve devam etti:

16379

نا تو ای مدغم و بیرون شوم
سرم از هفتی دران هامون شوم

«Allahın birliğine iman ve senin peygamberliğini tasdik ettikten son-
ra çıkıp gideyim. Bu varlıktan usandım, gidip o geniş çölde bulunayım.»

16380

مادرین دهلیز قاضی قضا
هر دعوی الستم ولی

«Biz, Kazây-ı İlâhî kadısının dehlizinde (Elestübirabbiküm) ve (Belâ)
dâvâsı için bulunuyoruz.»

Sûre-i Â'râf'taki şu âyet-i kerimeye işârettir:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ
عَلَىٰ أَنْفُسِهِمُ السَّبْأَ ۚ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنَّا نَقُولُوا لَوَ
الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٠﴾

«Hani Rabbin Âdem oğullarından, onların sırtlarından zürriyyetlerini
çıkartıp kendilerini nefslerine şahid tutmuş. «Ben sizin Rabbiniz değilmi-
yim?» (demişdi) Onlar da: «Evet, (Rabbimizsin), şahid olduk» demişlerdi.
(İşte bu şahidlendirme) kıyaamet günü «Bizim bundan haberimiz yok-
du» dememeniz içindir»²⁰.

Müfessirler diyorlar ki: Cenâb-ı Hak, Âdem Aleyhisselâmın zürriyye-
tini karınca yavruları gibi onun sulbünden çıkardı. Onlara hayat, idrâk ve
nutuk verdi, ve Rubûbiyyetini arz etti. Evet Rabbimizsin, dediler, me-
lekler de bu ikrara şahid oldular. Böylece kıyâmette biz Hakk'ın birliğini
bilmiyorduk, diyecek olanlara karşı şehâdetle bulunacaklardır.

Hazret-i Mevlânâ bu âlemdaki hayatımızı, şehâdet için mahkemeye
gelmiş ve koridorda bulunmuş olanların haline benzetiyor ve diyor ki:

16381

که بی گفتیم و انرا از امتحان
فعل و قول ما شهود ست و بیان

«Elestü Âleminde (Belâ) demiştin. Buradaki sözüümüz ve işimiz imti-
han için şühûd ve beyândır.»

Yâni oradaki ikrârımızda sâdık veya yalan olduğumuzu buradaki sö-
züümüz ve işimiz isbat edecektir.

Sıdk ve ihlâs ile (Lâ ilâhe illallah Muh. Resûlullah) dersek ve bunu
namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, kudretimiz olduğu zaman hac-
ca gitmek gibi amellerimizle teyid eylersek o vakitki ikrârımızın sıdkına
hükmedilecektir.

16382

از چه در دهلیز قاضی تن زدیم
نی که ما بهر کواهی آمدیم

«Neden kâdî'nin koridorunda oturup kalmışız, biz buraya şehâdet için
gelmedik mi?»

16383

چند در دهلیز قاضی ای کوا
حبس باشی ده شهادت از بکا

«Kâdî mahkemesinin koridorunda ey şâhid; ne vakte kadar hapsolup
kalacaksın?»

Erkence şehâdetini ifâ et de kurtul...

16384

زان بخواستندت بدینجا تا که تو
آن کواهی بدی و ناری عتو

«Seni buraya, bu hususta inkâr etmesin, ve şehâdetinde bulunsun diye
çağırılmışlardır.»

16385

از لحاج طویشتن بنشین
اندرون تنگی کف و لب بنشین

«Halbuki sen inadından şu daracık yerde oturmuş, elini bağlamış, du-
dağını yummuştun.»

16386

تا نبردی آن کواهی ای شهید
توازیں دهلیز کی کواهی رهید

«Ey şâhid; senden beklenen şehâdeti ifâ etmeyince bu koridordan na-
sıl kurtulursun?»

16387

یکزمان کارست بگزار و بتاز
کار کوته رامکن برخود در از

«Bir an evvel şehâdetinde bulunmak senin için kârdır. İnâdı bırak da
kurtul ve koşarak git. Kısa bir işi kendi hakkında uzatma.»

16388

خواه در صد سال و خواهی یکزمان
این امانت واکزار و ارهان

«İster yüz yılda, ister bir ânda, bu emâneti edâ ederek kendini halâs
et.»

Yâni, bu şehâdeti mutlaka edâ edeceksin, fakat Dünya'da bir anda
olacak bu iş, Âhirette yıllarca sürecektir. Onun için o bir ânı kâr bil ve
bir an evvel o emâneti edâ ve o şehâdeti ifâ et...

-DIŞTA OLAN NAMAZ, ORUÇ VE SAİR İBÂDETLER, İÇTEKİ
NÛR'A ŞÂHİTTİR.»

16389

این نماز و روزه و حج و جهاد
هم کواهی داداست از اعتقاد

«Bu namaz, oruç, hac ve cihad; insanın itikad şâhidleridir.»

16390

این زکات و هدیه و ترک حسد
هم کواهی داداست از سر خود

«Bu zekât ve hediye ile hasedin terki, kendi sırrına şâhid göstermek-
tir.»

16391

خوان و مهمانی بی اظهار راست
کای مهمان ما باشا کشتیم راست

«Misâfir dâvet etmek, doyurmak ve ihsanda bulunmak: Ey büyükler;
biz de sizin gibi doğru dürüst müslümanız, demeyi izhar içindir.»

16392

هدیه‌ها وار مغان و پیشکش
شد کواه آنکه هستم با تو خوش

«Hediyeler, armağanlar ve sunulan şeyler, ben seninleyim, seni sevi-
yorum diye şahitlikten ibârettir.»

16393

هرکسی کوشد بمالی یا فسون
چیت دارم کوهی در اندرون

«Bir kimse; mal ile, yâhud başka türlü bir vasıta ile hayra çalışırsa;
o çalışma, içirimde cömertlik ve hayırseverlik cevheri vardır demektir.»

Yine o çalışma:

16394

کوهی دارم ز تقوی با سخا
این زکات و روزه هم دو کوا

«Takvâ ile cömertlikten ibaret bir cevherim vardır ki bu zekât ve bu
oruçun ikisi de ona şâhiddir.» Mânâsını taşır.

16395

روژه کوبد گرد تقوی از حلال
در حرامش دان که نبود اتصال

«Oruç: Bu kimse; helâlden bile perhiz etti, harâma meyli olamaya-
cağını bundan istidlâl et, der.»

16396

وانز کانش گفت کواز مل خویش
مید هدیس چون بدزد ز اهل کیش

«Verdiği zekât da: Bu kimse kendi malını verdi, nasıl olur da kendi-
siyle aynı dinde ve yolda olanların malını çalar? der.»

16397

کربطراری کندیس دو کواه
جرح شد در محکمه عدال آله

«Fakat bu işleri riya ve tezvirle yaparsa o iki şâhit, Hakk'ın ilâhî ada-
let mahkemesine kabul edilmez.»

16398

هست صیادار کنددانه نثار
نه زرحم وجودیل هر شکار

«Eğer avcı, kuşlara dâne saçarsa, merhametinden değil, onları avla-
mak içindir.»

هست کربه روزه دارند رمضان
حقته کرده خویش هر صید خام

«Kedi de ramazanda oruç tutar, ama tecrübesiz bir kuşu avlamak için kendini uyumuş gösterir.»

Kedinin oruç tutması, bulunduğu ev halkının oruçlu olmasındandır. Gündüz yemek yemedikleri için kediye de bir şey vermezler. O da mecburi aç kahr. Fakat karnını doyurmak, fâre ve kuş avlamak için, kendini uyumuş gibi gösterir. Bunun gibi bazı riyâkâr ve hiylekâr şahıslar da, halkı avlamak için, bir köşeye çekilip halvette ve itikâfta gibi görünürler.

16400

کرده بدظن زین کزی صدقوم را
کرده بدنام اهل جودو صوم را

«Böyle herifler, yüzlerce kimseyi, hakiki ehl-i takvâ hakkında sû-i zanna düşürüp, cömert kişilerle, oruç tutanların adını da kötüye çıkar-mıştır.»

Bundan dolayı ehl-i tarîk arasında bir söz vardır. «Taşlayan bizden-dir, taşlatan değildir.» derler. Yâni: «Bizde görecekları gayr-i meşrû bir harekete itiraz eden bizdendir, onu kendimizden sayar ve severiz. Fakat gayr-i meşrû hareketlerde bulunup da itirâza meydan veren bizden değildir.» demektir.

16401

فضل حق با اینکه او کز می تند
عاقبت زین جمله پاکش میکنند

«Allah'ın fazl ve keremi, o eğri dokuyanı - yâni gösteriş için ibâdet edeni - bütün o riyâ kirinden temizler.»

16402

سبق برده رحمتش وان غدر را
داده نوری که نباشد بدر را

«Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti o kötülüğü aşmış ve Ayın ondördüne bile vermediği nûru vermiştir.»

کوناشی داشته حق زین اختلات
غل داده رحمت او رازین خیاط

«Cenâb-ı Hak, onun amelini bu kötülükle karışmadan yıkar; Rahmeti, onu bu hatâdan arıtır.»

16404

تا که غفاری اوظاهر شود
مغفیری کلیش را غافر شود

Bu sûretle de Hakk'ın yarlıgayıcılığı meydana çıkar; bir miğfer, kulun kelliğini örter.»

Günâh-ı bihîsâb içre ânunçun oldum âvâre
Sıgındım ism-i Settâra, güvendim ism-i Gaffâra
Umîd-i afvımı kat' etmedim eltâ-ı Bârîden
Rahîm ismi Hudâ'nın sâbık olmuş ism-i Kahlâra

Evet, Allah'ın kerem ve rahmâniyyeti, gazab-ı kahlâriyyetini aşkındır. Ancak, Afv ve Gafûr sıfatlarının afv ve mağfiret etmeleri için fâsıkın tevbekâr bulunması da lâzımdır.

İbn-i Abbâs (Radyallâhü anhüm) ın rivâyet ettiği bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: «Eğer siz günah etmez olsaydınız Allah başka bir kavim halk eylerdi ve onlar günâha girerler, Hak Sübhânehû ve Teâlâ, onlara mağfiret ederdi.» Meâlinedir. Lâkin bunda bir şart vardır ki o da kalben nâdim ve samimi tevbekâr olmaktır. Allah'ın merhameti o kadar geniştir ki ihlâs ile yürekten çekilen bir âh, o deryâyı coşturur, gözden akacak iki damla yağ bütün günâhı siler süpürür, tertemiz eder. Aleyhis-salât Efendimiz: «Günahdan tevbe eden, günah işlemeyen gibidir.» buyurur. Gaffâr'uz-zünûb ve Settâr'ul-uyûb olan Allah Teâlâ da, hattâ seyyiâtı hasenâta tebdil eyleyeceğini, yâni günahların afvından sonra sevab da ihsan edeceğini (Sûre-i Fûrkân) da haber veriyor.

Mügriklerden bazıları Huzur-u Nebeviye gelmiş: «Yâ Muhammed! Biz Allah'a şirk koştuk, adam öldürdük, zinâ ettik, fîsk ve fücürda bulunduk. Bizi ibâdetine dâvet eylediğin Allah, bu günahlarımızdan geçerse biz de ona icâbet ederiz» dediler.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا يَقْنُتُونَ لِنَفْسٍ الَّتِي حَرَّمَ
اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۖ يُضَاعَفْ لَهُ
الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَنَجْذِفُ بِهِ مَهَانًا ۖ الْأَمْرُ نَابٍ وَأَمْرٌ وَعَمَلٌ عَمَلًا
صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا
رَحِيمًا

«Onlar ki Allahın yanına başka bir Tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allahın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zinâ etmezler. Kim bunlar (dan birini) yaparsa cezâyâ çarpar. Kıyamet günü de azâbı katmerleşir ve o (azâbın) içinde hor ve hakir ebedî bırakılır. Meğer ki (şirkden) tevbe edip iyi amel (ve hareket) de bulunan kimseler ola. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir²¹.»

İhtimal ki bu tefsîrât üzerine, pek bol keseden atıyor diyecekler bulunur. O gibiler bilmiş olsunlar ki Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz: «Kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyin, halkı nefret ettirmeyin.» emrini vermiştir.

Evet, Allah'ın Cehennemi geniştir, bir türlü dolmaz ve doymaz. Fakat Allah'ın rahmeti ve Cenneti, Cehennemden çok geniştir. Sûre-i Necm'de:

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ

«Şüpesiz ki Rabbin, mağfireti bol olandır²².» buyurulmuş. ârif bir şâir de şu beyti söylemiştir: «Bütün Dünya halkının günahları yanan bir mumun isine benzetilse, o islerin hepsi de bir yere toplanılsa, Rahmet-i İlâhiyyenin vechinde bir ben teşkil edemez.»

Hazret-i Pir'in ifâdesinden riyânın bile affedilebileceği anlaşıyor.

(21) Sûre-i Furkan : 68-70.

(22) Sûre-i Necm : 32.

Fakat Mevlânânın beyânına dikkat buyurulsun: «Nihâyet, onu bu günahlardan tatbîr eder» diyor. O yolda yapılan ameller makbul olur demiyor. Ashâbdan (Candü bin Zuheyr Âmirî'nin: «Ya Rasûlallah! ben Allah için amelde bulunurum. Fakat başkalarının o amele muttali olup takdir etmeleri de hoşuma gider» demesine karşı Zât-ı Akdes-i Nebvî'nin: «Başkalarının şerik bulunduğu ibâdeti Allah kabul etmez.» buyurduğunu evvelce söylemiştik. Bir işin beğenilip kabul edilmesi başkadır, beğenilmeyip yapılamamış olmasının afvedilmesi yine başkadır. Yine tekrar edeyim; mürâyilik en büyük günahlardandır, mümkün olduğu kadar ondan sakınmaya çalışmalıdır.

«SUYUN BÜTÜN PİSLİKLERİ TEMİZLEMESİ, ALLAH TEÂLÂNIN DA SUYU PİSLİKTEN ARITMASI ŞÜPHESİZ HAK TEÂLÂ KUDDÜS, YÂNI TEMİZLEYİCİDİR»

İlâhî sıfatlardan olan bu kelime, hem ism-i mef'ûl, hem ism-i fâil, yâni hem (mukaddes), hem (mukaddis) mânâsmadır.

Mukaddes : Takdis edilmiş, mübârek, kutsal ve temiz demektir.

Mukaddis : Makbûl kullarını, lâıyk olmayan şeylerden temizleyen, meâlindedir.

İşte o Sübbüh ve Kuddûs olan Hak Sübhânehü:

16405

آب بهر این بیارید از سبک
تا پلیدانرا کند از خبث پاک

«Pisleri temizlemek için semâdan yağmur yağdırdı.»

16406

آب چون بیکار گردد شد نجس
تا چنان شد که برادر دگر حس

«Su, durgun bir halde kalırsa teaffün eder ve pisenir. Pisenince de duygu ondan iğrenir, onu istemez.»

حق بردش باز در بحر صواب
تا بشتن از کرم آن آب آب

«Allah o suyu buharlandırır ve denize götürür de, Lutuf ve Kere-
miyle suyu su ile yıkar.»

سال دیگر آمد او دا من کشان
هی کجا بودی بدریای خوشان

«Ertesi yıl o eteğini sürüyerek gelir. Şâyed biri ona: Hey, nerede idin?
diye soracak olursa der ki: Hoşlar ve temizler denizindeydim.»

هبن بیایدای پلیدان سوی من
که گرفت از خوی یزدان خوی من

«Ey kirliler, haberiniz olsun da yanıma gelin ki benim ahlâkım, Ah-
lâk-ı İlâhiyye ile tahalluk etti.»

Yâni, Cenâb-ı Hak, sıdk ve ihlâs ile tevbe eyleyen kulunu nasıl günah
ve pisliklerden temizlerse ben de öylece maddi pislikleri temizlerim, de-
mektir.

Çünkü, verese-yi Muhammediyye olan evliyâullah hazerâtında temiz-
leme kudreti vardır.

Nitekim bu İlâhî kudret, Aleyhissalât Efendimizde tamâmen mevcud
idi. Cenâb-ı Hak, (Sûre-i Tevbe) de buyurmuştur ki:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ
صَدَقَةً يَتُطَهَّرُونَ بِهَا وَيُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلَّ عَلَيْهِمْ إِزْ صَلَوَاتِكَ
سَكْرَتُهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٥﴾

«Onların mallarından sadaka al ki bununla kendilerini (günahların-

dan) temizlemiş, bununla onları(n hasenatını) bereketlendirmiş, (kendî-
lerini muhlisler mertebesine yükseltmiş) olsun. Onlara düa et. Çünkü se-
nin düan onlar için (onların yürekleri için medâr-ı sükûnettir. Allah (on-
ların i'tiraflarını) hakkıyla işiten, (peşimanlıklarını) çok iyi bilendir²³»

درپذیرم جمله زشتیت را
چون ملک پاک دهم عفریت را

«Ey kirli kimse; senin bütün çirkinliğini ve kirliliğini temizlerim, Şey-
tânı bile melek gibi tertemiz ederim.»

چون شوم آلوده باز انجاروم
سوی اصل اصل پاکهاروم

«Burada bulaşınca tekrar oraya, bütün temizliklerin asıl menbaı olan
tarafa giderim.»

کار او اینست و کار من همین
عالم آر ایست رب العالمین

«O asılların aşkın - yâni Hâlık-ı kül olan Cenâb-ı Hakk'ın - işi de,
benim işim de budur - Yâni ben kirlenince taraf-ı İlâhiye giderim, O da
beni temizler. Çünkü Rabb'ül-âlemîn, âlemleri tezyîn eyler, der.»

کرنبودی این پلیدیهای ما
کی بدی این بارنامه آبرا

«Eğer bizim kirliliklerimiz olmasaydı suya bu temizlemek icâzetnâ-
mesi nasıl verilirdi?»

16414

کیسهای زربدر دبدار کسی
میدو دهر سوکه هین کومهاسی

«Suyun hâli ve temizleyecek kimse araması, altın torbalarını yakalayıp: Zügürt var mı, varsa nerede? diye her tarafa koşan kimsenin haline benzer.»

16415

یا برزدر برکیاه رسته
یا بشوید روی روباشسته

Su, yerden çıkmış bir otun üzerine dökülür, yâhud yıkanmamış bir yüzü yıkar, temizler.»

16416

یا بدکر دبرسر او حال وار
کشتی بی دست و بار در بحار

«Yâhud, denizdeki elsiz ayaksız bir gemiyi, hamal gibi başında taşır.»

16417

صد هزاران دار و اندروی نهان
زانکه همدار و بروید زوچنان

«Suda yüz binlerce ilâç mevcuddur. Çünkü bütün ilâçlar, onun feyziyle yetişir.»

16418

جان همدری دل همدانه
میرود در جوچو دار و خانه

«Her incinin ruhu, her dânenin kalbi, bir eczâne gibi olan su'da akıp gider.»

«KULLANILMIŞ VE BULANIP KIRLENMİŞ SUYUN HAK
TEÂLÂ'DAN MEDED İSTEMESİ»

16419

چون تاندمایه اش نیره شود
همچو ما اندر زمین خیره شود

«Suyun sermayesi kalmayınca bulanır. Yeryüzünde biz insanlar gibi şaşırır kalır.»

16420

ناله از باطن بر آرد کای خدا
انچه دادی دادم و ماندم کدا

«Kalbinden inleyerek der ki: Yâ Rabbî, bana ne verdinse hepsini dağıttım, fakir kaldım.»

16421

در بختم سرمایه بر پاک و پلید
ای شه سرمایه ده‌هل من مزید

«Temize de, kirliye de sermayemi döktüm, ey sermâye veren pâdişah! bana daha fazlasını ihsan et.»
Cenâb-ı Hak da:

16422

ابر را کوید بر جای خوشش
هم تو خورشید ابدال بر کشش

«Bulut'a der ki: Onu hoş bir yere götür. Sen de ey Güneş, onu yüksek-
lere çek!»

Hazret-i Mevlânâ suyun mahiyet ve hakikatini emsalsiz bir sûrette anlattıktan sonra diyor ki:

16423

خود غرض زین آب جان اولیا ست

کو غوسل تبر کبهای شہاست

«Burada bahsedilen sudan maksad, evliyâ rûhudur ki o ruh, sizin bulanıklığınızı yıkar.»

16424

چون شود تیرہ ز غسل اہل فرش

باز گردد سوی پاک بخش عرش

«Yine o ruh dünya ehlini yıkamakla bulanınca, Arş-ı Âlâya pâklik vermiş olan Allah'a avdet eder.»

Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimize insanları küfürden ve riyâdan temizleme hâssası verilmiş olduğu gibi O'nun vârisleri olan evliyâullâhda da bu hâssa mevcuddur.

Hazret-i Ali'nin bir kâfiri nasıl imana getirmiş olduğu daha önce geçmişti. Bu zevât-ı kirâm, halkı temiz hale getirmek için onlarla temâsa mecbur olduklarından kendilerine de beşerîyyet vasıfları galebe eder. Binâenaleyh Cenâb-ı Hakk'ı teveccüh ve tazarrû ile tasfiye talebinde bulunurlar.

16425

باز آرد زان طرف دامن کشان

از ظہارات محیط او در شان

«Yine o taraftan eteğini çeke çeke gelir, o okyanusun temizliklerinden yeryüzündekilere ders vermeye koşar.»

16426

وز تیم وارھا ند جلہ را

وز تحری طالبان قبلہ را

«Onlardan her biri Cenâb-ı İlâhiyyeden rahmet suyu gibi gelip halkı teyemmümden ve kible-i hakiki taliblerini aramaktan kurtarır.»

Teyemmüm: Lügatte, kasd ve niyettir. Şeriatte ise: Su olmayan yerde, yâhud kullanmaya kudreti olmayan hasta için, tahâret niyetiyle top-

rak veya mâmulâtını kullanmaktır. Kendilerinde nefes ve yakın suyu bulunmayan kimselerin hareketleri de su yerine toprakla teyemmüm etmek gibidir. Binâenaleyh Cenâb-ı İlâhiyyeden irşâda memur olan zevâtın sohbetleri su yerine geçer, onlara mânevî hayat verir. Binâenaleyh kendilerini teyemmümden kurtarır. Kezâ karanlıkta ve kible bilinmeyen bir yerde şu taraf mı, bu taraf mı diye aranarak, kuvvetle zannedilen tarafa doğru namaza durmak lâzımdır. Fakat evliyâullah hazerâtı, kudsi nefesleriyle, hakiki kiblenin bizzat Allah olduğunu, Kâbenin de arada bir vâsita bulunduğunu öğreterek, şu taraf mı, bu taraf mı diye tereddüde düşmüş olanları o tereddüd ve arayıştan kurtarır. Fakat bir ârife:

16427

زاختلاط خلق یا بداعتلال

آن سفر جویدکار حنایا بلال

«Halk ile ihtilâtından beşerîyyet kedûreti galebe eder, o münâsebetle hakikat seferine çıkmak ister ki talebi bundandır.»

Hazret-i Peygamber (S.A.V.) Efendimize mâneviyat galebe edip de tebliğ-i risâlet edemeyecek bir hale gelince Âişe (Radiyallâhü anhâ) ya: «Ey Humeyrâ, bana lakırdı söyle» buyurur, O'nun konuşmasıyla beşerîyyet haline rücû ederlerdi. Beşerîyyet gâlib gelince de Hazret-i Bilâl'e: «Ey Bilâl; bizi ruhlandır ve rahatlaştır» emrini verip, O'nun güzel sesini işitmekle mâneviyat âlemine müncezib olurlardı.

Buyururdu ki:

16428

ای بلال خوش نوای خوش صہیل

مینہ بررو زن طبل رحیل

«Ey sesi ve nâmesi güzel olan Bilâl; ezan yerine çık da sefer davulunu çal, - yâni ezan oku -.»

Hazret-i Bilâl; güzel sesli bir zat olduğu için Risâletpenâh Efendimizin sâir hizmetlerinde bulunduğu gibi müezzinlik vazifesini de ifâ ederdi. Mescid-i Nebevinin arka cihetinde yüksekçe husûsî bir yer yapılmış, oraya (Mi'zene) adı verilmişti. Bizim minâre dediğimiz yerlere üstlerinde kandil yakıldığı için minâre denilmiştir. Devr-i Peygamberide minâre yoktu, mi'zene vardı. İlk minâre, Muâviyenin Mısır vâlisi zamanında Amr ibni Âs Câmînin yanına yapılmıştı.

جان سفر رفت و بدن اندر قیام
وقت رجعت زین سفر کوید سلام

«Ruh sefere çıkar, beden kıyamda bulunur. Ruh, o seferden avdetinde selâm verir.»

Bir mü'minin namaza durması, Rubûbiyyet âlemine sefere çıkması, namazı bitirmesi de o seferden dönmesi gibidir. Seferden gelen bir kimsenin, âilesine ve abbâbına selâm verdiği gibi, namaz kılan bir münâzî de namazını iki tarafına selâm vermekle bitirir.

16430

این مثل چون واسطت اندر کلام
واسطه شرطت بهر فهم عام

«Sözde verdiğim şu misâl, maksadı anlatmak için bir vâsıtaadır. Avâmın anlaması için de vâsıta şarttır.»

16431

اندر آتش کی رود بی واسطه
جز سمندر کور هیداز رابطه

«Râbîta ve kayıtlardan kurtulmuş, semender gibi ateşe girebilecek bir hâle gelmiş olandan mâadâsı ateşe vâsıtasız nasıl girebilir?»

16432

واسطه حمام باید مریتر
تاز آتش خوثر کنی توطبع را

«Ateşin hararetinden tabiatı hoşlandırmak için vasıta olmak üzere sana hamam lâzımdır.»

16433

چون نتانی شد در آتش چون خلیل
گشت حمامت رسول آبت دلیل

«İbrâhim Halil Aleyhisselâm gibi doğrudan doğruya ateşe giremediğin için hamam sana elçi, su da delil olur.»

İşte sözdeki misaller de böyledir. Ateş gibi yakıcı olan derin mânâları anlayabilmek, misaller, teşahhütlar ve istiarelerle mümkün olabilir. Demek ki bunlar avâmın anlayabilmesi için birer vasıtaadır.

16434

سیری از حقست لیکن اهل طبع
کی رسد بی واسطه نان درشبع

«Tokluk Allahındır - yâni mahlûkâtı doyuran Allahdır - Lâkin tabiatı mahkûm ve doymak için bir şey yemeye mecbur olanlar, ekmek vasıtası olmaksızın nasıl doyarlar?»

Hâfız Şîrâzî der ki: «Sen tabiat sarayı haricine çıkmayınca, yâni insan tabiatı kayıtlarından kurtulmayınca, Hakikat Âlemine nasıl sefer edebilirsin?»

Tabiat kaydından kurtulup Hakikat Âlemine sefer edebilenler, ekmek vâsıtası olmaksızın da doyarlar. Allah'a misâfir olup taraf-ı İlâhiyyeden ikram görür ve mânen doyurulurlar. Aleyhissalât Efendimizin: «Ben, Rab-bımın indinde gecelerim. Beni yedirir ve içirir.» buyurması bunun en doğru şahididir. Lâkin bu hal, bu ikrâm yalnız Allah'ın makbul kullarına mahsustur. Tabiat mahkûmu olanlar, ekmek ve yemek vasıtasıyla doyarlar. Demek ki Allahın doyurması vasıtasız ve vasıtalı olmak üzere iki tür-lüdür. Vasıtalı doyurulanlar ekmek ve yemekle, vasıtasız doyurulanlar ise ekmeksiz ve yemeksiz doymaktadırlar.

16435

چون نمابد واسطه تن بی حجب
همچو موسی نورمه باید زجیب

«Bir kimsede beden vasıtası kalmayınca - yâni cismi, rûh ve nûr kesilince - Mûsâ Aleyhisselâm gibi koynundan Ay misâli nur çıktığını görür.»

16436

این هزها آب را هم شاهد است
کاند روئش پرز لطف ایزداست

«Yukarıda bahsedilen suyun pislikleri temizlemesi, nebâtâta feyz vermesi, gönlünün Hak lutfu ile dopdolu olduğuna şahiddir.

«HARİCİ İŞ VE SÖZÜN İÇE VE İÇTEKİ NÜRA ŞEHÂDETİ»

16437.

فعل وقول آمد کواهان ضمیر
زین دوبر باطن تواستدلال کبر

«İş ve söz, kalbin şahidleridir. Sen bu zahiri alâmetlerden bir kimse-
nin içi nasıldır, anla.»

Meselâ; bir adamın sözleri Allah'a, peygambere, ve din adına nasihata dair olursa, fiillerinde ve amellerinde salah ve ihlâs görülürse onlar, o zâtın salih bir kimse olduğuna delâlet eder. Bilâkis, sözü faydasız, fiili de nefsanî hareketler ve muâmelelerden ibâretse, o sözlerle o işler de o şahsın fiske ve fücûruna alâmet olur. Hattâ bir kimsenin huşû ile mi, yoksa eli işte gözü oynasta gibi mi namaz kıldığı, duruşundan ve yatıp kalkışından anlaşılabilir.

Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz, namaz kılarken birinin sakaliyle oynadığını görmüş ve: «Kalbinde huşû ve huzû bulunsaydı, âzâsı da hâşî ve hâzî olurdu» buyurmuştur.

Hazret-i Mevlânâ buna misal ve bir hekime hitab olarak diyor ki:

16438

چون نادر دسپرسرت در درون
بنکر اندر بول رنجور از برون

«Ey hekim; mademki senin sırrın, yâni görüşün ve hastalığı teşhis edişin dâhile kadar gidemiyor, hastanın haricdeki bevline bak da marazın ne olduğunu anla.»

Eskiden hekimlerin hastalık teşhisleri, nabzın atışlarını yoklamak ve hastanın idrarına bakmakla idi. Bevin miktarından, renginden ve kokusundan istidlâl ederek hastalığı bilmeye çalışırlardı. Bugün de idrarın tahlilinden bir çok hastalıklar teşhis edilmektedir.

16439

فعل وقول آن بول رنجوران بود
که طیب جسم را برهان بود

«Amel ve söz, hastanın idrarı gibidir. Beden doktoruna bu bir delil-
dir.»

Yâni bir hekim, nasıl hastanın idrarından hastalığı teşhis ederse, dik-
kath bir göz de bir kimsenin fiilinden ve sözünden, onun nasıl bir kimse
olduğunu anlar.

Fakat :

16440

دان طیب روح در جانش رود
وزره جان اندر ایمانش رود

«Ruh hekimi olan insan-ı kâmil ve mürşid-i mükemmil ise bir kim-
senin ruhuna kadar girer, ruh yoluyla da imânına kadar varır.»

16441

حاجتش ناید بفعل وقول خوب
احذرهم هم جواسیس القلوب

«Baktığı kimsenin fiil ve sözünün güzel, yâhud çirkin olduğunu gör-
meye ihtiyacı yoktur. Onlardan sakının ki onlar kalb casuslarıdır.»

İnsanların zamirlerinde olan şeyleri keşfederler.

Hadis-i şerifte bu gibi zevât için: «Onlar kalb casuslarıdır, kalbinize
girerler, esrârınızı çıkarırlar. Onlarla oturduğunuzda sıdk ve ihlâs ile otu-
run.» buyurulmuştur.

«ÂRİFİN KALBİNDEKİ NÜR-İ İLAHÎ, ÂRİFİN SÖZ VE FİİLİNE
HÂCET KALMADAN VE ONUN SÖZ VE FİİLİNDEN ZİYÂDE
KENDİNİ HALKA GÖSTERİR. NASIL Kİ GÜNEŞ DOĞUP
YÜKSELİNCE, HOROZ SESİYLE, MÜEZZİNİN VAKTİ
İLÂNINA VE DİĞER ALÂMETLERE HACET KALMAZ.
BİR İŞ VE BİR SÖZ OLMA DA GÜNEŞİN NURU,
GÜNEŞ'E ŞAHİTLİK EDER.»

16442

لیک نور عارفی از حد گذشت
نور او پرشد بیاباتها ودشت

«Lâkin bir ârifin haddi aşan nûruyla kırlar ve çöller dolmuştur.»

نور آن کوهر چو یرون یافت
زین تسلسلها فراغت یافت

«O İlâhî incinin nuru dışa vurdu mu artık o, bu zâhitliklerden kurtulmuştur.

بس مجوازوی کواه فعل و گفت
که ازوهر دو جهان چون کل شکفت

«Artık öyle bir âriften fiil ve söz şâhidi arama. İki cihan da gül gibi onun yüzünden açılmıştır.»

این کواهی چیست اظهار نهان
خواه قول و خواه فعل غیر آن

«Bu şâhidlik nedir? Gizli bir hakîkati meydana çıkarmaktır. O şehâdet ister söz olsun, ister iş, isterse başka türlü olsun müsâvidir.»

که غرض اظهار سر جوهرست
وصف باقی وین عرض در ممبرست

«Zirâ maksad: Cevherin sırrını meydâna çıkarmaktır. O vasıf bâkîdir, bu ârazsa geçicidir.»

Ehl-i hikmet istilâhında (cevher) ve (âraz) diye iki tâbir vardır. Kelâmcılara göre Cevher; Mütahayyiz-i bizzâttır. Âraz ise: Kaa'im-i bil-cevherdir. Meselâ cisimler cevher, onlardaki renk, koku, sıcaklık, soğukluk gibi ârizî, yâni gelip geçici şeyler ârazdır.

Beytteki (cevher)den maksad: Ruhtur. Onun sırrından murad: Hüsn-i itikâd ve Hakk'ın emirlerine inkiyaddır. Sözler ve ameller, bunun bir kimsede bulunduğuna şehâdet ederler ve maksad-ı asliye göre âraz gibi katırlar. Mevlânâ buna bir misâl gösteriyor:

این نشان زر نماد بر محک
زر نماد بیک نام و بی شک

«Mihenik taşıma sürülen altının taşta bıraktığı iz kalmaz, fakat, şüphe yok ki altın, adı iyi olarak kalır.»

این صلوة و این جهاد و این صیام
هم نماد جان بنام بیک نام

«Bu namaz, bu mücâhede, bu oruc da kalmaz. Lâkin onları halisâne ifâ eyleyenin ruhu (müsallî) (mücâhid) ve (sâim) gibi iyi vasıflarla bâkî kalır.»

جان چنین افعال و اقوالی نمود
بر محک امر جوهر رابود

«Ruh, böyle söz ve işlerde bulunmakla cevherini emr-i İlâhî mahalline sürmüş olur.»

Ve :

کاعتقاد راستست اینک کواه
لیک ست اندر کواهان اشتباه

«Benim itikâdım doğrudur. Onun doğruluğuna da işte kavîm (yâni tevhîd-i İlâhîyi ve nübüvvet-i Risâletpenâhîyi tasdikim) ile fiilim (yâni İlâhî emirleri edâ ile ifâ edişim) şâhiddir, der. Lâkin şâhidlerin doğru mu, yalan mı söylediklerinden şüphe edilir.»

Binâenaleyh onların tezkiye olunması, yâni nasıl bir kimse olduklarının sorulması lâzım gelir.»

تزکیہ باید کواہا ترا بدان
تزکیہش صدق کہ موقوفی بدان

«Bilmiş ol ki şahidler için tezkiye gerektir. Senin dâvânı kabul etmek, şahidi tezkiyeye bağlıdır.»

Yâni sözün de, işin de mürâyî değil muhlis ise şahidlerin o vakit kabul edilir. Aksi takdirde cerh olunur.

حفظ لقط اندر کواہ قولیست
حفظ عهد اندر کواہ فعلیست

«Kavli şehâdette lafzı, fiili şehâdette ahdi muhafaza lâzımdır.»

کرکواہ قول گز کویدر دست
ورکواہ فعل گز پویدر دست

«Eğer kavli şahid eğri söylerse, red olunur; fiili şahid de eğri hareket ederse merdud olur.»

Yâni bir kimsenin kavli şahidi olan (Lâ ilâhe illallah, Muhammedûr-rasûlullah) demesi, doğru ise kavli şahidi de doğrudur. Değilse kendisi muvâfık, şahidi de yalancıdır. Kezâ fiili şahidi olacak ibâdetleri Allah rızası için ise kendi de, şahidi de doğrudur. Halka gösteriş için tâât ve ibâdetlerde bulunuyorsa kendisi riyâkâr, şahidi de yalancıdır.

قول وفعل بی تناقض بایدت
تاقبول اندر زمان پیش آیدت

«Sana bir birini nakzetmeyen, yâni zâhiri bâtmına muvâfık olan söz ve iş lâzımdır ki kabul-i ilâhî derhal karşına gelsin.»

سویکم شی افس اندر
روزی دوزخ و شب برمی درید

«(Ey insanlar, sizin sa'yiniz mütenâkızdır.) Gündüz dikiyorsunuz. gece yırtıyorsunuz.»

Sûre-i Leyl'de bir âyete işaret ediliyor:

وَالْيَلِ إِذَا نَفَسْتُ ۖ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى ۖ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ
وَالْأُنثَى ۖ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى ۖ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ۖ وَصَدَّقَ
بِالْحُسْنَى ۖ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى ۖ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى ۖ
وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى ۖ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى ۖ

«Andolsun: Bürüyüb örttüğü zaman geceye, açıl(ıb ağız) dığı zaman gündüze, erkeği ve dişiye yaradana, ki hakıykatın sizin sa'y (-ü amel) iniz bölüm bölüm (çeşid çeşid)-dir. Bundan sonra kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Amma kim cimrilik eder, kendisini müstağni görür, ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç olanı kolaylaştırırız²⁴.»

Bu âyet-i celîle, biri mütteki, biri şaki iki kimse hakkında nazil olmuştur. Mütteki olan Ebû Bekir (Radiyallahü anh), şaki olan da Ümeyye bin Halef, yahud Ebû Cehil'dir denilmiştir. Birinci rivâyet daha doğru olsa gerektir. Çünkü Ümeyye habisi, Hazret-i Bilâl (Radiyallahü anh) in efendisi idi. O fedâkar ve mübârek zât müslüman olduğu için işkence yapmıyordu. Sıddık-ı Ekber Hazretleri, kendi kölesi bulunan, fakat müslüman olmayan Nestâs ile Bilâl'i mübâdele etti ve kendisine ait oluncu da âzâd eyledi. İşte bu sûrede kendisine kolaylık müyesser olacağı vad edilen o büyük adamdır. Güçlük ve zorluğa maruz kalacağı bildirilen şaki de Ümeyye Bin Halef'tir.

16456

بس کواهی باتناقص که شود
بامکر حکمی کنداز لطف جود

«Sözleri birbirine uymayan şahidi kim kabul eder ki Ahkem'ül-Hâkimin olan Allah kabul etsin. Meğer ki Cenab-ı Hak, lutf-u umumi ile kabûlüne hükmeyleye.»

16457

فعل وقول اظهار رسرست وضمیر
هر دو پیدا میکنند سرستیر

«Söz ve iş, kalbdeki sırrın izharıdır. Her ikisi de gizli olan sırrı meydana çıkarır.»

16458

تا تو بستیزی ستیز ندای حرون
فانتظرهم اہم منتظرون

«Ey inâdıcı olan riyâkar ve münâfık; sen riyâ ve nifakında devam ettikçe onlar da sana muhalif olmaya devam ederler. Ey riyâkâr, sen onların zevâlini bekliyedir, onlar da senin helâkini bekliyorlar.»

Şu âyet-i kerimelere işârettir:

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾
قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٢٦﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانظُرْ إِلَيْهِمْ مُنْظَرُونَ ﴿٢٧﴾

«Diyorlar ki: «Eğer doğru söyleyiciler iseniz o fetih ne zaman?» Sen de: «Fetih günü, de, o kâfirlere imanları faide vermiyecek, kendilerinin yüzlerine de bakılmayacak.» Artık onlardan yüz çevir, (inecek azâblarını) bekle. Çünkü onlar bekleyicidirler²⁵»

(25) Sûrei Secde : 28-30.

«HAZRET-İ MUSTAFA (S.A.V.) EFENDİMİZİN MİSÂFİRİNE
ŞEHADETİ TÂLİM ETMESİ.»

16459

آن سخن بیان ندارد مصطفی
عرضه کرد ایمان و پذیرفت آن فنا

«Bu sözün sonu gelmez, Mustafa Aleyhisselâm, kelime-i şehâdet teklif etti, o yiğit de onu kabul eyledi.»

16460

آن شهادت را که فروخ بوده است
بندهای بسته را بکشوده است

«O mübâret şehâdet - yâni kelime-i tevhid - bağlanmış düğümleri çözer.»

16461

گشت مؤمن گفت او را مصطفی
کامشبان هم باش تومهمان ما

«O kimse müslüman oldu. Resûlullah (S.A.V.) ona: Bu akşam da bizim misâfirimiz ol, buyurdu.»

16462

گفت والله تا ابد ضیف توام
هر کجا باشم بهر جا که روم

«Yeni müslüman dedi ki: Vallâhil-azim, nerede bulunsam ve nereye gitsem ebade kadar senin misafirimim.»
Yâni her yerde senin maddî ve mânevî feyzin sofrasındayım.

16463

زنده کرده معق ودر بان نو
این جهان وآن جهان برخوان تو

«Ben senden hayat buldum, senin âzâdlımın ve kapında hizmetcinim. Zâten Dünyâ ve Âhiret de senin şefaât sofrana misafirdir.»

هر که سوی غیر خوان تورود

دیو یا او دانکه همکاسه بود

«Her kim senin sofrandan başka bir tarafa giderse şüphesiz Şeytan onunla çanak yoldaşı olur.»

وَالَّذِينَ يُفِقُونَ

أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ

وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَكَأَنَّ قَرِينًا

Sure-i Nisâ'da buyurulmuştur ki: «Allaha ve ahiret gününe inanmadıkları halde mallarını insanlara gösteriş için sarfedenler (i de Allah sevmeyen). Şeytan kime arkadaş olursa, o, ne kötü bir arkadaşır²⁶.»

Hakim Senâi (Kuddise sirruhu) der ki: «Burada her kim arkadaşın olursa obir tarafta da o, seninle beraberdir.

Mâneviyatını artıracak bir dost ara ki âlemde işine yarasın.

Şeytanı beraberinde bulundurma, kötü nefsi de arkadaş edinme.»

16465

ورود بی تو سفر او دور دست

دیو بد همراه و همسفره و است

«Kim senin sofrandan başka bir sofraya giderse bil ki Şeytan onunla bir kâseden yemek yer.»

16466

ور نشیند بر سراسر شریف

حاست ماهیت دیو را و را ردیف

«O kimse asil bir ata da binmiş olsa Ay'a hased eder. Çünkü şeytan onun terekesindedir.»

(26) Sûrei Nisâ: 38.

در بوم که دارو تنها راو

دیو در اسائن بود ایاز او

«Eğer karısı ondan bir çocuk doğursa Şeytan onun soyundan ona ortak kesilir.»

16468

در نجی شار کهم گفت حق

هم در اموال و در اولادای شفق

«Kur'an'da Hak Teâlâ'nın Şeytan'a: (Ortak ol!) dediği hikâye buyurulmuştur. Ey şefkatli mü'min; bu ortaklık hem malda, hem evlâttadır.» (Esrâ) sûresinde buyurulmuştur ki:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ

لِمَنْ خَلَقْتُ طِينًا ﴿١﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَنْ

أُخْرِزَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا خُنُوءَ لَكَ ذُرِّيَّتُهُ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ قَالَ

إِذْ هَبْ فَمِنْ بَيْنِكَ مِنْهُمْ فَأَنْجَسَهُمْ جَزَاءُ كَرَّمَهُمْ مَوْفُورًا

﴿٣﴾ وَاسْتَفِزْ مِنْهُمْ لَسَطُفَ مِنْهُمْ بَصُوكَ وَاجْلِبْ عَلَيْهِمْ

بِحَبْلِكَ وَرِجْلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِندَهُمْ

وَمَا يَعْبُدُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٤﴾ إِنَّ عِبَادِي لَكِنَّكَ

عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بَرَبًا وَكِيلًا ﴿٥﴾

* (Şunu da) hatırla ki biz meleklerle «Âdem için secde edin» demiştik ve onlar da secde etmişlerdi de İblis etmemiş, «Ben bir çamur halinde yarattığın kişiye secde edermiyim» demişti. (Yine) dedi ki: «Benden şerefli kıldığın bu (adam da) kim oluyormuş, bana haber ver. Eğer beni kıyâmet gününe kadar geciktirirsen andolsun ki onun zürriyetini, birazı müstesnâ olmak üzere, behemehal kendime bend ederim.» (Allah da): «Def'ol git, dedi, artık onlardan kim sana uyarsa şüphesiz ki cehennem hepini-zin cezâsıdır, tastamam bir cezâ. Onların içinden gücünün yet-

diğini sesinde yerinden oynat, onlara karşı sùvârleriyle, piyâdeleriyle yayğara çıkar, mallarına, evlâtlarına ortak ol. Onlara va'd et.» Şeytan (bu!) Onlara bir aldatıştan başka ne va'd eder o? Benim gerçek kullarım (yok mu?) Senin onlar üzerinde hiç bir haakimiyetin yoktur. (Onlara vekil olarak Rabbin yeter²⁷.)

16469

گفت پیغمبر رغیب ابن را حلی
در مقالات نوا در با علی

«Hazret-i Peygamber Aleyhisselâm, bu beyitlerin meallerini bir takım nâdir hadislerinde alenen Ali (Kerremallahü veche)ye beyan buyurmuştur.»

Yine o yeni müslüman ağızından Aleyhissalât Efendimize deniliyor ki:

16470

یا رسول الله رسالت را تمام
تو نمودی همچو شمس بی غمام

«Yâ Resûlallah, sen risâlet vazifesini temamiyle ve bulutsuz Güneş gibi şek ve şüphe bırakmayacak bir vüzuha ile ifâ ettin.»

Bütün peygamberlerin vazifesi, Cenâb-ı İlâhiyyeden kendilerine ne emrolundusa onu kimseden korkmaksızın, çekinmeksizin halka tebliğ eylemektir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz de bu vazife ile mükellef idi. Nitekim Mâide sûresinde:

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٥﴾

«Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan (Allahın) elçiliğini tebliğ (ve ifâ) etmiş olmazsın. Allah seni insanlardan

(27) Sûrei Esrâ : 61-65.

koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah kâfirler gûcuhunu muvaffak etmez²⁸» buyrulmuştur.

Enes Bin Mâlik (Radiyallahü anh) diyor ki: Seferlerde Resûl-i Ekrem'in çadırı önünde nevbet beklerlerdi. Bu âyet nâzil olunca Resûlullah, çadırdan başını çıkardı ve nûbeteilere: «İstirahat ediniz. Allah, beni muhafaza etmeyi taahhüd eyledi» buyurdu.

Hacc-ı Vedâ esnasında irâd eylediği hutbede: «Ey nâs; vazife-i risâletimi ifâ ve İlâhî emirleri tebliğ eyledim mi?» diye sormuş, bütün cemâattan: Evet, ifâ ve tebliğ eyledin» cevabını almıştı.

Bu yeni müslüman da vazife-i risâletin Güneş gibi ayân beyân ve parlak bir sûrette ifâ edilmiş olduğunu söylüyor.

16471

این که تو کردی دو صدمه در نکرد
عیسی از افسوتش باعاز ر نکرد

«Senin bu yaptığını - yâni gösterdiğin şefkat ve merhameti - iki yüz ana yapamaz. Hattâ İsa Aleyhisselâm bile bunu Âzer'e yapmamıştır.» Âzer, ölmüşken Hazret-i İsa'nın duâsiyle dirilmiş bir kimsedir.

16472

از تو جانم از اجل نک جان ب
عاز رار شد زنده آندم باز مرد

«Senin sâyende rûhum ölümden kurtuldu ve imân ile yaşıyor. Âzer, İsa Aleyhisselâmun duâsiyle dirildiyse de derhal öldü.»

16473

گشت مهمان رسول آن شب عرب
شیریک بز نیمه خورد بست لب

«O gece o bedevî, Resûlullahın misâfiri oldu. Bir keçinin sütünden yarısını ancak içti ve ağzını sildi ve çekildi.»

(28) Sûrei Maide : 67.

کرد الحاحش بخور شبرو رفاق
گفت کستم سیرو الله بی نفاق

«Resûlullah Hazretleri ona: (Süt iç, yufka ekmeğinden ye) diye tekrar tekrar teklif eyledi. Fakat o: (Vallâhil-azim, riyâsız ve nifaksız olarak söylüyorum ki döydüm) dedi.»

این تکلف نیست فی ناموس وفن
سیر ترکشم از آنکه دوش من

«Tekellûf için, utandığımdan, yâhud gösteriş yapmak istediğimden söylemiyorum. Dün gecekinden daha fazla doydum.»

در عجب ماندند جمله اهل بیت
پر شد این قندیل زین یکقطره زیت

«Bu kandil, bir damla zeytin yağı ile nasıl doldu? diye bütün evdekiler şaşırıp kaldılar.»

انچه قوت مرغ بایلی بود
سیری معده چنان پیلی بود

Ebâbil kuşunun gıdasıyla böyle bir filin midesi nasıl doydum? dediler.»

خفجه افتاد اندر مهدوزن
قد ریشه میخور دآن پیل تن

«Fil vücudlu adam sivri sinek kadar yiyor; diye, fısıldaşmaya başladılar.»

حرص وومم کافری سرزیر شد
ازدها از قوت موری سیر شد

«Kâfirlik hırsıyla vehmi tepe taklak oldu. Ejderhâ, bir karıncanın gıdasıyla doydu.»

آن کدا چشمی کفر ازوی برفت
لوت ایمانیش لوتر کردو زفت

«Küfrün o aç gözlülüğü ondan zâil oldu. Îmân gıdası onu besledi ve kuvvetlendirdi.»

آنکه از جوع البقر اومی طبید
همجو صمیم میوه جنت بدید

«Öküz açlığından kıvranan o adam, Meryem Aleyhesselâm gibi Cennet meyvesini gördü.»

Meryem'in annesi (Hanne binti Fâkûr) Zekerıyyâ Aleyhisselâmın baldızı idi. Beytül - Mukaddeste ibâdet ederken: «Allah bana bir evlâd verirse onu Beytül - Mukaddes hizmetine vereyim» diye nezretti. Gebe kaldı ve Meryem'i doğurdu.

Âl-i İmrân sûresinde şöyle hikâye ediliyor:

إِذَا قَالَتْ امْرَأَتُ
عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي
إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۱۳﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي
وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَكِنَّ الذَّكَرَ كَأَن لَّائِنِّي

وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَاُولُواْ وُجُوْهُكُمْ شَطْرَهُ

(Ey mü'minler) siz de nerede bulunursanız (namazda) yüzlerinizi o yana döndürün³¹.» nazm-ı celili yazılmış olsa; hem mânâ tamam olur, hem de âyet ile yazıldığı yer arasında münâsebet bulunur. İşte evvelce obur olan bu adamın da:

16482

میوه جنت سوی چشمش شتافت

معه چون دوز خش آرام یافت

«Karşısına mânen Cennet meyveleri gelince, Cehennem gibi olan midesi sükûn buldu.»

«ŞEYTANIM, BENİM ELİMDE MÜSLÜMAN OLDU» HADİSİNE GÖRE
RUHUN GIDASİ OLAN NUR, RUHA EŞ VE DOST OLMAK İÇİN,
VELİLERİN CİSİMLERİNE GIDA OLUR.

Abdullah Bin Mes'ûd (Radiyallâhü anh), Aleyhissalât Efendimizden : «Sizin her birinize Cin'den bir karin ve meleklerden bir karin tevkil edilmiştir.» buyurmuş ve: «Yâ Resûlallah, senin de Şeytânın var mı?» sualine: «Evet, vardır. Lâkin Allah ona karşı bana yardım etti de elimde müslüman oldu. Binâenaleyh bana hayırdan başka bir şey emretmez.» hadisi-ni rivâyet etmiştir.

Diğer bir rivâyette: «Benim şeytanım, benim elimde müslüman oldu, bana ancak hayır emreder» buyurduğu nakledilmiştir.

Bunun gibi evliyâullahın Şeytânı da (Râdiye) ve (Mardıyye) derecelerine vüsûlünden sonra teslimiyyet gösterir, onları şerre teşvik edemez.

وَإِنِّي سَمِعْتُهَا مَرَّةً وَآتَىٰ أُعِيذُهَا بِكَ وَذَرَيْتُهَا مِنَ الشَّيْطَانِ
الرَّجِيمِ ۝ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا
حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَبَ
وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكَ هَٰذَا قَالَتْ هُوَ
مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّا اللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝

«Hani İmrân'ın karısı: «Rabbim, karnımdakini azadlı bir kul olarak sana adadım. Benden olan bu (adağ)ı kabul et. Şüphesiz (niyâzımı) hakkıyla işiden, (niyyetimi) kemâliyle bilen Sensin Sen» demişti. Fakat onu (kız çocuğunu) doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken: «Rabbim, hakikat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçek ben adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyyetini de o taşlanmış (koğulmuş) şeytandan sana sığınır (sana ısmarlar)ım» dedi. Bunun üzerine Rabbi onu iyi bir rızaa ile kabul etti. Onu güzel bir nebât gibi büyüttü. Zekerıyyâyı de ona (bakmaya) me'mûr etti. Zekerıyyâ ne zaman (kızın bulunduğu) mihrâba girdiyse onun yanında bir yiyecek bulundu: «Meryem, bu sana nereden (geliyor)?» dedi. O da: «Bu, Allah tarafından. Şüphe yoktur ki Allah kimi dilerse ona sayısız rızık verir.» derdi²⁹.»

Bu âyet-i celîle içinde mahza (mihrab) lafzı bulunması dolayısıyla bazı câmilerimizin mihrablarına: «Ne vakit Zekerıyya Meryem'in mihrabına girerse» diye hem nâtamam, hem de münâsebetsiz olarak yazılmıştır. Onun yerine:

قَوْلَ رَجَمَتْ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

«Habibim; namaza durduğun vakit, mescidi haram tarafına teveccüh et³⁰.»

(29) Sûrei Âl-i İmrân : 35-37.

(30) Sûrei Bakara : 144.

(31) Sûrei Bakara : 144.

16483

ذات ایمان نعمت ولوتیست هول
ای فناعت کرده از ایمان بقول

«Ey imandan, yalnız kavlı ile: (Lâ ilâhe illallah Muhammedûrrasulullah) demekle kanaat etmiş olan kişi, zâten iman büyük bir nimettir ki ondan bir parça zevk alan aç gözlülüğten kurtulur.»

16484

کرچه آن معلوم جانست ونظر
جسم را هم زان نصیبست ای پسر

«Vâkıa imân lokması, rûhun ve basîret gözünün gıdasıdır. Fakat ey oğul; cismin de o gıdadan nasibi vardır.»

16485

کرنکشتی دیو جسم آنرا اکول
اسلم الشیطان نفر مودی رسول

«Cisim şeytanı ondan yemeseydi Resûlullah (S.A.V.) (Bendeki Şeytan müslüman oldu) buyurmazdı.»

16486

دیو از آن لوتی که مرده می شود
تا نیا شامد مسلمان کی شود

«Tadına bakmakla ölünün dirildiği imân lokmasından cisim şeytanı yememiş olsa nasıl müslüman olabilir?»

16487

دیو بر دنیا ست عاشق کوروکر
عشق را عشقی دکر بر دمکر

«Şeytan - yâni cisim - kör ve sağır bir halde Dünyâ âşıkıdır. Bir aşkı diğer bir aşk keser ve unutturur.»

Yâni bir güzelin aşkıdan kurtulabilmek için başka bir güzeli sevmek

gerektir. Bunun gibi Dünya muhabbetinden, nefis ve hevâ tabiatından kurtulabilmek için kalbde ağıkullah ve pevkullah bulunmalıdır.

16488

از نهانخانه یغین چون می چشد
اندک اندک رخت عشق آنجا کشد

«Cisim, yâkinin gizli evinde muhabbet şarabını tadacak olursa Aşk-ı İlâhi yavaş yavaş onun kalbine yerleşir.»

16489

یا حریص البطن عرج هکذا
انما المهاج تبدیل الفدا

«Ey karnını doyurmaya haris olan; şöyle süfliyetten ulviyyet tarafına bir gel. Bunun yolu da gıdanın değiştirilmesidir.»
Yâni nefisten ziyâde ruhun gıdalanması lâzımdır.

16490

یا مریض القلب عرج الملاح
جملة التدبیر تبدیل المزاج

«Ey kalbi zayıf olan; ilâç için davran. Bütün tedbir ve tedâvinin özü, mizâcını değiştirmenden ibârettir.»

16491

ایها المحبوس فی رهن الطعام
سوف ننجوان تحملت الطعام

«Ey yemeğe rehin düşüp hapiste kalan, eğer çocuk gibi sütten kesilmeye tahammül edersen kurtulursun.»

16492

ان فی الجوع طعاما وافرا
افتقدها وارنجی یا نافرا

«Hakikaten açlıkta bir çok yemekler vardır. Ey açlıktan nefret eden; o yemekleri araştır ve bulmayı dile.»

اغذى بالنور كن مثل البصر

وافق الاملاك يا خير البشر

«Ey insanın hayırlısı; nur ile gıdalan da göz gibi ol ve meleklerle uy!»
Gözün gıdalanması ve eşyayı görebilmesi nûr sâyesindedir. Karanlık-
ta bir şey göremez. Binâenaleyh göz nasıl nûr ile gıdalanıyorsa sen de
öyle yap da meleklerle benzemiş ol.

چون ملک بسبیح حق را کن غذا

تارهی همچون ملامک ازادی

«Melekler gibi Allah'ı tesbih ve takdisi kendine gıda ittihaz et ki on-
lar gibi ezâdan kurtulmuş olasın.»

Melekler, tesbih-i İlâhî ile gıdalanıp yemek, içmek ve yiyip, içtikleri-
ni defetmek ezâsından âsûdedir. İnsanlar ise yiyip içeceklerini tedarik ve
onları hazım ile uğraştıktan sonra fazlasını defetmek mecburiyetindedir.
Onun için yemeyi ve içmeyi ne kadar azaltırsa meleklerle o kadar yakla-
mış, hazım ve defetme ezâsından o derece kurtulmuş olur. Hem, yeme-
yecek olursam kuvvetten düşerim, vehmine kapılma!

جبرئیل ارسو جیفه کم تند

اوبقوت کی زکر کس کم زند

«Cebrâîl, akbaba gibi leş etrafında dolaşmaz, fakat kuvvet ve kudret-
ce ondan aşağı kahr mı?»

Malumdur ki akbaba denilen kuş leş yer, kuvveti de cüssesine göre-
dir. Cebrâîl Aleyhisselâm yemek yemediği ve Allah'ın tesbih ve takdisi
ile gıdalandığı halde kuvvet ve kudreti, leş yiyen akbabaya nisbet kabul
etmeyecek derecededir. Nitekim, Lût kavminin köylerini bir kanadiyle
kaldırılmış, semaya kadar yükseltmiş, oradan aşağıya bırakmıştı...

Hendek muhârebesinde, müşrikler Medineyi muhasara etmiş olduk-
larından şehir dâhilinde kıtlık vardı. Gerek mücâhidler, gerek Hazret-i
Peygamber aç bulunuyordu. Öyle iken kazılan hendekte zuhur eden bir
kayayı kırmaktan ashâb-ı kirâm âciz kaldıkları halde Aleyhissalât Efen-
dimiz, kazmayı mübârek eline almış ve üç defa vurmakla kayayı parçala-

mıştı. Kezâ ashâbın büyüklerinden Ebû Zerr'il-Gfâri (Radiyallâhü anh)
- ki hakkında taraf-ı Nebeviden: «Ebû Zer, ümmetimin zâhidi ve en doğru
söyleyenidir) diye şâhâdet buyurulmuştu - şöyle hikâye ediyor:

«Resûlullâhın Mekke'de zuhûrunu ülkemde haber aldım. Kardeşim
Enisi: Git, o zâtı gör de bana haber getir, diye Mekke'ye gönderdim. Enis,
gitti, geldi ve: (O zât, ben Allah'ın peygamberiyim, diyor, hayırla emre-
diyor, şerden nehyediyor, mekârim-i ahlâk tavsiyesinde bulunuyor. Halk,
onun için şâir, sihirbaz ve kâhin diyorlarsa da yalan söylüyorlar) haberini
getirdi.

«Kalkdım, asâımı alıp yola çıktım ve Mekke'ye geldim. Resûlullâh'ı ta-
nımıyordum, Mekkelilere de sormak istemiyordum. Üç gün üç gece Mes-
cid-i Haram'da kaldım. Yiyeceğim yoktu, kimseden de bir şey istemedim.
Yalnız zemzem içiyordum. Açlık ızdırabı duymadım, hattâ semirdim. Bir
gece Beyt-i Mukerrem etrafında kimse yokken bir zât geldi. Kâbeyi ta-
vaf ettikten sonra namaz kıldı. O'nun Resûlullah olduğunu anladım, ya-
nına gittim, selâm verdim. Kime karşı olursa olsun hakkı söylemekten
çekinmemek şartıyla biat ettim.»

Hazret-i Ebû Zer izn-i Peygamberî ile yurduna döndü; kardeşini, ana-
sını ve kabilesi halkının yarısını îmâna getirdi. Daha sonra Medine'ye hic-
retle maiyyet-i Risâlette bulundu. İşte bu zât-ı şerif de üç gün aç kaldığı
halde kuvvetten düşmemiş, açlık ızdırabı duymamış, bilâkis semirmişti.

حبذا خوانی نهاده درجهان

لیک از چشم خسیسان بس تہان

«Cenab-ı Hak tarafından Dünyada kurulmuş, fakat aşağılık kişilerin
gözlerinden gizli tutulmuş ne güzel bir sofraya vardır.»

Ki o da aşıktır. O sofraya ümmetin büyüklerine âid olduğu için bizim
gibilerin gözüne görünmez; O sofradan haberdâr olanları bilelim ki Allah
aç bırakmaz.

کرجهان باغی پراز نعمت شود

قسم موش وما رہم خاکي بود

«Eğer Dünya nimetle dolu bir bağ olsa, fâre ve yılanın kısmeti, yine
toprak yemektir.»

Yâni o mânevî sofradan nasiblerini alamazlar.

16498

قسمشان خاکست کردی کرهار
میر کوئی خاک چون نوشی جومار

«İster kış, ister bahar olsun, fâre ve yılan gibi hayvanların gıdası, topraktır. Sen, Kâinâtın emiri - yâni insan - iken, niçin yılan gibi, toprak yiyorsun.»

16499

درمیان چوب کوبد کرم چوب
مرکرا باشد چنین حلوی خوب

«Ağaç kurdu, içinde bulunduğu ağacı yer ve: (Kimin böyle güzel bir helvâsı var?) der.»

16500

کرم سرکین درمیان آن حدت
درجهان تقی نداند جز خبث

«Pislik böceği, o pislikler içinde iken, Dünyada ondan başka bir gıda aramaz.»

16501

ای خدای بی نظیر ایشارکن
کوش راجون خلفه دادی زین سخن

«Ey eşi ve benzeri olmayan Allah; Mâdemki âyet ve hadis gibi güzel ve hikmet dolu olan sözlerden kulağımıza küpe taktın. Bu sözleri bol bol saç!»

16502

کوش ما کبر وبدان مجاس کشان
کز رحیقت میخورند آن سرخوشان

«Kulağımızdan tut da aşk ve muhabbetinin mestî bulunan zevâtın: (Ve sekahûm Rabbûhûm şerâben tahûrâ) bâdesini içtikleri meclise çek.»

Evet Hıdâyet-i İlâhiyye imdâda yetmezse hiç bir ferîd, dalâlet batıklığından kurtulup çıkamaz

Olmadan sevk-i hıdâyet kimesse,
Bulamaz yusuf-ı Hakkı gerçekte,
Âcizim kat-i tarîke yâ Rab,
Tut yakarıdan beni de kendine çek.

Mûsâ Aleyhisselâm gibi Kelimullâh olan bir zâtın: «Yâ Rabbî dilediğini dâimî ve dâimîye düşürür, istediğini hıdâyete erıştırirsin» dediği (Ârâf) sûresinde hikâye buyuruluyor. Bunun alt ve üst taraflarından bir kaç âyet okuyalım. Cenâb-ı Hak, Hazret-i Mûsâ Aleyhisselâma: «Kavminden bir kaç kişi seç de gelsinler, kelâmımı işitsinler» emrini vermiş. Mûsâ Aleyhisselâm da, Beni İsrâîl'in ileri gelenlerinden yetmiş kişiyi alıp Tûr'a götürmüş. Hazret-i Mûsâ orada zuhûr eden bir bulutun içine girmiş, diğerleri dışarıda kalmış. fakat Kelâm-ı İlâhiyi işittikleri için hepsi de secdeye kapanmıştı. Sonra Kelimullâh Hazretleri: «Rabbimün kelâmını işittiniz mi?» diye sordu. «Evet, ses ve söz işittik amma söyleyenî görmedik, onu görmeyince inanmayız!» dediler. Bunun üzerine bir yıldırım çaktı ve o yetmiş kişiyi yaktı.

Bu hâdise Kur'ân-ı Kerimde şöyle hikâye buyurulmuştur:

وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا
لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ
مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُكَلِّمُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنَّهٗ
إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنِ شَاءَ وَتَهْدِي مَنِ شَاءَ أَنْتَ
وَلَيْسَ فَاغْفِرْنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿٢٥﴾

«Musâ, tâyin ettiğimiz vakitte (tevbe için berâberinde götürmek üzere) kavminden yetmiş adam ayırdı. Vaktâki onları müthiş bir sarsıntı tuttu, dedi ki: «Yâ Rab, eğer dileseydin onları da, beni de daha evvel helâk ederdin. İçimizden bir takım beyinsizlerin işlediği (günah) yüzünden he-

pimizi helâk mı edeceksin? Zaten o da senin imtihanından başka (bir şey) değildi. Sen onunla kimi dilerse sapıklığa götürür, yine onunla kimi dilerse (bunu da) doğru yola iletirsin. Sen bizim velimizsin. O halde bizi yarlığa, bizi esirge. Sen yarlığayıcıların en hayırlısı³²»

Ziyâ Paşanın:

«Sendendir İlâhî yine bu mekr ve fitne,
Bu mekr ve bu fitne yine sendendir İlâhî.»

diye terceme etmiş olduğu (în hiye illâ fitnetük) sözünü söylemeye Hazret-i Mûsâ nasıl cür'et etti?

Muhammed Şâh Nakşbend'in halifesi Hâce Muhammed Pârsâ (Kudise sirruhümâ)nın (Fasl-ul-hitâb) isimli eserinde denilmiştir ki: «Cenâb-ı Hak, Hazret-i Mûsâ'yı (bast) makamında bulunduruyordu. (Üns) derecesine vasil olunca, Kelîmullah olmak neş'esiyle o sözü sarfetti.» Tasavvuf'ta buna (delâl) yâni (nazlanma) derler.

Hazret-i Mevlânâ da: «Allaha karşı âşıkların ileri geri söylenmeleri, aşkın kıskırtmasıyledir, terk-i edeb değildir. Hak kadehinden bir damla içende ne edeb kalır, ne de akıl ve şuur bulunur?» demektedir.

Sonra bu yetmiş kişi Kudret-i İlâhiyye ile tekrar dirilmişlerdi.

Sûre-i Şûrâ'nın sonunda şöyle buyurulmuştur:

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ
وَالْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا
وَإِنَّكَ لَأَنْتَ هَدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٣﴾

«İşte biz, sana da (Habibim) böylece emrimizden bir rûh vahyetdik. Halbuki (vahiyden evvel) kitab nedir, iman nedir, sen bilmezdin. Fakat biz onu bir nûr yaptık. Bununla kullarımızdan kimi dilersek ona hidayet veririz. Şüphesiz ki sen herhalde doğru bir yolun rehberliğini yapıyorsun³³»

Bu âyetle, Kur'ân ve Nebiyy-i Zîşânın sâdece hidâyete vasıta olup, asıl hidâyet edicinin Zât-ı Akdes-i İlâhî bulunduğu beyan buyurulmuştur.

(32) Sûrei A'raf : 155.

(33) Sûrei Şûra : 2.

16503

چون باوقی رسانیدی ازین
سر، بندان مشک را ای رب دین

«Mademki bize dinin hakikatinden bir koku duyurdun, tamamiyle neş'elendirmeden evvel şarab tulumunun ağzını kapama!»

16504

از تونوشندار ذکور واراناث
بی دریغی ر عطایا متفات

«Ey kendisinden fazl ve kerem istenilen Allah, erkek de, kadın da maddi ve manevî gıdalarını senin lütfunla bulurlar.»

16505

ای دعا گفته از تو مستجاب
داده دل را هرمدی صد فتح باب

Ey duâları daha edilmeden evvel duyan, muratları istenmeden veren Allah, gönüle her an yüzlerce kapı açarsın.»

Cenab-ı Hak: «Bana duâ edin, size icâbette bulunayım» demiş, edilen duâyı kabul eyleyeceğini vâ'd buyurmuştur. Bu vâ'd mücibince her duâ müstecâb olacaktır. Fakat duânın bazı şartları vardır ki evvel emirde onların tahakkuk etmesi lâzımdır. Haramdan sakınmak, Allah'dan hayırlı şeyler istemek, Allah'tan istediği bir şeyin husûle gelmesini kullardan beklememek gibi.

Sûre-i Şûrâ'da buyurulmuştur ki:

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ
مِنْ بَعْدِ مَا قُضُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ

«O, (insanlar) ümidlerini kesdikten sonra, yağmuru indirmekte, rahmetini yaymakta olanıdır. O, hakikî yâr, her hamde sezâvârdır³⁴»

(34) Sûrei Şûrâ : 28.

Şu âyet-i kerime delâlet ediyor ki hayırlı bir murâdın husûlünü, her şeyden ve herkesten ümid keserek, ancak Allah'ın lütuf ve kereminden beklemek lâzımdır. Yoksa, şu işi falanca mebus takip edecek, yahud falan vekil söz verdi yapacak, diye olmasını onlardan beklerken, Yâ rabbi, sen de yardım ediver, diye duâ etmenin hiç bir faydası olmaz. Murâdın husûlünün, o mebusa, yâhud o vekile Allah'ın muvaffakiyet ihsan etmesiyle bilerek edilen duâ kabul olur. Lâkin tefviki Allah'dan beklemek şartıyla vasıtaya müracaat ve sebeblere teşebbüs etmek gerektir. O şart ile ki o vasıtaların ve sebeblerin îrâde-i îlâhiye karşısında hiç bir ehemmiyeti olmayacağı bilinsin.

16506

چند حرفی نقش کردی ازرقوم
سنگها از عشق آن شد همچو موم

«İlâhî, vech-i insana yazıdan bir kaç harf nakşettin. Taş gibi katı olan gönüller o harflerin tesiriyle mum gibi yumuşadı.»

16507

نون ابرو صادق چشم و جیم کوش
برنوشتی فتنه صد عقل و هوش

«Akıl ve şuur fitnesi olmak üzere, insan yüzüne tersine (nun) gibi bir kaş, (sad) gibi bir göz, (cim) gibi bir kulak verdin.»

16508

زان حروف شد خرد باریک ریس
نسخ میکن ای ادیب خوش نویس

«İlâhî, akıl o harfler yüzünden ince eleyip sık dokumaya koyuldu. Ey yazısı güzel edip, bunları boz...»

Bir arab şâiri demiştir ki «Allah'ım; güzelleri bizim için bir fitne olmak için yaratmış, sonra da: (Kullarım, haberiniz olsun, onlardan sakının) demişsin. İlâhî sıfatlarından biri Cemil'dir. Sen güzel olduğun gibi güzeli sevdiğini de Habib'in haber veriyor. O halde kulların nasıl âşık olmazlar?»

16509

در خود هر فکر ایسته بر عدم
دمدم نقش خیال خوش رقم

«Yokluğa, her düşünceye göre anbean güzel bir hayal nakşetmiştir.»
Herkes bir sûretin âşığıdır. Çünkü meyledilen şeyler Allah tarafından tezyin edilmiştir.

16510

حرفهای طرفه بر لوح خیال
بر نوشته چشم و ابرو خط و خال

«Hayal levhasına göz, yanak, yüz ve ben gibi güzel harfler ve şekiller resmetmiştir.»

16511

بر عدم باشم نه بر موجود مست
زانکه معشوق عدم وافی ترست

«Halbuki ben yokluğa âşıkım, vara bakıp sarhoş olmam. Çünkü yokluk mâşûku çok vefâkârdır.»

Hak Sübhânehû, bir şeyin zuhûra gelmesini murâd edince (adem)e, yâni yok'a (Kün) yâni (ol) deyince o şey derhal vücûd bulur. Hakk'ın emrine itaat etmede (adem), ondan zuhûra gelen şeylerin hepsinden vefâlıdır. Yâni Allah (Ol) der demez yok, var olur. Onun için ben de o vefâlı (adem) güzeline âşık olmuşumdur.

LEVH-İ MAHFUZ VE HERKESİN, GÜNLÜK NASİBİ NE KADARSA
O LEVH'DEN O KADARINA AKIL ERDİRMESİ, CEBRÂİL
ALEYHİSSELÂMIN HERGÜN O LEVH'DEN BİR ŞEY
ANLAMASINA BENZER.

16512

چون ملک از لوح محفوظ آن خرد
هر صبحی درس هر روزه برد

«Cebrâilin levh-i mahfuzdan her sabah feyz aldığı gibi, her akıl da her sabah o günün dersini alır.»

بر عدم تحریر هاین بی بنان
در سوادش حیرت سود اییان

«Yokluk üstüne, parmak vasıtası olmaksızın, yazılar yazılmıştır ki o yazılar insanların hayretini mucibdir.»

هر کسی شد بر خیالی ریش کاو
کشته در سود ای کنجی کنج کاو

«Herkes bir hayâle kapılmış, o hayâlin maskarası olmuş, yine o hayal sevkiyle ve defîne bulmak ümidiyle köşeyi, bucağı kazmaya kalkışmıştır.»

Vaktiyle herifin biri tarlasını sürerken öküzünün ayağı altında top-
rak kaymış, bir mağara açılmış, orada küpler dolusu altın bulunmuş. On-
dan sonra her çiftçi, «Acaba bizim öküz de öyle bir mağaranın üstüne ba-
sar mı?» diye hayâle kalkışmış. Öyle sakalını öküzün kuyruğuna yapıştı-
rarcasına hayal kuranlara (rişgâv) denilmiş, ahmak ve maskara manası-
na kullanılmıştır.

Hakikaten hiç kimse, rızkının nereden ve ne kadar mukadder oldu-
ğunu bilmediği için her sabah bir iş peşinde koşar.

از خیالی کشته شخصی پرشده
روی آورده بمعد نه‌ای کوه

«Bir şahıs, hayal sevkiyle olan teşebbüsünü büyük tutar, dağlardaki
madenlere teveccüh ederek onları işletmeye kalkar.»

وز خیالی آن دکر باجهدم
رونها ده سوی دریا بهردر

«Diğer biri inci avlama hayâliyle denize dalar, kumlara yapışık isti-
ridyeleri bıçakla kesip boynunda asılı torbaya doldurmak için bir çok me-
şakkat çeker.»

وان دکر بهر زهد در گذشت
وان دکر اندر حریمی سوی کشت

«Üçüncü bir şahıs, papaz yahud târik-i dünyâ olmak için kiliseye, ma-
nastıra kapanır, dördüncü bir kimse de hırs ile çiftçilik tarafına gider.»

قُلْ كُلُّ عَمَلٍ عَلَىٰ شَاكِلَةٍ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٥﴾

Sûre-i İsrâ'da: «De ki: «Her biri kendi aslî tabiatına göre hareket
eder. O halde kimin daha doğru yolda bulunduğunu Rabbin daha iyi bi-
licidir³⁵» buyurulmuştur.

Şeyh Şibli (Kuddise sirruhu)ye: «Kur'ân'ın hangi âyeti daha ziyâde
ümid vericidir?» diye sormuşlar. Bu âyeti okumuş. «Bu âyette ümid ve-
rici nedir?» demişler. «Kula lâyük olan, cürüm ve isyandır ve ondan sâdır
olur. Allah'a lâyük olan da vefâ ve atâdır ki O'nun lütuf ve kereminden zâ-
hir olur» buyurmuş.

از خیال آن رهزنی رسته شده
وز خیال این مرهم خسته شده

«Levh-i mahfuzda mukadder olan hükümlerden birinin hayaliyle, bir
yol kesen şekâvetten kurtulur, yine o hayâlin sevkiyle biri, bir hastanın
yarasına merhem olur.»

Meselâ kibâr-ı ehlullahdan (Fudayl bin İyâz) (Kuddise sirruhu) is-
minde bir zat vardır. Bu zat ilk zamanlarda eşkiyâlık ederdi. Bir ka-
dına da alâka eylemişti. Bir gece onu görmek için dolaşırken, bir müslü-
manın (Sûre-i Hadid) deki:

الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ

«İman edenlerin, Allahı ve Hakdan ineni zikir için, kalblerinin saygı
ile yumuşaması zamanı hâlâ gelmedi mi³⁶?» Âyetini okuduğunu işitmiş,

(35) Sûrei Esrâ : 84.

(36) Sûrei Hadid : 16.

pek ziyâde müteessir olarak her şeyden tevbe etmiş ve evliyâullah sırasına girmiştir.

Mevlânâ Câmî (Kuddise sirruhû) (Nefehât)ında der ki: «Fudayl'in Ali isminde bir oğlu vardı ki zühd ve takvâda babasından ileride idi. Mekte haremde bulunduğu bir gün bir hâfız yüksek sesle:

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٩﴾

«Onların üzerine bir (azab) yağmur(u) yağdırdık. İşte bak günahkârların sonu nice olmuştur!» Âyetini okuduğunu işitti ve (Allah) diye bağırarak ruhunu teslim etti.»

Evet, Allah isterse bir şaki, büyük bir veli olur; bir çocuk da tıbbiye mektebine gider, mütehassis bir doktor olur, hastaların imdâdına yetişir.

16519

در بری خوانی یکی دل کرده کم
برنجوم آن دبکری بنهادم سم

«Yine, biri peri çağırmaya koyulmuş, gönlünü aklını kaybetmiş, öbürü ise, yıldızlardan ahkâm çıkaracağım diye, ilm-i nücûm ile iştiğalde sebat gösterir.»

16520

این روشها مختلف بیند برون
زان خیالات ملون زاندرون

«İşteki renk renk hayaller yüzünden, dışarda da birbirine aykırı görünür.»

Hattâ:

16521

این در ان حیران شده کان برجیست
هرچشده آن دکر رانا فیست

Bu, ona bakıp ne yapıyor, ne iş işliyor diye hayrette. Bu şaraptan her tadan kişi öbürünün yaptığını boş bulmada...

(37) Sürei A'raf: 84.

Çünkü bir şeyi tadıp da tadını duyan başkasını nefyeder. Meselâ kahve tiryakisi çaydan hoşlanmaz

Nitekim bu husus Kur'an-ı Kerimde «Her tâife, nezdinde bulunan şey ile ferahlanır.» âyeti kerimesiyle ifade edilmiştir.

16522

آن خیالات ار نبدا مؤتلف

چون زیرون شد روشها مختلف

«O hayaller birbirine aykırı olmasaydı, görünen gidişler nasıl olur da birbirine zıt olur ve zıt görünürdü.»

BİRBİRİNE AYKIRI GİDİŞLER VE ÇEŞİTLİ DİDİNİŞLER,
KARANLIKTA KIBLENİN NE TARAFTA OLDUĞUNU
ARAYANLARIN HALİNE VE DENİZİN DİBİNDE İNCİ
ARAYAN DALGIÇLARIN DURUMUNA BENZER.

16523

همچو فومی که تحری میکنند
بر خیال قبله سویی می تند

«Halkın hâli, karanlıkta namaz kılmak için kible cihetini arayan ve kestirdikleri bir cihete doğru namaza duran kimselere benzer.»

16524

چونکه کعبه رونماید صبحگاه
کشف کردد که که کم کردست راه

«Sabah olup da Kâbe yüz gösterdi mi, kimin kiblesini şaşırmış olduğu meydana çıkar.»

16525

یا چو غوا صان زیر قمر آب
هر کسی چیزی همی چینه شتاب

«Yâhud da dalgıçlar gibi hani... Hepsi denize dalar, her dalgıç alela-
cele eline ne geçerse toplar.»

16526

بر امید گوهر و در ثمن
توبره برمی کنند از آن و این

«Cevher ve kıymetli inci ümidiyle şunu bunu torbasına doldurur.»

16527

چون بر آید از تک دریای ژرف
کشف گردد صاحب در شکر

«O derin denizin dibinden çıktılar mı, iri ve değerli inci kimde ise
meydana çıkar.»

16528

وان دگر که بردم و اید خرد
وان دگر که سنکیر زه و شبه برد

«Kezâ o küçük inci bulmuş, yâhud taş parçası ve boncuk çıkarmış olan
da belli olur.»

16529

هکدا یب لوهم بالساهره
فتنة ذات اقتضاح قاهره

«İşte onları uyuracak olan, kahredici ve kötülükleri açığa vurucu bu-
lunan MAHŞER de buna benzer.»

Demek isteniliyor ki: Karanlıkta kible diye bir tarafa müteveccihen
namaz kılanların ortalık aydınlanınca namaza durdukları cihetin kible ol-
madığı; inci avcılarının torbalarına doldurdukları şeylerin bazan çakıl

taşı çıktığı gibi, Dünyadaki amellerini beğenenler de, beğendikleri amel-
lerin umdukları gibi olmadıklarını görecektir.

Sûre-i Zümer'de buyrulmuştur ki:

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ
مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بِغَتَّةٍ وَأَنْتُمْ
لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ
فِي جَنْبِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُ لِمِنَ السَّآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

«Rabbinizden size indirilenin en güzeline - kendiniz farkında olma-
yarak, ansızın (başınıza) azâb gelmezden önce - tâbi olun. (O azab günü)
her nefis «Allah yanında işlediğim taksiyrlerden dolayı vay hasret (ve ne-
dâmet)ime! Hakikat, hakikat ben (Onun diniyle, kitâbiyle) eğlenenler-
dendim» diyecektir³⁸.»

16530

همچنین مرقوم چون پروانگان
گردش می پرزان اندر جهان

«Böylece her bölük, pervâneler gibi, Dünyada bir mumun etrafında
dönüp dolaşır.»

16531

خوشتن بر آتشی برمی زنند
گردش می خود طوافی میکنند

«Kendilerini mumun şûlesine vururlar ve onu tavaf ederken kanad-
larını yakarlar.»

16532

بر امید آتش موسی بخت
کز لهیبش سبز تر گردد درخت

«Alevinden ağacın daha ziyâde yeşerdiği bahatı yaver Musanın ateşini
umarlar.»

(38) Sûre-i Zümer: 55-56.

Mûsâ Aleyhisselâm kazârâ bir kıbtıyı öldürmüş, onun için Mısır'dan Medyen'e kaçmış, orada on sene Şuayb Aleyhisselâma çobanlık etmiş, damadı olmuş, yıllar geçtikten sonra sıla için Mısır'a müteveccihen yola çıkmıştı. Sinâ vadisine gelince hava soğudu. Çalı çırpı topladı ve yakmak, ısınmak için çare aradığı sırada uzakta bir ateş gördü.

اِذْ رَأَيْنَا نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ

اَمْكُؤْا اِنِّي اَنْتُنَا نَارًا لَعَلِّي اْتِيكُمْ مِنْهَا قَبَسٌ اَوْ اَجْدُ

عَلَى النَّارِ هُدًى

«Siz (burada) durun. Hakikat ben (mûnis) bir ateş gördüm. Belki ondan size bir kor getirir, yahud ateşin yanında bir yol (gösterici) bulurum» demişti³⁹.

Halbuki o ateş değildi. Tecelli-i İlâhî onun o anda muradı olan ateş şeklinde zuhur etmişti. Hazret-i Mûsâ, peygamberlikle müşerref ve Mısır halkını imâna davet etmeye memur olmuştu.

Hâfız Şîrâzî der ki: «Vâdi-i eyman âteşini arzu eden yalnız ben değilim. Mûsâ bile oraya kor parçası almak ümidiyle gelmişti.»

Evet, herkesin teveccüh ettiği bir nokta ve pervâne gibi etrafında döndüğü bir şem'a vardır.

16533

چون برآید صبحدم نور خلود

رو نما یدمربکی چه شمع بود

«Ebediyyet sabâhının nûru doğup da her tarafı aydınlatınca her biri, etrafında döndüğü nûrun ne biçim bir mum olduğunu görecektir.»

16534

جوق پروانه دودیده دوخته

مانده زیر شمع بدپر سوخته

«Nice pervaneler gözlerini yumarak kötü bir muma atılmışlardır da, kanatlarını yakıp onun dibine düşmüşlerdir.»

(39) Sûrei Tâhâ : 10.

16535

می طیب اندر پشای و سوز

میکنند آه از هوای چشم دوز

«Kanadların yanmasından pişman olarak debelenir ve gözlerini bağlamış olan hevâ ve hevesten âh ederler.»

16536

شمع او کوید که چون من سوختم

کی ترا برهانم از سوز و ستم

«Mum da: Ben yandım; seni yanmadan, cefâ ve elemden nasıl kurtarabilirdim?»

16537

شمع او گریان که من سر سوخته

چون کنم من غیر را افروخته

«Benim başım yanmışken başkalarını nasıl aydınlatabilirim?»

16538

اوهمی کوید که ار اشکال تو

غمره کشتم دیر دیدم حال تو

«O senin ahvâline baktım da gururlandım, halini geç gördüm, der.»

16539

شمع مرده باده رفته دلرما

غوطه خورد از نکت کز بینی ما

«Sabah olunca mum sönmüş, şarab tükenmiş, meclis dağılmış, sâki ise bizim yanlış görüşümüzden ar ve hicab dalgaları arasında.»

ظلت الراح خسرا مغرما
تشتكي شكوى الى الله العلى

«Fayda ümid edilen şeyler zarar ve borç haline girer. Ey muhatab, sen de o vakit Dünyadaki gaflet körlüğünden Allah'a şikâyet edersin.»

Güzel bir mevkide mükellef bir işret sofrası kurulmuş, bedir halinde bulunan ay, mütebessim bir çehre ile bu meclisi tenvir ediyor. Hânendesi, sâzendesi mükemmel. Meşrûbât ve mezelerin her çeşidi mevcud. Sâki, pervane gibi dolaşüyor. Hembezm olanlara boyuna kadeh sunuyor. Fazla yuvarlayanlar, kendilerini tutamıyorlar, masanın dibine yuvarlanıp sızıyorlar.

Böyle geçen bir gece sabaha erer. Tabii, meclisi parlatan ışıklar söner. O mükellef ve müzeyyen sofranın üstü içki lekelerinden ve meze döküntülerinden iğrendirecek bir hale gelmiş, akşamki şakrak ve neş'eli çanak yoldaşlarından bazıları bir sandelye üstüne sızmış, bazıları ise masaların altlarına yuvarlanmış bulunurlar. İçlerinden gözünü yarı açabilen olursa; ağzının çiriş tabağı gibi kuruduğunu, midesinin yangın yeri gibi tutuştuğunu, ekşi ve acı bir şekilde yandığını duyar. O kuruluğu gidermek, o yanıklığı söndürmek için rakı içmeye kalkar, yâhud civardaki işkembeci dükkânına koşar. Sabah mahmurluğunu izâle edecek olan bu ilk kadehin yuvarlanması, bir avuç cam kırığı yutmak kadar gırtlığı tahris eder.

Muallimliğim sırasında derste tesâdüf eden ve sarhoşların mahmurluğu mânâsına olan (humar) kelimesini anlatmak için işret meclislerinin halinden bahsetmiştim. Talebeden zekî bir çocuk:

— Muallim bey; ne güzel tarif ediyorsunuz! diyerek benim de o meclislerde bulunmuş olduğumu imâ etmek istedi. Ben de:

— Oğlum; sen de ne güzel anladın! diye işittiklerinin gördüklerine benzediğini hatırlattım.

Abd-i âciz şu perişan sözleri işret mübtelâsı olarak ve tecrübe ederek söylemiyorum. Cenâb-ı Hakk'a hamdû senâ olsun ki beni o musibetten masun ve mahfuz bulundurmıştır.

Cemaat arasında bulunan tecrübesiz gençleri uyandırmak ve şâirlerimizin parlak parlak sözlerle tasvir ettikleri işret âlemlerinde bulunmayı denemekten vazgeçirmek için söylüyorum.

Endülüs şâirlerinden bir kadın zamanın hükümdârını bir kaside ile medhetmiş. Hükümdar akşamcı olduğu için şâire, kasidesine bir bezm-i cem tasviriyle başlamış. Sultan kasideyi beğenmekle beraber:

— Bu sözlerden senin de şarab meclislerinde bulunduğun ve içtiğin

anlaşıyor. Binâenaleyh sana (hadda sekr) yâni seksen değnek vurmak lâzım geldi! demiş.

Şâire de:

— Efendim; ben sizin bir muharebenizi de tasvir etmiş, halbuki o muharebede bulunmamışım. Böyle şeyler, şâirâne tahayyül ile yazılır, cevâbını vermiş.

Fakir-i pür-taksirin söylediklerim de öyle bir tasavvur ve tasvirdir.

Dünyadaki neticesi, en duygusuz kimselerde bile, nedâmet uyandıran sefahat âlemlerinin Uhrevî âkibeti ise orada (Ya hasretâ vâ firkatâ) diye feryad eylemektir.

16541

حبذا ارواح اخوان ثقات
مسلمات مؤمنات قاتات

«Halbuki kendilerine inanılır müslüman, iman sahibi ve ibâdete devam eden kardeşlerin ruhları ne güzeldir.»

16542

هرکسی روی بسوی برده اند
وان عزیزان رویه بدو کرده اند

«Herkes bir tarafa dönüp gittikleri halde, o azizler, taraf ve cihetten munezzeh olan Allah'a teveccüh etmişlerdir.»

Ve İbrâhim Aleyhisselâm gibi:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
خَبِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

«Şüphesizki ben, bir muvahhid (Allahı bir tanıyıcı) olarak, yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a yönelttim. Ben müşriklerden değilim⁴⁰.» demişlerdir.

(40) Sûrci En'am : 79.

هر کبوتری پرد درند هبی
وین کبوتر جانب بی جای

«Her güvercin bir tarafa doğru uçar. Bu aziz ruhlar ise, cihetsizlik cihetine - yâni lâmekân ve bicihet olan Allah'a - doğru uçarlar.»

Ve derler ki:

ماه مرغان هوای خانکی
دانه مادانه بی دانکی

«Biz, ne hava, ne ev güverciniyiz. Bizim yemimiz, maddî dâne ve gıdâ değildir.»

Malûmya, güvercinler, mûnis kuşlardandır. İnsanlara çabuk alışır. Pek de kaçmazlar. Barınmak ve yirtıcı kuşlardan kaçmak için dâimâ insanların civârına sığınır. Bazıları kırık camlı câmi pencerelerinde, bazıları duvar kovuklarında barınırlar. Bazıları da evlerde özel olarak yapılmış yuvalarda beslenir ve yavru yetiştirirler. Mısır'da hususi güvercin kaleleri vardır ki oralarda beslenen güvercinler sonra kesilir, kızartılır ve satılır. Ben Tantâ'da bir güvercin kızartmasının iki kuruşa satıldığını görmüştüm. Galiba bu âdet Benî İsrâil'in Mısır'da bulunduğu zamanlarda da varmış ki, lutf-ı ilâhî onları (Tih) çölünde kızarmış (selvâ) kuşu ile beslemişti.

Fakat müslim, mü'min ve ibadetli olan aziz ruhlar öyle güvercinlerdir ki bildiğimiz güvercinler gibi dâne ile değil, Allah'ın nûru ile beslenirler.

زان فراخ آمد چنین روزی ما
که دریدن شد قبادوزی ما

«Bizim dikili elbisemiz - yâni ruhumuzu elbise gibi kaplamış olan vehmî varlığımız - yırtılmış ve ruhumuz serbest kalmış olduğu için rız-kımız böyle bol bol gelmektedir.»

سوقی بدرید چه در حرج
پیش آمد بعد بدریدن فرج

«Sôfiyyeden bir zat bir iç sıkıntısına uğradı, cübbesinin önünü yırttı ve ondan sonra ferahladı.»

کرد نام آن دریده فرجی
این لقب شد فاش زان مردنجی

«O yırtık cübbenin adını fereci (ferahlık) koydu, bu lakab, o necat bulmuş kimseden sonra yayıldı.»

Önü açık ve kolları orta genişlikte olan cübbenin, çok geniş bulunan-larına zamanla (ferâce) denilmiş. Yakın zamanlara kadar selâtin câmile-rin imamları ferâce giymeksizin mihraba geçmezlerdi. Çünkü Cenâb-ı Hak:

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

«Ey Âdem oğulları, her mescid huzurunda ziynetinizi alın (libasınızı giyin)»⁽⁴¹⁾ buyurmuştur.

Şu âyet-i kerimenin delâletinden anlaşılıyor ki namazda soyunmak ve bazı taraflarını açmak değil, giyinmek ve örtünmek lâzımdır. Evet, tezel-lül ve Allah'a karşı tevâzu niyetiyle baş açık namaz kılınabilir, fakat hristiyanlar kiliselerde baş açık ibâdet ediyorlar, biz de onlar gibi neye yapmayalım mütâleasıyla baş açık namaza durmak ise haram olsa gerek-tir. Hiç olmazsa, ihramda bulunduğu zamanlardan başka baş açık namaz kılmamış olan Resûlullah (S.A.V.) in sünnetine ve: «Benim namaz kıldı-ğımı gördüğünüz gibi siz de kılın.» emr-i nebeviyyesine muhalefettir.

Bahse dönelim :

این لقب شد فاش و صافش شیخ برد
ماند اندر طبع خلقان حرف درد

«Bu ferecî - yâni ferâce - lakabı yayıldı. Fakat onun sâf neş'esini, cüb-besini yırtan şeyh duydu. Halka tortu gibi olan harf ve lâfız kaldı..»

همچنین هر نام صافی داشتست
اسم را چون دردی بکنداشتست

«Böylece her ismin sâfiyyeti yâni bir hakikati vardır. Ehl-i Hak olan-lar o safiyyeti alırlar, ismi ve sûreti tortu gibi bırakırlar.»

هر که کلخوارست دردی را گرفت
رفت صوفی سوی صافی ناشکفت

«Her kim toprak yemeyi âdet edinmişse o tortuya yapışmıştır. Sôfi ise durmaksızın ve oyalanmaksızın sâfi tarafına gider.»

گفت لابد درد را صافی بود
زین دلالات دل بصفوت میرود

«Her tortunun bir sâf'ı vardır, der ve gönül de bu delâletle saflığa va-rır, ulaşır.»
Hazret-i Mevlânâ sâf ve tortuya bir misal gösteriyor:

درد عسر افتاد و صافش بسر او
صافی چون خرما و دردی بسر او

«Tortu, bir husustaki zorluk gibidir. Sâf ise onun kolaylığı. Sâf olan olgunlaşmış hurma, tortu ise hurmanın olmamışdır.»

عسر باسرست همن آیس مباح
راه داری زین عات اندر معاش

«Güçlük, kolaylıkla beraberdir. Kendine gel, ümidini kesme. Bu ölüm-den sonra hayata yol var.»

Dünyâ hayatı, Ahiret ve hakikat âleminin saf neş'esine nisbetle tortu gibi kalır. Hakikaten yemek, içmek ve mideyi doldurup boşaltmaktan ibâ-ret olan Dünya hayatı şarab küpünün dibindeki tortu gibidir ki verdiği sarhoşluk çok fazladır. Onun için Dünya sarhoşu olanlar gözlerini açıp da Ahiret yoluna bakmaya vakit ve kudret bulamazlar. Şâyed bir mür-şid-i kâmilin nasihatini ve irşâdını duyacak olurlarsa o vakit ayırlar ve o tortu gibi olan Dünya hayatından dönüp, hakikatin saf neş'esini tatma-ya başlarlar. İşte Cenâb-ı Pir'in «Ölümden sonra hayata yol vardır» de-mekten Allahü âlem maksadı budur.

روح خواهی جبه بشکاف ای بسر
تا ازان صفوت بر آری زودسر

«Oğlum; rûhen ferahlamak istersen - o sôfinin cübbesini yırttığı gibi sen de - vehmî varlığını yırt ki tortudan kurtulasın ve kalbinde safiyet zuhûr etsin.»

Meslekleri safvet ve tasavvuf olan sofiler kimlerdir? Hazret-i Mev-lânâ bunları beyan için diyor ki:

هست صوفی آنکه شد صفوت طلب
نه از لباس و صوف و خیاطی و دب

«Sôfi; bulanıklıktan kurtulmayı ve safvet kesbetmeyi isteyen kim-sedir. Yoksa sôfilik, sof, abâ, yamalı cübbe giymek ve ağır ağır yürümek değildir.»

Derviş Yûnus :

«Dervişlik olaydı tâc ile hurka
Ben de alırdım otuza, kırka.»

demoştur.

Şeyh Sâdi der: «Kuzu derisinden külâh giymene hâcet yoktur. Sen hakikaten derviş ol da istersen tatar kalpağı giy.» demektedir.

Tâc, hırka, ridâ, kemer, dallı ve güllü ırkiyye gibi kisveler, tarikat farklarını göstermek için ihdas edilmiş birer alâmettir. Bir adam bunları giymekle hakiki bir derviş olamaz. Ehil olmayan bir adamın bunlara bürünmesi, hazır elbiseci dükkanlarındaki mankenlere giydirilen kostümlerin görünmesi gibidir.

Şu saydığım kisvelerden başka (hırka-i hezarpâre) yâni bin parçadan dikilen bir hırka vardı ki İran ve Türkistan'dan gelen dervişlerin sırtında bulunurdu. İstanbulda da (Bürhân Belhi) denilen hattât ve şâir bir zât bazan böyle hırka-i hezarpâre giyerdi.

Bunların aslı, zarûret, yâhud melâmet dolayısıyla giyilen elbise idi. Giyen derviş başka elbise almaya muktedir olamadığı için sırtında sökülen ve yırtılan yerlere yama üstüne yama dikerdi. Hattâ lisanımızda bir adamın fakr ve ihtiyacını anlatmak için «Bir ipliğini çeksen bin yaması dökülür» diye bir mesel vardı. Sonraları kare şeklinde kesilmiş kıymetli ve birbirine yakışacak parçaların eklenmesiyle cübbeler yapılmaya başlanılmış, zarurettten ziyâde servete delâlet eden bu cübbelere hırka-i hezarpâre denilmişti.

Debb: Gayet ağır ve kemâl-i azimetle yürümek demektir. Eskiden kibarlık taslayanlar böyle yaparlardı. Meşhûr Esad Muhlis paşanın oğlu olup sefir iken hava gazıyla intihar eden Sâdullah paşa birgün Bakırköyünde demir yolu üstünden geçerken tren geliyor, paşa kemâl-i vekar ile yürüyüşünü değiştirmiyormuş. Maiyetindekiler:

— Aman paşa hazretleri, biraz acele buyursanız, demişler. O da onları istihfâkârâne bir süzdükten sonra:

— Bundan hızlı yürümek de şân-ı vüzerâtı ihlâl eder, cevâbını vermiş.

Sadece kıyafetleriyle dervişlik ve şeyhlik taslayanlar hakkında Cenâb-ı Pir buyuruyor ki:

16556

صوفی کشته پیش این لثام
الحیاطه واللواطه والسلام

«Bu alçaklara göre sôfilik hayyâte ile livâtadan ibârettir.»

Hayyâte: Terzilik ve dikiş dikmektir. Hakikaten kıyâfet şeyhlerinin elbise hakkında pek taassubu vardı. Tac-ı şerifin şekli şöyle, rengi böyle yapılacak, sarı rûz, yâhud cüneydî, sarılacak, ferâcenin yakası, istivası

ve genişliği şu kadar bulunacak, yâhud bilmem ne türlü işlenecek diye münakaşa ederler.

Livâta ise: Lügatte ulaşmak, mülâhuk olmak mânâsındır. Boyle sûret şeyhleri:

Devr-i ebyâb iledir şimdi fütühât-ı zaman
Biz hemen derbeder olmağ da fütühât okuruz.

beyt-i meşhûrunun canlı misâli idiler. Tarikat muhibbi olan ricâlin konaklarını dolaşırlar, ziyâretleriyle cerr-i menfeata çalışırlardı. Livâta kelimesine hazret-i şârih bu mânâyı veriyor. Diğer mânâsı malumdur. O mânâ için şâirin biri:

«Çekerek halvet-i tevhide perirâleri şeyh
Akibet öyle zâif oldu ki bir hû çekemez.»

demiştir.

Tarik-i Mevlevide bir (serpâ) etmek tâbiri vardır ki şeriat ve tarikatta mugayir bulunan dervişin başından sikkesi alınıp tekkeden çıkarmak demektir. Buna (sikkesi alınmak) da tabir edilir. Otuz sene kadar evvel medreseler ve tekkeler kapatıldı. Dervişlik yasak edildiği için dervişler kıyâfetlerinden soyuldu. Çünkü biz dervişlik mukallidleri buna lâayık olmuştuk. O kisvelerin ehli olmadığımız için Allah başımızdan taclarımızı, sikkelerimizi aldı, bizi serpâ etti. Hâlâ da liyâkat göstermedik, göstermiş olsaydık Allah, fazlasıyla iâde ederdi. Ben, kimseye değil, kendi hesabıma, nefsime kusur buluyorum, afv ve mağfiretimi Settâr'ul-uyûb ve Gaffâr'üz-zünûb olan Rabbimden umuyorum.

16557

بر خیال آن صفا و نام نیک
رنک پوشیدن نکو باشد و لیک

«O güzel safvet ve iyi nâm hayâliyle renge bürünmek iyidir. Lâkin.»

16558

بر خیالش کرروی تا اصل او
همچنانکه کر به سوی نان بو

«O hayâl ile onun aslına kadar gitmelisin. Yoksa hayâle tapanlar gibi renkte ve şekilde kalırsın.»

بوقلا وزست ای جو یای عشق
نی زبو یعقوب شد بینای عشق

«Ey aşk tâlibi; koku bir klavuzdur ki tâlibi, zuhur ettiği yere götürür. Yâkub Aleyhisselâmın gözleri, Yusuf'un gömleğinin kokusuyla açılmadı mı?»

Evet, râyiha, burnu koku duyan için bir klavuzdur. Ondan dolayı abdestte burna su verilirken: «Yârabbi; bana Cennet nîmetinin kokusunu duyur.» diye duâ edilir.

Yusuf Aleyhisselâm, kardeşleri tarafından evvelâ kör bir kuyuya atılmış, sonra da köle diye ucuz bir paha ile satılmıştı.

Bazı vesîlelerle evvelce geniş şekilde naklettiğimiz gibi Hz. Yusuf daha sonra Mısır'a vezir tayin edilmişti. Yâkub oğulları üçüncü defa Mısır'a gelişlerinde hem zahire ver ve hemde kardeşimizi âzâd et diye yalvardılar. Hazret-i Yusuf kendisini tanıttı. Onlar mahcub bir halde ve Kur'ân'da hikâye buyurulduğu üzere:

قَالُوا إِنَّا لَفَدَا شَرِكُ
اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ
عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ يَفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿٤١﴾

Allah'a yemin ederiz ki (bizim hatamıza karşı) Cenab-ı Hak seni bize (tercih ve) tafdil etti. Biz doğrusu suçlu idik, dediler.» (Yusuf da) «Size, dedi, bugün hiç bir başa kakma ve ayıplama yok. Sizi Allah yarlıgâsın. O, esirgeyicilerden da esirgeyicidir⁴².» Cevâbını verdi ve:

— Şu gömleği götürün, babamın yüzüne sürün, görmeyen gözleri açılacaktır, dedi. Yola çıktılar. Filistin'de bulunan Hazret-i Yâkub, o kadar mesâfeden Hazret-i Yusuf'un kokusunu duydu. Yanındakilere:

— Ben Yusuf'un kokusunu alıyorum, dedi.

(42) Sürei Yûsuf: 91-92.

Nihâyet gömleği getirdiler ve yüzüne sürdüler. Derhal gözleri açıldı. Ondan sonra ise sevgili oğlunun dâveti üzerine evlâd ve ahfâdiyle birlikte Mısır'a hicret etti. İşte Yusuf'un gömleğinin kokusu, Yâkub Aleyhisselâmın yıllarca hasretini çektiği evlâdını görmeye klavuz olmuştu.

Bu âyet-i kerimeye müteallik olmak üzere şöyle hazin bir tarihî fıkrâ da nakledilir:

Aleyhissalât Efendimizin (Ebû Süfyân bin El-Hâris) nâmında bir amcazâdesi vardı. Bu zât Resûl-i Ekremle nübüvvetinden önce kardeşce görüştüğü hâlde risâlet ve dâvetinden sonra en şiddetli düşmanlarından olmuştu. Zaman zaman Peygamber-i zîşân aleyhinde hicviyyeler söyler, şâir-i Nebevî Hasan bin Sâbit (Radiyallâhü anh) tarafından da bu küstahca dırılıtlara cevap verilirdi.

Mekke fethinde halk birer birer gelip (S.A.V.) Hazretlerine biat ettikleri sırada Ebû Süfyân da huzur-u Nebevî'ye gelmiş ve biat etmek istemişti. Resûlullah Efendimiz elini ve mübârek yüzünü obir tarafa çevirdi. Ebû Süfyân o tarafa geçtiyse de aynı muameleyi gördü. Ağlaya ağlaya Hazret-i Ali'ye ilticâ etti. Hali hikaye eyleyerek bir çare bulmasını istedi. Şâh-ı velâyet hazretleri de Hazret-i Yusuf'un kardeşlerinin okuduğu ayeti okumasını tavsiye etti. Ebû Süfyân boynu bükük ve gözleri yaşlı bir halde tekrar huzur-u Nebeviye gidip mezkûr âyet-i kerimeyi okuyunca Peygamber (S.A.V.) efendimiz de Ebû Süfyân'ı afv ve biatını kabul etti.

16560

دورباش غیرت آمد خیال
کرد بر کرد سرا پرده جمال

«Hayal, seni cemal (güzellik) otağının çevresine sokulmaktan meneden gayret çavuşudur.»

16561

بسته هر جوینده را که راه نیست
هر خیالش بش آید که بیشت

«O, her arayanın yolunu, yol yok, diye keser. Karşına çıkan her hayal sana dur! der.»

Hulâsası: Allah tahayyül ve tasavvurla bilinmez ve bulunmaz.

جز مکران تیز کوش و تیز هوش
کش بود از جیش نصرتهاش جوش

«Ancak o kulağı delik, akıl ve iz'ânı erik kimseyi durdurmaz. Çünkü O Allah ordularının yardımına - yâni evliyâullâhın nazarına ve himmetine - sığınmış, o sâyede coşup köpürmüştür.»

نجهد از تخیلهائی شه شود
تیرشه بنایدانکه ره شود

«Kendisine hâkim olan hayâlât sevkiyle hareket etmez, pâdişâhın nişâne olarak verdiği oku gösterir ve yoluna gider.»

Eskiden Acemistanda bir âdet varmış. Hükümdar birini bir yere gönderecek olursa ona oklarından bir dânesini verirmiş. O ok, gidecek kimse için geçiş tezkeresi ve pasaport yerine geçermiş.

Hazret-i Mevlânâ bu münâsebetle münâcâtta bulunuyor ve diyor ki:

این دل سرکشته راند بیر بخش
وین کانهای دوتورا تبر بخش

«İlâhî; bu şaşırmış kalbe tedbir ihsan et. Bu yay gibi iki büklüm olmuş ihtiyar kullarına birer ok ver.»

جرعه بر ریختی زان حقیه جام
بر زمین خاک من کاس الکرام

«İlâhî, o gizli kadehden ve kerîm olanların kâsesinden bu toprak üstüne bir yudumeuk saçtın.»

جست بر زلف و رخ از جرعهش نشان
خاک را شاهان همی لیسند از آن

«Güzellerin saçlarında, yüzlerinde o bir yudumun nişanesi var. Şahlar bile bu yüzden o topraktan meydana gelen güzelleri ve güzellikleri öper ve koklarlar.»

جرعه خاک آمیز چون بجنون کند
مهرت را تا صاف او خود چون کند

«Seni, toprakla karışmış o bir yudumdan vücade gelenler - yani ilâhî güzelliğe sadece ayna olan güzellerin câzibesi - mecnûn haline getirirse, acaba onun karışmamış olan Saf'ı nasıl bir tesir yapar?»

هر کسی پیش کلوخی جامه جا ک
کان کلوخ از حس آمد جرعه نا ک

«Herkes, kerpiç gibi, topraktan olan bir güzellik karşısında göğsünü, bağrını yırtmaktadır. Halbuki o kerpiç - yâni o güzel - Hüsn-i İlâhî'nin sadece bir damlasına sahip...»

جرعه بر ماه و خورشید و حمل
جرعه بر عرش و کرسی و زحل

«İlâhî, Ayda, Güneşte, Hamel burcunda, hüsn'ünün bir damlası; Kezâ, Arşta, Kürside ve zühal seyyâresinde o güzelliğin yalnız bir zerresi var...»

جرعه کویش ای عجب یا کیمیا
کدز آسبیش بود چندین بها

«Acaba, o cevhere; bir damla mı dersin, yoksa kimya mı dersin? O'na bir temasla bu kadar güzellikler meydana geliyor.»

16571

جرعة برزر و بر لعل و درر
جرعة بر حجر و بر نقل و ثمر

«O cür'adan altına, lâ'l taşına ve inciye, şaraba, mezeye ve meyveye damlamıştır.»

Ki halkın onlara olan meyli o damladan husûle gelmiştir. Kezâ :

16572

جرعة بروی خوبان لطاف
تاجه گونه باشد آن رواق صاف

«Lâtif güzellerin yüzlerinde de yine bir yudumcuk... Acaba onun sâf olan aslı nasıldır bir düşün.»

16573

چون همی مالی زیارا اندرین
چون شوی چون بینی آرای زطین

«O bir yudum güzelliği, çamurla karışmış bulunduğu halde, tehâlükle öpüyorsun. O cür'ayı toprağa karışmamış bir halde görsen ne hale geleceksin?»

16574

چونکه وقت مرگ آن جرعة صفا
زین کاوخ تن ببردن شد جدا

«Ölüm vaktinde o safâ cür'ası, bu toprak bedenden ölüm sebebiyle ayrılınca»

16575

انکه می ماند کنی دفنش توزود
ایچنین زشتی بدان چون گشته بود

«Kalanı çarçabuk gömersin. O cesed, nasıl olmuş da böyle çirkinleşmiştir?»

16576

جان چوبی این جیفه بنماید جمال
من نتانم گفت لطف آن وصال

«Ruh, bu cesed cîfesi olmaksızın yüz gösterecek olursa, onun müşâhedesindeki letâfeti ben târif edemem.»

16577

مه چوبی این ابر بنماید ضیا
شرح نتوان کردزان کار و کیا

«Ruh Kameri, beden bulutu olmaksızın ziyâsını saçarsa ondaki letâfet ve melâhât şerh edilemez.»

16578

حبذا آن مطبخ پر نوش و قند
کین سلاطین کاسه لیسان و بند

«O tatlı ve şekerli matbah - yâni âlem-i ervâh - ne güzeldir ki, pişen yemeklerin nefâsetiyle o sultanlar, oranın çanak yalayıcısıdır.»

16579

حبذا آن خرمن صحرای دین
که بودم خرمن اورا دانه چین

«O din sahrâsının harmanı ne güzeldir. Zirâ Dünyâ harmanları oranın başak toplayıcısıdır.»

حبذا دریای عمر بی غمی
که بودرز وهفت دریا شبنمی

«O gamsız ömür deryâsı ne güzeldir. Yedi deniz - yâni bahr-i muhîr - onun bir katresi demektir.»

جرعه چون ریخت ساقی الس
برسراین شوره خاک زرد ست

«Elest sâkisi - yâni Allah - bu süfli ve çorak toprağın üstüne bir yudumcuk saçmıştır da.»

جون کرد آن خاک و مازان جوشیم
جرعه دیگر که بس بی کوشیم

«O çorak toprak o sebeble coşmuştur. Biz de o coşkunluktan meydana geldik. Ey sâki-i ervâh olan Allah çok talebsiz ve tembel bir halde bulunuyoruz. Bir yudumcuk daha ihsan et.»

Bizde taleb şevki doğurmak için nihâyetsiz lutuflarından ihsan eyle.

کرروابد ناله کردم از عدم
ورنبود این گفتی نک تن زدم

«Eğer ademden (yokluk) şikâyet câiz ise inliyorum. Söylenilmesi câiz değilse işte sükût ediyorum.»

این بیان بط حرص منثنیست
از خلیل آموزکان بط کشتنیست

«Bu kat kat hırs kazının beyânıdır. Hâil Peygamber Aleyhisselâmdan öğren, o hırs kazı öldürülmeye lâyıktır.»

هست در بط غبر این بس خبروشر
رسم از قوت ستمهای دگر

«Bu hırs kazında hayır ve şer'e dair daha çok şeyler var ama mühim bazı sözleri söyleyemeyeceğimden korktuğum için onları geçiyorum.»

TÂVUS KUŞUNUN TABİATİ VE İBRAHİM ALEYHİSSELÂM'IN ONU KESMESİNDEKİ SEBEB

آمدیم اکنون بطاوس دورنک
کو کند جلوه برای نام و ننگ

«Şimdi nam ve şöhret için cilveler eden iki renkli tâvus'un beyanına geldik.»

Kuyruğunu yelpâze gibi açıp mağrûrâne yürümesini Hz. Pir, nam ve şöhret için cilvelenış diye ifâde ediyor.

همت اوصید خلق از خبروشر
وز نتیجه وفائده آن بخبر

«Onun gayreti, neticesinden ve faydasından habersiz bir halde halkı, hayırla şerle avlamaktır.»

بخبر چون دام میکبرد شکار
دام راجه علم از مقصود کار

«Tuzak gibi, farkında olmaksızın av tutar. Tuzak, av tutmaktan maksadın ne olduğunu bilir mi?»

دام را چه ضرر چه نفع از گرفت
زین گرفت بپدش دارم شدفت

«Tuzagın av yakalamaktan ne faydası ve ne de zararı vardır. Onun bu beyhûde yakalayışına şaşarım.»

ای برادر دوستان افراشتی
باد و صد دلداری و بکنداشتی

«Birader; sen de dostları artırdın, İkiyüz güzelle dost oldun, sonra yine onları terk ettin.»

کارت این بودست از وقت ولاد
صید مردم کردن ازداد

«Doğduğun gündenden beri muhabbet tuzagıyla halkı avlamak için, gücün olmuştu.»

زان شکار و انهی و با دو بود
دست درکن هیچ یابی تار و بود

«Bu avlamaktan, bu kalabalıktan, bu başlık sevdasından el çek. Hiç bunlarla birşey ördün, bu yüzden birşey elde ettin mi?»

بیشتر رفتست و بیکاهست روز
تو بجد در صید خلقانی هنوز

«Ömrünün çoğu geçmiş ve gün akşama yaklaşmış olduğu halde sen hala halkı avlamakla uğraşıyorsun.»

آن یکی میگیر وان می هل زدام
ون دگر را صید میکن چون لثام

«Birini tuzaga düşür, diğerini tuzaktan salıver. Başka birini de alçaklar gibi avla.»

باز این رامی هل و میجود کر
اینت لعل کودکان بیخبر

«Derken tekrar birini salıver de başka birini ara. İşte sana, hiçbir şeyden habersiz çocukların oyunu!»

Ki sen de bu oyunu oynamaktasın.

شب شود در دام تو بیکت صیدنی
دام بر توجز صداع و قیدنی

«Gece gelip çatar, senin tuzagında bir av bile yok. Tuzak senin için bir bağ ve baş ağrısından başka birşey değil.»

بس تو خود را صید میبردی بدام
که شدی محبوس و محرومی ز کام

«Şu halde sen, kendini tuzaga düşürdün, demektir. Çünkü hapse düş-tün, maksada erişemedin, mahrum kaldın.»

در زمانه صاحب دامی بود
همچوما احق که صید خود کند

«Hiç âlemde, kendi kendini avlayan bizim gibi ahmak bir tuzak sâhibi olur mu?»

Cenâb-ı Pîr muhatablara (sizin gibi) demiyor da tevâzuan ve üslûb-i

hakim tarzında (bizim gibi) diyor. Sonra da şeyhlik taslayıp avâmı avlamak isteyenlere hitaben diyor ki:

16599

چون سکار خوگ آمد صید عام
رنج یجد لقمه خوردن زوحرام

«Avâmı kandırmak domuz avlamaya benzer ki zahmeti ve tehlikesi çoktur. Ve etinden bir lokma bile yemek haramdır.»

16600

انکه ار زد صید را عشقت و بس
لیک اوکی کنجد اندردام کس

«Avlamaya değen şey, ancak aşktır. Fakat o, herkesin tuzağına nasıl düşer?»

16601

تومدر آی و صید او شوی
دام بکنذاری بدام او روی

«Meğer ki sen gidip onun avı olasın, kendi tuzağını bırakıp onun tuzağına düşesin.»

*Tuzak kurmuştum aşkın saydına,
O beni düşürdü kendi kaydına.
Gönül, muhabbetin şikâri oldu;
Nefsin bağlarından öyle kurtuldu.*

16602

عشق میگوید بگویم بست بست
صید بودن خورشت از صیادیست

«Âşk, hafifce kulağıma diyor ki: Âv olmak, avcılıktan iyidir.»

16603

بردم ساکن شو وی خانه باش
دعوی شمی مکن پروانه باش

«Benim kapımda otur, evsiz, barksız ol - yani şunun bunun kapısına baş vurmaktan kurtul - mamluk dâvâsına kalkışma, pervâne ol...»

16604

تاپیشنی جاشنی زندگی
سلطنت بینی نهان دربندی

«Bu sûretle dirilik sultanlığını bulur, kulluk içinde gizli bir saltanat görürsün.»

16605

نعل بینی بازکونه درجهان
تخته بند ترا لقب کشته شان

«Dünyada tersine çakılmış nallar - yani aksine verilmiş ünvanlar vardır. Meselâ tahtına, tâcına esirlere padişah adı verildiğini duyarsın.»

16606

بس طاب اندرکاو و تاج دار
بروی انبوهی که اینک تاجدار

«Boğazına ipler takılmış, kendi darağacının tâcı olmuştur da, böyle iken: İşte tâcdârımız ve pâdişâhımız, diye başına bir gürûh toplanmıştır.»

16607

همجو گورکافران بیرون خلل
اندرون قهر خدا عز و جل

«Dışî gâvur mezarı gibi ziynetlidir. İçerisinde ise Aziz ve Celil olan Allah'ın kahrı ve azâbı vardır.»

طبع مسکینت مجصص ازهر
همچو نخل موم بی برکت و ثمر

«Ey şeyh-i mürâî ve mürşid-i müzevvir; senin de yoksul tabiatın hü-
nerden kireçle sıvanmış. Lâkin mumdan yapılmış ağaç gibi yaprağın ve
yemişin yok.»

Vaktiyle balmumundan yapılan ve yine balmumundan yapraklar,
ağaçlar ve çiçekler takılan ağaç şekilleri varmış ki onlara (nahl) yapan
esnafa da (nahlbend) derlermiş.

Nahllerin masrafından başka hiç bir faydası olmadığı gibi zâhiri ilim
ile süslenmiş, fakat bâtını, amel ve mücâhededen hâlî kalmış âlim ve şeyh-
lerin de halka zararlarından başka hiç bir menfaatleri yoktur. Meselâ na-
mazın ve orucun kat'î farz olduğunu bildiği halde namaz kılmayan ve oruç
tutmayan bir âlimi gören halk, bu heriflerin târik-i salât ve âkil-i sıyâm
olduklarını görünce: «Dedikleri gibi namaz, oruç farz olsaydı falan hoca,
yâhud falan şeyh de kılar ve tutardı!» diyerek kıldıkları namaz ve tuttuk-
ları orucu terk etmeleri mümkündür. «Amelsiz ilim, meyvesiz ağaca ben-
zer» diye arabca bir söz vardır.

Hazret-i Mevlânâ da bu söze telmihen amelsiz âlim ve şeyhleri, yap-
rağı ve yemişi olmayan ve yapılması bir çok masraf ve zarara sebep olan
düğün nahllerine benzetiyor.

ALLAH'IN LÜTFU VE KAHRINI HERKES BİLİR, YİNE HERKES
KAHR-I İLÂHİDEN KAÇAR, LÜTF-U İLÂHİYE SARILIR. LÂKİN
HAK TEÂLA KAHIRLARI LÜTFU, LÜTFULARI DA KAHIRDA
GİZLEMİŞTİR. HAL VE HAKİKATI MÜŞÂHEDE EDENLERLE
YALNIZ ZÂHİRİ GÖRENLERİN AYRILMASI İÇİN BU HAL, YANİ
KAHRIN LÜTFU, LÜTFUN KAHIRDA GİZLENMİŞ OLMASI
ALLAH'IN BİR MEKRİDİR VE İMTİHANIDIR. NİTEKİM:

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ يَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ

«O, hanginizin daha güzel amel (ve hareket) de bulunacağını (hakki-

mızda) imtihan etmek için ölümü de, dirimi de takdir eden ve yaratandır.
O, gaalib-i mutlakdır, çok yarlıgayıcıdır.» BUYURMUŞTUR.

İmtihan, bizi bilmek için değil, bize bizi bildirmek içindir.

گفت درویشی بدرویشی که تو
چون بدیدی حضرت حق را بگو

«Bir derviş, bir dervişe Hazret-i Hakkı nasıl gördün? söyle, dedi.»

İtikad mezhepleri arasında, Allah görülür mü, görülmez mi? diye bir
münâkaşa vardır. İtizal mezhebinde bulunanlar: Rü'yet, ihâta demektir.
«Bütün mahlûkâtı muhît olan ihâta edilmez» diye bir nazariyye koymuş-
lar, Hazret-i Mûsâ'ya hitab olan: (Lenterânî) yâni: «Sen beni şimdi de, is-
tikbalde de göremezsin» âyetini de sened ittihaz etmişlerdir. Onlara karşı
ehl-i sünnet ise, rü'yetin ihâta demek olmadığını söylemişler. «Ayn on
dördüncü gecesinde Kameri gördüğünüz gibi Rabbimizi göreceksiniz» ha-
disiyle istidlâl etmişlerdir.

Filvâki Kameri gerek hilâl, gerek bedir halinde iken hepimiz görürüz,
fakat hiç birimiz Kürre-i Kameri ihâta etmiş olmayız. Yangın kulesine çı-
kıp da altmış metre yüksekten bütün İstanbulu görmek, elbette onu ihâta
etmek değildir. Böylece Mûtezilenin iddiasının mânâsız olduğu anlaşılır.
Evet, inşâallah Cennette Rabbimizi göreceğiz. Fakat oradaki hayatın ica-
bından olan bir gözle. Çünkü uzvî ve fânî olan bir göz bâkî bir cemâle na-
zar edemez. Onun için Cenâb-ı Hak, kullarına cemâlini müşâhede edebile-
cek gözler ihsan edecektir. Nasıl ki dünyâda o müşâhedeye mazhar olacak
hâs ve sevgili kullarına (basar-ı basîret) denilen mânevî bir rü'yet inâyet
buyurmuştur. Hulâsası: O görünecek, biz de göreceğiz. Fıkramızda bahsi
geçen dervişin de Hakkı görmesi, basar-ı basîretine olan bir tecelli idi.

Refikînin sülâline cevâben:

گفت بچون دیدم اما بهر قال
باز گویم مختصر آنرا مثال

«Dedi ki: Bilâ keyfiyet gördüm. Lâkin söze getirebilmek için onu kı-
sa bir misalle anlatayım.»

16611

دېدمش سوی چپ او آذری
سوی دست راست جوی کوژی

«Onu, sol tarafında bir ateş, sağ tarafında kevser gibi hoş bir ırmak olduğu halde gördüm.»

16612

سوی چیش بس جهانسوز آتشی
سوی دست راستش جوی خوشی

«Evet, sol tarafında Dünyayı yakacak bir ateş, sağ cihetinde hoş bir nehir vardı.»

16613

سوی آن آتش گروهی برده دست
بهر آن کوثر گروهی شاد و مست

«Bir takım kimseler o ateşe el uzatmış, bir gürûh da o nehirden mesrur ve mest bir halde.»

16614

لیکک لعب باز کونه بود سخت
پیش پای هر شوق و نیکبخت

«Lâkin böyle olması, her said ve her şakiyi şaşırtacak, pek aykırı ve acâib bir oyundu.»

16615

هر که در آتش همی رفت و شرر
از میان آب برمی کرد سر

«Her kim ateş ve kıvılcım tarafına gittiyse, suyun ortasından başını çıkarıyordu.»

16616

هر که سوی آب مرفت از میان
او در آتش یافت میشد در زمان

«Kim su tarafına gittiyse kendisini derhal ateş içinde buluyordu.»

16617

هر که سوی راست شد و آب زلال
سر برون میکرد از سوی شال

«Her kim sağ tarafa ve tatlı suya gitmiş ise sol taraftaki ateş içinden baş gösteriyordu.»

16618

وانکه شد سوی شال آتشی
سر برون میکرد از سوی یمین

«Ateşli olan sol tarafa gidense, sağ taraftan baş gösteriyordu.»

16619

کم کسی هر سر این مضمر زدی
لاجرم کم کس در آن آتش شدی

«Çok az kimse bu sırta vâkıf olduğu için, o ateşe pek az kişi atılıyor-du.»

16620

جز کسی که بر سرش اقبال ریخت
کورها کرد آب و در آتش کرخت

«O gidenler de başlarına ikbal ve saadet dökülenden - yâni saadet-i ezeliyyeye mazhar olandan - başkası değildi. Ancak o kimse suyu bırakmış, ateşe kaçmıştır.»

Buradaki ateşten maksad: Dünyâdaki tâât, ibâdât ve mücâhedâtı ki alışmayanlara zahmetli ve ateş gibi yakıcı görünür. Nitekim Kur'ân-ı Kerimde namaz hakkında:

وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

وَأَنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾

«Hem sabır (ve sebat) ile, hem namazla (Hakdan) yardım isteyin. (Gerçi) bu, elbette büyük (ağır ve çetin bir şey) dir. Ancak (Allah'a karşı) yüksek saygı gösterenler hakkında öyle değil⁴⁴» buyurulmuştur.

Su'dan murad ise: Dünyânın zevk ve safâsı ve nefsin heves ve hevâsıdır. İşte Dünyâda iken su gibi latif görünen şeyler tarafına gitmiş olanlar, Ahirette Cehennem ateşinde; kezâ Dünyâda ateş gibi görünen ibâdât ve tâât cihetine taveccüh etmiş olanlar da Ahirette (Tecrî tahtihel enhar) olan Cennette bulunacaklardır. «Cennet, nefsin istemediği, Cehennem ise nefsin arzu ettiği şeylerle ihâta edilmiştir - yâni Cennete girmek için nefsin istemediği şeylere tahammül gerektir.» Hadis-i şerifi de bu mânâyı teyid eder.

16621

کرده زوق نقد را مسمود خلق
لاجرم زین لعب مغبون بود خلق

«Halk, eldeki hazır zevki kendine mâbud ittihaz eylemiş ve bu oyunda - yâni Allah'ın mekrinde - aldanmıştır.»

16622

جوق جوق وصف صف از حرص و شتاب
مخترز ز آتش کر زبان سوی آب

«Hırslarına uyup aldanmış olanlardan pek çoğu saf saf olarak ve acele ile ateşten kaçıp su tarafına giderler.»

(44) Sûrei Bakara : 45.

16623

لاجرم ز آتش بر آوردند سر
اعتبار الاعتبار ای خبر

«Ey haberi olmayan gafil; şu sözlere dikkat et ve onlardan ibret al.»

16624

بانگ میزد آتش ای کیجان و کول
من نیم آتش منم چشمه قبول

«O ateş hal diliyle: Ey bön ve ahmak olanlar, dikkat edin, ben ateş değilim; makbul bir kaynağım.»

16625

چشم بندی کرده اندای بی نظر
درمن ای وهیچ مدریز از شرد

«A gözsüzler, sizin gözünüzü bağlamışlar. Bana gelin ve kıvılcımlardan kaçmayın.»

16626

ای خلیل اینجا شرار و دود نیست
جز که سحر و حدعه نم رود نیست

«Ey Halil, burada ne kıvılcım vardır, ne duman. Bu görünen şey, Nemrud'un sihir ve hiylesinden başka bir şey değildir, diye sesleniyordu.»

16627

چون خلیل حق اگر فرزانه
آتش آب تست و تو پروانه

«Sen de Halil gibi âkil isen anla ki ateş sana sudur, sen de o ateşin pervânesisin.»

جان پروانه همی دار دندی
کای در یفا صد هزارم پریدی

«Pervânenin ruhu nida ederek der ki: Keşke yüzbinlerce kanadım bulunsaydı da.»

نا همی سوزید ز آتش بی امان
کورئ چشم و دل نامحرمان

«Mahrem olmayanların körlüklerine rağmen amansız bir surette ateşlere yansaydı.»

بر من آرد رحم جاهل از خری
من برورحم آرم از بدش وری

«Bir cahil, eşekliğinden benim kanadlarımın yanmasına acır. Ben ise hakikati gördüğüm için onun câhilliğine acırım.»
Bundan sonra Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

حاصه ابن آتش که جان آبهاست
کار پروانه بعدس کار ماست

«Hususiyle şu bahsettiğim ateş, suların ruhudur. Pervânenin işi, bizim işimizin aksinedir.»

Çünkü pervâne ateşi nur görür ve ona atılıp yanar. Ârifler ise ateşi nâr olarak görür ve ona atılmakla nûra vasil olur.

اینچنین لب آمداز رب جلیل
تایینی کیست از آل خلیل

Hakk'ın, Halil meslek ve meşrebinde bulunanları bilmen için böyle oyunları vardır.»

آتش را شکل آبی داده اند
واندر آتش چشمه بشاده اند

«Bir ateşe su şekli vermişler ve o ateşin içinde de bir kaynaktır coşturmuşlardır.»

ساحری سخن برنجی را بفن
سخن پر کرم میکند در انجمن

«Meselâ bir sihirbaz, büyüsi ile bir topluluk içinde, pirinçle dolu bir sahanı, akreplerle dolu gösterir.»

خانه را او پرز کزد مهانمود
از دم سحر و خود آن کزد نم بود

«Sihirbaz, sihri ve efsuniyle, bir evi akreplerle dolmuş gösterir. Halbuki orada akreb yoktur.»

چونکه جادومی نماید صد چنین
چون بود دستان جاد و آفرین

«Sihirbaz böyle yüzlerce hüner gösterdikten sonra, artık düşün, büyücüyi yaradan, neler yapmaz?»

İşte suyu ateş, ateşi su şeklinde göstermesi de böyledir.

ساحر انشان بنده بودند و غلام
اندر افتادند چون صعوه بدام

«Büyücüler O'na kuldur, köledir. Hepsi de yont kuşu gibi tuzağa düşmüşlerdir.»

هين بخوان قرآن بين سحر حلال
سرنكونی مكرهای كالچيال

«Kendine gel de dağlar gibi olan mekirlerin nasıl tepetaklak olduğunu Kur'anı okuyup anla ve sihr-i halâli gör.»

Çok güzel söze (sihr-i halâl) tâbir ederler.
Sûre-i İbrâhimdeki şu âyeti kerimeye işaretir:

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ
وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِزَوَلٍ مِنْهُ
إِنْجَالٌ ٤٦

«Hakikat, onlar (peygamberlere karşı) bir takım tuzaklar kurmuşlardı. Halbuki onların tuzaklarından dağlar yerinden oynayıp gitmiş olsa bile Allah katında onlara ait (nice nice) cezâlar vardır⁴⁵.»

Allah'ın aşkı ateşine pervâne olan âşıklar lisanından Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

16639

من نیم فرعون کایم سوی نیل
سوی آتش میروم من چون خلیل

«Ben, Fir'avun değilim ki Nil suyu - yâni dünya hazları - tarafına gideyim. Ben İbrahim meşreb bir âşık olduğum için Halilullah gibi ateş cihetine giderim.»

16640

نیست آتش هست آن ماه معین
وان دکر از مدرآب آنشین

«O, ateş değildir, duru bir sudur. Halbuki öbürü - yâni Dünya hazları ise - Mekk-i İlâhiden, su şeklinde gösterilmiş ateştir.»

(45) Sûrei İbrahim: 46.

بس بگو گفت آن رسول خوش حواز
ذره عقلت نه از صوم و عاز

«İyi şeyleri caiz gören Resûl-i Ekrem (S.A.V.): (Zerre kadar aklın senin için namaz ve oruçtan hayırlıdır) buyurmuştur.»

16642

زانکه عقلت جوهرست این دو عرض
این دودر تکمیل آن شد مفترض

«Çünkü ey sâlik; senin aklın bir cevher, namaz ve oruç ise ârâzdır. Bu ikisi - yâni namaz ve oruç - aklın kemâliyle farz olur.»

Cevher asıl; renk, koku, sıcaklık, soğukluk gibi fer'i olan şeyler ise ârâzdır. Akıl da bir cevherdir ki namaz ve oruç onun mevcudiyetiyle farz olur. Bir deli; namaz kılmak ve oruç tutmakla mükellef değildir. Zira mükellefiyette esas olan akli yoktur.

Hazret-i Âişe (Radyallâhü anhâ ve an ebihâ) diyor ki: Resûlullah (S.A.V.) a:

«Yâresûlallah! insanlar, Dünyada ne ile biri birine tercih olunur?» dedim. Aleyhissalâtü Vesselâm Hazretleri: «Akıl ile» buyurdu. «Âhirette ne ile?» diye sordum. «Akıl ile» dedi. «İnsanlar amellerine göre mükâfât ve mücâzât görecektir değil mi?» diye sordum. «Ey Âişe; Allah'ın kendilerine verdiği akıl kadar amelde bulunmayacaklar mı? Amelleri kendilerine verilen akıl kadar olmayacak mı? Amelleri kadar da mükâfât ve mücâzât görmeyecekler mi?» buyurdu. Yine Risâlet-penâh Efendimiz: «Bir kimse güzel ahlâkiyle gündüz sâim, gece kaaim olan bir mü'minin de-recesini bulur. Tâki akli tamam olur. O vakit de imânı tamam ve kendi Rabbına mutî olur.» buyurmuştur.

16643

تا جلا باشد مران آینه را
که صفا آید ز طاعت سینه را

«Evet, senin aynana cilâ olsun ve onunla edeceğin tâat dolayısıyla kalbine safâ gelsin diye sana akıl verilmiştir.»

16644

لیک کرآینه ازین فاسد ست
صیقل اورادیر باز آرد بدست

«Lâkin, eğer ayna dibinden bozulmuş ise - yâni paslanmış ise - üzeri-
ne vurulacak cilâ onu geç ıslâh eder.»

16645

وان کزین آینه که خوش مفرس است
اندکی صیقل کری از اربس است

«O seçilmiş ayna ki aslından temizdir, az bir cilâ vurmak onu parlat-
mak için kâfidir.»

Yâni Allah'a ibâdet ve itâat etmekle gönül aynasına cilâ ve safâ ge-
lir. Lâkin bozuk ve paslı bir aynanın temizlenmesi ve cilâlanması epey-
ce uğraşmaya mütevakıftır. O cilâyı bulmak için Allah'a yalvarmalı ve
sıdk ve ihlâs ile tevbekâr ve müstağfir olarak göz yaşı dökmelidir.

MÜTEZİLE: CÜZ'İ AKILLAR ASILDA MÜSÂVİDİR. ARALARINDAKİ
ÇOKLUK VE AZLIK; ÖĞRENMEK, RİYÂZET VE TECRÜBE ETMEKLE
HASIL OLUR DERLER. ONLARIN HİLÂFINA OLARAK
AKILLARIN, YARATILIŞTA BİRBİRİNDEN FARKLI OLUŞU.

16646

این تفاوت عقلها را نیک دان
در مصائب از زمین تا آسمان

«Akıllar arasındaki farklılık, bil ki mertbe bakımından yerden göğe
kadardır.»

16647

هست عقلی همجو قرص آفتاب
هست عقلی کتراز زهره و شهاب

«Akıl vardır ki Güneş kadar parlaktır. Akıl vardır, zühre yıldızından
da aşağıdır, yıldız akmasından da.»

16648

هست عقلی چون چراغ سرخوشی
هست عقلی چون ستاره آتشی

«Akıl vardır ki bir sarhoş kandili gibidir. Yine akıl vardır ki ateşten
sıçrayan kıvılcıma benzer.»

16649

زانکه ابراز پیش آن چون واجهه
نوریزدان بین خردها بردهه

«Zira gaflet bulutu, önünden sıyrılınca Allah'ı gören - yâni onun vah-
det ve kudretini idrak eyleyen - akıllar meyve verirler.»

16650

عقل جزوی عقل را بدنام کرد
کام دنیا مصدرایی کام کرد

«Akl-ı cüz'i Akıl'ın adını kötüye çıkarmıştır. Dünya muradı da böy-
le: İnsanı Âhiret murâdından mahrum bırakır.»

Bakarsınız yetmişini bulmuş, vazifesinden tekâüd edilmiş bazı ihtiyar
bebekler, genç görünmek emeliyle ya nokta kadar bıraktıkları bıyıklarını
boyarlar; yâhud saçını, sakalını, bıyığını tıraş edip cascavlak meydana çı-
karlar. Fakat boyaların altından ağarmış kıllar, suratından buruşuklar sı-
rıtır.

İşte bu gibi akıllar, diğer akıllara da sû-i zan ettirir ve akıllı bir adam,
böyle hafiflik yapar mı? denilir.

Yine bazı akıllar. «Dünya malı peşin, Âhiretinki ise veresiye!» diye-
rek Âhiret nimetlerini bırakır, olanca himmet ve gayretini Dünyayı ka-
zanmaya sarfeder.

Sûre-i Bakarada buyurulmuştur ki:

فَمِنَ النَّارِ

مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ
مِنْ خَلَقٍ ۖ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۚ
أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۚ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۚ

«Artık o insanlardan kimi «Ey Rabbimiz, bize (nasibimizi) dünyâda ver.» der ki onun âhiretten nasibi yoktur. Kimi de «Ey Rabbimiz bize dünyada da iyi hal ver, âhiretde de iyi hal ver ve bizi o ateş (cehennem) azâbından koru» der. İşte onların (o her iki kısmın hacda) kazandıklarından nasib(ler)i vardır. Allah hesâbı pek çabuk görendir⁴⁶».

İşte bu âyetlerin birincisi yarım akıllıları, ikincisi ise tam akıllıları işâret etmektedir.

16651

آن زمیدی حسن صیادی بدید
وین زمیادی غم صیدی کشید

«O - yâni tam akıllı olanlar - av oldukları için avcının cemâlini görmüşler, cüz'î akıllı olanlar ise, avcılığa kalkıştıklarından av yakalamak gamını çekmişlerdir.»

Birinciler, Allah'ın tuzağı demek olan tâât ve ibâdâta bağlandıkları için o tuzağı, yâni o ahkâmı vâz'eyleyen Allah'ı müşâhede edeceklerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerimde:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ

رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ ۚ أَحَدًا ۝

«Artık kim Rabbine kavuşmayı ümid (ve arzu) ediyorsa güzel bir

(46) Sûrei Bakara: 200-202.

amel işlesin ve Rabbine ibadette (hiç bir kınasayı ve hiçbir şeyi) ortak tutmasın⁴⁷» buyurulmuştur.

İkinciler ise, Dünyada mal, mülk avelâğına çıkıp, av elde etmek için türlü türlü hiyle tuzakları kurmuşlar ve: «Tuzagınıza av düşmedi, yâhud; ufak tefek, zayıf, nahif bir şey yakalayabildik» diye teessüf etmekden hâli kalmamışlardır.

16652

آن زخدمت ناز مخدومی بیافت
وین زخدمتی زراه عزیمتافت

«O - yâni akl-ı küll sâhibi - hizmetle hizmet edilme nazına erişmiştir; öbürü ise, kendisine hizmet edilmeyi dilemiş, yüce yolundan geri dönmüştür.»

16653

آن زفرعونى اسیرآب شد
وزاسیری سبط صد سهرآب شد

«Cüz'î akıl sâhibi firavunluğundan suyun esiri olmuş, - yâni suda boğulmuş - Benî İsrâil ise, esirlikten yüz Sührâb kadar kuvvet ve kudret bulmuştur.»

Sübrâb: Meshur Zâl oğlu Rüstemin oğludur ki bir muharebede onu bilmeyerek öldürmüştür.

16654

لب مکوست وفرزین بندسخت
حبله کم کن کار اقبالست و بخت

«Dünya işleri tersine ve ustaca bir oyundur, yaman bir ferzin - benttir. Hiyleye kalkışma ki, devlet ve baht işidir bu...»

(Ferzin - bent) Satranç oyununda veziri temsil eden taşın alınmasıdır ki oyunun kaybedilmesine sebep olur.

(47) Sûrei Kehf: 110.

16655

بر خیال و حیلہ کم تن تار را
کہ غنی رہ کم دھد مکار را

«Hayal ve hiyle ile harekete kalkışma! Zirâ, Gani olan Allah, hileciyi muvaffak etmez.»

16656

مکرکن در راه نیکو خدمتی
تا نبوت یابی اندر امتی

«Eğer mekr edecek olursan iyi bir hizmet yolunda mekrde bulun ki, bir ümmet içinde nebi gibi olasın.»

16657

مکرکن تا وارهی از مکر خود
مدرکن تا فرد کردی از حسد

«Mekr et ki kendi mekrinden kurtulasın, mekr et ki bedenden ayrılarak tek kal.»

16658

مدرکن تا کترین بندہ شوی
در کمی رفتی خداوندی شوی

«Mekr et de en aşağı bir kul ol - yâni nefsinı tezli edesin. - Onu tezli edince efendilik mertebesini bulursun.»

Bazı tasavvuf kitaplarında: «Dervişleri arasında şeyh, ümmeti içinde peygamber gibidir.» diye bir söz vardır.

Buna bazıları hadis demişlerse de devr-i nebevîde şeyh kelimesi, Kâbile reisi mânâsına kullanılırdı. Mürşid makamında kullanılmazdı. Bu itibarla hadis olması meşkûdür

Vâkıâ mânâsı itibariyle doğrudur. Bir dervişin, mürşidine; bir ümmetin peygamberine tâbi olduğu gibi bağlılık göstermesi lâzımdır. Fakat lafzan böyle bir hadis-i şerif rivâyet edilmemiştir. Meğer ki kibâr-ı sôfiyyeden bir zât, mânen Aleyhisselât Efendimizden telâkki etmiş ola. Yalan

söylemesine ve hadis uydurmasına ihtimal verilmeyen öyle mübarek bir zâtın rivâyetine de itimad etmek lazım gelir.

Bahis konusu mekr; Hiyle ve hud'a mânâsıdır. Bunu da helal ve haram olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Mekr-i haram: Nefse bağlılık ve emre muhâlefet maksadiyle yapılan mekrdir. Meselâ: «Zaafım var, doktor kendine iyi bak, bir de yorulma tavsiyesinde bulundu. Onun için ramazanda oruç tutamayacağım, kuvvetleninceye kadar da namaz kılmayacağım.» diye orucdan, namazdan kurtulmak çaresini bulmak haram bir mekirdir.

Sene başı yaklaşıyor diye olanca malını karısına vermek, ertesi sene uhdesine almak da böyledir. Fakat: «Ey nefis; senin istediklerini yiyecek olursam tansiyonum yükselecek, hasta olacağım» diyerek mümkün olduğu kadar az yemek, bunu da nefsi teskin için yapmak helâl bir mekirdir. Hulâsa:

16659

رومی و خدمت ای کرک کهن
هیچ بر قصد خداوندی مکن

«Ey koca kurd; tilkiliğe kalkışma; hile ve hizmetle efendilik elde etmeyi umma!»

16660

نیک چون پروانه در آتش بتاز
کیسه زان برمدوز و پاک باز

«Lâkin pervâne gibi ateşe saldır. O ateşi kesene doldurup ağzını büzme, herşeyden kurtul!»

Ateş gibi, tâât ve ibâdâtı ifâ eylemekle beraber, kasdın Cehennemden kurtulma ve Cennete dahil olma değil, ancak rızâ-yı İlâhî olsun.

Bâyezîd-i Bestâmî (Kuddise sirruhû) iki defa hacca gitmiş. Sonra biri ona: «Ne mutlu sana ki iki defa haccetmeye muvaffak olmuşsun.» Bâyezîd bu sözden hazzetmiş. Bunun üzerine Hazret-i Bâyezîd: «O iki hacca sana iki akçeye satayım, alır mısın?» diye sormuş. Muhâtabı: «Canıma minnet» diyerek iki akçeyi vermiş ve iki hacca almış.

Bâyezîd hazretleri de o iki akçeye ekmek alıp köpeklere doğramış. Bu suretle de nefsin o hazzından kurtulmuş.

16661

زور را بکنار وزاری را بکبر
رحم سوی زاری آیدای فقیر

«Gücü, kuvveti bırak ağlamaya giriş. A yoksul merhamet iniltiye olur.»

16662

زاری مضطربانه معنویست
زاری سرددروغ آن غویست

«Susuz ve âciz kişinin iniltisi mânevidir. Soğuk ve yalan olan inilti sapıklara mahsustur.»

Hazret-i Mevlânâ bu bahsi izah için bir fıkra naklediyor:

KÖPEĞİ AÇLIKTAN ÖLEN VE DAĞARCIĞI EKMEKLE DOLU
OLDUĞU HALDE KÖPEĞİNE BİR LOKMA BİLE VERMEYİP DE
ÖLÜMÜNE AĞLAYAN, ŞİRLER SÖYLEYEN, BAŞINA,
YÜZÜNE VURAN ARABIN HİKÂYESİ.

16663

آن سگی می مردود کریان آن عرب
اشک می باریدو میگفت ای کرب

«Bir bedevinin köpeği ölüyordu. Sâhibi ise ağlıyor, gözünden yaşlar dökülüyor, vâh ne musibet diyordu.»

16664

سائل بگذشت وگفت این کریم چیست
نوحه وزاری تواز بهر کیست

«Bir dilenci geçiyordu, ona: Neden ağhyorsun? Kimin için feryad ve figan ediyorsun? diye sordu.»

16665

گفت در ملامت منی بد بگو
تک همی میردمیان راه او

«Bedevi cevap verdi ki: İyi huylu bir köpeğim vardı. İşte yolun ortasında ölüyor.»

16666

روز صیادم بشب او یا سبان
تیز چشم و صید کبرو دزدان

«Gündüz bana avcılık, gece bekçilik ederdi. Keskin görüşlü, av yakalayıcı ve hırsız kaçıracı idi.»

16667

گفت رنجش چیست زخمی خورده است
گفت جوع الکلب زارش کرده است

«Adam: Hastalığı ne idi, yaralanmış mı idi? diye sordu. Bedevi: Onu açlık zayıflatmış ve öldürecek hâle getirmişti dedi.»

16668

گفت صبری کن برین رنج و حرص
صابر ازا فضل حق بخشد عوض

«Adam: Bu hastalığa ve ölüme sabret ki Allah sabredenlere mukabilini, mükâfatını verir, dedi.»

16669

بعد ازان گفتش که ای سالا رحر
چیست اندر دستت این انبان پر

«Sonra da: Ey hür kişi; elindeki bu dolu torba nedir? diye sordu.»

گفت نان وزادولوت دوش من
میکشام بهر تقویت بدن

«Bedevî dedi ki: Dün geceden artan ekmeğim, katığım ve nafakamdır. Bedenimi kuvvetlendirmek için o torbayı taşıyorum.»

گفت چون ندهی بدان سکت نان وزاد
گفت تا این حد ندارم مهر و داد

«Adam: Köpeğe niçin ekmek ve yiyecek vermiyorsun? dedi. Bedevî: O kadar merhametim yok.»

دست ندهد بی درم در راه نان
لیک هست آب دودیده رایگان

«Yolda parasız ekmek ele geçmez. Lâkin göz yaşı bedavâdır, dedi.»

گفت خاکت بر سرای پرباد مشک
که لب نان پیش تو بهتر ز اشک

«Yolcu dedi ki: Ey hava ile dolu kırba; toprak başına! Demek ki sence bir dilim ekmek göz yaşından daha iyi ha?»

اشک خونت و بغم آبی شده
می نیر زدحا ک و خون پیده

«Göz yaşı esasen kandan ibarettir, gam ve keder sebebiyle su haline gelir. Öyle olmakla beraber topraktan meydana gelen ekmek, beyhûde kan dökmeye değmez.»

کل خود را خوار کرد او چون بلیس
باری آن کل نباشد جر خلیس

«O bedevî, şeytan gibi bütün vücudunu hor hakir bir hale getirmişti. Bu bütünün parçası, ancak aşağılık ve bayağı bir şeydir.»

Yâni bir bütünün hepsi ne ise cüz'leri de öyle olur. Âlî bir küllün eczâsı âlî, süflî bir küllün eczâsı da süflîdir. Bedevinin bedeni kendisine nisbetle bir kül, oradan çıkan göz yaşı ise bir cüz'dür.

من غلام آنکه نفروشد وجود
جز بدان سلطان با افضال وجود

«Kendisini, kerem ve sehâvet sâhibi olan Allah'dan başkasına satmayan kimseye ben kul ve köle oluyum.»

إِنَّا لَنَاشْتَرِي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

«Şüphesiz ki Allah mü'minlerin canlarını ve mallarını - kendilerine cennet (vermek) mukaabilinde - satın almıştır⁴⁸.»

Âyet-i kerimesi mûcibince Allah Teâlâ, bazı kullarına müşteri çıkar, onlardan hayatlarını ve mallarını satın alır. İşte insan kendisini satacaksa böyle Erhamürrâhimîn ve Ekramülekramîn bir müşteriye satmalı ki yaptığı alış verişte hayr görsün. Yoksa falana kavuk sallayayım ve yaltaklanıp suyunca gideyim de bana faydası dokunsun vehmine düşmek, insanlık haysiyetine ve şerefine indirilmiş en büyük darbedir.

Kendini bu duruma düşürmiyen hakiki insanlardan biri:

چون بگریه آسمان گریان شود
چون بنالد چرخ یارب خوان شود

«Ağlayacak olursa semalar da ağlar. İnleyecek olursa, felekler, aman Yârabbi diye feryad eder.»

Fakat bu gibi zevât-ı kirâm, Dünya işleri için ağlamaz, hele bedevinin yaptığı gibi köpeğini aç bırakıp da ölüyor diye göz yaşı dökmez.

من غلام آن مس همت پرست
کو بغیر کیمیا نارد شکست

«Ben, kimya'dan başka hiçbir şeye karşı eğilmeyen o himmet sahibi bakıra da kul, köle olayım.»

Çünkü: Bakır ancak iksirin karşısında bakırlığını bırakır, bırakır ama onu bırakmakla beraber altına tahavvül eder. Cüz'î bir menfeat göreceğim diye şunun bunun huzurunda yerlere kapanmaz, öylelerine hoş görünmek için meşrebinin de, mezhebinin de değişmesine rızâ göstermez.

کردهایی بایندت زین چاه تنگ
ای برادر دوبرآذر بی درنگ

«Birâder; bu dar kuyudan kurtulmak istiyorsan, durup dinlenmek-sizin aşk âteşine doğru git.»

مکر حق را بین ومکر خود مهل
ای زمکرش مکر مکاران خجل

«Allah'ın mekrini gör, kendi hileni bırak... Ey hilesine karşı hilebaz-ların bile utanıp şaşkınlıkları Tanrım!»

چو مکر شد فای مکررب
می کشای بک کبی بوالعجب

«Senin mekrin, mekr-i İlâhîde fânî olunca o feyz ile acayip bir pusu açarsın.»

Ki :

که کینه آن کین باشد بقا
تا ابد اندر صروج وارثا

«O pusunun en aşağı vasfı ebediliktir. Oradan ebedi bir sûretle boyu-na yücelir, ağarsın.»

Kur'an-ı Kerimde :

وَمَكْرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

« (Müşrikler) hiyleye saptılar. Allah da onların o hiylekârlıklarına mukabele etdi. Allah mekr edenlerin (hiylekârlığa karşı ceza verenlerin) en hayırlısıdır⁴⁹. » meâlinde bir âyeti kerime vardır.

Cenâb-ı Hak, mekir eder mi? Ettiğini kendi söylüyor. Mekr edenlerin en hayırlısı olduğunu da kendi haber veriyor. Nasıl eder? Bakın nasıl eder? Aleyhissalât Efendimizin risâletle gönderilişinin onuncu se-nesi içinde idi ki Medine müslümanları, ashâb-ı kirâmı ve Pey-gamber Aleyhisselâmı beldelerine davet etmişler ve aralarında bulunduk-ça Resûl-i Ekremi ehil ve iyâlleri gibi muhafaza ve müdafaaya söz ver-mişlerdi. Bu dâvete icâbeten ashabdan çoğu kalkıp Medineye gitti. Pey-gamber Efendimiz de izn-i İlâhiyi bekliyordu. Kureyş müşrikleri bunu anlayınca millet meclisleri demek olan (Dârunnedve) de toplandılar. Hâ-ne-i seâdeti gece muhasara etmeye ve sabahleyin de O'nu öldürmeye ka-rar verdiler. Gece olunca Saâdethâne-yi Peygamberiyi kuşattılar. Dışarı-da beklemeye başladılar. İşte bu, bir mekr idi. Bakın Allah onlara karşı nasıl bir mekirde bulundu.

(49) Sûrei Âl-i İmran : 54.

Muhâsara edenler oturup dururken uyuya kaldılar. Aleyhissalât Efen-
dimiz, Hazret-i Aliyi de kendi yatağına yatırdı. Gece vakti evin arka ta-
rafından çıktı. Uyuyanlar bir aralık uyandılar. Evin içerisini gözetlediler.
Peygamber efendimizin yatağında Hazret-i Alinin yattığını görünce onu
Zât-ı Risâlet sandılar. Sabah olup da Hz. Âli kalkınca şaşırdılar. İşte bu
da Allah'ın mukabil bir mekri idi.

Bir misal daha vereyim: Resûlullah Efendimizin o gece nerede sak-
lanmış olduğu belli değildir. Ertesi gün ridâsını başına örtmüş olduğu hal-
de Hazret-i Ebu Bekir (Radiyallâhü anh) in evine gitti. Akşama kadar
orada oturdu. Gece vakti beraber çıktılar. Doğru cebel-i sevr'deki mağā-
raya gidip saklandılar. Müşrikler bir mekre daha kalkıştılar. Resûlullahı
diri veya ölü bulup getirene yüz deve vâdettiller. Kendileri de önlerine
bir iz klavuzu alıp onun delâletiyle sevr mağarasına geldiler. Halbuki ma-
ğaranın medhaline bir örümcek geniş bir ağ germiş, tekmil medhali ka-
patmıştı. «Muhammed ve arkadaşı buraya girselerdi, bu ağ bozulurdu»
dediler. Mağaranın yanlarına baktılar, üstüne çıktılar, kimseyi göre-
mediler. Halbuki ayaklarının altına bakmış olsalardı Nebiyy-i Ekremle
Siddik-i Ekberi orada görecektlerdi. Nihâyet defolup gittiler. Resûlullah
ile refik-ı şefîkı üç gün sonra Medine yolunu tuttular. İşte bu da mekr-i
beşeriye mukabele ve galebesi idi.

**İNSANA, KENDİNİ GÖRÜP BEĞENEN KENDİ GÖZÜNDEN DAHA
TEHLİKELİ HİÇBİR KÖTÜ GÖZ OLAMAZ. ANCAK GÖZÜ, HAK
NURUYLA DEĞİŞMİŞ VE: (BENİMLE DUYAR, BENİMLE GÖRÜR)
SIRRINA ERMİŞ, VARLIĞI, VARLIKSIZ BİR
HALE GELMİŞSE O BAŞKA.**

«Gözün nazar değmesi haktır, vâkidir.» diye bir hadîs-i şerif vardır.
Ondan dolayı bir şey görüldüğü vakitte (Mâşâallah) denilerek onun Me-
şîyyet-i İlâhiyyeye havâle edilmesi müslümanlık icâbındandır. Bazı kim-
seler vardır ki hakikaten baktıkları şeye nazarları değer. Birinin pek be-
ğendiği bir fincan yahud bardağın kırılması, yahut misâfir gittikten sonra
çocuğun hastalanması gibi şeyler hep tecrübe edilmiştir. Hattâ asr-ı saa-
dette (Benî Esed) denilen kabile efradının içinde böyle nazargah olanlar
vardı da Kureyşliler onlardan çağırıp Resul-i Ekreme baktırmak ve o
sûretle nazara uğratmak istemişlerdi. (Nûn) sûresinin son âyeti bu mü-
nâsebetle nâzil olmuştu:

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا
الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ۚ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٠﴾

«Hakıykat, o küfredenler zikri işitdikleri zaman az kaldı seni gözle-
riyle yıkacaklardı. Hâlâ da (kin ve hasedlerinden) «O, mutlaka bir mec-
nundur» diyorlar. Halbuki o (Kur'an bütün) âlemler için (mahz-ı) şeref-
ten başka (bir şey) değildir⁵⁰.»

16683

پر طاوست مبین وبای بین
تا که سوء العین نشاید کمین

«Ey muhatab olan mağrur kimse, kendindeki tavus kanadına bakma
da ayaklarına dikkat et ki kötü göz sana pusu kurmasın.»

Yâni kendi kendine nazarın değmesin.

Tavus kuşunun kanatları ve kuyruğu gayet süslü bulunmakla bera-
ber ayakları çıplak ve sair yerlerine nisbetle çirkindir. Hattâ halk arasın-
da bir söz vardır: Tavus, sair taraflarına bakar da gururlanır ve kabarır-
mış, fakat ayaklarını görünce hayıflanır ve haykırırmış, derler.

Hazret-i Mevlânâ da buyuruyor ki: Sen de süs sayılabilecek bazı şey-
ler var. Onlara bakıp mağrur oluyorsun. Fakat tâvûsun ayakları gibi ku-
surlarını ve ayıplarını görmüyorsun. Sakın ki:

16684

که بلغز دکوه از چشم بدان
ز لقونلت از بنی برخوان بدان

«Kötü gözlerin tesiriyle koca bir dağ yerinden oynar. Kur'an-ı Ke-
rimdeki (yüzlikûneke) âyetini oku da bunu anla.»

Biraz evvel zikredilen âyet-i kerimeye işaretidir.

16685

احمد چون کوه لغزید از نظر
در میان راه بی کن بی مطر

«Dağ gibi kavi olan Hazret-i Ahmed Aleyhisselam yağmursuz ve çamursuz bir yolda o nazarın tesiriyle kaydı.»

16686

در عجب در ماند کن لغزش ز چیست
من نه پندارم که این حالت تهیست

«Resülullah: Bu kayma nedendir, ben bu hâli sebebsiz sanmıyorum, buyurdu.»

16687

تا بیامد آیت و آگاه کرد
کان ز چشم بدر سیدت ورنبرد

«Nihâyet, âyet geldi de: O hal sana müşriklerin kötü gözünden erişti diye Aleyhissalât Efendimize hikmetini bildirdi.»

16688

کریدی غیر از تودردم لاشدی
صید چشم سخره افناشدی

«Eğer o nazar değen kimse senden başka birisi olsaydı o anda ölür, o nazara avlanır, erir giderdi.»

وَاللّٰهُ يَعْصِيْكَ مِنَ النَّاسِ اِذَا لَمْ يَلْبِسْكَ مِنَ الْكَافِرِيْنَ

Fakat: «Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah kâfirler gürûhunu muvaffak etmez⁽⁵¹⁾.» Nazm-ı celîli mucibince sen o nazara sâ-i tesirinden masun kaldın.

(51) Sûrei Maide: 67.

(AZ KALDI KI KAFIRLER, GÖZLERİYLE SENİ YERE
DÜŞÜRECEKLERDİ) ÂYET-İ KERİMESİNİN TEFİSİRİ

16689

بارسول الله دران نادی گسان
می زند از چشم بدر کر گسان

«Yâ Resûlallah; müşriklerin meclisinde bazı kimseler var ki akbaba kuşuna bakıp yere düşürürler. Onların bakışından kükremiş arslanın kellesi yarılır da o arslan inler.»

16690

برشتر چشم افکند همچون حمام
وانکهان بفرستد اندر پی غلام

«Deveye ölüm gibi bir nazar eder, arkasından da kölesini gönderir.»
Ve:

16691

که پرواز به این اشتر بخور
ببنداشتر را سقطت اوراه در

«Git, o devenin iç yağmdan satın al der. Köle deveyi yolda düşmüş görür.»

16692

سر بریده از مرض آن اشتری
کوبتک با اسب میگردی مری

«Koşmakta atla yarış eden o deve de hastalanmış ve başı kesilmiş olarak yatmaktadır.»

16693

کنز حسد وز چشم بدنی هیچ شک
سیرو کردش را بگر داند فلت

«Hased ve nazar değmesi feleğe vâki olsaydı şüphesiz seyr ve devrini değiştirirdi.»

آب پنهانست و دولاب اشکار
لیکت در کردش بود آب اصل کار

«Bir nehir kenarına kurulmuş dolap meydandadır. Onu çeviren suyun tesiri ise gizlidir. Fakat dolabın dönmesinde asıl müessir sudur.»

Bunun gibi nazarı değen kimselerin gözlerindeki tesir de esâsen kazâ ve kaderin hükmüdür.

چشم نیکو شد دوای چشم بد
چشم بد را لا کند زیر لکد

«Kötü gözün ilâcı iyi gözdür ki nazarı değen gözün tesirini ezer ve mahveder.»

Her şey zıddıyla münkeşif olduğu için böyle kötü nazara uğramış bir kimse de hüsn-i nazar erbabından düâ almalıdır

سبق رحمت است وان از رحمت
چشم بد محصول قهر و لعنت است

«İleri gidiş rahmet içindir. Hüsn-i nazar da rahmettendir. Kötü göz ise kahr ve lânet mahsûlüdür.»

Yâni hüsn-i nazar Rahmet-i İlâhiyye cümlesinden olduğu için sû-i nazara gâlibdir. Nitekim hadis-i kudsîde: «Rahmetim, gazabımı geçmiştir.» buyurulmuştur.

رحمتش بر نعمتش غالب شود
چیره زین شد هر بنی بر ضد خود

«Allah'ın rahmeti, gazabından üstündür. Onun için her peygamber, zıddı bulunan kâfirlere galebe etmiştir.»

کونیجه رحمتست و ضد او
از نیکه قهر بود آن زشت خو

«Zira peygamberler rahmet neticesidir, onların zıddı ise kötü yüzlüdür, kahr neticesidir.»

Hazret-i Mevlânâ bundan sonra eski bahse dönüyor. İnsanda bulunan kaz sıfatı yani hırs ile, tavus sıfatı yani kibir ve gururun beyânına şüru ederek diyor ki:

حرص بط یکتاست این پنجاه تاست
حرص شهوت مار و منصب از دهاست

«Kazın hırsı birdir, fakat kibir ve gurur elli kat fazladır. Meselâ, şehvet hırsı bir yılan ise mevki hırs ve gururu ejderhâdır.»

حرص بط از شهوت حلقست و فرج
در ریاست بیست چند است درج

«Kaz hırsı, boğaz ve tenâsül şehvetidir. Fakat mevki ve başolma hırsında bu şehvetlerin tam yirmi tanesi toplanmıştır.»

Şehvet: Nefsin bir şeyi istemesidir. Bu istek türlü türlü olur. Kimi boğazına, kimi başka bir yerine düşkündür. Onları doyurmak için didinir. Kimi ise bir mevki sahibi olmaya göz diker. Gece gündüz onu emel edinir. Emeline varabilmek için, ne yapılmak değil, ne yapmamak lazım gelirse yapar.

Şayed taptığı mevkiden ayrılacak olursa ona tekrar kavuşabilmek için türlü türlü, hattâ bazan memleket ve menfaat hilâfına hareketlere kalkar. Yakın zamanlarda Suriyede kaç tane hükûmet değişti. Tahtravalı oynar gibi cumhurreislerinin biri indi, biri bindi, sonra binen de indirildi. İşte bu inip binenleri indirip bindiren şey, ancak mevki hırsı ve mansıb gururuyla tahakküm arzusu idi. «Mal yılan gibidir? Mansıb ise ondan çok muzırdır.» diye bir hadis rivâyet edilmiştir.

از الوهیت زند درجه لاف
طامع شرکت کجا باشد معاف

«Böyle haris bir mevki sahibi, o mevkide bulundukça, âdetâ firavun gibi (Tanrılık) davâsına kalkar. Mevkiine iştirak etmeye kalkışanı nasıl muaf görür.»

زات آدم زاشکم بود ویا
وآن ابلیس از تکبر بود ویا

«Âdemin zellesi karnından ve tenasülü şehvetinden idi. Şeytan'ın mel'un ve matrût olması ise mevki hırsı dolayısıyla kibr ve gururundan ileri gelmişti.»

Zelle: Lügate sürmek ve kaymak demektir. Peygamberlerden sâdır olan ufak tefek günahlara da (zelle) denilir.

Hazret-i Âdemin zellesi: Yemesinden değil, yaklaşmasından bile menedildiği ağaca yaklaşması ve onun meyvesinden tatması idi. Buna da şeytanın kendisini teşvik etmesinden aldanmıştı. Fakat sonra acı acı göz yaşları döktü. «Yarabbi, kendimize zulmettik» diye kusûrunu itiraf etti. Ve Allah'ın rahmet ve mağfiretine mazhar oldu.

Şeytan ise, kendisinin ateşten, Âdemin topraktan yaratılmış olduğunu ileri sürdü. Ateş âlidir, toprak sâfildir. Âli olan, sâfilin karşısında eğilmez diyerek Allah'a isyan etmeyi gözüne aldı ve emr-i İlâhî hilâfına Âdeme secde etmedi. İşte mevkiin verdiği kibir ve gurur, insanı bu hâle getirir ve insanlıktan Şeytan'lığa düşürür.

لاجرم او زود استغفار کرد
وآن لعین از توبه استکبار کرد

«Şüphesiz Âdem Aleyhisselam derhal istiğfar etti, mel'un Şeytan ise tevbe etmeyi kibrine yediremedi.»

حرس خلق و فرج محمود بدر گشت
ایکت مذهب نیست آن اشد تنگ گشت

«Boğaz ve tenasül hırsı da kötüdür. Fakat mevki hırsı olmadıkça, ona müşetle açızlık kalır.»

بیخ و شاخ آن ریاست را اکر
باز کویم دفتری باید دکر

«Eğer bu mevki hırsının kökünü ve dalını söyleyecek olursam, bir başka cild lâzımdır.»

اسب سرکش را عرب شیطان خواند
نی ستوری را که در مصری بنامد

«Arablar; mer'âda otlayan hayvana değil, azgın ata şeytan derler.»

شیطنت کردنکشی بد در لغت
مستحق لعنت آمد این صفت

«Şeytanlık, lügate baş çekme, baş olma hırsı mânâsıdır ki bu sıfat lânete müstehak olmuştur.»

صد خورنده کنجد اندر کرد خوان
دور یاست چونکنجد در جهان

«Sofra etrafında yemek yiyecek yüzlerce kişi oturabilir. Fakat riyâset sevdasında olan iki kişi dünyaya sığamaz.»

آن نخواهد کین بود بر پشت خاک
تاملد یک بشد پدر راز اشتراک

«O'nlardan biri, diğerinin Dünya'da bulunmasını istemez, hattâ mülke iştirak etmesin diye, babasını bile öldürür.»

İranın, Sâsâni hükümdarlarından Hüsrev Perviz vardır. Bu herif, Hazret-i Peygamberin kendine gönderdiği bir mektubu yırtmak küstahlığında bulunmuştu. Sebebi de: Arab usûl-i kitabeti veçhile evvelâ mektubu gönderenin, sonra gönderilenin, yâni «Şu mektup Muhammed Resûlullah tarafından İranın büyüğü Kısra'ya» diye yazılmış olmasından idi. Hüsrev, arab tabiriyle Kısra, mektubun meâlini anlayınca: «O, kim oluyor ki adını nâm-ı şâhâneme takdim ediyor?» diye hiddetlenmiş, nâme-i Risâleti yırtmak edepsizliğini göstermişti. Bunu haber alan Risâlet-penâh Efendimiz: «Benim mektubumu yırttığı gibi Allah da onun mülkünü parçalasın» diye alehinde duâ buyurdu. Duâ-yı Nebevî tesiriyle son Sâsâni hükümdarının, Hazret-i Osmanın devr-i hilâfetinde Belhde, bir değirmenci tarafından öldürülmesi ile Sâsâni devleti münkarız oldu. Hüsrev perviz, küstahlıkta Nâme-i Saâdeti yırtmakla da kalmamıştı. Resûlullahın tutulup kendisine gönderilmesini Yemendeki valisine yazmış, o da Medineye iki kişi gönderip, Kısra nezdine gitmesini Aleyhissalât Efendimize tavsiye etmişti. Bu haberi getiren memurlara Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri «Valiye söyleyin ki Kısra'yı, oğlu bu gece öldürmüş ve yerine geçmiştir. İmâna gelsin ve tarafımdan Yemen vâlisi olsun» buyurdu. Memurlar, ihbâr-ı Nebeviyi valiye söylediler. Bir kaç gün sonra Kısra'nın oğlu tarafından bir ferman geldi ki, babasının öldüğünü, kendisinin tahata geçtiğini bildiriyor ve Medînedeki zâta dokunulmamasını emrediyordu. Bunun üzerine vali ile maiyetindeki memurlar müslüman oldular. İşte Kısra'nın Şirviye isimli oğlu, müstakil hükümdar olabilmek için Dünyâda babasının bulunmasını fazla görmüş ve onu öldürmüştü.

16710

آن شنید سنی که الملک عقیق
قطع خویشی کرد ملک جوزیم

«Saltanat kısırdır denildiğini işitmişsindir. Hükümdarlık tâlibi, hısım ve akrabalıktı katetmiştir.»

کو عقیمت و ورا فرزند نیست
همجو آتش ما کشتی بودند نیست

«Evet, mülk ve saltanat kısırdır, çocuğu, hısım ve akrabası olmaz. Hattâ ateşe benzer ki neye dokunsa yakar.»

Şeyh Attâr (Kuddise sirruhu) der ki: «Padişaha yakınlık yakıcı ateş gibidir. Kötülerle ülfet ediş helâki mucib olur.»

16712

هر چه باید او بسوزد بر درد
چون نیابد هیچ خود را میخورد

«Ateş, her neyi bulursa yakar, yok eder; hiç bir şey bulamazsa kendi kendini yer, kül eder.»

16713

هیچ شو واره تراز دندان او
رحم کم جواز دل سندان او

«Ey muhatab, sen de hiç ol da o sûretle onun dişlerinden kurtul. O katı yürekli den merhameti az um.»

16714

چون که کشتی هیچ از سندان مترس
هر صباخ از فقر مطلق کبر درس

«Hiç olunca örs gibi katı ve merhametsiz kalblerden korkma. Her sabah (mutlak yokluk)dan ders al.»

«Fakr ve fenâ mertebesinde bulunan ne bir şeye mâlik, nede kimseye memlûk olur.» denmiştir. Yâni ne malı vardır, ne de benliği kalmıştır. Malı olsa bile o malın, kalbinde yeri ve nazarında değeri yoktur. İşte bu fakr halinden her sabah ders alır ve aldığı dersi tatbik edersen kimseden korkun olmaz. «İflâs etmiş olan, Allah'ın emânetindedir, tam bir emniyet içindedir» diye bir söz vardır. Böyle bir kimsenin çalınacak ve alınacak bir şeyi yoktur ki artık hırsızdan ve zâlimden korkusu bulunsun.

Fakir bir bektaş, bir kervana katılmış yaya olarak gidiyormuş. Bir

boğazda karşılmasına çıkan haydudlar, kafilayı durdurmış, yolcuları soy-
muş, sıra bektaşîye gelince, alacak bir şeyi olmadığını gören haydud, de-
fol! diye onu koğmuş. O da bir ağaç altına oturmuş, çubuğunu çekiştirme-
ye başlamış. Soyulanlardan birisi bektaşînin bu haline kızmış:

— Be herif; ne duygusuz bir adamsın. Soyulan bu kadar yolcu kan
ağladığı halde sen keyf ediyorsun! diye çıkmış. Bektaşî de:

— Yâhu; bırak da bütün ömrümce süren züğürtlüğün bir kaç dakika
zevkini çıkarayım! cevabını vermiş.

16715

هست الوهیت ردای ذوالجلال

هر که در پوشد برو گردد وبال

«Ulûhiyyet, Hak Sübhânehû ve Teâlânın ridâsıdır. Her kim onu giy-
meye kalkışsa kendisine vebal olur.»

Eskiden arab elbisesi (ridâ) ve (izar) namıyla iki parça bezden iba-
retti. İzar: Peştamal gibi bele kuşanılır. Ridâ da: Silecek gibi omuza atı-
lırdı. Cenâb-ı Hak, sıfât-ı celilesinden olan (Kibriyâ) ile (Azamet)i ridâ
ile izar'a teşbih ederek bir hadis-i kudside: «Büyüklük benim ridam, aza-
met de izarımdır» buyurmuştur.

Her kim o izar ile o ridâyı giyinmeye kalkar ve bir takım zaif ve aciz
kimseye karşı kibir ve azamet satarsa Allah'ın sıfatına ortak çıkmış olur
ki hadisin alt tarafında: «Her kim onlardan birinde benimle münâzaaya
çıkarsa onu Cehennem âteşine atarım.» tehdidi vardır.

16716

تاج ازان اوست آن ما کر

وای او کز حد خود دارد کز

«Tac Allah'ındır, bize aid olan kemerdir, haddini tecavüz eyleyenin
vay haline!»

Malumya, eski nukumdariar başlarına tac giyerler, bendeleri de hiz-
met esnasında bellerine kemer bağlarlardı.

Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

Allah Zül-celâl, Mâlik'ül-mülk olduğu için Kibriyâ tâcı O'nundur. Biz
ise O'nun kulları bulunduğumuz için bize yakışan da kemerdir. Binâ-
enaleyh haddimizi tecavüz etmemeli, kemeri tâca tebdil etmeye kalkış-
mamalıyız. Şu fânî Dünya'da hangi hükümdar vardır ki tahtına iştirak

etmeye kalkışan bir küstahı hoy görsün. Hizmet kemerini çıkarıp da dev-
let tâcını giymeye heveslenen kimse, o tac sahibi'nin gazabından kellesini
kurtaramaz.

16717

دیده است آن بطاوسیت

کاشراکت باید وقد وسیت

«Sendeki o tâvus kanadı - yani mal, mülk, mansıb ve nüfûz gibi şey-
ler - senin için bir imtihandır. Buna kapıldın mı Allah'a şerik olmaya,
onun gibi, noksan sıfatlardan münezzehe olduğunu davaya kalkışırsın.»

«BİR HAKİMİN, GÜZEL KANADLARINI GAGASIYLA KOPARIP
ATAN VE KENDİSİNİ KEL VE ÇİRKİN BİR HALE KOYAN TÂVUS
KUŞUNU GÖRÜP HAYRETLE: (KENDİNE ACIMİYOR MUSUN?)
DİYE SORMASI, TÂVUSUN DA: (ACIYORUM AMMA, BENİM İÇİN
CAN, KANADDAN AZİDDİR, KANAD İSE CANIMIN DÜŞMANIDIR)
DİYE CEVAP VERMESİ»

16718

پر خودمی کند طاوسی بدشت

یکک حکیمی رفته بود انجا بدشت

«Bir tavus, kırdan kanadlarını yoluyordu. Bir hakim de oralarda do-
laşmaya gitmişti.»

16719

گفت طاوسا چنین پرسنی

بی دریغ از بیخ جون برمیکنی

«Hakim dedi ki: ey tavus; böyle güzelim kanadlarını acımaksızın
kökünden nasıl yoluyorsun?»

16720

خود دلت چون میده تا این حال
بر کنی و اندازیش اندر وحل

«Bu süsü koparıp çamura atmaya gönlün nasıl razı oluyor?»

16721

هریزت را از عنیزی و پسند
حافظان در طی مصحف می نهند

«Senin kanad tüylerin aziz ve makbûl olduğu için hâfızlar o tüyleri mushaf aralarına koyarlar.»

16722

بهر تحریک هوای سود مند
از پرتو باد بیزن میکنند

«Halk, havalanmak, serinlemek için senin kanadından yelpâze yaparlar.»

16723

این چه ناشکری و چه بی باکیت
تو نمیدانی که نقاش کیت

«Bu ne kadar şükürsüzlük ve saygısızlıktır. O tüylerin nakkâşının kim olduğunu bilmiyor musun?»

16724

یا همی دانی و نازی میکنی
قاصد اقلع طرازی میکنی

«Yoksa biliyorsun da nazlanmak için mi o süsleri yoluyorsun?»

16725

ای بسا ناز که کرده آن کلاه
اوست مرسته را از چشم شاه

«Ne kadar nazlı ve nâzenin vardır ki ettikleri naz, günah olur. Çok naz, bir köleyi padişahın gözünden düşürür.»

16726

ناز کردن خوشتر آید از شکر
لیک کم خایش که دارد صد خطر

«Vakıa nazlanmak, onu yapana şekerden daha tatlı gelir. Lâkin o şeker az çiğne - yâni nazlanmayı ara sıra yap - ki yüz türlü tehlikesi vardır.»

16727

ایمن آبادست آن راه نیاز
ترک نازش کبر و با آن ره بساز

«Niyaz yolu, emin bir yoldur. Sen nazı bırak da niyaz yoluna sülûk et.»

16728

ای بسا ناز آوری زد پر و بال
اخرا لا صرآن بران کس شد و بال

«Nice nazlananlar vardır ki kol kanat çırpır ama nihâyet o naz, onun için vebal olur.»

Şeytan gibi ki Cenâb-ı Hakk'a nazlanmak isteyerek Halifet'ullah olan Âdem'e secde etmedi. İşte o nazlanma onun için azim bir vebal oldu da lânet-i İlâhiyyeye uğradı.

16729

خوبی نازاردمی بفرزادت
بم و ترس مضمرش بکدازدت

«Nazın güzelliği seni bir lahza yükseltse de onun gizli korkusu seni eştir, mahveder.»

وین نیازاز چه که لاغر میکند

صدر را چون بدرا نور میکند

«Bu niyaz ise, seni zayıflatır ve hakir gibi gösterirse de kalbini ayın on dördü gibi parlak bir hâle getirir.»

چون زنده برون میکشد

هر که مرده کشت اودارد رشد

«Mademki ölüden diri çıkıyor. O halde, ölen hakikati bulur.»

Sûre-i Âl-i İmran'da Habîb-i Necîb-i İlâhî Efendimize hitâben buyrulmuştur ki:

قُلْ اللَّهُمَّ مَا لَكَ الْمَلِكُ تَوَفَّى الْمَلِكُ مِنْ نَسَاءٍ
وَنَزَعَ الْمَلِكُ مِنْ نَسَاءٍ وَنَعَزَ مِنْ نَسَاءٍ وَنَذَلَ مِنْ نَسَاءٍ
بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

« (Habîbim) de ki: «Ey mülkün sahibi Allah, sen mülkü kime dilerse onı verirsin, mülkü kimden dilerse ondan alırsın. Kimi dilerse onun kadrini yükseltir, kimi dilerse onu alçartırsın. Hayr, yalnız senin elindedir. Şüphesiz ki sen her şeye hakkıyla kaadirsın⁵².»

Tefsir-i Besâir'de nakledilmiş ki: Sultan Mahmut Gaznevî, Sümnât beldesini fethe giderken Gaznelî (Emir Mukri)'nin zâviyesine gelmiş, kemâl-i tâzim ile kapısının önünde ayakta durmuş, zamanının kutbu bulunan Emir-i Mukri'den (Tüzüzü men teşâü ve tüzillü menteşâü) nazm-ı keriminin tefsirini rica etmiş.

Şeyh demiş ki; «Bu âyetin en parlak tefsiri şöyledir: Bin yedi yüz cenkci fili, beş bin fersahlık mâmur vilâyeti, yüz bin süvarilik bir ordusu bulunan kuvvetli bir padişahı, benim gibi bir yalınayak, eski bir kilime sarılmış fakirin ikametgahına getirir ve o mülkün artması için düâ ister, sonra benim gibi yarı çıplak ve yalın ayak bir fakire kanaat ihsan eder ve onu hürriyet sedirinde oturtur.»

(52) Sûre-i Âl-i İmran : 26.

تَوَلَّجُ الْيَلِّ
فِي النَّهَارِ وَتَوَلَّجُ النَّهَارِ فِي الْيَلِّ وَتَخْرِجُ الْحَيَّ
مِنَ الْمَيِّتِ وَتَخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ شَاءَ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ۝

«Geceyi gündüzün içine koyarsın, gündüzü geceye sokarsın. Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın. Sen kimi dilerse ona sayısız rızık verirsin⁵³.»

Bu âyetteki (Hayy) ve (Meyyit) kelimeleri türlü türlü tefsir edilmiştir. «Nutfe ve yumurta gibi sûreten cansız görünen şeylerden çocuk ve piliç, insan ve tavuk gibi canlı mahluklardan nutfe ve yumurta çıkarırsın» diyenler olduğu gibi, «fâsık ve kâfirden mü'min ve sâlih, keza mü'min ve sâlihden fâsık ve kâfir evlâd doğurursun,» tefsirini edenler de olmuştur.

Hazret-i Mevlânâ da (meyyit) i nefis ile (hayy) i de ruh ile te'vîl ediyor ve her kimin nefsi mevt-i ihtiyârî ile ölürse ondan diri ve kâmil bir ruh zuhûr eder diyor.

چون زنده مرده برون میکند

نفس زنده سوی مرگی می تند

«Mademki Allah, diriden ölü çıkarıyor, dilediği takdirde senin diri olan ruhundan ölü nefsinı çıkarır ve onu öldürür.»

مرده شوتا مخرج الحی الصمد

زنده زین مرده برون آورد

«Ey sâlik, sen tabii mevt ile ölmeden evvel kendi ihtiyarınla öl ki Hayyu's-samed olan Allâhü Ehad, bu ölüden bir diri çıkarsın.»

(53) Sûre-i Âl-i İmran : 27.

دی شوی بینی تو اخراج بهار
لیل کردی بینی ایلاج نهار

«Kış olursan baharın gelişini, gece olursan gündüzün oluşunu kendinde müşahade edersin.»

16735

بر ممکن ان پرکه بنذیردرفو
روی مخراش از عزا ای خوب رو

«O kanatları yolma ki bir daha yerine yapışmaz. Ey güzel yüzlü, matem ederek çehreni tirmalama.»

16736

انچنان رویی که چون شمس فحاست
انچنان رویی خراشیدن خطاست

«Kuşluk güneşine benziyen o güzelim yüzü yırtmak yanlış bir iştir.»

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

Yani: «Biz insanı güzel bir sûrette yarattık⁵⁴» iltifatına mazhar olmuşsun. Mânevî ziynetlerin itibariyle tavus kuşuna benzersin. Ââmâl-i hasenen ve sıfât-ı mâneviyen demek olan o ziynetleri, yâni tâât ve ibâdâtı, koparıp atma ve çehreni kendi elinle tirmalama. O çehre, hakikatte sabah güneşi gibidir ki onu tirmalamak, yâni terk-i ibâdet ve kesb-i mâsiyetle yüzünün suyunu dökmek büyük bir hatadır.

16737

زخم ناخن برچنان رخ کافرست
که رخ مه در فراق ناوکرست

«Böyle bir yanağı tirmalamak, küfrân-ı nimettir. Ay bile onun ayrılığından ağlamaktadır.»

(54) Sûrei Tîn: 4.

NEFS-İ MUTMAINNENİN SAFLIĞI VE TEMİZLİĞİ BİR TAKIM DÜŞÜNCELERLE BULANIR. NİTEKİM, AYNANIN ÜZERİNE BİR YAZI YAZSAN, YAHUT NAKİŞ YAPSAN DA SONRA TEMİZLESEN O YAZININ VE NAKŞIN AYNANIN SATHINDA ESERİ KALIR.

16738

روی نفس مطمئنه در جسد
زخم ناخنهای فکرت میکشد

«Bedende nefs-i mutmainnenin yüzü, düşünce tırnaklarıyla yaralanır.»

16739

فکرت بدناخن پرز همدان
می خراشد در تعمق روی جان

«Kötü fikri, zehirli tırnak gibi bil. Bu tırnak derinleştikçe can yüzünü tırmalar.»

Koca karının birine:

— Allah kaç tanedir? diye sormuşlar.

— Birdir, cevabını vermiş.

— Nerden biliyorsun? sualinde bulunmuşlar.

— Bizim köyde iki muhtar var. Bir işte ittifak edemiyorlar. Bütün günleri hırsla, gürle geçiyor. Onun için köy de viranlıktan kurtulamıyor. Eğer Allah, birden fazla olsaydı bütün Dünya bizim köye dönerdi, cevabını vermiş.

Hadis-i şerifte: «Dini meselelerde koca karılar gibi itikad ediniz» buyurulmuştur.

Derinlere dalmak fayda vermediği gibi bil'akis kalbi bulandırır. İslâm'da bu kadar itikadi mezhebler var. Bunların çoğalması, «Allah birdir, peygamber haktır ve sadıktır» diyen âlimlerin böyle ayrı ayrı mezhebler kurmaları, dini meselelerde derinlere dalıp da çıkamamaktan ileri gelmiştir.

وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Meselâ: «Allah, her şeyi bilir⁵⁵» nazm-ı celilinde derinleşmeye kalkışmışlar: «Bir şey olduktan sonra bilir, hayır... Olmadan evvel bilir» diye bir itikad ayrılığı çıkarmışlar. Düşünmemişler ki her şeyi bilir; Allah, olmuşunu da, olacağını da bilir. Çünkü olmuş da, olacak da (şey) mefhumuna dahildir.

Bu gibi kötü düşünceler (Vesvâsilhannas) olan şeytanın insanın kalbine verdiği vesveseden ileri gelir ve nefs-i mutmainne'nin yüzünü tirmalar. Garibdir ki böyle ukalâlıklar da din ve ilim namına yapılır.

Bir misal daha lâzım mı?

اقْرَبِ السَّاعَةَ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ

«Kıyâmet yaklaştı ve ay iki parça oldu⁵⁶» âyetini okuyalım.

Bi'setin sekizinci kurban bayramında idi ki Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz Mekkedden bir saat mesafede olan Mine mevkiinde bulunuyordu. Zilhiccenin on dördüncü gecesini olduğu için Ay da bedr-i tam halinde bulunuyordu. Müşrikler, Aleyhissalât Efendimizden mucize istediler ve Ayı iki parçaya ayırmasını teklif ettiler. Zât-ı Risâlet, mübarek şehâdet parmağıyla işaret buyurunca ayın yüzü ikiye ayrıldı. Bir müddet öyle durduktan sonra yine birleşti. Müşrikler: «Muhammed, çok büyük sihirbaz! gözlerimizi bağladı da bize Ayı iki parça olmuş gibi gösterdi!» Hezeyânında bulundular. Müteaddid sahâbinin rivâyet ettiği bu mucize üzerine yukarıdaki âyet nâzil oldu. Tevâtür derecesini bulmuş ve müslümanların çoğu tarafından tasdik edilmiş olan bu hârikayı ulemâdan geçinen bazıları: «Ay Kıyâmette iki parça olacaktır. «Kamer iki parça oldu» buyurulması, Ahiretteki tahakkukun vukuuna binâendir. Binâenaleyh, buradaki (inşak), (yenşak) yâni yarılacaktır mânâsıdır.» demişlerdir.

Taammük, yâni dinî bahislerde derinlere dalmaktan Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz de men buyurmuştur. Hz. Ömer'ul-Faruk (R.A.) Cenâb-ı Peygamberin: «Dinde derine dalmaktan sakınınız. Çünkü Allah onu kolay kılmıştı. Siz de onu takat ve tahammülünüz miktarı alınız.» dediğini rivayet etmiştir.

(55) Sûrei En'am: 101.

(56) Sûrei Kamer: 1.

Hazret-i Mevîânâ, bahse devam ediyor ve misaller veriyor:

16740

تا کشاید عقد اشکان را
در حدت گردست زین بیل را

«Âlim geçinen bir kimse, müşkil düğümünü çözmek ister; Fakat bu, adetâ altın bir kaba abtes bozmaya benzer.»

Buradaki altın kaptan maksad: Akıl, hades'ten murad da: Dine taalluk etmeyen bilgilerdir. O âlim geçinen şahıs, bir meseleyi halledebilmek için gayr-i dinî ve mantık gibi bilgilere dalar, o vasıta ile müşkülünü halletmeye uğraşır.

16741

عقد را بکشاده کبرای منتهی
عقد سختت بر کیده تنی

«Ey işin sonuna varan düğümü çözülmüş - yâni uğraştığın meseleyi halledilmiş - farzet. Bu düğüm boş keseye vurulmuş kuvvetli ve çözülmez bir düğümdür.»

Yâni bir kese bulmuşsun, üstüne bir kör düğüm yapılmış. Ellerinle, dişlerinle çalış, çabalaya düğümü açıyorsun. Fakat içi bomboş!

16742

در کشاد عقدها کشتی توپیر
عقد چندی دگر بکشاده کبر

«Düğümler çözmekte ve mesele halletmekte sen üstad ve pîr olmuşsun. Bir kaç düğüm daha hallediver de halkın takdirini kazan.»

16743

عقد کان برکوی ماست سخت
که بدانی که خسی پانیکبخت

«Asıl halledilecek bir düğüm vardır ki boğazımızda tıkanıp kalmıştır.

عمر در محمول و در موضوع رفت
لی بصورت عمر در موضوع رفت

«Ey mantıkçı; ömrün mahmûl ve mevzû derdiyle geçti. Gözün açıl-madı, hayatın, duyduğum şeylerle geçip gitti.»

Mevzû: Nahivdeki mübtedâ, mahmûl: yine nahivdeki haberdır. Hava soğuktur, dediğimizde hava mevzû, soğuk, mahmul olur.

جر مصنوعی ندیدی صالعی
بر قیاس اقتراانی قانعی

«Yapanı, ancak yapılan şeylerle görebildin; iktirânî kıyasla kanaat ettin.»

Mantıkta kıyâs-ı iktirânî: Kendisinde aynı veya nâkısı zikredilmeyen kaziyyedir.

«Cisim, mürekkebdır, her mürekkeb muhdestir» dediğimiz vakit, bu-nun neticesi «cisim muhdestir» olmak lâzım gelirken sözde bu netice, yâ-hud aksi zikredilmemiştir.

می فزاید در وسایط فلسفی
از دلائل باز برعکس صنای

«Fîlozof, dâvâsında delilleri artırır. Halbuki Hakk'ın kalbi temiz kulu, onun aksine delillere bakmaz bile.»

Derler ki: Her mevcudun varlığı bir illete, yâni bir sebebe bağlıdır. Meselâ, Güneş suları tebahhur ettirir, buhar şekline girer, buluttan yağ-mur yağar, birden otlar biter, otları hayvanlar, onları insanlar yer, yiyin-tiden kuvvet hasıl olur, o kuvvetle çocuk doğar. İşte felsefecilere göre bun-ların hepsi birer illettir. Bu itibarla cenâb-ı Hakk'a da (illet'ül-ilel) yâni (Müsebbib'ül-esbâb) derler. Fîlozoflar bu illetleri çoğalttıkları halde sô-filer sebep-i yegâne olan Cenâb-ı Hakk'a rabt-ı kalb ederler.

O düğüm şudur: Sen çörçöp gibi âdi bir mahluk musun, yoksa iyi talihli ve saâdet-i ezeliyye mazharı mısın?»

حل این اشکال کن کرآدمی
خرج این دم کن اگر آدم دی

«Eğer âdem isen bu müşkülü hallet; eğer âdem nefesli isen nefesini bu müşkülü halletmek için sarfet.»

حد اعیان و عرض دانسته کبر
حد خود را دانکه نبود زین کزیر

«Kendini âyân ve ârâzı bilmiş farzet ne çıkar? Asıl kendi haddini bil ki o zarûridir.»

Âyân: Cisim, ârâz: renk, koku, harâret ve bürûdet gibi cisim ile kâim olan şeylerdir. Had ise: Bir şeyin mahiyetine delâlet eden lâfızdır. Meselâ mantıkçılar, insanı, (Hayvan-ı natık) diye târif ederler. İşte (Hayvan-ı nâtık) tâbiri insanın haddidir.

Hazret-i Mevlânâ diyor ki: Bu tabirleri ve ıstılahları bilen kimse; bir de kendi haddini bil! Buradaki had: Derece, miktar, mertebe mânâsıdır. Evet, kendi derecenı bil ki onu bilmek zarûridir.

Hadis-i şerifte: «Kendi mertebesini bilip ondan ileri gitmeyen kimse-ye Allah, rahmet eylesin.» buyurulmuştur.

چون بدانی حد خود زین حد کبر
تابه یحد در رسی ای خاک پر

«Ey toprak eleyen - yâni Dünyadaki şeyleri ilim kalburundan geçi-ren - kendi haddini bilirsen bihadliçe, hududu, nihâyeti olmayan bir âle-me vâsıl olursun.»

این کربداز دلیل و از حجب

از پی مدلول سربرده بحیب

«Bu, yani sôfi; delilden ve hicaptan kaçır. delâlet edilenin peşine düşer. başını yakasına çeker.»

Cenâb-ı Hakkın varlığını ve birliğini akli deliller ile isbâta çalışmak, mediûle, yani Allah'a karşı hicab teşkil eder.

Galiba ulemâdan Fahrüddin Râzî ile şeyh Necmüddin Kübrâ arasında şöyle bir muhavere geçmiştir.

Fahredden — Allah'ın varlığını ve birliğini yüz bu kadar delil ile isbat edebilirim.

Necmeddin — Demekki Allah'ın varlığında ve birliğinde o kadar şüpheli var.

Ulemânın çoğu, (eser) den (Müessir) e intikal sûretiyle: «Hiç bir şey görmedim ki sonra onda Allah'ın kudretini görmüş olmayım.» demişler. Âriflerin pek çoğu ise (Müessir)den (eser)e intikal sûretiyle: «Hiç bir şey görmedim ki ondan evvel ondaki Kudret-i İlâhiyyeyi müşâhede etmiş olmayım» hakikatini söylemişlerdir.

Onun için âlimler, kitap karıştırmakla meşgul oldukları halde, ârifler, başlarını yakalarına çekerler, mürâkabe ile iştiğâl ederler. Ve kalblerine lâyh olacak ilhamdan feyz alırlar.

کردخان اورا دلیل آتش

بی دخن مارادران آتش خوشست

«Filozofa göre duman ateşe delildir ama, bizce dumansız olarak o ateşin yanında olmak hoştur.»

Hükemâ: Görülen duman, çıktığı yerde ateş olduğuna delildir, derler. Bununla da eserden müessire intikal ederler. Fakat bunda yanılmak ihtimali de vardır. İlbaharda bazan kırlarda ve bahçelerdeki rutubet, güneşin tesiriyle buharlanır ve duman çıkıyor gibi görünür. Halbuki oralarda ateş değil, ateş böceği bile yoktur. Yangın kulesindeki nöbetçi, acemi olursa bu dumanı yangın zanneder. Meşhur bir fıkra vardır.

Eski hekimlerden biri bir hastaya çağırılıp da muâyene edince:

— Hastaya şunu yedirmişsiniz. Halbuki o mideyi bozar, bir daha yapmayın dermiş. Aptalca olan çırağı da buna şaşırmış. Bir gün — Usta; mutlaka sende kerâmet var ki ilk gördüğün bir hastanın ne yediğini keşfediyorsun. Şunu bana da öğret diye yalvarmış. Hekim gülmüş:

— Oğlum; buna kerâmet değil, fırsat derler. Tar eve çağırıldığın vakit öteye, beriye, bilhassa çöp tenekesine dikkat edersin. Oradaki süprün-tüden hastanın ne yemiş olduğunu anlarsın. Çünkü evlerde bir şey pişirilince (şifâ niyetine) diye hastaya taddırılır, cevabını vermiş.

Bir defa hekimi çağırmak için gelmişler. O başka yere gittiği için çırağını götürmüşler. Çıracak, hastanın nabzını tutmuş, diline bakmış. Ke-mâl-i hiddetle:

— Böyle hastaya eşek yedirilir mi? diye evdekilere çıkmış, onlar:

— Nasıl eşek? Böyle bir şey yedirmedik, deyince hekim çırağı:

— Eşet yedirmediniz de kapının arkasındaki palan ne arar? demiş.

İşte eserden müessire intikal edenlerin istidlâli bazan böyle güllünç olur. Cenâb-ı Pir de, dumandan ateşe istidlâl edenlere: «Bize göre dumana bakmadan ateşi bulmak daha hoştur» diyor.

خاصه این آتش که از قرب وولا

از دخن نزد یکتا آمد بما

«Hususiyle bu sevgi ve kurbıyyet ateşi yok mu? O bize dumandan pek çok yakındır.»

Siz uzaktaki dumandan ateşe intikal ediyorsunuz. Cenâb-ı Hak :

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ جَبَلِ الْوَرِيدِ

«Biz insana şah damarından daha yakınız⁵⁷» buyuruyor. O yakınlık da bizim kalbimizde bir iştiyak ateşi parlatıyor.

بس سبکاری بود رفتن زجان

سر نخیلات جان سوی دخن

«Hasılı cana âriz olan hayallere kapılıp dumana koşmak ve bu yüzden candan olmak, pek kötü bir iştir, pek bahtsızlıktır.»

16754

برمکن پر را ودل برکن ازو
زانکه شرط این جهاد آمد عدو

«Ey tâvûs; kanadını yolma, gönlünü ondan kopar. Çünkü mücâdele için düşmanın bulunması şarttır.»

16755

چون عدو نبو دجهاد آمد محال
شهوت نبود نبا شد امثال

«Düşman olmadıkça cihad etmek muhaldir. Şehvet olmayınca da, ondan kaçınma emrine uymak mümkün değildir.»

Yâni ey salık; Hristiyan târik-i dünyaları gibi her şeyi terkedip dağ başına çekilmeye ve bir mağara kovuğuna sığınmaya kalkışma! Her şeyin bulunsun ve fakat hiç birinin muhabbeti kalbinde yer tutmasın.

Cihâdın şartı düşman bulunmasıdır. Düşman olmadıkça cihad da olmaz. Sen düşman vehmeylediğin mal ve çocuklarını terkeder ve onlardan ayrılırsan neyle mücâhede edeceksin? Kendisini hadım etmiş, yâhud hadım olarak doğmuş bir kimsenin zinâ etmemesi, o haramı irtikab etmemek sûretiyle emr-i İlâhiye imtisal etmesi olur mu? İnsanın malı, mülkü, şehvet ve kudreti olmalı ki onlardan sakınarak mücâhededede bulunmuş olsun

16756

صبر نبود چون نباشد میل تو
خشم چون نبود چه حاجت خیل تو

«Bir şeye meylin ve isteğin yokken onu yapmamak sabır olmaz. Düşman olmayınca senin orduna ne hâcet vardır?»

Düşman karşında bulunmalı, sen de onunla çarpışmalısın ki yaptığın iş cihad olsun. Yoksa düşmandan kaçıp bir izbeye saklanmak, mücâhidlik değil, firârilik olur.

16757

هین من خود را حسی رهبان مشو
زانکه عفت هست شهوت را کرو

«Aklını başına topla da kendini hadım etmeye kalkışma. Zira iffet ve ismet şehvete merhûndur.»

Yâni ismet ve iffet, şehvet ve kuvvet varken olur. Yoksa seksenlik bir ihtiyarın şehvetten perhizi iffetinden değil, aczinden ileri gelir.

Malum ya her şeyin ifrâtı da, tefriti de yersizdir. Hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: «Her şeyin ortası hayırlıdır.» Kuvve-i nefsanîyyenin ifrâtına (şehvet), tefritine (humûd) denilir. Bunun ikisi de mezmumdur. Ortası iffettir ki, nefiste o hissin bulunmasıyla beraber nehyedilen şeylerden sakınılmasıdır. İşte makbul olan da budur.

16758

بی هوایی از هوا ممکن نبود
غازی بر مردگان نتوان نمود

«Hevâ ve heves olmasaydı, ondan nehiy de mümkün olmazdı. Nasıl ki ölümlere karşı gazâ edilmez.»

16759

انفقا گفتست پس کسی بدن
زانکه نبود خرج بی دخل کهن

«Cenâb-ı Hak: (Fukarâya nafaka veriniz) buyurmuştur. Şu halde kazanmaya bak. Zira elinde eskiden kazandığın birşey olmadıkça, harcayamazsın ki...»

16760

کرچه آورد انفقا را مطلق او
توبخوان که اکسبواثم انفقا

«Hak Sübhânehu her ne kadar mutlak - yâni hiç bir kayıd ile mukayyed olmaksızın (yoksulları doyurun) emrini verdiyse de sen onu: (Kazanın da sonra yoksulları doyurun) diye anla.»

Kur'ân-ı Kerimdeki infâk emri (mutlak) ve (mukayyed) olmak üzere ikidir.

وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ

«Allah yolunda infak ediniz⁵⁸» emr-i celili mutlaktır.

وَأَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً

«Size rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve âşikâr olarak infak ediniz⁵⁹» fermân-ı İlâhiyyesi mukayyedir.

Hazret-i Mevlânâ'nın (Enfigû) emrini «Kazanın, sonra infak ediniz» diye tefsir etmesi o infakı mukayyed gördüğündendir. Öyle ya, çalışıp kazanmayan ve verecek bir şeyi bulunmayan nasıl ve ne verebilir?

(Âtüzze-kâh) emrinde olduğu gibi bunda da çalışmaya ve helâlinden kazanmaya teşvik vardır. Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem de:

«Çalışıp kazanan Allah'ın sevgilisidir» buyurmuş, hattâ bir defâ Hazret-i Hatice namına ticâret için Suriye'deki Busrâ mevkiine mal götürüp satmış, neticede Aleyhisselât Efendimize ticâret olarak beş deve cüsmüş-tü.

Evet, ticâret yapan, Allah'ın sevgilisidir. Fakat o ticâretin meşrû ve helâl olması şartı ile. Kulüblerde kumar oynamak, meyhânede, hatta bakkal dükkânlarında müskirât satmak ve umumhâne işletmek suretiyle kazanılan para helâl olmayacağı gibi o hâlî edenler de Allah'ın sevgilisi olmazlar. Kezâ kilosunu otuz kuruşa aldığı bir şeyi yüz otuz kuruşa satan da böyledir.

16761

همچنان که شاه فرمود اصبروا

رغبتي باید کران تابي تورو

«Nasıl ki Mâlik'ül-mülk Cenâb-ı Hak: (İşbirü) yâni (Sabrediniz) buyurdu. Bir istek olmalı ki ondan yüz çeviresin.»

(58) Sûrei Bakara: 195.

(59) Sûrei Fâur: 29.

Âl-i İmrân sûresi sonunda:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا

وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٥٠﴾

«Ey iman edenler, sabr (ü-sebât) edin. (Düşmanlarınızla) sabır yarışı edin (Onlara galebe çalın. Sınırlarda) nevbet bekleyin. (Yurdunuzu çiğnetmeyin. Bu sâyede) felâh bulacağımızı umabilirsiniz⁶⁰» buyurulmuştur.

İnsanların tabiatında nimetlenmek ve istirahatı râğbet vardır. O râğbet bulunduğu için Allah Teâlâ, istirahat râğbetini giderecek olan «Meşakkat ve felâkete sabrediniz» emrini vermiştir.

Tasavvufi tefsirlerde bu âyete şöyle mânâ verilmiştir: «Ey mücâhidler, tâât ve ibâdât meşakkatine sabrediniz, mücâhedât ve arzuların terki hususunda nefsinize galebe çalınız, nefsinizi riyâzete, zelle ve seyyiden ictinâb etmeye rabdediniz.»

16762

بس کلاوا از بهر دام شهوتست

بعد از آن لا نسرفوا از عفتست

«(Külû) emri, şehvet için bir tuzaktır; ondan sonra ki (Velâtüs-rifû) nehvi de iffettir.»

Sûre-i Ârâf'taki bir âyete işârettir ki müşriklerin Kâbe-i Mükerrerme-yi çıplak tavaf etmeleri dolayısıyla nâzil olmuştur. Mekke tâcirleri: «İçinde günâha girmiş olduğunuz elbise ile Beyt-i Şerifi tavaf etmek câiz değildir. Yeni elbise giymeli, öyle tavaf etmelisiniz» demişler. Bu yaldızlı sözlerle satış yapmak istemişlerdi. Bedevilerin çoğunda ise yeni elbise satın alacak para olmadığından Kâbeyi çıplak tavaf etmeye mecbur kalmışlar, hattâ bu terbiyesizliği ibâdet sanmışlardı. Bir de hac mevsiminde et, yağ, zeytin yağı, süt yiyip içmeyi âdet edinmişlerdi.

Ashâbdan bazı saf kimseler de şu hali kâbe-yi mükerrerremeye hürmet sandıkları için «Yâ Resûlallah biz de onlar gibi yapalım mı?» diye Zât-ı Risâletten sormaları üzerine şu âyet-i kerime nâzil olmuştur:

(60) Sûrei Âl-i İmrân: 200.

يَا أَيُّهَا آدَمُ خُذْ وَابْنَتَكَ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا
وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٦١﴾

«Ey Âdem oğulları, her mescid huzurunda ziynetinizi alın. (giyin). Yeyin, için israf etmeyin. Çünkü O (Allah) israf edenleri sevmez⁶¹.»

Şu âyet-i kerimede nehyedilen iki şey vardır. Biri: Mescide ve nama-za çıplak gelinmemesi, diğeri yemek ve içmekte israf edilmemesi. Birincisine âid olan ziynet: En güzel ve en temiz elbise diye tefsir edilmiştir. İmâm-ı Kuşeyrî (Kuddise sirruhu): «Ziynetten murad, kalbin müzeyyen ve münevver olmasıdır, yoksa zâhirin süslü olması değildir, demiş» Keşf-ül-esrâr tefsirinde de: «İlim lisânında ziynet, setr-i avrettir, ehl-i keşf istilâhında Cenâb-ı Hakka arz-ı niyâz için cemiyet-i hâtırdır» denmiştir.

Sûfiyye hazerâtı Kur'ân-ı Kerimi te'vil etmekle beraber zâhiri mâ-nâsını da bırakmazlar. Ondan dolayı idi ki mevlevihânelerdeki dervişler (hırka) dedikleri bol yenli cübbeleriyle namaza dururlardı. Selâtin câmi-leri imam ve hatipleri de (bîniş) tâbir ettikleri bol yenli ve geniş cübbe ile nîhraba geçerler ve minbere çıkarlardı. Bütün müslümanlar da az çok bu emre riâyet ederler. Evlerinde bile olsalar namaz kılacakları sırada hiç olmazsa pamuklu kısa hırkalarını, yâhud ince sof cübbelerini giyerlerdi. Hele baş açık namaz kılan bir müslüman görülmezdi. Nitekim hâlâ da cemâat-ı İslâmiyyenin pek çoğu namaz kılarken başına ya takke giyiyor, yâhud bir mendil sarıyor. Çünkü baş açık namaz kılmak sünnete muhâ-liftir. Vâkıa Cenâb-ı Hakka karşı tezellül niyetiyle olursa câizdir demiş-ler. Fakat bu mevzuda şu hadisi de rivâyet etmişlerdir. Cenâb-ı Peygam-ber: «Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılın.» buyur-muş, ihramda bulunduğu zamandan başka bir vakit başı açık namaz kıl-dığı görülmemiştir.

Binâenaleyh, Hazret-i Peygamberin emrini tutmak lâzımdır.

Evet, baş, setr-i avret hududundan olmadığı için açık başların na-mazları farzan edâ edilmiş olur, lâkin sünnete ittibâ etmiş olmak şeref-in-den ve sevâbından mahrum kalır.

Bu âyetin alt tarafında şöyle buyurulmuştur:

(61) Sûrei A'raf: 31.

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ

«Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti, temiz ve hoş rızıkları kim ha-ram etmiş?»⁶²

İsrafa gelince: Yemekte, içmekte, giyinip kuşanmakta ve sair husus-larda belirli bir haddi tecavüz etmektir.

İsrafın başlıca sebebi: Kanaatsızlıktır. Tükenmez bir hazine olan ka-naattan mahrûmiyyet, insanı her türlü kötülüğe sevkeder.

Naklederler ki: Bir şehzâde bir türlü mes'ûd olamamış, her şeyi bu-lunduğu halde olmayan bir şeyi varsa o da neş'esi imiş. Halinden memnun ve neş'eli bir adamın gömleği alınıp kendisine giydirilmesi tavsiye edil-miş. Şehzâdenin babası böyle bir adam bulup gömleğini satın almaları için taraf taraf memurlar göndermiş. Memurların biri kırdı bir çiftciye tesadüf etmiş. Adamcağız hem ufacak tarlasını sürüyor, hem de kemâl-i sürur ile terennüm ediyormuş. Memur onu görünce yanına gitmiş: «Baba halinden memnun musun?» diye sormuş. Adamcağız: «Çok şükür, elham-dülillâh. Elbette memnunum.» demiş. Memur, şehzâdenin neş'esizliğini, edilen tavsiyeyi anlattıktan sonra, «gömleğini sat da götürüp şehzâdeye giydirelim» teklifinde bulunmuş. Çiftci: «Tek gömleğim olsaydı onu bile verirdim, hem de para istemezdim. Fakat yok!» cevâbını vermiş.

Bahse dönelim:

16763

چونکہ محمول بہ نبود لدیہ

نیست ممکن بود محمول علیہ

«Bir kimsede şehvet bulunmazsa, ondan kaçınmaya da imkân yoktur.»

16764

چونکہ رنج صبر نبود صبرا

شرط نبود پس فرو ناید جزا

«Ey sâlik; sende sabır meşakkati olmazsa, karşılığında bir hayır ve mükâfât elde edemezsin.»

(62) Sûrei A'raf: 32.

16765

حبذا آن شرط وشادا آن جزا
آن جزای دلتواز جانفزا

«Ne hoştur o şart ve ne güzel şeydir o gönüller açan, canlara can ka-
tan mükâfât...»

«BİR ÂŞIKIN HAK'TAN KAZANDIĞI SEVAP DA HAKDIR.»

16766

عاشقا نراشاد مانی وغم اوست
دست مزدو اجرت خدمت هم اوست

«Âşıkların sevinci de, kederi de O'dur, hizmetlerine karşılık aldıkları
ücret de yine O'dur.»

16767

غیر معشوق ارتماشایی بود
عشق نبود هرزه سودایی بود

«Bir âşık, mâşukundan başka bir şeye bakacak olursa onun aşkı aşk değil,
herzekârlıktır.»

16768

عشق آن شعلست کوچون بر فروخت
هرچه جز معشوق باقی جمله سوخت

«Âşk öyle bir ateştir ki parlayınca bâki olan mâşuktan başka ne var-
sa yakar, mahveder.»

16769

تبیع لا در قتل غیرحق براند
در نکرزان بس که بعد لایچه ماند

«Lâ kılıcı (aşk) Hak'tan gayrısını keser, silip süptürür. Bir bak hele
Lâ - «yok» - dan başka ne kalır?»

16770

ماید الا الله نافی حمله رفت
شادباش ای عشق شرک سوز رفت

«Ancak (İllallâh) kalır, üst tarafı mahvolur. Ey ikiliği yakıp kavuran
büyük aşk, şâd ol yaşı!»

16771

خودهم او بود آخرین واولین
شرک جزاز دیده احوال مبین

«Hakikatte evvelkiler de, sonrakiler de eseri olmak itibariyle hep
O'dur. Şirk, şaşî bir gözün Bir'i iki görüşünden başka bir şey değildir.»

16772

ای عجب حسی بود جز عکس آن
نیست تن را جنبشی از غیر جان

«Şaşılacak şey! Acaba onun aksinden başka güzellik olur mu? Bedeni
hareket ettiren candan gayrı bir şey midir?»

16773

آن تنی را که بود در جان خلل
خوش نکردد کربکیری در غسل

«Canı olmayan bedeni, istersen yağla, balla beslemeye kalk, yine
beyhûdedir.»
Çünkü ruhu nâhoştur.

16774

این کسی داند که روزی زنده بود
از کف این جان جان جامی ره بود

«Bunu, o canlar cânının elinden bir kadeh içip o neş'e ile bir gün ya-
şamış olan bilir.»

وانكه چشم او نديست آن رخا

پيش او جانست اين تف دخان

«Fakat gözü o vech-i dilârâyı görmeyene, şu duman, can görünür.»

چون نديد او عمر عبدالعزیز

پيش او عادل بود حجاج نیز

«Bir adam, Ömer bin Abdülazîz (Radiyallâhü anh) i görmeyince Haccâc-ı Zâlim'i âdil vehmeder.»

Ömer bin Abdülazîz hazretleri, gâyet âdil ve kâmil bir hükümdardı. Emevî neslinden geldiği halde onlara benzememiş, ana tarafından büyük babası bulunan Ömer'ul-Fârûk (Radiyallâhü anh) e çekmişti. Bundan dolayı (Ömereyn) yâni «iki Ömer» derler ki biri Cenâb-ı Fârûk, ikincisi Ömer bin Abdülazîz'dir. Maalesef ki hilâfet müddeti ancak iki senedir. Emevîler itiyad ettikleri mezâlîme onu engel gördükleri için kölesine zehirletmişler. Ömer, zehirlendiğini hissedince ve katilin kendi kölesi olduğunu anlayınca onu çağırması, aman verip, beni zehirlemen için sana ne verdiler? diye sormuş, aldığı parayı öğrenince, parayı beytül mâle göndermiş, köleyi de âzâd edip salıvermişti.

Kayın birâderi bulunan Mesleme bin Abdülmelik, maraz-ı mevtinde yanına girmiş, halifenin gömleğinin kirlenmiş olduğunu görmüş. Hemşiresine:

— Emir'ul-mü'mininin gömleğini niçin değiştirmediniz? demiş:

O da:

— Başka gömleği yok ki bunu çıkarıp onu giydirelim, cevâbını vermiş.

Muhterem okuyucu; dikkat buyuruldu mu? Ömer'ul-Fârûk muhtelif renkte yirmi kadar yamalı gömlekle gezmiş, torunu Ömer bin Abdülazîz de tek ve üzerindeki gömlekle ölüm döşegine uzanmıştı.

Süleyman bin Abdülmelik, amcazâdesi bulunan Ömer bin Abdülazîzi veliahd tâyin etmiş idi ki yegâne hayrı bundan ibarettir.

Ömer, halife olup câmiye gitmek üzere kapının önüne çıkınca bir çok insan ve hayvan kalabalığı gördü ve toplantı sebebini sordu. Câmiye gitmeniz için dediler. Atları beytül mâle götürün. Siz de işinize gidin. Ben câmiye yalnız ve yaya giderim dedi. Dedliğini de yaptı. Emevîler, hutbe-lerde Hz. Ali (Kerremallâhü vech) ye lânet ederlerdi. Halbuki İmâm-ı Sü-

yûti'nin (Câmiussağır)inde mervî olduğuna göre Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi Vesellem) efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

«Ashâbıma her kim sögerse Allah ona lânet etsin» Yeni halife bu edepsizliği kaldırdı. Onun yerine (İnna lillâhi ve'ilehi ve'asrâhu) âyetini okudu ve okuttu. Avdelinde, haremi (Fâtıma binti Abdülmelik)i çağırdı. Babanın beytül mâlden gasbederek sana verdiği mücevherât ile ben bir arada bulunamam. Ya onları beytül mâle gönderirsin yâhud ayırırız dedi. Fâtıma o mücevherâtı beytül mâle yolladı.

Şeyh Muhyiddin-i Ekber bir eserinde diyor ki: Bir gün Kâbe'de namaz kılıyordum. Biri geldi ve namaza durdu. Bunun Dünya'dan çekilmiş ve teccessüd eylemiş bir ruh olduğunu anladım. Namazını bitirince: Kimsiniz? diye sordum. Ömer bin Abdülazîz olduğunu söyledi. Aramızda hakâyık'a dâir bazı bahisler geçtikten sonra kayboldu.

Haccâc'a gelince: Onun hakkında Hasan-ı Basrî (Rahimehullah) ın «Bütün kavimlerin zâlimleri bir araya toplansa, onlara karşı biz de Haccâc'ı çıkarsak galebe bizde kalır!» demiş olması, mahiyetini anlatmak için kâfidir. Abdülmelik bin Mervânın devr-i saltanatında hükümet hizmetine girmiş, valiliklere kadar yükselmiş, bulunduğu yerlerde halka etmediği işkence kalmamıştır. Yalnız eli bağlı olarak öldürttüğü yüz bin müslümandır diyorlar. Abdullah bin Zübeyr'i Mekkede muhasara ettiği sırada, mancınıkla attığı taşlarla Kâbeyi de yıkmıştı. Hâdim-i Nebvî Enes Bin Mâlik'in boynuna kızgın damga bastırmış, Saîd bin Cübeyr gibi tâbiin devrinin en mümtaz bir âlimini meclisinde ve gözü önünde şehid ettirmiştir.

Saîd bin Cübeyr (Rahimehümallâhın) katli en son işlediği cinayettir. Ondan sonra rüyâsında Saîd'i görüp: «Ey Allah'ın düşmanı beni niçin öldürttün?» demesini işitmesiyle çıldırmış, az vakit içinde geberip gitmişti.

Namık Kemal'in:

«Köpektir zevk alan sayyâd-ı bî insâfa hizmetten» mısraının timsâli olacak bir mahluktu. Av köpeği nasıl avı yakalar, boğar, efendisine getirirse o da öyle yapardı. Halka karşı mezâlîm ve gösterdiği ceberûta rağmen Emevî hükümdarlarına kuyruk sallardı.

Burada nazar-ı dikkate alınacak bir mesele vardır. Bahsettiğim şu iki adam, bin bu kadar sene evvel gelip geçmiştir. Bugün birini rahmetle, o birini nefretle yâdediyoruz. Demek ki âdillerin mükâfâtı, zâlimlerin mücâzâtı Âhirete kadar gecikmiyor, lâıyk olduklarına bu Dünyâda nâil oluyorlar. O halde ölümden sonra rahmet ve hürmetle yâd olunmak isteyenler, sağlıklarında hayırlı işler görmeli ve faydalı eserler bırakmalıdırlar.

Hazret-i Mevlânâ da: «Ömer bin Abdil-Azîzi görmeyen kimse Haccâc'ı da âdil vehmeder» diyerek onun zulmüne işâret ettiği gibi herifin bir sözünü imâ eyliyor: Halk, bir gün huzuruna gelmiş, Hazret-i Ömer gibi

adâlet göstermesini istihâm etmiş. O da: «Siz Ebû Zer gibi olun, ben de Ömer gibi adâlet edeyim!» cevâbını vermiş.

16777

چون ندید او مارموسی را ثبات
در حبال سحر پندارد حیات

«Mûsâ Aleyhisselâmın ejderhâ olan asâsındaki sebat ve dehşeti görmeyen, sihirbazların iplerini canlı yılan sanır.»

16778

مرغ کونا خورده است آب زلال
اندر آب شوره دارد پروبال

«Tatlı su içmemiş olan bir kuş, acı ve tuzlu su içinde kanad çırpıp durur.»

16779

لاجرم دنیا مقدم آمده است
تا بدانی قدر اقلیم است

«Hâsılı (Elest İklimi)nin kadrini bilesin diye Dünyâ hayatı önce gelmiştir.»

16780

چون از نیجاوارهی انجا روی
در شکر خانه ابد شا کر شوی

«Fakat, buradan kurtulup oraya vardım mı ebediyyet şükürhânesinde - yâni sermediyyetin tatlı âleminde - şükür eder durursun.»

16781

کوی آنجا خاکرامی بچتم
زین جهان پاک می بکر بچتم

«Orada dersin ki: Dünyâda iken toprak elemiş, faydasız şeylerle meşgul olmuş ve bu pâk ve mukaddes Âlemden kaçıp durmuşum.»

16782

ای در پایش ازین بودم اجل
آعدام نم بدی اندرو جل

«Keşke ecelim - yâni ölümüm - bundan evvel olsaydı da orada iken çektiğim ölüm korkusu daha az olsaydı.»

RES'UL-İ EKREM SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEM'İN: (ÖLÜMÜNÜ, OLMEDEN ÖNCE İSTEYEN, ÖLMEMİŞ SAYILIR. İYİYE İYİLİĞE ULAŞMAYA ACELE EDER, KÖTÜ BİR ŞAHİS İSE KÖTÜLÜĞÜNÜN DAHA AZ OLMASINI DİLER) MEÂLİNDEKİ HADİS-İ ŞERİFİNİN TEFSİRİNE DÂİR.

16783

زین بفرمودست آن آ که رسول
که همان که مردو کرد ازتن زول

«Bu sebebtendir ki, o herşeye vâkıf olan peygamber, şöyle buyurmuştur: Her kim ölür ve ruhu cesedinden çıkarsa.»

16784

نبوداورا حسرت نفلان وموت
لیک باشد حسرت تقصیر و فوت

«O kimse ölüm ve Âhirete göçüşünden dolayı hasrete düşmez. Ancak ettiği kusurların ve boşuna geçirdiği vakitlerin hasretini çeker.»

16785

هر که میرد خود تنی باشدش
که بدی زین پیش نقل مقصدش

«Ölen, keşke maksadına bundan önce erişseydim diye diler.»

16786

کربود بد تابدی کتر شدی
ورنقی تاخاه زوتر آمدی

«Bu arzu, eğer o kimse kötü ise, kötülüğünün olmasını, müttekî ise, makâmına bir an evvel vüsul bulmasını istemesindendir.»

16787

کوبدان بد بچبری بوده ام
دمبدم من پرده می افزوده ام

«Ölen o kötü kimse der ki: Ben gâfil imişim ki her vakit günaha girmekle perdeyi ve hicâbı artırmışım.»

16788

کرازین زوتر صرا معبر بدی
این حجاب و پرده ام کمتر بدی

«Eğer bundan daha evvel Dünyadan geçip Âhirete gitseydim günahlarım az olacağı cihetle perdem ve hicabım da daha az olacaktı.»

Hazret-i Mevlânâ, bu hadis-i şerifi naklettikten sonra nasihata şurû ile diyor ki:

16789

از حربصی کم دران روی قنوع
وز تکبر کم دران چهره خشوع

«Hırs ve tamah ile kanaat yüzünü tırmalama. Kibir ve azametle huşû ve huzû, - yâni tevâzû ve tezellül - çehresini yırtma.»

16790

همچنین از بخل کم در روی جود
وز بلی چهره خوب سجود

«Böylece hasislikle cömertlik yüzünü, şeytan kibriyle de secdenin güzel çehresini yırtma.»

İnsanın güzel ahlâkı kendisi için birer güzel sıfat mesabesindedir ki kötü ahlak o güzel sıfatları tahrib ve imhâ eder. Şu hal, meselâ güzel bir resim levhasını turnakla, çakı vesaire ile kazıyıp bozmaya benzer. Onun için ey sâlik; sen de hırs turnağı ile kanaatın, kibir ve azametle tevâzuun, hasislikle cömertliğin, şeytan gibi serkeşlikle de secde-i ubûdiyetin çehrelerini kazıma.

16791

برمکن آن پرخلد آرای را
برمکن آن پرده پیمای را

«Ey tâvûs; o Ebediyyet Cennetini süsleyen kanadını yolma. O yolları kaplayan kanatları koparma!»

Yâni Ey sâlik, iyi amellerin senin için yol alacak ve seni uçuracak birer vâsıtaadır. Onları terk ederek nefsini kanatsız, vâsıtasız bırakma!

16792

چون شنیداین پندو دروی بنکریست
بمدانان در نوحه آمدی کریست

«Tâvûs, bu nasihati işitince nasihati verenin yüzüne baktı. Ondan sonra hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı.»

16793

نوحه و کریمه در از درد مند
هرکه انجام بود در کریمهش فکند

«Uzun uzadıya ve dertli dertli ağladı da orada kim varsa onları da ağlattı.»

16794

وانکه می پرسید پرکنندن زچیت
بی جوابی شد پشیمان می کریست

«Kanadını niçin yoluyorsun? diyen de cevap alamadığı için sorduğu-na pişman oldu ve teessüründen o da ağladı.»

Ve dedi ki:

16795

کز فضولی من چرا پرسید من
اوزغم پرود شور انیدمن

«Niçin boşboğazlık edip de sordum. O, gam ve kederle dolu imiş. Ben, süâlimle onun derdini artırdım.»

16796

میچکید از چشم تر رخا ک آب
اندران مرقطره مدرج صد جواب

«Tavusun ıslak gözlerinden toprağa yaşlar akıyordu. O yaşların her damlasında yüzlerce cevap vardı.»

16797

کریه باصدق بر جاهانزند
تا که چرخ و عرش را کربان کند

«Sıdk ile ağlayış, ruhlara tesir eder, hattâ Feleği ve Arş'ı bile ağlatır.»

16798

عقل و دلهایی کانی عرش اند
در حجاب از نور عرشی می زیند

«Akıl ve kalbler, şüphesiz Arşa mensupturlar. Beden hicabında Arşın nûru ile yaşarlar.»

HÂRUT İLE MÂRUTUN BÂBİL KUYUSUNDA MAHPUS
OLDUKLARI GİBİ AKIL VE RUH DA SU VE ÇAMURDAN
MÜTEŞEKKİL OLAN BEDEN KAFESİNE HAPSEDİLMİŞLERDİR.

16799

همچو هاروت و چو ماروت آن دوبا ک
بسته اند اینجا بجای سهندا ک

«İki pâk olan akıl ve ruh, Hârût ile Mârût gibi, bu âlemde korkunç bir kuyu içinde bağlıdır.»

16800

عالم سفلی و شهوانی در اند
اندرین چه کشته انداز جرم بند

«Süfli ve şehvânî bir âlemde ve tabiat kuyusunda, suçları sebebiyle hapsediliverdiler.»

16801

سحر و ضد سحر را بی اختیار
زین دو آمو زند نیکان و شرار

«Büyüyü de, büyüyü bozan şeyi de, iyiler ve kötüler, bu iki melekten öğrenirler.»

16802

لیکت اول بند بدهندش که هین
سحر را از مامیا موزومچین

«Lâkin tâliblere: Aklını başına topla da büyüyü bizden öğrenme ve tahsil etme diye nasihat verirler.»

16803

مامیا موزیم آن سحرای فلان
از برای ابتلا و امتحان

«Ey fülân, biz bu büyüyü seni belâya uğratmak ve imtihan etmek için öğretiriz, diye nasihat ederler.»

Yâni bunu öğrenenler fitneye düşecekler ve belâya uğrayacaklar derlerdi.

16804

کامتحا ترا شرط باشد اختیار
اختیاری نبود بی اقتدار

«İmtihan için ihtiyar sahibi olmak şarttır. İktidarsızda ihtiyar olmaz.»
Yâni Cenâb-ı Hak, insanlara vevleki cüz'i olsun bir irâde ve o irâde-

ye bir kudret vermiştir. «Binâenaleyh büyüü öğrenip tatbik ederek kendi iradenle kendini belâyâ uğratma» nâshatını ederlerdi.

İnsanların ruhu ve aklı da böyledir. Onlar da nefse nasihatte bulundurlar, kötü yola gitmekten menetmeye çalışırlar. Fakat emmâre olan nefse lâkirdi dinletemezler. Bazan da ona meclûb ve mağlûb olurlar.

Ulemâdan Beyzâvi ve Râzî gibileri (Hârût, Mârût) kıssasının İsrâîli-yâttan olduğu, Süyûtî ve İbn-i Hacer gibileri de aslının bulunduğuna kail olmuşlardır.

Beyzâvi' tefsirinde: «Bu kıssa, eskilerin remizlerinden olmak ihtimâli vardır. Ve bu iki melekten murad: Rûh-i insânî ile akıldır. Arza inmeleri, rûh ile aklın, âlem-i envârdan âdem-i tabiata inmeleridir. Zühreden mak-sad; Nefs-i emmâre, meleklerin ona taâşşuku akıl ile ruhun nefse mübtelâ ve münkâd olmaları, Kiyâmete kadar kuyuda azab çekmeleri de bedende, ölümüne kadar, ona mukayyed bulunmalarıdır.» demiştir.

16805

میلهای همچون سکان جفته اند
اندر ایشان خیر و شر نهفته اند

İnsanın meyl ve arzuları, uyumuş köpekler gibidir ki onlarda hayır da, şer de gizlidir.»

16806

چونکه قدرت نیست خفتند این رده
همچو هیزم بارها و تن زده

«Bu meyl ve arzu takımında kudret bulunmayınca uyurlar. Susmuş ve ayağını salıvermiş odun gibi yatarlar.»

İnsanda hayır için de, şer için de bir çok meyl vardır. O meyiller bir kudret buluncaya kadar odun gibi yatarlar ve köpekler gibi uyurlar. Fakat bilhassa şer için kudret ve fırsat bulunca leş görmüş köpekler gibi sıçarlar ve yanmış odunlar gibi her şeyi yakarlar.

16807

تا که مهداری در آید در میان
فتح صور حرص کو بد بر سکان

«Fakat, ortaya bir leş atıldı mı, o uyumuş köpeklere âdetâ hırs-ı sürî üflenmiş olur.»

Hepsi de dirilmiş ölümler gibi yattığı yerden fırlarlar.

16808

چون دران کوجه خری مهدارشد
صدست خفته بدان بیدارشد

«O mahallede bir eşek düşüp öldü mü uyumuş yüzlerce köpek uyanır.»

Uyumuş gibi sâkin görünen insanlarda da ortaya bir menfeai çıkınca, o hırslar uyanır, leş başında hırslayan köpekler gibi bir birleriyle boğuşurlar.

16809

حرصهای رفته اندر کتم غیب
تاختن آورد سر برزدز جیب

«Gaybde gizlenmiş olan hırslar, insanlara hücum ederek onların yemininden, yakasından baş çıkarırlar.»

16810

موبموی هر سکی دندان شده
وزیرای حیلہ دم جنبان شده

«Leş başında köpeklerin her tüyü ayrı bir diş kesilir. Köpeğin kendisi de hiyle için kuyruk sallamaya başlar.»

16811

یم زیرش حیلہ بالا آن غضب
چون ضعیف آتش که باید او حطب

«Köpeğin yarı belinden aşağısı hiyle, yukarısı gazab ve hiddettir. Şu haliyle odun bulmuş zayıf bir ateşe benzer.»

Köpek, gücü yetmeyecek bir şey için kuyruk sallamak sûretiyle yaltaklanır. Gücü yettiğine de saldırır ve dişleriyle ısırır. İşte yarısı hiyle, yarısı gazab bu demektir. Bu tabiatla bazı insanlar da vardır ki kendinden üstün kimselere karşı köpekcesine yalvarırlar. Fakat, kendinden

aşağı kimselere karşı çok kibir ve büyüklük gösterirler. Kezâ ateş de böyledir. Yakacak bir şey bulamazsa zayıflar, sönmek ve kül olmak üzere bulunur. Fakat içerisine odun ve kömür atılınca yeniden parlar.

16812

شعله شعله میرسد از لامکان
میرود دود و لهب تا آسمان

«Mekânsızlık elinden ona şûleler erişince, ateşten çıkan alev tâ gök yüzüne kadar çıkar.»

16813

صد چنین سکت اندرین تن خفته اند
چون شکاری نیست شان بهفته اند

«Bu bedende böylece ve yüzlerce köpek uyumaktadır. Dışarıda avlayacak bir şey görmedikleri için gizlenmişlerdir.»

Evet, insanlarda bulunan hırs, şehvet, hased ve adâvet gibi kötü ahlak birer köpek gibidir. Bunlar kapışacak bir şey görmeyince sinerler, fakat öyle bir şey hissettiler mi, derhal ortaya atılırlar.

16814

یا چوباز اند و دیده دوخته
در حجاب از عشق صیدی سوخته

«Yâhud insandaki kötü hisler, başlarına başlık geçirilmiş ve gözleri örtülmüş doğan kuşları gibidir ki o başlığın altında kuş avlamak hasretiyle yarıp tutuşurlar.»

16815

تا کله برداری و پندشکار
انگهان ساز دطواف کوهسار

«Onun örtüsünü kaldırır da av görecekt olursa o vakit dağ etrafında uçar durur.»

16816

شهوت رنجورسا آن میشود
حاضر اوسوی تحت میرود

«Hastanın şehveti yatışmış olur; çünkü onun aklı, fikri sıhhat ve âfiyettedir.»

16817

چون بدیندنان و سبب و خربزه
در مصاف آید مزه و خوف بزه

«Fakat hasta, ekmeği, elmayı ve karpuzu görünce yeme arzusu ile dokunma korkusu savaşa girer.»

16818

گر بود صبار دیدن سود اوست
آن تهیج طبع ستنش راندوست

«Eğer hasta sabretmeye muktedir ise istediği şeyleri görmesi onun için fayda eder. Zira duyacağı teheyyük ve teşevvuk, iştihası kesilmiş olan tabiatını şevke getirir.»

16819

ورز باشد صبر پس نادیده به
تیر دور اولی زمردنی زره

«Eğer sabredemeyen bir kimse ise görmemesi gerektir. Nitekim okun, zırhsız adamdan uzak olması evlâdır.»

«TÂVÛS'UN SORANA CEVAP VERMESİ»

16820

چون زکریه فارغ آید گفت رو
که تورنک و بوی راهتی کرو

«Tâvus, ağlaması bitince dedi ki: Haydi işine git. Çünkü sen renge ve kokuya kapılmışın.»

16821

آن نمی بینی که هر سوسد بلا
سوی من آید پی این بالها

«Bu kanadlar için bana her taraftan yüzlerce belâ geldiğini görmüyor musun?»

16822

ای بسا صیادی رحمت مدام
براین پرها نهدهم سوم دام

«Ne kadar çok merhametsiz avcı, bu kanadlar için bana her tarafta tuzak kurmaktadır.»

16823

چند تبر انداز بر بالها
تبر سوی من کشد اندر هوا

«Ne kadar okcu, yine bu kanadlar için, havada benim tarafıma ok atmaktadır.»

16824

چون ندارم زور و ضبط خویشتن
زین فضا وزین بلا وزین فتن

«Mâdem ki bu kazadan, bu belâdan ve bu fitnelerden kendimi korumaya muktedir değilim.»

16825

آن به آید که شوم زشت و کربه
تا بوم ایمن درین کهاروتیه

«Şu dağda ve kırdan emin bulunmam için çirkin ve iğrenç olmam daha iyidir.»

16826

این سلاح کعب من شدای فنا
عجب آرد معجزا ترا صد بلا

«Ey yiğit; bu kanadlar benim kendimi beğenme silâhı ve sebebi olmuştur. Kendini beğenmek ise sâhibine yüzlerce belâ getirir.»

HÜNERLER, ZEKÂVETLER VE DÜNYA MALI, TÂVÛSUN
KANADI GİBİ İNSANIN CANINA DÜŞMANDIR.

16827

بس هنر آمد هلاکت خام را
کنز پی دانه نه پند دام را

«Nice hüner ve san'at vardır ki ham - yâni terbiye görmemiş - bir şahsı helâk eder. Çünkü o şahıs; hırs ve tamahla tuzaktaki yemi görür de tuzakı görmez.»

16828

اختیار انرا انکوباشد که او
مالک خود باشد اندر انقوا

«İhtiyarına sahip olmak, (Sakının) emrine uyan ve kendisine sahibolan kimse için iyidir.»

16829

چون نباشد حفظ و تقوی زینهار
دورکن آلت بینداز اختیار

«Sen de takvâ ve nefsinin haramdan muhafaza kudreti olmayınca, isyan âleti olan mal ve mansıbı bırak ve ihtiyar ve iradeyi terket.»

16830

جلوه‌گاه اختیارم این پر است
برکنم پر را که در قصد سراسر است

«Benim de cilvelendiğim şey ve ihtiyarım o kanaddır, onun için hayatıma kasdı olan o kanadı, yoluyorum.»

16831

نیست انکار دهر خود را صبور
تا برش در نفع کند در شر و شور

«Sabrı bulunan kimse, kendi kanadını - yâni malı ve mansıbı - yok farzeder de o suretle kanadı, onu şerre ve fitneye düşürmez.»

16832

بس زیانش نیست برکور ممکن
کرر سد تبری بدش آرد محن

«O sabrı bulunan kimseye kanadın, yâni mal ve mansıbın ziyânı yoktur. Ona kanadını koparma deme. Zira ona bir ok atılsa - yâni Şeytan bir vesvese ilkâ eylese - bile sabır ve takvâ kalkanını derhal ona karşı tutar.»

16833

لیک برمن پرزیا دشمن نیست
چونکه از جلوه کری صبریم نیست

«Lâkin bu yakışıklı kanad benim düşmanımdır. Çünkü sabredemiyor ve onunla cilveleniyorum.»

16834

کریدی صبر و حفاظم راه بر
برفرودی ز اختیارم کروفر

«Eğer sabır ve hıfz-ı İlâhî delilim olsaydı, benim ihtiyar ve irademden, dehdebem ve devletim artardı.»

16835

همجو طلم باچومت اندر فتن
نیست لابق تیغ اندر دست من

«Ben fitnelere karşı çocuk yâhud sarhoş gibiyim ki elimde kılıç yerine geçecek mal ve mansıb bulunması câiz değildir.»

16836

کر مرا عقلی بدی و منزجر
تیغ اندر دست من بودی ظفر

«Eğer benim aklım ve haramdan çekinmem bulunsaydı elimdeki kılıç - yâni mal ve mansıb - zafer vasıtası olur ve hayırlı işler görürdü.»

16837

عقل باید نور ده چون آفتاب
تازند تیغی که نبود جز صواب

«İnsana Güneş gibi nur verecek bir akıl lâzımdır ki, doğru ve sevab olan yere kılıç vurabilsin.»

16838

چون ندارم عقل تابان و صلاح
بش چرا در جاه نندازم سلاح

«Madem ki yolumu aydınlatacak bir akıl ve huyum yok, silâhımı niçin kuyuya atmayayım?»

16839

درجه اندازم کنون تیغ و محن
کین سلاح خصم من خواهد شدن

«Kılıcı ve kalkanı kuyuya atmalıyım ki benim elimde kalırsa düşmanımın silâhı olacaktır.»

Yâni : Mal ve mansıb sâhibi bulunursam, Şeytanın iğvâsına ve nefsin

arzusuna uyacağım için, o mal ve mansıb bu iki düşman için bana karşı silâh yerine geçecektir.

16840

چون ندارم زور و یاری وسند

تیغ او بستاند و بر من زند

«Ne kolumda kuvvet var, ne dayanacağım bir yer. Kılıcımı atmazsam, düşmanım elimden alır da onu bana vurur.»

16841

رغم این نفس قبیحه خوی را

که نبو شد رو خراشم روی را

«Yüzünü örtmeyen ve haramdan çekinmeyen bu kötü tabiatlı nefsin inadına ben de yüzümü tırmalıyorum.»

Ki güzelliğim kalmasın da nefsin şerrinden kurtulayım.

16842

تا شود کم این جمال و این کمال

چون نماند رو کم اقم در و بال

«Tâki o tırmalayışla şu güzellik ve yücelik eksilsin. Yüzümde güzellik kalmayınca ben de vebâle girmem.»

16843

چون بدین نیت خراشم بزه نیست

که بزخم این روی را پوشید نیست

«Bu niyetle tırmaladığım için tırmalayışım günah değildir. Ki tırmuk yaralarını göstermemek için yüzümü örtmek lâzımdır.»

16844

کردم خوی ستبری داشتی

روی خوبم جز صفا فراشتی

«Eğer kalbimde gizlenme tabiatı bulunsaydı, yüzüm, günden güne parlar ve güzelleşirdi.»

16845

چون ندیدم زور و فرهنگ و صلاح

حکم دیدم زود بشکستم سلاح

«Kendimde kuvvet, akıl ve salâh görmediğim, bir de düşmanı kuvvetli gördüğüm için silâhımı kırdım.»

16846

تا نکرد دتیغ من او را کال

تا نکرد دخنجرم بر من و بال

«Bu suretle de, kılıcımın ona üstünlük vesilesi, hançerimin de kendime vebal olmamasına gayret ettim.»

16847

می کریم تار کم جنبان بود

کی فرار از خویشتن آسان بود

«Damarlarım hareket ettikçe kaçacağım. Kendinden kaçmak kolay bir iş midir?»

16848

انکه از غیری بود او را فرار

چون از و برید کبردا و قرار

«Başkasından kaçan bir kimse, ondan uzaklaşınca durur.»

16849

من که خصم هم منم اندر کریم

تا ابدکار من آمد خیز خیز

«Ben ki hem kendimin hasmıyım, hem de ondan kaçmaktayım. Onun için benim işim kıyamete kadar kaçmaktır.»

نی بهند ست ایمن وئی درختن
انکه خصم اوست سایه خویشن

«Gölgesi kendisine düşman olan kimse ne Hindistan'da emin olabilir, ne de Hutun'de.»

GÜNDÜZÜN GÜNEŞTE YOK OLAN YILDIZLAR GİBİ HAK
VARLIĞINDA YOK OLUP KENDİSİNDEN GEÇENLER, HÜNER
VE SAN'ATLARIYLA ŞERLERİNDEN EMİN OLMUŞLARDIR.
YOK OLANA TEHLİKE OLAMAZ.

چون فاش از فقر پیرایه شود
او محمد وارایی سایه شود

«Kendinden geçen bir kimsenin (yokluk) ziyneti olursa, Hazret-i Muhammed Aleyhisselâti Vesselâm gibi gölgesiz olur.»

Yâni, gölgeye benziyen mevhum varlıktan kurtulur.

شمع جمله شدز بانه پاورسر
سایه را نبود بکرد او کندر

«Mum, baştan ayağa kadar şüledir. Gölge onun çevresine uğrayamaz.»

موم از خویش وز سایه در کزینخت
در شعاع از بهر او که شمع ریخت

«Mum, mumu dökenin isteğine uyup, kendisinden ve gölgeden şüleye ve nûra kaçmıştır.»

گفت من بهر فنایت ریختم
گفت من هم در فنا بگریختم

«Mumeu, muma: Seni yok olman için dökdüm, der. Mum da mumcu-ya: Ben de yokluğa kaçtım cevâbını verir.»

شمع چون در نار شد کلی فنا
نی اثر بینی ز شمع وئی ضیا

«Mum, yanıp külliye yok olunca artık onun ne eseri, ne ziyâsı kalır.»

هست اندر دفع ظلمت آشکار
آتش صورت بموی بایدار

«Karanlığı defetmek ve aydınlatmak hususunda ateş, mum sûretinde âşikâr olur.»

برخلاف موم شمع جم کان
ناشود کم گردد افزون نور جان

«Beden mumu, şu görünen mumun aksinedir; yok oldukça can nûru artar.»

Hazret-i Mevlânâ bir sâlik-i mücâhidi muma benzetiyor. Mum nasıl yanmak sûretiyle etrafına şûle neşrederse sâlik-i ilallâh da böyledir. Şu fark ile ki mum yanıp bitince şûlesi de kalmaz. Fakat (fenâ fillah) olan bir salikin fenâsı arttıkça can nûru ziyâdeleşir.

این شعای باقی و آن فانی است
شمع جازا شعله ربانی است

«Bu ebedî ışıktır, mumsa geçici. Can mumunun alevi Hakk'a aittir.»

16859

این شمع باقی آمد مفترض
نی شمع فانی عرض

«Bu bâkî ve Rabbânî olan şûle - yâni can nûru - insan için lâzımdır, ârizî ve fânî olan mumun şûlesi öyle değildir.»

16860

آن زبانه نار جمله نور بود
شمع فانی سایه ازوی دور بود

«Can nûrunun alevi, tamamiyle nurdur; onun beşerîyyet mumu fânî olmuş ve mev’hûm varlık gölgesi ondan uzaklaşmıştır.»

16861

ابر را سایه یافتند بر زمین
ماه را سایه نباشد هم نشین

«Bulutun gölgesi zemine düşer. Fakat Kamerle gölge bir yerde beraber bulunmaz.»

16862

بخودی بی ابر است ای نیکخواه
باشی اندر بخودی چون قرص ماه

«Ey iyilik isteyen, bihûdelik - yâni kendinden geçip Hakda fânî olmak - bulutsuz kalmak ve Kamer'in kurbu gibi olmaktır.»

16863

باز چون ابری بیایدر اند
رفت نورازمه حالی مانده

«Fakat rüzgâr bir bulutu sürüp getirdi mi o vakit Kamer'in nûru gider ve ancak bir hayal kalır.»

16864

از حجاب ارنورش شد ضعیف
کم زماه نوشدان بدر شریف

«Bulut ardında kalmasından o Kamer'in nûru zayıflar, bedr-i tam halinde iken yeni hilâlden daha zayıf olur.»

16865

مه خیالی مینایدز ابرو کرد
ابروتن مارا خیال اندیش کرد

«Kamer, bulut ve toz hicabından hayal gibi görünür. İşte beden bulutu da bizi hayal düşüncesine sürer.»

16866

لطف مه بندر که این هم لطف اوست
که بگفت او ابرها مار اعدوست

«Kamerin lûtf ve keremine bak ki bulutlar bizim düşmanımızdır demesi de ayrı bir lutuftur.»

Buradaki Kamerden maksad: Hakikatül-hakâyık olan Cenâb-ı Hak'tır. Bulut ve toz da o Kameri görmemize mâni olan benliliğimiz ve nefsimizdir. Biz, enâniyetimize ve nefsimize mağrûr ve mağlûb oldukca Kamer'i görmemize mâni olan bulut, toz gibi gözümüzün önüne kalın bir perde olarak gerilir. Bundan dolayıdır ki Cenâb-ı Hak; bulutlar, yâni «nefsin hevâ ve hevesi bizim düşmanımızdır» demiş, Peygamber-i Zîşânımız da:

«Düşmanların en şiddetli düşmanı, senin iki yanın arasındaki, yâni dâhilindeki nefsin» buyurmuştur. Demek ki bizim düşmanımız olan nefs'i, Allah da düşman ittihaz etmiş, böyle yapmak ve bunu bize haber vermekle ayrıca bir lûtf ve keremde bulunmuştur. Bir memur farzedelim ki aylığı nefsinin her türlü iştihâsını tatmine kâfi değil. Onun için kıvranıp duruyor. Nihâyet sabredemiyor, irtikâba ve rüşvet almaya tenezzül ediyor. O sayede bir kaç gün har vurup harman savuruyor. Günün birinde bu rezâleti ve bu sirkati meydana çıkıyor ve muhâkeme edilip mahkûm oluyor. Bunu o memura yaptıran nefisten daha büyük düşman olur mu? Nefsin dünyevi düşmanlığı böyle. Uhrevisine gelince o, daha müt-hiş! Aleyhissalât efendimiz; rüşveti verenin de, alanın da arada vasita ola-

nın da mel'ün, yâni Rahmet-i İlâhiyyeden mahrûm ve matrûr olduğunu beyan buyurmuştur. Demek ki rüşvet alan bir memur nefsine itaatla irtikâb eylediği rüşvet cinâyetinden bir kaç sene hapis yatmakla kurtulamayacak, Ahirette de Cehennemde o dünyevi cinâyetinin cezasını çekecek. Bir insanı kışkırtıp da ona böyle bir kötülük yaptırdığı ve dünyevi ve uhrevi cezâ görmesine sebep olduğu için nefis de Allah'ın düşmanı oluyor. Cenâb-ı Hak, hem kendisinin, hem de kullarının şiddetli bir düşmanı bulunan nefsin şerrinden cümlemizi muhâfaza buyursun.

Hazret-i Mevlânâ diyor ki:

16867

مه فراغت دار داز اروغبار
برفراز چرخ دار دمه مدار

«Kamer, buluttan ve tozdan müstağnidir. Onun yeri semanın fevkinde dir.»

Yâni bulut ve toz, Kamer'e kadar yükselip onun nûrunu örtemez. Ancak bizim gözümüzün önünde bir mânia teskil eder. Bunun gibi nefsin hevâ ve hevesleri de bizim için bir gaflet perdesi olur. Fakat öyle bir perde ki:

16868

حور را این پرده زالی میکند
بدر را کم از هلالی میکند

«O perde, Cennet hûrîlerini bile koca karı haline getirir. Bedr halinde bulunan Kameri hilâl gibi gösterir.»

16869

ماه مارا درکنار عز نشانند
دشمن مارا عدوی خویش خوانند

«Kamer - yâni Hak ve Sübhânehû Teâlâ - bizi şeref ve izzet kucağında oturttu ve düşmanımızı kendi düşmanı saydı.»

İnsanlar hakkında:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

«Biz, hakikaten Âdem oğlunu mükerrem kıldık⁶³» buyurulmuştur. İşte Allah'ın bu tekrim ve teşrifi, insanların şeref ve izzet makamında oturtulması demektir.

16870

تاب ابرو آب او خودزین مهست
هر که مه خواند ابر را بس کر مهست

«Bulutun parlaklığı ve letâfeti hakikatte Kamer'dendir. Her kim buluta Kamerdir derse çok sapıktır.»

Sôfiyye kitaplarında (Hemeost) ve (Hemeezost) yâni «Herşey O'dur» ve «Her şey O'ndandır» diye iki tâbir vardır. Birincisini söyleyenler; mazharı zâhir, tâbir-i diğerle, aksi âkis zannedenlerdir. Evet her şeyde Hakk'ın kemâli zuhûru vardır. Fakat her şey Hak değildir. Eğer öyle olsaydı Güneşin ve Ay'ın önüne tesâdüf edip onların aks-i ziyâsıyla parlak görünen bulutların da Güneş ve Ay olması lâzım gelirdi. (Heme ezost) Yâni. «Her şey O'ndandır» diyenler ise kemâl sâhibi olanlardır ki hem aynaya bakarı, hem de aynayı, hem de aynadaki aksi görenlerdir.

Mevlânâ Câmi: Es-Sâmi (Kuddise sirruhû) Şerh-i Rubâiyyât isimli eserinde der ki:

«Hakâyık-ı mevcûdât olan âyân-ı sâbite için iki itibar vardır.

1 — Â'yân: Hak Sübhânehû ve Teâlâ'nın vücuduyla esmâsının ve sıfatlarının aynalarıdır.

2 — Vücûd-u İlâhi yâni Hakk'ın varlığı, âyânın aynasıdır.

Birinci itibara göre âyân aynalarında taayyün eyleyen vücuddan başka haricde bir şey zâhir olmaz. Onun müteaddid olması, âyânın ahkâm ve âsârındaki taaddüd dolayısıyledir. Şu itibar müktezâsınca haricde vücud-u Haktan başkası meşhûd değildir. Bu da şühûd-i Hak, kendisine gâlib olan muvahhidin halidir.

İkinci itibara nazaran vücudda meşhud olan ancak âyândır. Onların mir'âtı bulunan vücud-u Hak ise gaybdadır. Gayb perdeleri arkasından mütecellî ve zâhir olur. Bu da şühûd-u halk kendisine galib olan kimse'nin halidir.

(63) Sûrei Esrâ: 70.

Lâkin muhakkak olan; dâima her iki mir'âtı, yâni âyine-i Hak ile mir'ât-ı âyânı görür ve her ikisindeki sûri infikâk ve imtiyâz olmaksızın müşâhede eder.»

Mevlânâ Câmi, birinci derece olanlara (zü'l-ayn), ikinci derecede bulunanlara (zü'l-akl) denildiğini söyledikten sonra diyor ki:

«Tâife-i sûfiyye ıstılâhâtında (zü'l-ayn), o kimseye denilir ki: Şühûd-i Hak ona galib olur. Hak Sübhânehû'yu zâhir, halkı bâtın görür. Sûretin aynada zuhûru gibi Hakkın halkda zuhûru dolayısıyla halk, onun nazarında Hakka ayna olur. Halkın Hakda ihtifâsı da aynanın aksi karşısında görünmemesi gibi olur.

Zü'l-akl o kimseye denir ki: Kendisine şühûd-i halk gâlib olur. Halkı zâhir, Hakkı bâtın görür. Onun nazarında Hak ayna, halk da sûret menzilesinde kalır. Ayna ve suver-i münakisede olduğu gibi Hak bâtın ve Halk da zâhir olur.

(Zü'l-ayn ve zü'l-akl) ise: O kimseden ibârettir ki Hakkı halkda ve halkı Hakda müşâhede eder. Birinin şühûdiyle diğerinin rü'yetinden mahcub olmaz. Belki vücûd'u vâhidi bir cihetten ayn-ı Hak, diğer cihetten ayn-ı halk görür. Şühûd-u kesret, şühûd-u vahdete, şühûd-u vahdet de şühûd-u kesrete mâni olmaz.»

Şârih Ankaravî de diyor ki:

«Pes şol kimseler ki bu masnûâtın vücudunda envâr ve âsâr-ı Hakk'ı gördüler ve Sâni masnû'dan fark eylemeyip ve mahlûku Hâlık'dan temyiz kılmayıp bu cümleye (Heme ost) dediler ve mertebe-i kesretin hükümünü göremeyip «cümle Hakdır» dediler.»

16871

نورمه برابر چون منزل شده ست

روی تاریکش زمه مبدل شده ست

«Kamer'in nûru buluta aksedince onun karanlık yüzü Kamer'in aksiyile nurlanır.»

16872

در قیامت شمس و مه معزول شد

چشم در اصل ضیا مشغول شد

«Kıyâmette Güneş de kalmaz, kamer de... Göz, ziyânın aslı ve menbâ ile meşgul olacaktır.»

Ki bu hal,

16873

تا بداند ملک را از مستعار

وین رباط فانی از دار القرار

«İnsanın hakiki mülk ile iğreti mülkü bilmesi, fâni bir menzil olan Dünya ile ebedî karargâh olan Ahireti fark ve temyiz etmesi içindir.»

16874

دایه عاریت بود روزی سه چار

مادر را مارا تو کبر اندر کنار

«Süt nine bir çocuk için üç dört günlüktür ve iğretidir. Ey vâlide; bizi sen kucağına al.»

Şârih diyor ki: Buradaki süt nineden maksad: Bizi muvakkaten beslediği için tabiat âlemidir. Mâderden murad da: Hazret-i Hak'tır ki Rabb'ül-âlemindir. Cümle âlem halkını birbir hakikatte terbiye edici O'dur. Ey Mürebbi-i hakiki bizi sen bilâ vâsita hıfz ve himâyende tut. Tâ ki sebebler ve vâsıtalar perdesi dide-i kalbimizden uzak olsun.»

Hazret-i Mevlânâ şu hakikatlerin beyanından sonra tâvus lisânından diyor ki:

16875

بر من ابرست و پرده ست و کثیف

ز انعکاس لطف حق شد اولطفیف

«Benim kanadım da, bulut ve kalın bir perde gibidir ki Allah'ın lutfu ile letâfet peydâ etmiştir.»

16876

من نخواهم دایه مادر خوشتر است

موسیم من دایه من مادر است

«Ben süt nine istemem, ana daha hoştur. Ben Mûsâ'yım ki süt ninem yine kendi anamdır.»

16877

من نخواهم لطف مه از واسطه
که هلاکت خلق شد این رابطه

«Ben Kamerin lutfunu vâsitadan istemem. Çünkü vâsitaya bağlanmak, halkın helâkine sebebedir.»

16878

یا مکر ابری بکیرد خوی ماه
تا نکردد او حجاب روی ماه

«Yâhud Kamerin ahlâkiyle ahlaklanmış bir bulut olmalı ki Kamer'in yüzüne perde olmamalıdır.»

16879

صورتش بنماید اودر وصف لا
همچو جم انبیا و اولیا

«O münevver bulutun sûreti, enbiyâ ve evliyânın cismi gibi, yok görünmelidir.»

16880

آنچنان ابری نباشد پرده بند
برده در باشد بمعنی سود مند

«Öyle bir bulut perde olmaz. Belki mânâda perdeyi kaldırır ve faydalı olur.»

16881

آنچنان کاندلر صباح روشنی
قطره می بارید وبالا ابری

«Öyle bir bulut ki, bir sabah aydınlığında yağmur yağar, halbuki semâda bulut yoktur.»

Buradaki buluttan maksad: Enbiyâ ve evliyâ hazerâtının cism-i şerifleridir ki Hakikat ayına perde olmazlar. Belki o perdeleri izâle ederler. Çünkü hepsi de Hak'da yok olmuşlardır.

16882

معجزه پیغمبری بود آن سقا
کشته ابراز محو هر رنگ سما

«O bulut peygamberin bir mucizesi idi ki yokluk dolayısıyla semâ rengini almışdı.»

Birinci cildde Hazret-i Âişe'nin yağmur yağdığını gördüğü, üçüncü cildde de bir siyah kölenin tulumu su ile doldurduğu, her ikisinde de havada bulut bulunmadığı hikâye edilmişti.

16883

بود ابرو رفته ازوی خوی ابر
انچنین کردد تن عاشق بصبر

«O bir bulut idi, fakat kendisinden bulutluk tabiatı zâil olmuştu. Âşıkın cesedi de sabr ile böyle olur.»

16884

تن بودا تاختی کم کشته زو
کشته مبدل رفته ازوی رنگ و بو

«Âşıkın bedeni de tendir, amma ondan tenlik sıfatı kaybolmuş, nûra tebeddül ederek rengi ve râyihası gitmiştir.»

Yine tâvus lisânından deniliyor ki:

16885

پرپی غیرست و سرازهر من
خانه سمع و بصراستون تن

«Kanad başkaları içindir, onunla süslenirler; lâkin baş benimdir, onunla yaşarım. O baş, işitmek ve görmek hislerinin makamı, vücûdun da temel direğidir.»

جان فدا کردن برای صید غیر
کفر مطلق دان و نومیدی زخیر

«Başkasının avı için can fedâ etmeyi küfr-ü mutlak ve hayırdan ümid-sizlik bil.»

Buradaki tâvusdan maksad: Dünyanın fâniliğini ve mal ile mülkün insana fitne ve tehlikeli olduğunu bilip onların muhabbetini kalbinden çıkarmış olan bir Allah âşığıdır. Başka avlardan murad ise: Elde edilmek istenen mal ve mülkdür.

İzzet Molla bir gazelinde:

*Bîvücud olmak gibi yoktur cihânın râhatı,
Gör ki simurğun ne dâmu var, ne de sayyâdı var.*

der ki: «Varlıksız olmak gibi dünyada rahat yoktur. Zümrüd-ü anka kuşu mevcut olmadığından tuzağı da yoktur, avcısı da yoktur» demektir.

Malı, mülkü ve mevkii avlayabilmek için didinmek, didişmek, ötekiyle, berikiyle çekişmek gerektir.

Kolay ve fazla kazanmak için irtikâb, irtişâ, ihtikâr ve daha başka vâsıtalar kullanılır. Vâkıa çabucak kasa dolar, apartman yükselir amma günün birinde adâletin, yâhud bir hırsızın pençesi o mürtekibi, o mürteçiyi, o muhtekiri yakalar ve ona kan kusturur.

Tâvus diyor ki: Benim kanadlarım ve kuyruğum en kıymetli mallarımdır ki onlar için kafamı keseceklerdir. Ben başımı kurtarmak için onları yoluyorum. Malım, mülküm ve zinetim gider de fakir, yâni süssüz kalırsam kimse bana rağbet etmez. Bu sûretle hayatım kurtulur.

هین مشو چون قندپیش طوطیان
بلکه زهری شوشو این از زیان

«Ey muhatab, kendine gel, dudukuşlarının önündeki şekere benze-me. Zehire benze de ziyandan kurtul.»

یابی احسن و شامش خطاب
خویشتن مردار کن پیش کلاب

«Yâhud Allah ve evliyaullah tarafından takdire mazhar olmak için, kendini Dünya köpeklerine murdar gibi göster.»

بس خضر کشتی برای این شلست
تا که آن کشتی زغاصب باز رست

«Hızır Aleyhisselâm, gemiyi, gâsıbın elinden kurtarmak için sakat-lamıştı.»

Hazret-i Mûsâ ile halifesi Yûşa ve Hızır bir gemiye binmişler, gemi-ciler bunlardan para almamışlardı. Giderken Hızır bir tahta kopararak ge-miyi sakatladı. Mûsâ Aleyhisselâm buna itiraz etti. Adamcağızlar, bizi bedâvâ gemiye aldıkları halde sen gemiyi sakatladın, dedi. Biraz sonra da Hızır, ileride zâlim bir melik var, gemileri gasbediyor. Gemicilerin iyili-ğine mukâbil gemilerini kurtarmak için öyle yaptım izâhında bulundu.

Beden gemisi de sapasağlam olduğu halde Şeytanın gazabına uğrar. Ondan kurtulmak için benlikten halâs olmaya çalışmalıdır.

فقر فخری بهر آن آمد سنی
تاز طہاعان کریم در غنی

«(Fakr, benim medâr-ı ıftihârımdır) hadisi, onun için yüce bir söz oldu, tamahkârlardan Ganî Tanrıya kaçmama yol açtı.»

کنجھارا در خرابی زان نہند
تاز حرص اہل عمران وارہند

«Hazine ve defineleri, mâmurelerde oturanların hırsından kurtarmak için, harâbelere saklarlar.»

Yukardaki beyitte mevzubahis olan (El fakru fahr) hadis-i şerifine çeşitli mânâlar verilmiştir. Ehl-i zâhir olanlar: «Aleyhissalât Efendimiz,

zarûret içinde yaşamayı tercih eylediği için, bazan yiyecek bir şey bulamaz da mübârek karnına taş bağlardı ve bununla iftihar ederdi» demişlerdir. Ehl-i bâtin ise: «Fakrdan maksad manevi yokluktur ki bu varlık vehminin tamâmiyle zâil olmasıdır. Aleyhissalât Efendimizin müftehir bulunduğu fakr, bu fakr-ı mânevidir» mutâleasında bulunmuşlardır.

Hazret-i Mevlânâ bundan sonra nasihat olmak üzere diyor ki:

16892

بر نانی کندر و خلوت کزین
نان کردی جمله خرج آن و این

«Mal ve mülkden ibâret olan kanadını yolamazsan git bir köşede hal-vete gir ki, şunun bunun sohbetiyle zamanın harcanmış ve boşuna geçmiş olmasın.»

16893

زانکه توهم لقمه هم لقمه خوار
آکل و مأ کولی ای جان هوش دار

«Çünkü sen hem lokmasın, hem lokmayı yiyen. Ey can, aklını başına al, hem yiyorsun, hem yeniyorsun.»

Bu âlemde hayat, biri birini yemekle devam eder. Meselâ bir ot, topraktan gıdasını alır, onu yemekle büyür. Sonra bir hayvan o otu yer, o da o sûretle gıdasını temin ederek yaşar. Sonra o hayvanı bir canavar parçalayıp yer, yâhud bir kasab keser ve insanlar yer. İşte maddî yönden yiyen ve yenilen budur. Bunun bir de mânevîsi vardır. İhlas sâhibi bir kimse âriflerden bir zâtın huzuruna gider. Onun sohbetinden bazı mânevî gıdalar alır. Sonra öğrendiklerini tatbik edeceği bir sırada yanına bazı kimseler gelip çan çan etmeye başlarlar. Adamın vaktini beyhûde geçirirler. İşte bunların birincisi de o kimsenin mânen yeyici, ikincisi yine mânen yenilen olmasıdır.

ALLAH'DAN GAYRI HER ŞEY HEM VER VE HEM YENİLİR.
ÇEKİRGE AVLAMAKTA OLAN VE ARDINDA ONU AVLAMAYA
KALKIŞAN AÇ BİR DOĞANDAN GAFİL BULUNAN KUŞ GİBİ...
ŞİMDİ, EY ADEMOĞLU, SEN YİYOR VE AVLANIYORSUN AMA
SEN DE SENİ YİYECEK OLANDAN GAFİL OLMA. EĞER SENİ
YİYECEK OLANI SÜRET GÖZÜYLE GÖREMİYORSAN İBRET
GÖZÜYLE BAK Kİ BU BAKIŞLA İNŞAALLAH SURET
GÖZÜN DE AÇILIR

16894

مرغی اندر شکار کرم بود
کرمه فرصت یافت او را در ره بود

«Bir kuşcağız, bir kurdu avlamakta iken kedi fırsat buldu ve kuşu kaptı.

16895

آکل و مأ کول بود وبی خبر
در شکار خود ز صیاد دگر

«Kurdu avlarken kendisini avlayacak olan kediden habersiz bulunduğu için kurdu yedi ve fakat kediye yenildi.»

16896

دزد گرچه در شکار کاله ایست
شحنه با خصائس در دنباله ایست

«Hırsız, kumaş avlamak, yâni çalmaktadır, lâkin onun hasımları - yâni çaldığı şeyin sahipleri - zâbıta memuruyla onun peşindedir.»

16897

عقل او مشغول رخت و قفل در
غافل از شحنه است و از آه سحر

«Hırsızın aklı evdeki eşyâ ve kapının kilidiyle meşgul olmakda, zâbıta memuruyla, seher çağında ah edeceğinden gâfil bulunmaktadır.»

او چنان غرقست در سودای خود
غافلست از طالب وجوای خود

«O kendi sevdâsına, o kadar dalmıştır ki kendisini takip edeni unutmuştur.»

Bir misal daha :

کر حبش آب زلالی میخورد
معدۀ حیوانش در پی می چرد

«Eğer ot, tatlı su içer, yâni sulanırsa bir hayvanın midesi de onu otlar, yer.»

آ کل و ما کول آمد این کباء
همچنین هر هستی غیر آله

«O, ot hem yiyen, hem yenilendir. Allah'dan başka bütün varlık da böyledir.»

وهو يطعمكم ولا يطعم جواوست
نیست حق ما کول آ کل لحم و پوست

«Allah, (sizi doyurur fakat kendi yemez). O ne yenir ve ne de yer. O, et ve deri değildir.»

Sûre-i Enâm'daki şu âyet-i kerimeye işaretidir:

قُلْ أَغْنِيَ اللَّهُ
أَتَاخِذُ وَلِيًّا فَاطِيرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ
قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾

«De ki: «Gökleri, yeri yokdan var eden - ki o yedir (ib besl) iyor, kendisi yediril (ib beslen) miyor ve bundan münezzehtir bulunuyor - Allah'dan başkasını mı Tanrı edinecekmişim ben?» De ki: «Bana hakıyken müslüman olanların birincisi olmaklığım emredildi. Sakın Allah'a eş tutanlardan olma (denildi)»⁶⁴»

آ کل و ما کول کی ایمن بود
زا کلی کاندز کهن سا کن بود

«Yiyen ve yenilen bir mahluk, pusuda oturan bir yiyiciden nasıl emin olabilir?»

امن ما کولان جذوب ماتمت
روبدان درگاه کولا بطعمت

«Yenen şeylerin emin olması, mâtemi cezbeder. Ey sâlik; sen git de yemiyen ve yenilmeyen Allah'ın kapısına sığın.»

Yemek ve yenilmek sadece maddiyâtâ münhasır değildir. Nitekim:

(64) Sûre-i En'am: 14.

16904

هر خیالی را خیالی می خورد
فکر آن فکر دگر را می چرد

«Her hayali başka bir hayal, her fikri başka bir fikir otlar ve yer.»

Yâni bir düşünceyi başka bir düşünce izâle eder. İnsan bir iş hakkın-
da şöyle yapayım diye düşünürken aklına onun aksi bir fikir gelir, gelen
fikir evvelki düşünceyi bozar.

16905

تو نتانی کز خیالی وارهی
یاغیسی تا ازان بیرون جهی

«Sen hayal ve fikirden kurtulamazsın, meğer uyumuş olasın da dü-
şünce haricine çıkabilesin.»

16906

فکر زنبورست و آن خواب تو آب
چون شوی بیدار باز اید ذباب

«Düşünce arı, senin uyuman ise su gibidir. Uyanınca sinekler tekrar
başına üşer.»

Arılar çıplak bir adama musallat olurlar, onu sokmak isterler. Eğer o
adam suya girerse arıların hücumundan kurtulur. Fikirler de arı sürüsü-
ne benzer. İnsanın kafası düşünmekten hâli kalmaz. Fakat uyuyunca suya
girmiş kimsenin arıların hücumundan kurtulduğu gibi o da fikirlerin tehâ-
cümünden âzâde kalır. Lâkin uyanınca fikirler, yine onun başına sinek
gibi üşerler.

16907

چند زنبور خیالی می برد
میکشد این سوو آن سو می برد

«Ne kadar hayal arısı, kafasında uçuşur da onu kâh bu tarafa, kâh o
tarafa çeker.»

16908

کمرن آ کلاست این خیال
وان د ارها را شناسد ذوالجلال

«Bu hayal, yiycilerin en hafifidir. Diğerlerini ise Zülcelâl ve'l-ikrâm
olan Allah bilir.»

16909

هین کریز از جوق اکال غلیظ
سوی او که گفت مابیت حفیظ

«Aklını başına al da bu haşin yiyciler cemaatinden, (Biz seni hıfz ede-
riz) demiş olan Allah tarafına kaç!»

Ve'z-Zâriyât Sûresinde buyurulmuştur ki:

فَإِذَا رَأَوْا إِلَى اللَّهِ أَنِ لَا يُكَفِّرُ عَنْهُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٦٥﴾

«O halde (Habibim, de ki:) «Hepiniz Allah'a kaçın. Hakikat, ben sizi
On (un azâbın) dan korkutan (bir peygamber) im"65.»

Firâr, tasavvuf mertebelerinden bir mertebedir ki halkdan Hakk'a
kaçmaktır. Tarikat sahibi Şeyh Ebû'l-Hasen Eş-Şâzeli ile Şâzeli tariki ki-
bâr-ı meşâyihinden Ebû Muhammed Abd'us-Selâm şöyle duâ ederlermiş:

«Yâ Rabbî, sôfiyyeden bazıları senden, kendilerine mahlûkâtını tâbî
ve müsahhar kılmanı istediler. Sen de mahlûkâtını onlara tâbî ve müsah-
har kıldın. Bunu yaptığından dolayı senden razı oldular. Yâ Rabbî, Ben
senden halkı benden nefret ettirmeni ve kalblerinin benden çevrilmesini
istiyorum. Tâ ki senden başka bir melceim ve mütemedim bulunmasın.»

Hazret-i Mûsânın Firavun ile mükâlemesinde:

فَقَدْ رَأَيْتُ مِنْكُمْ لَمَنًا

خَفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٦﴾

«Sizden korktuğum için kaçtım. Rabbim bana hük-m-i şariat verdi ve

beni peygamberlerden yaptı⁶⁶» dediği Kur'ân-ı Kerimde hikâye buyurulmuştur.

Şeyh'ül-Ekber Muhyiddin Arabî (Kuddise sirruhu) Fütûhât'ında bunu naklettikten sonra: «Halkdan kaçış, Mûsâ için risâlet ve hüküm ve hilâfet neticesini verdi. Bu halkın şerrinden kaçan âşıklara da Hak Teâlâ hilâfet ve zevk-i vuslat verir.» buyuruyor.

(Menâzil-üs-sâirin) de: avâma, havâssa, ehassu'l-havâssa mahsus olmak üzere firar üç dereceye taksim edilmiştir. «Avâmın firârı: Cehilden ilme, tenbellikten sa'y ve amele. Havâssın firârı: Haberden şühûde, rûsûmden usûle, huzûdan tecride. Ehass'ul-havâssın firârı ise: Mâsivâdan Hakk'a, sonra firâr müşâhedesinden Hakka daha sonra da firardan Hakk'a kaçmak ve sığınmaktır» denilmiştir.

Hazret-i Mevlânâ da diyor ki:

16910

یا بوی آنکه او آن حفظ یافت
کرتائی سوی آن حافظ شتافت

«Eğer Hâfız-ı Hakîkî olan Allah tarafına bizzat firâr ve O'nun hıfzına ilticâ edemezsen Hakkın hıfzını bulmuş ve onun mahfûzu olmuş insan-ı kâmil'e kaç.»

16911

دست را مبار جز در دست پیر
حق شد ست آن دست او را دستگیر

«Elini pîr-i kâmil ve mükemmilden başkasına verme. Zira, Allah o elin destgîr ve hâfızı olmuştur.»

16912

عقل کامل را قرین کن باخرد
تا که باز آید خرد زان خوی بد

«Kâmil bir akl, aklına arkadaş et de o aklın irşâdiyle kötü huyundan vaz geçsin.»

(66) Sûrei Şuarâ : 21.

16913

چون که دست خود بدست اوئی
این دست آکلان بیرون حوی

«Elini, o kâmil akıl sahibi müşşidin eline koymuş - yani ona biat eyleyince - bütün yiyicilerin elinden kurtulmuşsun.»

16914

دست تواز اهل آن بیعت شود
که یدالله فوق ایدبهم بود

«Allah: (Hakk'ın eli onların ellerinin üstündedir) dedi ya, işte senin elin de o biat ehlinin eli olur.»

Hicretin altıncı senesinde idi ki Aleyhissalât Efendimiz; Umre yâni Kâbenin ziyâreti niyetiyle ve 1500 ashâbı ile birlikte Mekkeye müteveccihen yola çıkmıştı ve Hudeybiye denilen mevkiye konmuştu. Orada iken müşriklerin Resûlullâhı ve ashâbını şehre koymamaya karar verdikleri haberi alındı. Resûl-i Ekrem Hazretleri, ziyâret için geldiklerini anlatmak maksadiyle Hazret-i Osman'ı Mekkeye gönderdi. Orada akrabasından bulunan Emeviler, O'na hüsn-i muâmele ettiler ve: «Gel, Beytullâhı tavaf et dediler.» Cenâb-ı Zinnûreyn: «Resûlullah tavaf etmeden ben tavaf edemem» deyince canları sıkıldı. O'nu salıvermek istemediler. Binâenleyle avdeti gecikti. Bunun üzerine, galiba Osman'ı öldürdüler ki gelmedi, diye bir şâyia çıktı. Bunun üzerine Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz bir ağaç altına oturdu (ölme var, dönme yok şartıyla) harb etmek üzere ashâba biat teklifinde bulundu. Bir münâfıktan başka bütün ashâb o şart ile biat etti. Bunu haber alan müşrikler, Hazret-i Osmanı salıverdiler. Zât-ı Risâlet: «Bu da Osmanın biatıdır» diyerek bir elini diğer elinin üstüne koymuştu. Sonra Mekkeliler musâlaha müzâkeresi yapmak üzere Süheyl Bin Amr-ı gönderdiler. Uzun uzun münâkaşadan sonra bir ahidnâme yazıldı ki tarihte ona (Hudeybiye Muâhedesi) denilir.

Bu biat hadisesi ile ilgili olarak şu âyet-i kerimeler nâzil oldu:

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

«Andolsun ki Allah mü'minlerden - seninle o ağacın altında biat ederlerken - raazi olmuştur⁶⁷» nazmı celili ile o bahtiyar zevâtdan râzı olduğu tebşir buyuruldu. Yine aynı sûrede:

(67) Sûrei Feth : 18.

إِنَّا لَذِينَ بَيَّعْنَا بِعَوْنِكَ أَعْمَالَنَا بِعَوْنِ اللَّهِ بِدَاهِهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

«Gerçek, sana biat edenler ancak Allah'a biat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların elleri üstündedir⁽⁶⁸⁾» müjdesi verildi.

Biatın lügat mânâsı: Satıcı ile alıcının pazarlık ederken el ele tutuşup hayırlaşmaları demektir. Bu biat da mânâen bir pazarlıktı ki ashâb-ı kirâm, şehâdeti göze alarak canlarını satıyor.

إِنَّا لِلَّهِ أَشْرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسُهُمْ وَأَمْوَالُهُمْ
بِأَنَّهُمُ الْخَلَّةُ

«Hakikaten Allah Teâlâ mü'minlerden mallarını ve canlarını, mukabilinde onlara Cenneti vermekle satın aldı⁽⁶⁹⁾» Kelâm-ı Rabbânisi mücibince o satışa Allah müşterisi bulunuyordu. Nebiyy-i Ekrem (Sallallâhü Aleyhi Vesellem) e o esnâda biat, Allah'a biat demek oluyordu.

Bir mürid-i kâmile sıdk ve ihlâs ile biat eylemek de o can pazarlığına girişmek olduğundan, onun eli de Hudeybiyede biat edenlerin eli sayılabilecekti. Ensâr-ı kirâmdan Ubâde Bin Sâmî (Radiyallâhü anh) diyor ki: Akabe mülâkâtında Resûlullâha, sözünü dinlemek ve itâat eylemek, güçlükte, kolaylıkta, hoşâ gidecek ve gitmeyecek şeylerde, nerede bulursak Hak ve hakikati söylemek ve Allah yolunda ayıplanmaktan çekinmemek üzere söz verdik.

İşte bir müridin şeyhine biatı da böyle olmak lâzım gelir.

16915

چون بدادی دست خود در دست پیر
پیر حکمت که علمت و خطیر

«Hakim, Alim ve Habir olan bir pîrin eline elini verirsən kurtuldun demektir.»

(68) Sûrei Feth : 10.

(69) Sûrei Tevbe : 111.

16916

گوئی وقت حوشت ای مرید
تا از نور نبی آید بدید

«Çünkü o pîr, vaktinin peygamber vârisidir. Ey mürid; ondan Zât-ı Risâletin nûru âşikâr olur.»

İşte o vakit:

16917

در حدیده شدی حاضر بدین
وان صحابه بدعتی را هم قرین

«O pîr-i kâmile biat etmekle sen de Hudeybiyede bulunmuş ve sahâbe gibi biat etmiş olursun.»

16918

بس زده یار مبشر آمدی
همچوز رده دمی خالص شدی

«Aşere-i mübeşşere sırasına girersin, zerr-i dehdehi hâlis ve saf altın olursun.»

Aşere-i mübeşşere: Ashâbın en büyüklerinden olup kendilerini, Hazret-i Peygamberin Cennetle müjdelediği (Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Zübeyr, Talha, Abdurrahman bin Avf, Ebû Ubeyde Bin Cerrâh, Saîd Bin Zeyd ve Sa'd ibni Ebi Vakkâs) (Radiyallâhü anhüm) hazerâtıdır. Vâkıa ashâb-ı kirâm arasında böyle Cennetle tebşir olunmuş müteaddid zâtlar vardır. Fakat şu on zât, bir hadis-i şerifte hep birden zikredilmiş olduğu için (Aşere-i Mübeşşere) yâni Cennetle müjdelenmiş on kişi ünvanını almışlardır.

(Zerr-i dehdehi) ise: Gâyet hâlis altın demektir. Meselâ on miskâli eritilse donduktan sonra tartılınca yine on miskâl gelir.

16919

تا معیت راست آید زانکه مرید
با کسی جفتست کورا دوست کرد

«Ey sâlik, sen o pîr-i kâmile biat ve temâmiyle itaat edersen onun dostu ve muîni olursun. Çünkü insan kimi sever ve dost olursa ona eştir.»

16920

این جهان و آن جهان با او بود

وین حدیث احمد خوش خو بود

«Bu Dünyâda da, obir dünyâda da kişi sevdiği ile beraber olur. Bu söz, güzel huyların sâhibi olan Hazret-i Ahmedin (S.A.V.) hadisidir.»

16921

گفت المرء مع محبوبه

لا تفكك القلب من مطلوبه

«Hazret-i Peygamber: (Kişi sevdiği ile beraberdir. Kalb matlûbundan ayrılmaz) buyurmuştur.»

Bir hadis-i şerifte:

«İnsan sevdiğinin dini üzerinedir. Onun için bir kimse kiminle dost olduğuna baksın» buyurulmuştur. Kezâ Enes Bin Mâlik (Radiyallâhü anh) diyor ki: «Resûlullâhın huzuruna biri geldi. Yâ Resûlallâh, Kıyâmet ne vakit? dedi. Nebiyy-i Ekrem: Kıyâmet için ne hazırladın? diye sordu. O adam: Çok namaz, çok oruç hazırlamadım. Ancak Allah'ı ve Resûlullâhı severim deyince: «Kişi sevdiği ile beraberdir» buyurdu.

Enes diyor ki: Müslümanların, İslâmdan sonra bu müjdeye sevindikleri kadar bir şeye sevindiklerini görmedim.

Kezâ: «Bir kavme benzemeye çalışan onlardandır. Bir kavmi seven de onlarla birlikte başrolunacaktır» hadisi vardır.

16922

هر کجاد است ودانه کم آشین

رو زبون کبر از بون کیران بین

«Her nerede tuzak ve yem varsa, orada az otur. Ey âcizleri yakalayan ve zulmeden; git de âciz yakalayanları gör.»

16923

ای زبون کبر زبوان این بدان

دست هم بالای دستت ای جوان

«Ey âcizleri yakalayan genç; şunu bil ki el, elden üstündür.»

Yâni bir yerde ve bir işte dâne ve mendeat görürsen onun altında bir tuzak bulunacağını düşün. Bir de âcizlere zulmetmeye kalkışma ki el elden üstündür. Senden daha bir zalımı bulabilir de seni avlar ve yakalar.

16924

حریص صیادی ز صیدی مغفل است

دلبری میکند اوی دلست

«Avcılık - yâni başkalarını avlamak hırsı - insanı kendi avlanacağından gâfil kılar. Erlik gösterir ama yüreksizdir.»

16925

بین ایدی خلفهم سد امباش

که نه بینی خصم را وان خصم قاش

«Önlerinde ve arkalarında bulunanlardan olma ki âşikâr düşmanı görmez olmayasın.»

Sûre-i Yâsîn'deki bir âyete işâret ediliyor:

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ

أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ

لَا يُبْصِرُونَ

«Biz hem önlerinden bir sed, hem arkalarından bir sed çektik. Böylece onları sarıverdik. Artık görmezler⁷⁰.»

Ebû Cehil: Muhammed namaz kılarken görürsem taşla kafasını ezerim, diye yemin etmişti. Bir gün Aleyhissalât Efendimizi namaz kılarken gördü. Koca bir taş alıp Resûl-i Ekrem'e atmak için kaldırır kaldırmaz kolu uyustu, âdetâ boynuna yapıştı. Kabile halkı kolunu oğuşura oğuşura boynundan ayırabildiler. İçlerinde biri: Ben gider, bu taşla Muhammed'i öldürürüm diye gitti. Fakat gözleri kararıp Resûlullâhı göremez oldu. O münâsebetle de bu âyetler nâzil oldu.

تو کم از مرغی مباش اندر نشید

بن ابدی خلف عصفوری بدید

«Ey sâlik; sen taleb hususunda bir kuştan aşağı olma ki serçe bile dâne toplarken önüne ve ardına dikkat eder.»

چون بزد دانه آید پیش و پس

چند کر داند سرور و آن نفس

«Serçe, dânenin yanına gelince, önüne, ardına kaç kere dolanır.»
Ve:

کای عجب پیش و پس صیاد هست

تا کشم از بیم او زین لقمه دست

«Acaba önümde ve arkamda avcı var mı, varsa onun korkusundan bu lokmadan vaz geçmem gerek.»

توبین پس قصه فجار را

پیش بنکر مرگ یار و جار را

«Sen Kur'ândaki fâcir ve kâfirlerin kıssasını oku, hallerine bak. Eşinin, dostunun ölümlerinden ibret al!»

Hadis-i şerifte: «Va'z ve nasihat için ölüm kâfidir» buyurulmuştur.

Evet, akli başında olanlar için başkalarının ölümü en büyük bir ibrettir. Ölüm, lisani hal ile insana der ki: Bunlar nasıl öldülerse bir gün sen de onlar gibi olacaksın. Binâenaleyh mal ve mansıb hırsına düşüp de Dûnya ve Ahirette hüsrâna düşme. Haram helâl demeyerek toplamaya çalıştığın mal, vârislerine kalacak, bin türlü teşebbüsle geçmiş olduğun mevkiye başkaları geçecektir.

Sultan Mecid devrindeki Tanzimat Fermanına kadar Osmanlı pâdişahları, vezirleri ve sadrazamları muhâkemesiz idâm ettirirlerdi. Yerine

tâyin edilenler, selefinin kesilmiş bağı, yâhud boğulmuş cesedinin önünden geçer ve onu görürdü. Kendinden evvelkinin halinden ibret almaz. türlü habâsette bulunursa, nihâyet o da selefi gibi ölürdü. Sadrazamlığa yükselmek için yeniçerileri kıykırtıp sadrazamı öldürten hâris paşalar bile vardı. Meselâ IV. Murad devrindeki topal Recep Paşa böyle bir hâindi. Sadrazam Hâfız Ahmed Paşa'nın yerine geçmek için yeniçerilere para vermiş, onları saraya hücum ettirip Ahmed Paşanın başını istetmişti.

Ahmed Paşa:

— Pâdişâhım; beni sen öldürtme. Bırak da bu hâinler öldürsünler, ben de şehid olayım, dedi. Pâdişâh da:

— Peki, Allah yardımcım olsun dedi ve ağladı.

Ahmed Paşa azgın yeniçerilere karşı yürüdü. İçlerinden biri elinde hançer olarak saldırdı. Fakat paşanın can havliyle savurduğu bir yumrukla herifin çenesi dağıldı. Ve cansız yere serildi. Onun üzerine silâh düşürmek suretiyle Ahmed Paşayı şehid ettiler. Topal Recep Sadrazam oldu, fakat altı ay sonra kafası kesilip ettiğini buldu.

که هلاکت دادشان بی آنی

او قرن تست در مرحالتی

«Cenâb-ı Hak, Kur'ânda zikredilen kavimleri ok, mızrak, kılıç gibi âlet olmaksızın helâk etti. O Zât-ı Eccl ü Âlâ, bütün mahlûkâta olduğu gibi sana da senden yakındır.»

حق شکنجه کردو کرزو دست نیست

بس بدان بیدست حق داور کنیست

«Allah, elsiz ve gürz denilen ezici harb âleti olmaksızın da azâb eder. Bilmiş ol ki Cenâb-ı Hak, elsiz ve âletsiz icrâ-yi adâlet eder.»

آنکه میبفتی ا کر حق هست کو

در شکجه او مقرمی شد که هو

«Allah varsa nerede? diyenler bile bir azâba meselâ tedavi edilmeyen bir hastalığa uğrayınca (Aman yâ Rabbi) diye feryâd eder.»

16933

انکه مبدف این بیدست و عجیب
اشک میراند و همی گفت ای قریب

«Bir Allah bulunması ve bize hâkim olması, akıldan uzak ve şaşılacak bir şeydir! diyenler de böyle bir azâba uğrayınca göz yaşı döker ve: Ey bana benden yakın olan Allah, varsın! der.»

16934

چون فرار از دام واجب دیده است
دام تو خود بر برت چفیده است

«Tuzaktan kaçmak, tehlikeden uzaklaşmak vâcibtir. Senin tuzağın, kanadına yapışmıştır.»

Bu beyt tavus kuşu lisanındandır:

16935

بر کنم من مبیخ این منحوس دام
از پی کامی نباشم تلخکام

«İşte onun için ben bu uğursuz tuzağın çivisini söküyorum. Murada erişmek için dilimi damağımı acıtmamak istiyorum.»

Bu beyt ve aşağıdaki beytler de ya tâvusun sözü, yâhud Hazret-i Mevlânâ'nın nasihatidir.

16936

در خور عقل تو کفتم این جواب
فهم کن از جست و جور و رمتاب

«Bu cevâbı senin aklının erebileceği surette söyledim. Anla da hak ve hakikat arayışından yüz çevirme!»

16937

بکسل این حلی که حرصت وحید
یادکن فی جیدها حل مسد

«Hırs ve hasedden ibaret olan şu bağı kopar (Ficidihâ hablûn mimesed) âyetini hatırla.»

Evvelce de geçmişti ki bu âyet (Tebbet) sûresinde ve Ebû Lehebin kârısı, Ebû Süfyanın da kız kardeşi olan Ümmü Cemil hakkındadır. Bu kadının çalı çırpı toplayıp Aleyhissalât Efendimizin saâdethânesi kapısına döktüğü ve o çalı çırpıyı ipe bağlayıp yüklediği için kendisine Kelâm-ı İlâhide (hammâletelhatab) denilmiş ve boynunda hurma lifinden yapılmış bir ip bulunduğu beyan edilmiştir.

İBRAHİM HALİL ALEYHİSSELAMIN KARGAYI ÖLDÜRMESİ VE BUNUN BİR MÜRİDDE BULUNAN KÖTÜ VE HELÂK EDİCİ SIFATLARDAN HANGİSİNİN GİDERİLMESİNE İŞARET OLDUĞU

16938

این سخن را نیست بلای و فراغ
ای خلیل حق چرا کشتی توزاغ

«Bu sözün sonu gelmez, ey Allah'ın Halil'i; kargayı niçin öldürdün?»

16939

بهر فرمان حکمت فرمان چه بود
اندکی زاسرار آن باید نمود

«Halilullâhın kargayı öldürmesi, fermân-ı İlâhî icabı idi. Fakat o fermândaki hikmet ne idi? Onun esrarından bir parçasını olsun göstermek lâzımdır.»

16940

کاغ کاغ و نعره زاع سیاه
دائما باشد بدنی عمر خواه

«Kara karganın gak gak diye ötmesi, Dünyada uzun bir ömür istemesindendir.»

16941

همچو ابليس از خدای با ک فرد
تا قیامت عمر تن درخواست کرد

«Karganın bu uzun ömür temennisi, Kuddûs ve Bir olan Allah'tan, Şeytan'ın Kıyâmete kadar yaşamak istemesi gibidir.»
Nitekim şeytanın:

قَالَ انْظُرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿١١﴾ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿١٢﴾

«Yâ Rabbi, mahlûkâtın dirileceği kıyâmet gününe kadar bana mühlet ver⁷¹» dediği ve taraf-ı İlâhiden de: «Sen hakikaten mühlet verilmişlerdensin⁷¹» Cevâbını aldığı Kur'ân-ı Kerimde nakledilmiştir.

Hazret-i Mevlânâ bu âyetin meâlini nazmederek diyor ki:

16942

گفت انظرني الى يوم الجزا
کاشکی گفتمی که تبارنا

«Şeytan: Yâ Rabbi; bana Kıyâmet gününe kadar ömür ve mühlet ver, dedi. Keşke: Yâ Rabbenâ, ettiğimiz isyana tevbe eyledik, deseydi.»

16943

عمری توبه همه جان کندلست
مرک حاضه غائب از حق بودلست

«Tevbesiz geçen ömür can çekişmekten ibarettir. Allah'dan gâib ve gâfil bulunmak da hazır ölümdür.»

16944

عمر و مرک این همدو باحق خوش بود
بی خدا آب حیات آتش بود

«Allah ile olunca, ömür ve ölümün ikisi de hoştur. Fakat, Hak'sız âb-ı hayat bile ateş olur.»

(71) Sûrei A'raf: 14-15.

Yâni Allah'ı düşünerek yaşamak da, Allah'ı düşünerek ölmek de hoşdur. Allah'dan gâfil olarak onun sarmek ise öyle bedbahthıktır ki, öylesine âb-ı hayât verilse onu ateş gibi yakar.

16945

آن هم از تاثیر لعنت بود کو
در چنان حضرت همی شد عمر جو

«Şeytanın Huzur-u İlâhîde uzun bir ömür isteyip de afv talebinde bulunmaması da mazhar olduğu lânetin tesiri idi.»

16946

از خدا غیر خدا را خواستن
ظن افزونست و کلی کاستن

«Allah'dan, Allah'ın gayrısını istemek görünüşte istenilen şeyin artmasını istemektir, ama hakikatte onun tamamiyle eksilmesini dilemektedir.»

Onun içindir ki Yunus Emre bir ilâhisinde:

«Cennet Cennet dedikleri
Birkaç evle, birkaç hûri
İsteyene ver anları
Bana seni gerek seni.»

diye candan, gönülden feryad etmiştir.

16947

خاصه عمری غرق در بیکانی
در حضور شیر روبه شانکی

«Hele ayrılık ve yabancılıkla geçen ömür yok mu? Bu, adetâ arslanın huzurunda tilkilik taslamaya benzer.»

عمر بیشم ده که تا بیشتر روم
مہلم افزون کن کہ تا کمتر شوم

«Bana daha fazla ömür ver ki daha çok geri gideyim, mühletimi arttır ki daha ziyâde alçalayım» demektir.

تا کہ لعنت را نشانه او بود
بد کسی باشد کہ لعنت جو بود

«Şeytanın ve ona bağlı olanların uzun ömür istemesi, Allah'ın lâneti-ne hedef olmalarıdır. Çünkü yaşadıkça günâha girerler ve lânet-i Hakka liyâkat peydâ ederler. Kendi hakkında lânet arayan da kötü bir mahluktur.»

عمر خوش در قرب جان پرورد است
عمر زاغ از بهر سرکین خورد است

«Hoş ömür, Kurb-ü İlâhîde can beslemektir. Yüz sene yaşayan karga-nın ömrü ise leş ve gübre demektir.»
O karga duâ eder ki:

عمر بیشم ده که تا که می خورم
دائم اینم ده که بس بد کوهم

«Bana fazla ömür ver de fazla pislik yiyeyim, dâima onu bana ver ki benim yaratılışım kötüdür demektir.»

کر نه که خوارست آن کنده دهان
کویدی کرخوی زاغم وارهان

«Eğer o kokmuş ağızlı karga pislik yiyici olmasaydı: Yâ Rabbi; beni kargalık tabiatından kurtar diye yalvarırdı.»

ای مبدل کرده خاکی را زر
خاک دیگر را بکر ده و البشر

«Ey toprağı altına tahvil eden, diğer bir toprağı insanların babası ey-leyen Kaadir-i Müteâl.»

Bir mânâ eri der ki: «Hâlis altın nedir, biliyor musun? Güneşin tes-riyle renk peydâ etmiş topraktır. Bundan dolayı hâlis altından taç yapıp başına giyen, kendi eliyle kendi başına toprak saçmış olur.» demektir.

Diğer toprağın Ebû'l-Beşer olması da Âdem aleyhisselâmin topraktan yaratılmış olmasıdır.

کار تو تبدیل اعیان و عطا
کار من سهوست و نسیان و خطا

«İlâhî, senin işin eşyayı tebdil eylemek, ihsan ve lûtuflarda bulun-maktır; Benim işim ise yanılmaktır, unutmaktır, hatâ etmektir.»

سهو و نسیانرا مبدل کن بعلم
من همه خلم مرا کن صبر و حلم

«Benim yanılmamı ve unutmamı ilme tebdil eyle. Ben baştan aşağıya kadar sümükten ibâretim; Sen beni sabır ve hilm'e tahvil eyle!»

ای که خاک شوره را توان کنی
وی که نان مرده را توجان کنی

«İlâhî, sen çorak toprağı - yâni onda yetişen buğdayı - ekmek yapar-sın. Cansız ekmegi de insanlara can haline getirirsin.»

16957

ای که جان خیره را رهبر کنی
وی که بی ره را تو پیغمبر کنی

«Îlâhî, sen muhayyer bir ruhu, insanlara kılavuz ve yolunu kaybetmiş bir tıfl'ı peygamber yaparsın.»

Buradaki (muhayyer rûh) ile (tıfl) dan maksad: Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimizdir. Çünkü süt ninesi Halimet'üs-Sa'diyye, Zât-ı Akdes-i Risâleti vâlidisine getirdiği sırada o mâsûm-ı mükerrerem, şehir hâricine çıkmış, sonra büyük babası Abdulmuttalib O'nu arayıp bulmuştu.

Kezâ Nebiyy-i Zîşan Efendimizin okuması, yazması yoktu. Öyle iken neşrettiği hikmet ve hakikat Dünyayı hayrette bırakmıştı.

Şeyh Sâdî (Kuddise sirruhu) buna telmihen demiştir ki: «Zât-ı Risâlet öyle bir dürr-i yetim idi ki okumak bilmezken Allah'ın verdiği ilim ve irfanla bir çok milletin kütüphanesini yıkadı.» Yâni onların bilgilerini ve dinlerini ibtal etti, demektir.

16958

میکنی جز وزمین را آسمان
میفز ای در زمین از اختران

«Her kim bu cihandan bir âb-ı hayat elde ederse ölüm, ona diğerlerinden daha çabuk gelir.»

Yâni bir kimse Dünya lezzetleriyle hayat sürerse ve Allah'dan gâfil bulunursa onun kalbi çabucak ölür ve daha kendisi hayattan iken mânen ölü haline girer. Nitekim Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimiz: «Ölülerle bulunmaktan sakının» buyurmuş, «Ölüler kimlerdir?» süâline: «Dünyâ ehli olanlardır» cevâbını vermiştir.

16959

هر که سازد زین جهان آب حیات
زوترش ازد یکران آید نجات

«Îlâhî yeryüzünün bir cüz'ünü gök yaparsın, yeryüzünün neş'esini yıldızlarla artırırsın.»

16960

دید دل کو بگردن بکر است
دیدم کائنات مردمی مبرا کر است

«Kâinata bakan gönül gözü, görür ki burada her ân yeniden yeniye bozulup düzelen şeyler var.»

16961

قلب اعیانست و اکسیر محیط
استلاف خرقة تن بی محیط

«Şu ten hırkasının iğnesiz, ipliksiz dikilmesi a'yanın değişmesinden ve bakırı altın yapan iksirden başka birşey değildir.

16962

توازن روزی که در هست آمدی
آنشی باخاکی یابادی بدی

«Ey insan; sen doğduğun günden evvel ya ateş, ya toprak, yâhud hava idin.»

Yâni anâsır mertebesinde bulunuyordun.

16963

کربران حالت ترا بودی بقا
کی رسیدی مهتر این ارتقا

«Eğer o halde bâkî kalaydın bu yücelik sana nasıl erişirdi?»

16964

از مبدل هستی* اول نماد
هستی* بهتر بجای آن نشاند

«Âyânı tebdil eyleyen Allah'ın kudretiyle sen de o evvelki hal kalmadın. Onun yerine Cenâb-ı Hak, daha iyi bir varlık getirdi.»

همچنین تا صد هزاران هست
بعد یکدیگر دوم به زاندا

«Bunun gibi yüz binlerce varlığa büründün ki daima ikinci varlık, ilkinden iyidir.»

Yâni cemâdât, nebâtât ve hayvânât âlemlerini devrederek insanlık mertebesini buldun ki, sonraki bulunduğu mertebe, daima birincisinden efdaldi.

از مبدل بین وسایط را بمان
کنز وسایط دور کردی زاصل آن

«O halde vasıtaları bırak da, bu tahavvül ve terakkiyi doğrudan doğruya Allah'dan bil. Zira vasıtalara bağlanırsan asıl hakikatten uzak kalırsın.»

واسطه هر جافزون شد وصل جست
واسطه کم ذوق وصل افزون ترست

«Her nerede vâsita fazla olursa vuslat kaybolur gider. Vasita azaldıkça vuslat zevki artar.»

از سبب دانی شود کم حیرت
حیرتیکه ره دهد در حضرت

«Şaşkınlığın, herşeyi sebepten bilmedendir. Halbuki ancak hayret hâli Huzur-u İlahî için sana yol verir.»

Mânevî zevklerin ekmeli (Hayret) imiş ki müşâhede neticesinde hüsûle gelirmiş. Bundan dolayı Aleyhissalât Efendimiz. «Yâ Rabbî; sana karşı olan hayretimi artır.» diye duâ buyurmuştur.

این فناها از فناها باقی
از فانیس رو چرا باقی

«Bu varlıkları yokluktan bulduğum - yâni yoktan vücûda geldiğin halde - niçin yokluktan yüz çeviriyor ve çekiniyorsun?»

زان فناها چه زیان بودت که تا
بریقا چفیده ای نافتا

«Şimdiye kadar geçirdiğin yokluklardan ne ziyân gördün ki, bu mevhum varlığa yapışıp kaldın ey yer fâresi?»

Bir insan insanlık âlemine gelinceye kadar bir çok merhale geçirmiş ve her merhaleden fâni oldukça daha mükemmel bir merhaleye geçmiş, o geçişlerde zarar değil, kâr edilmiştir. O halde bu son mevhum varlığı da ifnâ etmelidir ki (Bekâ billâh) derecesine çıkılabilsin.

چون دوم از اولینت بهترست
پس فنا جوی و مبدل را پرست

«Mâdemki o geçirdiğin hallerin ikincisi birincisinden daha iyidir, yokluğu ara ve insanı halden hale değiştiren Allah'a yönel!»

صد هزاران حشر دیدی ای عنود
تا کنون هر لحظه از بدو وجود

«Ey inadcı kimse; varlığa düştüğün demdenberi şimdiye kadar her lahza yüz binlerce haşr gördün.»

از جامدی بغير سوی فنا
وزنا سوی حیات وابستلا

«Farkında olmaksızın cemâdiyyet mertebesinden nebâtiyyet mertebesine, nebâtiyyet mertebesinden de hayat ve ibtilâ âlemine geldin.»

16974

باز سوی عقل و تمیزات خوش
باز سوی خارج این پنج و شش

«Hayat mertebesinden akıl ve temyiz âlemine gider, bu beş duyguyla altı cihet - yâni tabiat - aleminden kurtulursun.»

16975

تالاب بحر این نشان یابهاست
بش نشان یادرون بحرلاست

«Bu ayak izleri, deniz kenarına kadar gider. Sonra deniz içinde ayak izleri yok olur biter.»

16976

زانکه منزلهای خشکی زاحتیاط
هست دهها ووطنها و رباط

«Çünkü kara yollarında ve menzillerde ihtiyat için köyler, vatanlar ve hanlar vardır.»

16977

باز منزلهای دریا در وقوف
وقت موجش بی جداز و بی سقوف

«Denizin konakları da durup dinlenmeyen, sahası ve tavanı olmayan dalgalanmalardır.»

16978

نیست پیدا آن مراحل راستنام
نی نشانست آن منازل لرائه نام

«Deniz merhalelerinin bir alâmeti ve menzillerinin nişanı ve adı yoktur.»

Denizlerde sâhilin görülmesiyle, yâhud adalara tesadüf edilmesiyle mevki tayin edilebilse de, bahr-i muhitlerde buna imkan olmaz, çünkü

ne sâhil görünür, ne de başka bir nişanı müşâhede edilir. Ancak pusula delâletiyle ve irtifâ almak sûretiyle mevki tayin edilebilir. Deryây-ı vahdet ise yanında bahr-i muhitlerin bir katre kalacağı bir ummândır. Onun sâhiline kadar ayak izleri görünse de sâhilinde hiç bir alâmet ve nişan bulunmaz. Oraya girebilen mustagrağ olur. Denizden başka bir şey göremez. Vâkıâ sofîyye kitaplarında (Merâtib-i İlâhiyye) ve (Menâzil-i vücûdiyye) diye bazı derecât-ı mânevîyye vardır. Kezâ seyr ve sülûkta (seyr-i ilallâh), (seyr-i meallâh) (seyr-i fillâh) gibi bir takım makamlardan bahsedilir. Fakat o mertebeler ve makamlar da, sûri değil, mânevîdir.

16979

هست صد چندان میان منزلهین
آن طرف که از نماز روح عین

Nebat âleminden sırf ruh âlemine kadar her iki konak arasında bunlar gibi yüzlerce konak vardır.»

16980

از فناها این بقاها دیده
بر بقای جسم چون چفسیده

«Bir çok yokluktan sonra bu varlıkları gördüğün halde beden varlığına neden yapıştın kaldın?»

16981

هین بده ای زاغ این جان باز باش
پیش تبدیل خدا جانباز باش

«Kendine gel ey karga; bu canı ver de doğan ol, Allah'ın tebdili karşısında can fedâ et.»

16982

کربانی نخل وار ایثارکن
کهنه بر کهنه نه وانبارکن

«Eğer hurma ağacı gibi meyve saçıcı olmazsan var eskiyi eski üstüne koyup anbara doldur.»

16983

کهنه و کندیده و پوسیده را
تحفه می برهرم نادیده را

«O köhne, kokmuş ve çürümüş metât, körlere hediye götür.»

16984

آنکه نوید او خریدار تو نیست
صید حقّت او گرفتار تو نیست

«Yeniği görmüş olan, senin çürümüş ve kokmuş olan metâma müşteri olmaz. O Allah'a av olur, senin tuzağına tutulmaz.»

16985

هرجا باشند جوق مرغ کور
بر توجع آیندای سیلاب شور

«Ey kara ve tuzlu su, nerede kör kuş varsa bölük bölük senin başına toplanır.»

16986

تافزاید کوری از شور آبها
زانکه آب شورافزاید عما

«O toplanışları, körlükleri artmak içindir. Çünkü kara ve tuzlu su körlüğü artırır.»

16987

اهل دنیا از سبب اعمی دلد
شارب شورابه آب وکلند

«Ehl-i dünya olanlar, su ve çamur - yâni cismâniyetin acı suyunu - içtikleri ve ondan hazzettikleri için gönül gözleri kördür.»

16988

با چنین حالت بقا «خواهی و باد
همچو زانکی در سیه رویی توشاد

«Ey basiret gözü kapalı bulunan, bu halle bir de varlık istiyor, onu arayorsun ha? Halbuki sen zenci gibi kara yüzlü olmakla neşelisin.»

16989

در سبای زنی زان آسوده است
کوز زاد واصل زنی بوده است

«Zencinin kara renkten hoşlanması ve rahat etmesi, öyle doğduğu ve asıl rengi siyahlık olduğu içindir.»

Fakat :

16990

آنکه روزی شاهد و خوش رو بود
کرسبه کرد دندانک جو بود

«Birgün güzelleşse, güzel yüzlü bir hale gelse de sonra kararsa çaresini aramaya koyulur.»

16991

مرغ پرند چو ماند بر زمین
باشد اندر غصه و درد و حنین

«Uçan bir kuş, yerde kalacak olursa, gam ve kedere düşer, feryada başlar.»

16992

مرغ خانه بر زمین خوش می رود
دانه چمن و شاد و شاطر می دود

«Tavuk ise yerde boşca gezer, dâne toplar, mesrûr ve neşeli bir halde koşar.»

زانکه اواز اصل بی پرواز بود
وان دکر پرند و پرواز بود

«Çünkü tavuk aslında kanadlı olmakla beraber uçucu değildi. Kuş ise uçucu olmak üzere yaratılmıştı.»

Nebiyi-i Ekrem (Sallallâhü Aleyhi Vesellem): «Üç kişiye acıyın; onlardan biri: Bir kavmin azizi iken zillete düşen, diğeri: Bir kavmin zengini iken fakr ve zarûrete düşen, obiri de: Câhillerin istihzâsına uğrayan âlimdir.» buyurmuştur.

16994

گفت پیغمبر که رحم آرید بر
جان من کان غنیا فافتقر

«Hazret-i Peygamber buyurdu ki: Zengin iken fakir düşen kimseye acıyın!»

16995

والذی کان عزیزاً فاحتقر
اوصفیا علما بین المضر

«Kezâ, aziz ve müteber iken hakîr ve zelil bir hale gelene ve seçilmiş bir âlim iken câhillerin istihzâsına uğrayan âlime de merhamet edin!»

16996

گفت پیغمبر که با این سه کرده
رحم آریدارنه سنکیدونه کوه

«Resûlullah buyurdu ki: Eğer taş ve dağ, gibi duygusuz değilseniz, bu üç kişiye acıym.»

16997

انکه او بعد از عنیزی خوار شد
دان توانکرهم که بی دینا رشد

«O üç kişiden biri reis iken hor ve hakir olandır. Diğeri parasız kalan zengindir.»

وان سوم آن علای کاندز «هان
مبتلا کرد میان اناهان

«Üçüncüsü: Dünyâda ahmaklar arasında istihzâ olunmak belâsına duçar olan âlimdir.»

16999

زانکه از عزت بخواری آمدن
همجو قطع عضو باشد از بدن

«Çünkü: Şeref ve izzet mevkiinden bakârate düşmek, bedenden bir uzvun kesilmesi gibidir.»

17000

عضو گردد مرده کنزتن و ابرید
نوریده جنبدامانی مدید

«Bedenden kesilen bir uzuv, biraz kımıldar ve titrer ama, uzun uza-diya hareket edemez.»

İzzet ve riyâset mevkiinde olan da eskisi gibi esmek, savurmak istese de sözü burnundan ileriye gidemez.

17001

هرکه از جام الست او خورد بار
هستش امسال آفت رنج خار

«Her kim, geçen yıl - yâni âlem-i ervâhda - (Elest) kadehinden içmişse bu yıl - yâni bu Dünyada - onun için mahmurluk derdi vardır.»

17002

وانکه چون سک زاصل کهدانی بود
کی مراو را حرص سلطانی بود

«Köpek gibi aslen necis olan bir şahısta sultanlık hırsı ne gezer?»

توبه اوجوبد که کردست او کلاه
آه او کوبد که لم کردست راه

«Günaha girmiş olan tevbeye çalışır, yolunu kaybeden de âh eder.»

Bahis mevzuu olan hadis-i şerifte kendilerine acımakla emredilenlerin sûreten aziz, zengin ve âlim olanlar değil, mânevi zevât olduğunu beyan ediyor.

Nitekim şu hikâyede de bunu anlatıyor:

BİR CEYLÂN YAVRUSUNUN EŞEK AHIRINDA MAHPUS OLMASI, EŞEKLERİN O GARİBLE KÂH İTİP KAKMAK VE ISIRMAKLA, KÂH EĞLENMEKLE ALAY ETMELERİ, GIDASIZ OLMAYAN KURU SAMAN YEMEYE MECBUR KALMASI... BU HALLERİN HEPSİ, DÜNYA, ŞEHVET VE HEVÂ ERBABI ARASINDA KALMIŞ BİR HAS KULUN SIFÂTIDIR. RESÛLULLAH SALLALLÂHU ALEYHİ VESELLEM: (İSLÂM GARİB OLARAK BAŞLADI? YİNE GARİB OLARAK BİTER. GARİB OLANLARA NE MUTLU) BUYURMUŞTUR. EVET, HAK PEYGAMBERİ DOĞRU SÖYLEMİŞTİR.

Bu hadis Sahih-i Müslim'de Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.

آهویی را کرد صیادی شکار
اندر آخر کردش آن بی زیهار

«Bir avcı bir ceylânı avladı ve merhametsizce eşek ahırında hapsetti.»

آخری را پرزگادان وخران
حبس آهو کرد چون اشنمکران

«Öküzler ve eşeklerle dolu olan bir ahırda o ceylânı zâlimcesine hapsetti.»

آهواز وحشت هر سومی گرفت
او پیش آن خران شب گاه رخت

«Ceylân, ürktüğü için her tarafa kaçıyordu. Avcı, gece vakti o eşekler önüne saman döktü.»

از مجاعت و اشتها هرگاه وخر
گاه را میخورد خوشتر از شکر

«Her öküz ve eşek açlığından ve iştihâsından samanı şekerden daha lezzetli olarak yiyordu.»

گاه آهومی رمیداز سوبو
کزدود کرد کمی تاف رو

«Ceylân, kâh ürküp o tarafa bu tarafa kaçıyor, kâh samanın tozundan ve dumanından yüzünü çeviriyordu.»

هرکرا باضد خود بکذا شدند
آن عقوبت را چو مرکب انکاشتند

«Bir kimseyi zıddı olan şahısla beraber bırakırlarsa, onu ölüm azâbına uğratmış olurlar.»

تا سلیمان گفت کان هدهدا کر
هجر اعذری نکوبد معتبر

«Süleyman Alehisselâm demişti ki: Hühühüd; gitmeye mecbur olduğuna dair kabul edilebilecek bir özür getirmezse.»

بکشمش یاخود دهم او را عذاب
یکم عذاب سخت بیرون از حساب

«Ya onu öldürürüm, yâhud sayıya gelmez bir azab ile cezalandırırım.»

هان کدامست آن عذاب ای معتمد
در قفس بودن بغیر جنس خود

«Ey güvenilir kişi; o nasıl bir azabdı düşün; Cinsinin gayrisıyla bir kafeste hapsedilmekti.»

Sûre-i Neml'de buyurulmuştur ki:

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدَى هَذَا مَكَانَ
مِنَ الْغَائِبِينَ ۝ لَاُعَذِّبُهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَا ذُبْحَهُ
أَوْ لِيَأْتِنِي سُلْطَانٌ مُّبِينٌ ۝

«(Süleyman) kuşları araştırıp dedi ki: «Hüdhüdü neye görmüyorum? Yoksa gaaiblerden mi?» Onu her halde çetin bir azaba uğratacağım: Yahud onu mutlaka kesdireceğim, yahud bana açık ve kat'i bir bürhan getirir⁷².»

Bu azâb-ı şedid, türlü türlü tefsir edilmiş, (kanatlarını yolup güneşte tutacaktı,) yâhud (Eşinden ayıracaktı.) (Cinsi olmayan bir kuşla kafese koyacaktı) denilmiştir.

Hazret-i Mevlânâ üçüncü şıkkı beyan ediyor ki doğrusu da odur.

زین بدن اندر عذابی ای بسر
مرغ روحت بسته باجنس دگر

«Oğul, bu beden kafesinde azab içindesin. Çünkü kuş gibi olan ruhun cinsi olmayan bedene hapsedilmiştir.»

(72) Sûre-i Neml: 20-21.

روح نازست و طایع زاعها
دار داز رانان و جمدان داغها

«Ruh, doğan kuşu gibidir. Tabiatlar ise karga misâlidir. O doğan gibi ruh, karga ve baykuşlardan yaralanır.»

او نمائنده درمیانشان زار زار
همجو بوبکری بشهر سبزوار

«Ruh, Sebzvâr şehrinde Ebû Bekir isminde birinin inler bir halde kaldığı gibi, beden ve tabiat arasında azab içinde kalmıştır.»

«SULTAN MUHAMMED HARZEMŞAHIN, AHÂLİSİ TAMÂMİYLE RÂFİZİ OLAN SEBZVAR ŞEHRİNİ SAVAŞLA ALMASI, AHALİSİNİN AMAN İSTEMESİ, HARZEMŞAHIN DA BU ŞEHİRDEN EBÛBEKİR İSİMLİ BİRİNİ BANA HEDİYE OLARAK GETİRİRSENİZ SİZE AMAN VERİRİM DEMESİ.»

Harezm, Hazer denizinin şark tarafında o deniz ile Aral gölü ve Ceyhun nehri arasında geniş bir arazidir. Orada kutb'ud-dîn Muhammed Harzemşâh tarafından muazzam bir hükümet kurulmuştu. Kutb'ud-dîn'in babası Ânûştiken Melikşâh-ı Selçûkî tarafından Harezm vâlisi tâyin edilmiş, onun vefâtında vâililiğe Kutb'ud-dîn getirilmişti. Kutb'ud-dîn 491 tarihinde istiklâlini ilân etti. İran Selçukî devletini ortadan kaldırdı. Teşkil ettiği devlete Hârzemşâh Devleti denildi. Yedi hükümdâr gelip saltanatları 491 den 717 tarihine kadar sürdü. Ve Cengiz'in saldırmasıyla mahvoldu.

Sebzvâr: İranın Horasan bölgesinde bağlık, bahçelik bir şehirdir ki ahâlisi tamamıyla râfizi olup ashâb-ı kirâmdan bazılarının düşmanı bulunuyordu. II. Muhammed Hârzemşâh bu şehri zabdetmiş ve halkına aman vermek için EbûBekir nâmında bir kimse getirmelerini teklif eylemişti.

17016

شد محمد الب الف خوار زمشاه
در قتال سبزو ابر برباه

«Muhammed Hârzemşâh, ahâlisi fâsik ve fâcir bulunan Sebzvâr'a harb için gitti.»

17017

تنکشان آورد لشکرهای او
اسپش اقتاد در قتل عدو

«Orduları Sebzvârları sıkıştırdı. Askerleri düşman öldürmeye koyuldu.»

17018

سجده آوردند پیشش کالامان
حلقه مان در کوش کن و انجمن جان

«Ahâli, Hârzemşâhın huzurunda yerlere kapandılar, kulağımıza küpe tak - yâni bizi köle olarak kabul et - canımızı bağışla diye, aman istediler.»

Ve ilâve ettiler ki:

17019

هر خراج وصلتی که بایدت
آن ز ماه موسمی افزایدت

«Sana istediğin kadar harac ve vergi verelim, her mevsimde vergimizi artıralım.»

17020

جان ما آن توست ای شیرخو
پیش ما چندی امانت باش کو

«Ey arslan tabiatlı hükümdâr; bizim canımız senindir. Bir kaç gün bizde emânet kalmasına müsâade et.»

17021

گفت زرها نیداز من جان خویش
تا نیاریدم ابو بکری پیش

«Hârzemşâh dedi ki: Huzûruma Ebû Bekir isimli bir kimse getirmedikce canınızı kurtaramazsınız.»

17022

تامر ابو بکر نام از شهرتان
هدیه ناریدای رمیده امتان

«Şehrinizden bana Ebû Bekir nâmında birini hediye getirmediğce ey Hak'tan ürkmüş ve bâtila sapmış olan ümmet;»

17023

بدروم تان همچو گشت ای قوم دون
نی خراج استام ونی هم فسون

«Ey alçak kavm; sizi ekin gibi biçerim, ne haracınızı alırım, ne de söyleyeceğiniz masalı dinlerim.»

17024

بس جوال زر کشیدندش برا
کز چنین شهری ابو بکری مخواه

«Böyle bir şehirden Ebû Bekir arama, diye Hârzemşâhın yoluna bir çuval altın getirdiler.»

17025

کی بود بوبکر اندر سبز وار
یا کلوخ خشک اندر جوبار

«Sebzvâr şehrinde Ebû Bekir nasıl bulunur? Nitekim dere içinde kuru kerpiç bulunmaz.»

رو بتایداز زرو گفت ای مغان
تانیاردم ابوبکر ار مغان

«Hârzemşâh altından yüz çevirdi ve dedi ki: Ey kâfirler, bana hediye olarak bir Ebû Bekir getirmediğce.»

هیچ سودی نیست کودک نیستم
تا بزرو سیم حیران بیستم

«Hiç bir faydası yoktur. Çocuk değilim ki, altın ve gümüş karşısında hayran kalayım!»

تانیاری سجده زهی ای زبون
کر بیپایی تو مسجد را بکون

«Ey mağlûb kimse Huzur-u Îlâhîde sâdk ve ihlâs ile secde etmeyince mescidi sürünerek silip, süpürsen de faydası yoktur.»

منهیان انکیختنداز چپ و راست
کاندرین ویرانه بوبکری کجاست

«Bu virânede Ebû Bekir isimli bir kimse var mı? diye dellâl çağırıttılar.»

بعد سه روز و سه شب کاشتاقتند
یک ابوبکر تزاری یافتند

«Üç gün üç gece aradıktan sonra zayıf ve hasta bir Ebû Bekir buldular.»

رهگذر بود و عاید از مرص
در یکی گوشه خرابه پر مرص

«Yolcu imiş. Sebzvâr onun yolu üstünde olduğu için uğramış ve hastalanıp bir virâne köşesinde âdetâ çürüyecek bir hâle gelmişti.»

حفته بود او در یکی کنج خراب
چون بدیدندش بگفتندش شتاب

«O, harap bir köşede yatıyordu. Onu bulunca dediler ki: Kalk ve acele et!»

خیز که سلطان ترا طالب شدست
کز تو خواهد شهر ما از قتل دست

«Kalk ki seni sultan istiyor. Şehrimiz, senin yüzünden katliâmdan kurtulacak.»

گفت اگر بایم بدی یا مقدمی
خود براه خود بمقصد رفتی

«Ebû Bekir dedi ki: Yürüyecek ve gidebilecek kadar ayağımda kuvvet olsaydı kendi yoluma ve maksadıma giderdim.»

اندرین دشمنکده کی ماندمی
سوی شهر دوستان می راندمی

«Bu düşman memleketinde nasıl kalırdım? Dostların bulunduğu bir şehre giderdim.»

17036

تخنه مرده کشان بفراشتند

وان ابوبکر مرا برداشتند

«Bir tabut getirip o Ebû Bekiri üstüne yatırdılar.»

17037

سوی خوار زمشاه حالان کشان

میکشیدندش که تاینندشان

«Hamallar, onu yüklenip Sebzvârda Ebû Bekir isimli biri bulunduğunu görsün diye Hârzemşâhın huzuruna getirdiler.»

Bundan sonra hikâyeden maksadın ne olduğu beyan ediliyor:

17038

سبزوارست این جهان و مردحق

اندر اینجا ضایعست و ممتحق

«Bu Dünyâ Sebzâr şehri gibidir ki Merd-i İlâhî olanlar burada zâyi olup gitmişlerdir.»

17039

هست خوار زمشاه بزdan جلیل

دل همی خواهد ازین قوم رذیل

«Hârzemşâh da Rabb-i Celili temsil etmektedir ki o Rabb-i Celil, bu rezil kavimden saf ve hâlis bir kalb istemektedir.»

17040

گفت لا ینظرالی تصویر کم

فابتغواذا القلب فی تدبیر کم

«Cenâb-ı Peygamber: «Allah sizin sûretlerinize bakmaz» buyurmuştur. O halde Ey Ehl-i Dünyâ; bir gönül sâhibini - yâni bir Merd-i İlâhîyi - arayın.»

Hadis-i Şerifte buyurulmuştur ki: «Hakikaten Allah Teâlâ; sizin sûretlerinize ve amelerinize bakmaz, belki kalblerinize ve niyetlerinize nazar eder.»

Hazret-i Mevlânâ, hadisi ızah için lisan-ı İlâhiden diyor ki:

17041

من ز صاحب دل کنم در تو نظر

نی بقتن سجده و ایثار زر

«Ben bir ârif vâsıtasıyla sana nazar ederim. Ettığın sûri secde ve dağattığın altın sebebiyle değil!»

17042

تودل خودرا چودل بنداشتی

جست وجوی اهل دل بکذاشتی

«Sen, kendi kalbini hakiki bir kalb sandın da, gönül sâhibi ârifleri aramayı bıraktın.»

17043

دل که کرفصد چو این هفت آسمان

اندر و آید شود یاوه و نهان

«Gönül öyle bir şeydir ki, bu yedi semânın yedi yüz misli bir genişlik ona dâhil olsa, gönlün genişliği içinde kaybolur.»

17044

انچنین دل ریزها را دل مگو

سبزوار اندر ابوبکری مجو

«Böyle gönül döküntülerine gönül deme. Sebzvâr şehrinde Ebû Bekir arama.»

Yâni öyle gönül kırıntı ve döküntülerinde Allahı arama, bulamazsın.

17045

صاحب دل آینه شش رو شود
حق ازودر شش جهت ناظر بود

«Gönül sâhibi, altı taraflı ayna gibidir. Allah altı cihete onun vasıta-
siyle bakar.»

17046

هر که اندر شش جهت دار و مقرر
نشدش بی واسطه او حق نظر

«Altı cihette karar etmiş olanlara onun vasıtası olmaksızın Allah na-
zar eylemez.»

17047

گر کندر دار برای او کند
ور قبول آرد همو باشد سند

«Eğer Cenâb-ı Hak, birinin matlûbunu reddederse o gönül sahibi için
reddeder, kabul eyleyecek olursa yine o gönül sâhibi için kabul eder.»

17048

بی ازو نهد کسی را حق نوال
شمه گفتم من از صاحب وصال

«O vasıta olmadan Allah kimseye bir nimet vermez. Ben Hakka vasıl
olan zâtın ahvâlinden pek az bir şey söylüyorum.»

17049

موهبت را بر کف دستش نهد
وز کفش آترا بر حومان دهد

«Atâ ve ihsanı onun avcuna kor. O avuç vasıtasıyla atıyye ve mev-
hibesini merhametine mazhar olanlara verir.»

17050

با کفش دریای کل را انصال
هست بی چون و چگونه بر کال

«O gönül sahibinin avucuyla Deryâ-yı Küll'ün - yâni Allahın rahmet
denizinin - ittisâli vardır. Fakat o ittisal - birleşme - nasılıktan münez-
zeh ve tarif edilemez bir hâl-i kemâldir.»

17051

اتصالی که نینجد در کلام
کفش تکلیف باشد والسلام

«O öyle bir ittisaldır ki târif ve beyânı kelâma sığmaz. Onu söyle-
meye ve anlatmaya çalışmak, beyhûde zahmetten ibâret kalır.»

17052

صد جوال زرباری ای غنی
حق بگوید دل بیار ای منحنی

«Ey zengin kimse; sen Huzur-u İlâhiyyeye yüz çuval altın götürsen
- yâni o miktar hayır ve hasenâtta bulunsan - Cenâb-ı Hak buyurur ki:
Ey huzurumda eğilmiş olan; bana gönül getir.»

«Sanna ki ey bâce senden zerr ü sim isterler
Yevme lâ yenfeu'de kalb-i selîm isterler.»

17053

گرز تور اضیست دل من راضیم
ورز تو معرض بود اعراضیم

«Eğer senden O Gönül râzi ise ben de râzıyım. Yok yüz çevirmişse
ben de yüz çeviririm.»

منکرم در تودران دل بنکرم
تحفه او را آرای جان بردم

«Ey ruhu kapımda bulunan kimse; sana bakmam, bana getireceğin Gönül'e bakarım. Hediye olarak bana öyle bir gönül getir.»

Cenâb-ı Hak:

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ۚ إِلَّا مَنَآتِي اللَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

«O günde ki ne mal faide eder, ne de oğullar. Meğer ki Allah'a tamamen sâlim bir kalb ile gelenler ola⁷³», buyurmuştur.

Kalb-i Selîmden maksad: Mâsivâ taallûkundan âzâde bir kalbdır ki Cenâb-ı Hakka takdim edilecek en büyük hediye, böyle bir kalbdır. Şâyed insanda öyle bir kalb yoksa Hakdan başka bir şeye bağlı olmayan bir ârifin gönlünü almalı ve o gönlü, yâni, onun rızâsını arzetmelidir. Nitekim Hazret-i Mevlânâ Mesnevî'nin başka bir yerinde: «Gönül elde et ki o, hacc-ı ekber mesâbesindedir. Çünkü bir gönül, binlerce Kâbeden efdaldir.»

«Kâbe, Âzerin oğlu İbrâhim Halil Aleyhisselâmin binâsıdır. Gönül ise Celîl ve azîm olan Allah'ın nazargâhıdır.» buyurmuştur.

Yine lisân-ı İlâhiden deniliyor ki:

باتوا وچوانست هستم من چنان
زیربای مادران باشد چنان

«Gönül seninle nasılsa ben de öyleyim. Cennet anaların ayakları altındadır.»

Biraz evvel de söylenildiği vechile gönülden maksad: Peygamber vârisi olan veliyy-i kâmil ve mürşid-i mükemmildir. Asıl gönül sahibi, sebeb-i hilkat-i Kâinât (S.A.V.) Efendimizdir ki mükevvenâtın sebeb-i as-

(73) Sûrei Şuarâ: 88-89.

İsî olduğu ve mahlûkât onun şerefine vücuda geldiği için mükevvenâtın anası mesâbesindedir.

Nitekim Hilye nâzımı Hâkânî Muhammed Bey merhûm:

«Ona ümmî lakab olmak mahzûn
Olduğundan idi ümm'ül-eyvân»

demiş ve pek güzel söylemiştir.

Bunun içindir ki Hz. Pir yukardaki beyitte:

«Evlâd için Cennet, anaların ayakları altında, yâni onlara hürmet ve itâattır.» demek istiyor.

Hanımlar; bu müjde ile sevinin ve itaat edin ki size merhamet ve itaat eden çocuklarınız, o hürmet ve itaat sâyesinde Cennete gireceklerdir. Fakat onların size itaatı lâzım geldiği gibi sizin de Allaha ve peygambere itaatınız icab eder.

توبکوی نک دل آوردم بتو
کوبدت پراست ازین دالها فتو

«Sen dersin ki: İşte sana gönül getirdim ya... Cenâb-ı Hak da sana buyurur ki böyle gönüllerle şehir dopdoludur.»

Yâni her insanın bir kalbi vardır ki kan deveranı onun vasıtasıyla olur.

آن دلی آورده قطب عالمست
جان جان جان جان آدمست

«Sen bana Alemin kutbu olan gönlü getir. İnsanın canının canının canının canı o gönüldür.»

Ki asıl itibariyle Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizin ve bil-vâri-se gavs-ı âzam hazretlerinin kalb-i münevveridir. Yoksa (yürek) denilen et parçası hayvanlarda bile vardır. Böyle bir gönül götürmekten maksad: Ya kalbini onların kalbi derecesine yükseltmek yâhud onların gönlünü ederek himâyelerine ve şefaatlara nâil olmaktır.

از برای آن دل پر نور و بر
هست آن سلطان دلها منتظر

«O münevver ve hayırkâr gönül için, gönüller sultanı olan Allah mun-tazırdır.»

توبکردی روزها در سبز وار
انجمن دل انیابی زاعتبار

«Ey sâlik; sen Sebzvâr şehrinde günlerce dolaşsan öyle bir kalbe iti-bar edildiğini bulamaz ve göremezsın.»

Ahâlisi şii olan Sebzvâr şehrinde, Ebû Bekir isimli kimseye hürmet edilmediği gibi Dünyada da Hak indinde matlûb ve muhterem bir kalb sâhibine itibâr edilmez.

بس دل پژمرده پوسیده جان
بر سر تخته نهی آن سوکشان

«Sen solmuş ve ruhu çürümüş bir gönlü teneşir tahtasına yatırıp ta-raf-ı İlâhiye götürüyorsun.»

Ki Sebzvârlılarda Ebû Bekir isimli sünni ve hasta bir adamı Hârzem-şâhın huzuruna böyle getirmişlerdi.

کویدت این کورخاه ست ای جرتی
که دل مرده بدیجا آوری

«Cenâb-ı Hak sana buyurur ki: Ey küstâh ve cür'etkâr; burası kabir midir ki huzuruma ölmüş bir kalb getiriyorsun?»

رویا و رآن دلی کوشاه دوست
که امان سبز وار کون ازوست

«Git de huzuruma şâhâne tabiatlı bir gönül getir ki Dünya Sebzvârı-nın amânı onun sâyesindedir.»

(Şâh-ı hûy) denilmekle: «Allahın ahlâkını tabiat edininiz, sıfât-ı ke-mâliyle mevsûf olunuz.» mânâsı kasdediliyor. «Dünya Sebzvârının amâ-nı onun sâyesindedir» buyurulmakla da (Sûre-i Enfâl) daki şu âyet-i ke-rimeye işaret olunuyor:

وَمَا كَانَ لِلَّهِ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ

• (Habibim); sen aralarında bulundukca Allah onlara azab etmeye-cektir⁷⁴.»

Evet Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz Mekke'de ikâmet buyurduğu müddetce Mekkeliler, refah ve saâdet içinde yaşıyor-lardı. Vaktâki hicret-i Muhammediye vukua geldi. Kureyşhlerin refah ve saâdeti de bozuldu. Uzun süren bir kıtlığa uğradılar, açlıktan gök yüzünü duman gibi görmeye başladılar da Medineye adam gönderip Rahmeten Lilâlemîn'den şefâat istediler.

İşte enbiyâ ve evliyânın bir kavm arasında ve bir memleket dâhilin-de bulunması, o kavim ve memleket için emnü emândır.

Nitekim Mevlânânın hayatında Konyayı muhasara etmiş olan Moğol ordusu bilâzafer dönmeye mecbur olmuştu.

کوی آن دل زین جهان پنهان بود
زانکه ظلمت باضیا ضدان بود

«Sanki o gönül, bu cihandan gizlenmiştir. Çünkü zulmet ile ziya bir-birine zıddır, bir arada bulunmaz.»

17064

دشمنی آن دل از روزالست
سبز وار طبع را میرائی است

«Elestü birabbiküm gününden beri, o gönüle olan düşmanlık tabiat sebzvarına miras kalmıştır.»

17065

زانکه اوبازست و دنیا شهر زاغ
دیدن ناجنس بر ناجنس داغ

«Çünkü o gönül sâhibi doğan kuşu gibidir. Dünyâ ise, kargalar şehri mesâbesindedir. Kendi cinsinden olmayanı görmek, insanı yaralar.»

Müslümanlara karşı dinsizlerin buğz ve adâvetle dolu olmaları ve bu istikamette neşriyatta bulunmaları gibi...

17066

ور کند نرمی نفاق می کند
زا ستمات ارتقاقی میکند

«İnsan kendi cinsinden olmıyanla uyuşmuş gibi görünürse o hal, samimi değildir, münâfıklıktır.»

17067

می کند آری نه از بهر نیاز
تا که ناصح کم کند نصیح در از

«O münâfık, evet der ama tasdik ettiğinden değil, nasihat verenin sözü kısa kesmesi içindir.»

17068

زانکه این زاغ خس ممدار جو
صد هزاران مکر دار دتوبتو

«Çünkü bu leş kargası, yüz binlerce ve kat kat mekr ve hiyle bilir.»

17069

کر پذیرند آن نفاقش را رهید
شد نفاقش عین صدق مستفید

«Eğer o münâfıkın nifâkını o gönül sâhibi kabul ederse münâfık kurtulur; ve münâfıklığı, kendisine fayda verecek bir doğruluk olur.»

17070

زانکه آن صاحب دل با کروفر
هست در بازار ما معیوب خر

«Çünkü o muhterem gönül sahibi, bizim pazarımızda ayıplı olanları satın alırlar.»

Ve onları ayıplardan kurtarıp salâh ve hâl sâhibi ederler.

Allah rahmet eylesin. Kasım Efendi nâmında fakir bir saatci vardı. Bit pazarında dolaşır, kaldırım üstüne yayılmış hırdavat arasından bir takım âlât ve edevâtı seçer, onları bir araya toplayıp mükemmel bir saat haline getirirdi. İşte ehlullâh hazarâtı da böyledir. Süfehâ arasında müsteid olanları ıslâh ederek hakiki bir insan haline getiriler.

Konya hocaları: «Mevlânânın dervişleri bir takım fâsık, fâcir herifler!» diye ta'n etmişler. Cenâb-ı Pir de: «Sulehâdan olsalardı onların bana değil, benim onlara mürid olmam lâzım gelirdi» cevâbını vermiş.

17071

صاحب دل جوا کری جان نه
جنس دل شو کر ضد سلطان نه

«Ey sâlik; eğer cansız - yâni taş ve ağaç gibi ruhsuz - değilsen gönül sâhibini ara. Eğer Hakikat sultanına zıd değilsen, gönülle aynı cinsten olmaya bak.»

Yani bir gönül sahibini bul ve onun emirlerini can kulağı ile dinle!

17072

انکه زرق او خوش آید ممترا
آن ولی تست فی خاص خدا

«Halbuki riyâsı, sana hoş gelen, tabiatine uygun olan kişi dostundur. Dostundur ama Hakk'ın dostu değil ki!»

هر که او برخوی و بر طبع توزیست
پیش طبع توولی است و ندیست

«Herkim senin arzu ve tabiatına göre yaşarsa senin indinde o veli, hatta nebî görünü.»

Mürîd olan hasta, mürşîd olan hekim gibidir. Hastalığın icâbına göre perhîz tavsiye eder, iğneler yapar, yutulması müşkil ilâclar verir. Hasta bunlara riayet eder. Hekimin dediğini yaparsa iyileşir. Mürşîd de mürîdin mânevi hastalığına göre riyâzet ve mücâhede tavsiyelerinde bulunur.

Bunlar ise mürîde zor geldiği için nabzına göre şerbet verecek hekim arar ve arzu ettiği gibi hareket eyleyen velî, hatta nebî farzeder.

رو هوا بکند ار تابویت شود
وان مشام خوش عبر جویت شود

«Yürü, hevâ ve hevesi bırak da bir koku al, o güzelim amber kokusunu duy.»

از هوا رانی دماغت فاسداست
مشک و عنبر پیش مغزت کاسداست

«Heva ve hevesine uyarsan dimağın bozulur. Misk ve amber sence hiçbir şeye yaramaz bir hale gelir.»

حد ندارد این سخن و آهوی ما
می کز ز داندراخر جا بجا

«Bu sözün sonu gelmez, halbuki ceylânımız, ahırda bir yerden bir yere kaçıp durmada!..»

روزها آن آهوی خوش نالی تر
در شکسته بود در اصطبل خر

«O göbeği miskli ceylân, günlerce eşek ahırında işkence çekmekteydi.»

مضطرب و ززع چون ماهی ز خشک
در یکی حقه معذب مشک و بشک

«Karaya vurmuş balık gibi can çekişmede, çırpınıp durmadaydı. Pisklikle misk, âdetâ bir hokkaya girmişti.»

یکت خری گفتی که هان این بوالوحوش
طبع شاهان دارد و مبران خوش

«Bir eşek diyordu ki: Bu hayvanlar babası, padişahlarla beylerin huyunda, susun!»

وان دکر تسخرزدی کز جزرومد
کوهر آوردست کی ارزان دهد

Başka bir eşek, onun gidip gelmesine bakıp alay ederek: Bir inci bulmuş, nasıl olurda ucuza satar? diyordu.»

وان خری گفتی که با این نازکی
بر سریر شاه شو کومتکی

«Bir başka eşek: Söyleyin diyordu, bu nazıklıkla padişahın tahtına çıkıp yaslanın.»

17082

وان حری شد تخمه و از خوردن بماند
بس برسم دعوت آهور انخواند

«Bir başka eşek de çok yemiş, imtilâya uğramış, yemeden kalmıştı. Ceylânı çağırdı.»

17083

سرچین کرد او که نی روای فلان
اشتها ام نیست هستم ناتوان

«Ceylân başını kaldırıp: Hayır, iştahım yok, kuvvetsizim, dedi.

17084

گفت او میدانم که نازی میکنی
یا ز ناموس احترازی میکنی

«Eşek dedi ki: Biliyorum ki nazlanıyorsun. Yahut da utanıyorsun da onun için çekinmekte.

17085

گفت او با خود که آن طعمه توست
که ازان اجرای توزنده نواست

«Ceylân kendi kendisine: O yemek senin yemeğin. Senin bedeninin cüz'üleri ondan dirilmekte, tazelenmekte..»

17086

من الیف مرغزاری بوده ام
در زلال و روضها آسوده ام

«Ben çayırılığın arkadaşıydım. Duru sularla, bağlar, bahçelerle avunur, eğlenirdim.

17087

کرفضا اداخت ما را در عذاب
کی رود آن خوی و طبع مستطاب

«Kaza ve Kader, bizi azâba düşürürse o huy, o güzel tabiat nasıl olur da değişirir?»

17088

کر کدا کستم کداروکی شوم
ور لباسم کهنه گردد من نوم

«Yoksul olduysam bile nasıl olur da yoksulca hareket ederim? Elbisesim eskidiyse ben yeniyim.»

17089

لاله و سنبل سپرغم نیزم
باهزاران ناز و نفرت خورده ام

«Ben, sümbülü, lâleyi, reyhanı bile binlerce nazla ve istemiyerek yerdim, dedi.

17090

گفت آری لاف میزن لاف لاف
در غریبی بس توان گفتن کزاف

«Eşek: Evet, dedi, söylen. dırıldan. Gariplikle çok saçma şeyler söylenebilir.

17091

گفت نافم خود کواهی میدهد
ماتی بر عود و عنبر می نهید

«Ceylân dedi ki: Göbeğim, sözlerime şehadet etmede. Öd ağacı ile ambere bile ehemmiyet vermeme.

17092

لیلت آزا که شنود صاحب مشام
بر خر سرکین پرست آن شد حرام

«Fakat koku almayan bunları nerden duyacak? Pislige tapan eşeğe o koku haramdır.»

17093

خر کیز خربوید بر طریق
مشک چون عرضه کنم با این فریق

«Eşek yolda giderken diğer bir eşeğin sidiğini koklar ve ondan hoşlanır. Bu çeşit mahluklara nasıl misk arzede bilirim.»

17094

هر این گفت آن رسول مستعجب
رمز الاسلام فی دنیا غریب

«O şefaati sahibi peygamber, bu yüzden: (İslâm, dünyada garibdir) remzini söylemiştir.»

Bu beyit şu hadis-i şerife işaretler: «İslâm garib olarak başladı, ya-kında yine garib olacaktır. Garib olanlara ne mutlu, garib olanlara ne mutlu, garib olanlara ne mutlu!..»

Evet, müslümanlık garib olarak başlamıştır. Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz: «Ey insanlar; Allah'tan başka mâbûd yoktur» dediği vakit ya-payalınız. O dâvete icabet etmiş olanlar da Mekke müşrikleri tarafından türlü türlü ezâ ve cefâyâ maruz kalıyorlardı. Bu hal hicrete kadar devam etti ve hicretin onuncu senesindeki (Hacc-ı Vedâ) da nâzil olan:

الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي
وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

«Bugün sizin dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım, ve size din olarak müslümanlığı (verib ondan) hoşnad oldum⁷⁵.»

(75) Sûrei Mâide : 3.

Âyet-i kerimesiyle kemâl derecesini buldu. Bu kemâl Hazret-i Osman (Radiyallâhü anh) in hilâfeti ortalarına kadar devam etti. Ondan sonra Emevîlerin istilâsıyla inhitâta başladı. Sonra İslâm fırkaları bir birleriyle çarpıştılar. Daha sonra hilâfet, saltanata tebdil etti ve şiddetli bir istibdad başladı. İşte bu haller, İslâmın yine garib olması demektir. Zamanımızda ise din aleyhine açılan ağızların kustukları herzeler mâlûm.

17095

زانکه خویشانش هم ازوی می رمند
کرچه باذاتش ملامک همدند

«Çünkü zâtı, meleklerle hemdem olmakla berâber, akrabaları bile kendisinden kaçarlar.»

Nitekim Aleyhisselât Efendimizin amcası, amcazâdesi gibi en yakın akrabası bile zât-ı risâletin en şiddetli düşmanı olmuşlardı. Nûh ve Lût peygamberlerin haremeleri, zevc-i muhteremlerinin muhalifleri idiler. Bâ-yezid-i Bestâmi gibi bir zâtın geleceğini haber verdiği ve: «Mânen benden yüksektir dediği» Şeyh Ebu'l-Hasen Hırkânî'nin karısı da o mübârek zâtı fasledirdi.

17096

صورتش راجنس می بیند انام
لیک ازوی می نیاند آن مشام

«Avam takımı, O'nun sûretine bakar, O'nu kendilerine cins sanır ama ondaki kokuyu duymaz.»

Nitekim müşrikler de Enbiyâ-yı İzâma: «Siz de bizim gibi bir insandan başka değilsiniz.» demişlerdi.

17097

همجو شیری درمبان نقش کاو
دور می پدش ولی او را مکاو

«Öyle bir zât, sıgır derisi içinde arslan gibidir. Onu uzaktan gör, fakat o deriyi kazımaya kalkışma!»

وَبَكَوَى تَرْكَتْ كَاوَتْنِ بَكَو

که بدرد کاو را آن شیرخو

«Eğer kazımaya kalkışırsan ten öküzünü terket. Çünkü o arslan tabiatlı veli, o öküzü parçalar.»

طبع کاوی از سرت بیرون کنند

خوی حیوانی ز حیوان برکنند

«O arslan tabiatlı veli, senin öküzlük tabiatını başından, yâhud sırtından, - yâni kalbinden çıkarır - hayvanlık huyunu hayvandan izâle eyler.»

کاو باشی شیر کردی زرداو

کرتوبا کاوی خوشی شیری محو

«Sen öküz bile olsan O'nun himmet ve terbiyesiyle arslan olursun. Fakat öküzlükten hoşlanıyorsan nâfile arslanlığı arama.»

(BEN YEDİ ARIK ÖKÜZ GÖRDÜM, YEDİ SEMİZ ÖKÜZÜ YEDİ) ÂYET-İ KERİMESİNİN TEFSİRİ

Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm Mısra götürülüp köle diye satıldığı, sonra Mısır Azizinin zevcesi Züleyhânın ona meyli dolayısıyla zindana atıldığı vakit Mısırdaki Firavun, arablardan idi ki adının (Reyyân Bin El-Velid) olması da bunu teyid etmektedir. Sûriye taraflarında oturan arablar, bir ara Mısra hücum etmişler ve yerli firavunları güneye doğru kaçırmışlar, Mısırın kuzey taraflarında bir hükümet kurmuşlardı. Bir müddet sonra güneydeki yerli firavunlar kuvvetlenmişler ve arab hükümetini mağlûb ederek onları Mısırdan çekilmeye mecbur etmişlerdi. Hazret-i Mûsâ Aleyhisselâm zamanındaki Firavun yerlilerden idi.

Bir arab firavununun bir rûya gördüğü, o rûyayı Hazret-i Yusuf'un tabir etmesiyle vezirlik makamına getirildiği Sûre-i Yusuf'da şöyle hikâye buyurulmuştur:

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ
عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضِرٍ وَأُخْرَى يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا
الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رَأْيِ مَا أَنَا كُنْتُ لِلرَّءْيِ بِاتَّعْبُرُونَ ﴿٥٠﴾ قَالُوا
أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالَمِينَ ﴿٥١﴾
وَقَالَ الَّذِي نَجَّا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنْتَكُمُ
تَأْوِيلَهُ فَأَرْسِلُونِ ﴿٥٢﴾

* (Bir gün Mısır) padişâh(ı) dedi ki: «Ben rûyamda yedi arık (ineğ) in yemekte olduğu yedi semiz inekle yedi yeşil başak ve diğer (yedi) kuru (başak) görüyorum. Ey ileri gelenler (kâhinler), eğer rû'ya ta'bir ediyorsanız benim bu rû'yamı da halledin» dedi. Onlar da dediler ki: «(Bunlar) karma karışık (ve yalancı) düşlerdir. Biz böyle düşlerin ta'birini bilici (kimse)ler değiliz.» (Zindandaki) iki (arkadaş) dan kurtulana, nice zaman sonra (Yûsuf'u) hatırladı da dedi ki: «Ben size onun ta'birini haber vereyim. Hemen beni gönderin⁷⁶.»

Hazreti Yusuf'a beraber Firavun'un ekmekçisi ile sakisi de zindana konulmuştu. Bunlar orada gördükleri bir rû'yayı Yusuf aleyhisselama söylediler. Hz. Yusuf da ekmekçinin asılacağını, sâkinin kurtulacağını haber verdi. Fîlvâki ekmekçi asıldı, sâki kurtuldu. Cenab-ı Yusuf sâkiye hükümdâra benim haksız yere zindanda bulunduğumdan bahset dedi. Fakat sâki bu tavsiyeyi unuttu. Efendisinin rû'yası dolayısıyla hatırladı. Beni zindana gönderin, orada faziletli biri var, ondan öğrenir size haber getiririm dedi. Yolladılar. Zindana geldi ve dedi ki:

(76) Sûre-i Yusuf: 43-45.

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْنَا فِي سَبْعِ

بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعٌ سُنبُلَاتٍ خُضِرٍ

وَأُخْرَى أَبْسَاتٍ لِّعَلَىٰ أَرْجَعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٧﴾

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ

فِي سُنبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٧٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ

سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تُخْصِنُونَ

﴿٧٩﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ

يَعْصِرُونَ ﴿٨٠﴾

«Yusuf, ey çok doğru sözlü (dedi) kendisini yedi arık (inek) yemekde olan yeni semiz inekle yedi yeşil ve diğer (yedi) kuru başak hakkında bize bir fetvâ ver. Ümid ederim ki insanlara (isabetli cevabınızla) dönerim. Belki (bu suretle) onlar (senin yüce kadrini) bilirler. (Yusuf) dedi ki: «Yedi sene âdet(iniz) veçhile ekin ekin. Yiyeceğiniz az bir miktar hâriç olmak üzere biçtiklerinizi başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak (yıl) gelecek, (tohumluk için) saklıyacağınızdan az bir miktar haric olmak üzere önceden biriktirdiklerinizi yiyip götürecektir. Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki insanlar onda (ya'ni o zaman) yağmura kavuşturulacak ve onda sıkıp sağacaklar⁷⁷.»

Sâki bu tâbiri hükümdâra ve huzurunda olanlara anlatınca hükümdâr onu bana getirin emrini verdi. Fakat Hazret-i Yûsuf benim için tahkikat yapılmadıkça zindandan çıkmam dedi. Tahkikat yapıldı ve berâet ettikten sonra vezirliğe tayin olundu. Rüyâyı tâbiri vechile yedi sene bolluk oldu. O bolluk senelerde Hazret-i Yûsuf, fazla miktarda ekin ektirdi ve mahsulü anbarlara doldurttu. Ondan sonra kıtlık seneleri geldi, o da

(77) Sûrei Yusuf : 46-49.

yedi sene sürdü. Sâir memleketlerde ahâlî açlıktan kırılıyor ve zahire almak için Mısıra geliyordu.

Kur'ân-ı Kerimin bir tefsiri, bir de te'vili vardır. Tefsir, âyet-i keriminin zâhiri izâhı, te'vil ise ondan mânevi bir takım işâretler, hakikatler çıkarılmasıdır.

Hazret-i Mevlânâ, bu rüyadaki semiz sığırları, vücudlarını dünyâ nimetleri ile besleyen (Ehl-i Dünya) ya, zayıfları da riyâzat ve mücâhede ile nehâfet kesbetmiş ehlullâh ile te'vil ediyor ve diyor ki:

«O zayıf sığırları Cenâb-ı Hak, aç arslanlar sıfatında yaratmıştır ki o besili öküzleri iştihâ ile yesinler. Her ne kadar hayâlâtı uyku esnâsında sığır sûretinde gösterdilerse de sen onun mâneviyâtına bak.»

17101

آن عزیز مصر مبدی بخواب

چونکه چشم غیب راشد فنیج باب

«Mısır azizi gayb gözüne kapı açıldığında rüyâda:»

17102

هفت کاو فریس پروری

خورد شان آن هفت کاو لاغری

«Yedi semiz ve çok besili öküzü, yedi tâne zayıf öküzün yediğini gördü.»

17103

در درون شیران بدید آن لاغرآن

ورنه کاو اترآبودندی خوران

«O zayıf öküzler mânen arslan idiler. Yoksa besili öküzleri yiyemelerdi.»

بِسْ بِشْرَ آمَدَ بِصَوْرَتِ مُرْدَكَارِ
لَيْكُكَ دُرُویْ شَبَرِ پَهْانِ مُرْدِ خَوَارِ

«Ef'âl-i İlâhiyyenin zuhûruna vasıta olan bir kâmil de sûrette insan görünür, fakat, onun derûnunda insan yiyici bir arslan gizlidir.»

17105

مُردِرا خوشِ وَاخوردِ فردشِ کُندِ
صافِ کردِ دردشِ ارِ دردشِ کُندِ

«O arslan, müsteid bir kimseyi hoşca yer ve ahlâk-ı zemimedan pâk bir hâle getirir. Derdi varsa tortusunu süzer, sâf bir hâle sokar.»

17106

زَانِ یَکِ دَرْدِ اَوْزِ جَنَهْ دَرْدِهَا
وَاَرَهْدِ بَا بَرْنَهْدِ اَوْ رَسْهَا

«O sâlik, muhabbet derdiyle bütün derdlerden şifâ bulur ve ayağını sühâ yıldızının üzerine kor.»

17107

چَندِ کُوبِیِ مَهِجُو زَاغِ پَرَنَحُوسِ
ایِ خَلِیلِ اَزِ هَرِچِهْ کُشْتِیِ خُروسِ

«Ey sâil; İbrahim Aleyhisselâma: Ey Halil, horozu niçin öldürdün? diye soran menhus karga gibi ne çok sââl ediyorsun?»

17108

حَکْمَتِ کُشْتَنِ بَکُوتَا جِیْسَتِ آنِ
تَا مَسِجِ کَرْدَمِ اَزِ اَرَا مِنْ زَجَانِ

«Hazret-i İbrahim; Fermân-ı İlâhî ile kestim, cevabını vermiş; karga da: O fermânın hikmetini söyle ki Allahı dâimi sûrette ve herbir kılımla tesbih edeyim, demişti.»

«İBRAHİM ALEYHİSSELAMIN HOROZU KESMESİ, MÜRİDİN BATININDAKİ KÖTÜ VE HELÂK EDİCİ SIFATLARDAN HANGİSİNİN GİDERİLMESİNE İŞARET OLDUĞUNUN BEYANI»

17109

شَهْوَتِیِ اَسْتِ اَوْ وِیْسِ شَهْوَتِ پَرَسْتِ
زَانِ شَرَابِ زَهْرَانَا کُتْ ژُزْمَسْتِ

«Horoz, şehvete mensuptur, şehvetine tapar. O kötü hasletin zehirli şarabıyla sarhoştur.»

17110

کَرْنَهْ نَسْلِ بُودِیِ ایِ وَصِیِ
آدَمِ اَزِ نَنَکَشِ بَکَرْدِیِ خُودِ حَصِیِ

«Eğer şehvet, idâme-i nesil için olmasaydı Hazret-i Âdem, ondan utandığı için kendisini hadım ederdi.»

17111

گُفْتِ اَبْلِیْسِ لَعِنِ دَا دَا رَا
دَا مَزْفِیِ خُوَاهِمِ اَیْنِ اَشْکَا رَا

«Şeytan, Dergâh-ı İlâhiyyeden koğulunca ve kendisine Kıyâmete kadar mühlet verilince Âdil-i Mutlak Hazretlerine dedi ki: İnsan avı için azîm bir tuzak isterim.»

17112

زَرْسِیْمِ وَکَلَهْ اَسْبَیْشِ نُمُودِ
کِهْ بَدِیْنِ تَا نِیِ حَلَایِقِ رَا رِ بُودِ

«Allah ona altın, gümüş ve at sürüsü gösterdi ve: Halkı bunlarla avlayabilirsin, dedi.»

17113

گفت شایش و ترش آویخت لنج
شد زنجیده ترش همچون ترنج

«Şeytan zâhiren teşekkür etti, fakat suratını ekşitti, sıkılmış turunc gibi dudaklarını sarkıttı.

17114

بس زرو کوهر زمعد نه‌ای خوش
کرد آن بس مانده راحق پیش کس

«Sonra Cenâb-ı Hak, o geberesiceye, hoş madenlerden altın ve mücevheratı armağan etti.»

17115

کبر این دام دکر را ای لعین
گفت زین افزون ده ای نيم المعین

«Ve buyurdu ki: Ey mel'ûn; şu tuzakları da al. Şeytan da dedi ki: Ey güzel yardımcı, bundan fazlasını ver.»

17116

جرب و شیرین و شرابات نین
دادش و بس جامه ابریشمین

«Yağlı ve tatlı yemeklerle kıymetli meşrûbatı ve türlü türlü ipekli elbiseleri de verdi.»

17117

گفت یارب پیش ازین خواهم مدد
تا بندم شان بجل من مسد

«Şeytan dedi ki: Yâ Rabbi, Âdem evlâdını liften örülmüş iple bağlamam - yâni iyice sapıtmam - için bundan daha fazlasını isterim.»

17118

تا که مستات که زرو برداند
مردواران بنده را بکشد

«Senin muhabbetinle mest olmuş erkek ve cesur kimseler benim o bağlarımı erkekcesine kırar ve koparırlar.»

17119

تا بدین دام ورسنه‌ای هوا
مرد تو کرد ز نامردان جدا

«Bana öyle vasıtalar ver ki, o tuzak ve iplerle Merdân-ı İlâhî nâmerdlerden ayrılışım.»

17120

دام دیگر خواهم ای سلطان تخت
دام مردانداز و حیلتنار سخت

«Ey ululuk tahtının hakiki sultanı, bunlardan başka kuvvetli hileler yapacak ve insanları aldatıp düşürecek başka bir tuzak isterim.»

17121

خمر و چنگک آورد پیش او نهاد
نیم خنده ز دیدن شد نیم شاد

«Cenâb-ı Hak, şarabı ve çeng çalgısını onun önüne koydu. Şeytan gülümsedi ve yarı memnun oldu.»

17122

سوی اضلال ازل پیغام کرد
که بر آزار ز قعر بحر فتنه کرد

«Allahın idlâl-ı ezelisini tarafına iltica etti ve: Fitne denizinin dibinden toz kaldır, diye yalvardı.»

Cenâb-ı Hakkın (Muız), (Müzil), (Latîf), (Kahhâr), (Hâdî), (Mudîl) gibi müteakıl sıfatları vardır. Ezeli olan bu sıfatların mezâhiri olmak

lâzımdır. Binâenaleyh şeytan (Mudil) ismine tevessül eyleyerek yardım istedi. Çünkü hakikatte hidâyet de, dalâlet de Hak'dandır.

Abdullah Bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ) diyor ki: Resûl-i Ekrem (Sallallâhü Aleyhi Vesellem) buyurdu ki: «Ben, Allah tarafına dâvetci ve O'nun emirlerini ulaştırıcı olarak gönderildim. Benim elimde hidâyetten bir şey yoktur. Şeytan da günahkâr olarak yaratıldı. Onun elinde de dalâletten bir şey yoktur.»

Şu hadis-i şerif ve müteaddid âyetler mûcibince asıl hidâyet ve dalâlet Hak'dandır. (Hâdi) isminin mazhar-ı tâmmı olan Aleyhissalât Efendimizle (Mudil) isminin mazhar-ı tâmmı bulunan Şeytan arada bir vasıta-dır. Allah o vâsıtalarla dilediğini hidâyete, istediğini dalâlete sevkeder. (Cebriye) ve (Kaderiye) gibi bazı mezheb müntesibleri, dalâlete sevk-etmeyi Allah'a lâayık görmemişler, ona dâir olan âyetleri ve hadisleri te'vile çalışmışlardır. Fakat Ehl-i Sünnete göre Allah; hem (Hâdi)dir, hem (Mudil)dir. Nitekim:

مُرِّيَّا اللَّهُ يُضِلُّهُ

وَمُرِّيَّا جَعَلَهُ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٧١٣﴾

«Allah kimi dilerse onu şaşırtır, kimi de dilerse onu doğru yol üstün-de tutar¹⁷¹²³» buyurmuştur.

Binâenaleyh şeytan diyor ki:

17123

نی یکی از بند کانت موسی است
پردہا در بحر اواز کرد بست

«İlâhî; Mûsâ kullarından biri değil miydi? O'na verdiğin bir kudretle denize tozdan perdeler çekmedi mi? Çekmeyecek mi?»

Çünkü bu sözlerin konuşulduğu sırada henüz Mûsâ Aleyhisselâm doğmamıştı. O'nun mucizelerini şeytan levh-i mahfuzda görmüş olduğu için böyle söylüyor. Mükâlemenin şerefine mazhar olacak bir kuluna böyle fevkalâde bir kuvvet verdiğin gibi (Mudil) ismine mazhar kıldığın kuluna fevkalâde kuvvetler ihsan eyle ki vazife-yi idlâliyi iyice yapabileyim temennisinde bulunuyor.

(78) Sûre Enâm: 39

Burada dikkat edilecek bir nokta ve bir نکته vardır. Şeytan da mel'ûn-i ebedi olduğu halde Allah'a karşı kulluğunu itiraf ediyor ve:

إِنِّي خَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾

«Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'dan korkarım⁷⁹» diyor.

Fakat Şeytan'ın sapıtmış olduğu dinsiz, imansız herifler; Allah'ı, peygamberi, dini, şeriatı inkâr ediyorlar ve böylece, şeytandan daha alçak bir derekede bulunuyorlar.

17124

آب ازم سو عنا تراوا کشید
ارتک در یاغباری برجهید

«O'nun mucizesi ile denizin suları çekildi, denizin dibinden tozlar yükseldi.»

Beni İsrail, Mûsâ Aleyhisselâmın maiyetinde Mısırdan çıkarken önlerine Şab denizi çıkmıştı ve arkalarından firavun ve ordusu gelmekte idi. Kelimullâh hazretleri asâsiyle denize vurdu. Yâhudilerin on iki bo-yundan her birine olmak üzere on iki yol açıldı. Denizin suları bir biri üstüne yığıldı. Birer duvar teşkil eyledi. Dibindeki çamur kuruyup toz savrulmaya başladı. Beni İsrâil o yollardan Sinâ sâhiline geçince Firavun ile ordusu, denizin obir sâhiline yetti. Ve hepsi birden o yollara girince sudan duvarlar yıkıldı, aralarına girmiş olanlar boğuldu.

Şeytanın Cenâb-ı Haktan bu istekleri ile Beni İsrâilin Şab denizini geçmesi arasında kaç asır geçmiş olduğunu ancak Allah bilir. O halde Şeytan bu hadisenin vukû bulacağını nasıl bildi de Hazret-i Mûsâdan bahsetti? Levh-i mahfuzdan öğrenmiştir, deniliyor.

Şeytanın Hazret-i Mûsâ'dan ve onun mucizesinden bahsetmesi: İlâhî; Mûsâ, hidâyetine mazhar olmuş bir kulundur. O'na bu kadar mucize veriyorsun. Ben de dalâlet mazharı bir kulunum. Bana da kullarını sapıtma vâsıtası olacak şeyler ver demekti. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak:

(79) Sûre Haşr: 16.

چونکه خوئی زان با او نمود
کز عقل و صبر مردان میفزود

«Allah, erkeklerin aklını ve sabrını alan kadın güzelliğini Şeytana gösterince memnun oldu.»

بس زداناشتکت برقص اندر فناد
که بده زوترر سبدم در مساد

«Ellerini çırpı ve oynamaya başladı da: Yârabbi; bu fitneyi çabuk bana ver, muradıma eriştim dedi.»

Ve kadın güzelliğini vasıta ederek Âdem Aleyhisselâmun iki oğlu arasına fitne düşürdü ve dünyada ilk cinayeti, yâni kardeşi Haabili öldürmek vahşetini Kaabile icra ettirdi. Kadınların insanlar için en büyük fitne olduğuna dair müteaddid hadis vardır. Ezcümle: «Onlar, yâni kadınlar Şeytanın ipleridir.» buyurulmuştur ki erkekleri onlar vasıtası ile bağlarlar. Kezâ: «Benden sonra sizin için en korktuğum şey, kadın fitnesidir, kadınlardan sakınınız.» hadîsi vârid olmuştur.

چون بدید آن چشمهای پر خار
که کند عقل و خر درانی قرار

«Şeytan, akli, fikri bîkarar eden kadınların mahmur gözlerini görünce.»

وان صفای عارض آن دلبران
که بسوزد چون سپند این دل بران

«Kezâ o dilber kadınların, kalbi çörek otu gibi yakan yanaklarındaki safvet ve letâfeti müşâhede edince.»

رو و خال و ارد و آب چون عقی
کویا حق تافت از پرده رفی

«Onların yüzünü, benini, kaşını, hakik gibi kırmızı dudağını seyredince ince bir perde arkasından Hakkın cemâli parladı sandı.»

دید او آن غنچ و برجست سبک
چون تجلی حق از پرده تنک

«Şeytan, kadınlardaki o cilve ve edâyı görünce ince bir perdeden Hak tecelli ediyormuş zannetti ve yerinden sıçradı.»

«(İNSANI EN GÜZEL BİR SIFATTA YARATTIK. SONRA ONU AŞAĞILIKLARIN EN AŞAĞISINA REDDETTİK) ÂYETİ İLE (KİMİ YAŞATIR, ÖMRÜNÜ UZUN EDERSEK, ONU KOCALTIR, GÜZELLİĞİNİ VE KUVVETİNİ AZALTIRIZ) ÂYETİNİN TEFSİRİ»

(Vettini vezzeytûnı) = Tın ve zeytin hakkı için. Cenâb-ı Hakkın ka-sem etmiş olduğu bu iki kelime muhtelif ve müteaddid sûrette tefsir olunmuştur. Evvelâ zâhir mânâsına göre izah edilmiş, «Tın bildiğimiz incir, zeytin de yine bildiğimiz zeytindir» denilmiş, incirin temiz, fazlalıksız, çabuk hazmedilir bir meyve, müleyyin, balgamı tahlil, karaciğeri tathîr, mesâne kumunu defî, ciğer ve dalak seddesini fetih ve insanı semirten bir devâ olduğu, zeytinin de hem gıda, hem devâ olup faydalı bir yağı bulunduğu söylenilmiştir.

Sâniyen: İncir ile zeytin: Arz-ı mukaddesede Tûr-i sinâ ve Tûr-i zîâ isimli iki dağa işaretler ki her biri bir peygamberin ibâdetgâhı idi.

Sâlisen: Dımışk mescidi ile Beytül-mukaddestir.

Rabian: Tın: Ashâb-ı Kehfin mescidi, zeytin ilyâ mescididir.

Hâmisen: Cebel-i cûdî ve Cebel-i Beytil - Mukaddese işaretler denilmiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالْبَيْنِ وَالرَّيْثُونَ ۝ وَطُورِ سِينِينَ ۝ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ۝ لَقَدْ
خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝
فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالذِّكْرِ ۝ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ ۝

«Andolsun incire, zeytine, Sina dağına ve şu emin şehre ki, biz, ha-kiykat, insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağı-sına çevirdik. Ancak iman edib de güzel güzel amel (ve hareket) lerde bulunanlar başka. Çünkü onlar için (bitmez) kesilmez mükâfat vardır. O halde (bunca delillerin zuhûrundan) sonra hangi şey (haber verdiğin o ba's ve) ceza husûsunda sana yalan isnâd edebilir? Allah, hâkimlerin ha-kimi değilmi?»⁸⁰.

Hadis-i şerifte: «Bu âyeti işiten veyâhud okuyan evet öyledir, ben de buna şehâdet edenlerdenim, desin» buyurulmuştur.

17131

آدم حسن و ملک سجده شده
همجو آدم باز معزول آمده

Âdem güzellik timsaliydi, melek ona secde etmişti. Fakat Âdem, bu güzellikten düşünce.»

17132

گفت آوہ بعد ہستی نیستی
گفت جرمت اینکہ افزون زیستی

«Dedi ki: Eyvâh varlıktan sonra yokluk! Cenâb-ı Hak da ona mânevî bir lisan ile buyurdu ki: Cürmün şu: Fazla yaşadın.»

(80) Sûre-i Tin: 1-8.

17133

جبرئیل می کشاند موکشان
کہ بروزیں حلد واز جوق خوشان

«Cebrâil onu saçından tutup: Cennetten ve bu hoş kimseler arasından çekil dedi.»

17134

گفت بعد از عزاین ازلال چیست
گفت آن دادست وایت داورست

«O güzel Âdem: İzzetten sonra bu zillet nedir? diye sordu, Cebrâil de: İzzetin Allah'ın ihsanı idi. Zilletin de O'nun adlidir, cevâbını verdi.»
Yine Âdem derki:

17135

جبرئیل سجدہ میکردی بجان
چون کنون میرایم تواز جنان

«Ey Cebrâil; Sen candan, gönülden bana secde ediyordun. Nasıl olu-yorda şimdi Cennetten kovuyorsun?»

17136

حله می پردزمن در امتحان
همجو برک از نخل در فصل خزان

«Sonbaharda yapraklar ağaçtan ayrılıp nasıl dökülürse, benden de bir imtihan yüzünden şu güzelim elbiseler uçuyor.»

İhtiyarlamış bir insanın halini Cenâb-ı Pîr, Âdem Aleyhisselâmın Cennetten çıkarılmasına benzetiyor ve o ihtiyarın şeyhûhetini şöylece an-latıyor:

17137

آن رخی کہ تاب او بد ماہ وار
شدہ پیری همچو پشت سوسار

«Onun yanağı bir vakit ay gibi parlaktı. Şimdi ihtiyarlıktan kerten-kele sırtı gibi buruşur.»

وان سروآن فرق کنش شمع شده
وقت پیری ناخوش واصلع شده

«Parıl, parıl parlayan saçlarla şâşaalı olan o baş ve o güzel tepe, yine ihtiyarlıktan nâhoş ve saçsız bir hale gelir.»

وان قد صفدر نازان چون سنان
کشته در پیری دوتا همچون کمان

«O naz ve edâlarla salınan ve mızrak gibi dümdüz olan boy, ihtiyarlık dolayısıyla yay gibi iki kat olur.»

رنکت لاله کشته رنک زعفران
زور شبرش کشته چون زهره زنان

«Lâle gibi kırmızı olan rengi, safran rengine döner. Arslan gibi kuvvetli iken gücü kuvveti kesilir, karılar gibi takatsiz bir hâle gelir.»

انکه مردی در بغل کردی بفن
می بکبرندش بغل وقت شدن

«O bir pehlivanı güreşte hile ve oyunla koltuğunun altına alırken, şimdi, yürütmek için onun koltuğuna girerler.»

این خود آثار غم و پژمردگیست
هر یکی زینهار رسول مردگیست

«Bunlar hakikaten gam ve pörsüme alâmetleridir ki her biri ölümün elçisi demektir.»

«(ONU AŞAĞILIKLARIN EN AŞAĞISINA REDDETTİK. ANCAK İNANAN VE İYİLİKTE BULUNANLAR MÜSTESNÂ. ONLARA SONU OLMAYAN VE KESİLMİYEN ECİR VARDIR) ÂYET-İ KERİMESİNİN TEFSİRİ»

لیک کرباشد طبیبش نورحق
نیست از پیری و راقصان و دق

«Lâkin nûr-i İlâhî insanın tabibi olursa ona ihtiyarlıktan ve harareten bir noksan gelmez.»

ستی او هست چون ستی مست
کاندراں سبتش رشک رستمست

«Nûr-ı İlâhiye nâil olan kimsenin gevşekliği ve zaafı, bir sarhoşun mestliği gibidir. O gevşeklikte bile güçlü kuvvetlidir, Rüstem bile ona haset eder.»

İmân edip amel-i sâlihde bulunanlar, sûreten ihtiyar olurlarsa da, zâhiri sûretlerine zaaf ve nehâfet geldikçe sûret-i bâtineleri kuvvet ve letâfet bulur. O gevşeklik içinde Rüstem gibi sûret pehlivanlarının gıbtasına muhatab olurlar.

کرم بردا ستخوانش غرق ذوق
ذره ذره ش در شمع نورشوق

«Ölürse kemikleri zevke gark olur, zerre zerre bütün varlığı şevk ısığına dalar.»

وانکه آتش نیست باغ بی ثمر
که خزائن میکند زرو زر

«Kendisinde o nûr-ı İlâhî bulunmayan da son baharın alt üst ettiği meyvesiz bağ gibidir.»

17147

کل نمائندخارها ماند سیاه
زردو بیمفر آمد او چون تل کا.

«Öyle bir bağda gül kalmaz, kara dikenler kalır da o bağ, saman yığını gibi sarı ve mahsulsüz bir hale gelir.»

17148

تاچه زلت کرد آن باغ ای خدا
که ازو این حلها کرد دجدا

«Yâ Rabbî, o bağ ne kabahatte bulundu ki ondan bu letâfet elbiseleri ayrılıyor?»

Böyle olmasının sebebi:

17149

خویشتن را دیدودید خویشتن
زمر قتالست هین ای ممتحن

«Kendini görmesidir, kendini görmek ise öldürücü zehirdir. Ey imtihan geçiren kimse aklını başına al!»

17150

شاهدی کز عشق او عالم کریست
عالمش میرانداز خود جرم چیست

«Bir güzel ki âlem onun aşkıdan ağlıyordu, şimdi herkes yanından kovuyor, acaba cürmü nedir?»

17151

جرمش آنکه زیور عاریه بست
کردد عوی کین حئل ملک منست

«Cürmü şudur: İğreti süs takındığı halde, bu elbiseler ve süsler benimdir, diye dâvâya kalkıştı.»

Lisân-ı İlâhîden deniliyor ki:

17152

واستایم آنکه نادمه شوم
خرمن آن ماست و خوابان دانه چین

«Güzellik harmanı bizimdir, güzellerin o harmandan ancak dâne topladıkları yakinen bilinsin diye, onu geri alıyoruz.»

17153

تا بدانمکن حلال عاریه بود
پرتوی بود آن زخورشید وجود

«O güzellik ve süslerin iğreti olduğunu, sadece Varlık Güneşinin bir pertevi bulunduğunu anlasın diye o letâfeti istirdâd ediyoruz.»

Yâni güzelliğiyle âlemi meftûn eden bir güzel, o güzelliğin kendisine aid olduğunu tevehhüm edecek olursa kartlaştığı gibi evvelce yüzüne bakmaya doyamayanlar tarafından istiskale uğrar ve izzet derecesinden zillet derekesine düşer. Bunun sebebi: Benim diye öğündüğü o güzelliğin hakikatte kendisinin olmayıp, Mâşûk-ı Ezelinin hüsnünden aksetmiş bulunuşu ve bütün güzellerin o harmandan yalnız dâne toplayan fakirler gürûhu gibi oluşudur.

17154

آن جمال وقدرت وفضل وهر
زآفتاب حسن کرد این سوسفر

«Bütün güzellikler, kudretler, faziletler ve mârifetler; Güzellik Güneşindendir ve bu tarafa gelmiş vurmuştur.»

17155

باز میکردند چون استارها
نور آن زخورشید زین دیوارها

«O Güneşin ışıltı, yıldızlar gibi, geri döner ve vurduğu şu beden duvarlarından çekilir giderler.»

17156

بر تو خورشید شد واجیکاه
ماند مهدیوار تاریکک و سیاه

«Güneşin ışığı gitti mi, aksetmiş olduğu her beden duvarı karanlık ve simsiyah kalır.»

17157

آنکه کرد اودر رخ خوابات دنک
نور خورشید ست از شیشه سهرنک

«Güzellerin yüzünde parlayan ve insanı hayran eden nur, Güzellik Güneşinin üç renkli camdan akseden pertevidir.»

17158

شیشهای رنگ رنگ آن تور را
بنیاید ایچین رنگین بما

«O tek nûru, renk renk camlar, bize böyle çeşit çeşit göstermektedir.»

17159

چون نماد شیشهای رنگ رنگ
نور بی رنگت کنند آنکه دنک

«Renk renk camlar kalmayınca o zaman birenk olan nûr seni hayran eder.»

Üç renkli camdan murad: Rûh, kalb ve bedendir. Hüsn-i Ezeli Güneşinin pertevi buplar vasıtasıyla akseder ve geçtiği camın renginde görünür. Onun görünüşü herkesin camının rengine göre olur. Kimi Rahmânî ve hayrânî, kimi de nefsânî ve şehvânî bir nazarla bakar. Eğer in'ikâs vâsıtası olan bu renkli camlar ortadan kalkarsa o vakit Allah'ın birenk olan nûru seni hayran eder.

17160

خوی کن بی شیشه بدن نور را
تا جوشیده بشکند بود ما

«Nûru camsız görmeyi itiyad et ki cam kırılınca kör olmayasın.»
Ve gözlüğü kırılmış gozu zayıf olanlara dönmeyesin.

17161

قانی باداشی آموخته
در چراغ غیرچشم افروخته

«Öğrenilmiş bilgiye kanaat etmiş, başkalarının kandiliyle gözünü aydınlatmışsın.»

17162

او چراغ خویش بریابد کدنا
نوبدانی مستعیری نی فتا

«Senin hakiki bir ilim sahibi değil, onu iğreti olarak üzerinde bulunduran biri olduğunu anlatmak için sahibi senden چراغını kaldırır.»

Yâni birinden işitmek, yâhud bir kitapta görmek sûretiyle elde edilen bilgi, başkalarının kandilinden aydınlanmak gibidir. Kandil sahibi kandilini söndürüverecek olursa sen de karanlıkta kalırsın.

17163

کرتو کردی شکر و سعی مجتهد
غم مخور که صد چنان بازت دهد

«Eğer sen hakikaten ve Allah rızası için çalışıp şükredersen gam yeme. Zira, Cenâb-ı Hak sana onun yüz mislini ihsan eder.»

Tatbikatı olmayan ilmin faydası yoktur. O faydasız* ve tatbiksiz mâlûmat, meyvesiz ağaca benzer. Bildiğini tatbik etmek ve başkalarına öğretmek ise o bilgi nîmetine, fiilen şükür ve hamddir. Hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: «Bir kimse bildiği ile amel ederse Cenâb-ı Hak ona bilmediği ameli ihsan eder.»

Geçenlerde bir gazetede Avrupa hekimlerinden birinin kansere ilâç

bulduğu ve tatbikatında faydasının görülmüş olduğu kaydediliyordu. İşte bu keşif o hekimin bildiğini tatbik ile uğraşması ve daha müessir bir ilaç araştırmakta olmasının mükâfâtıdır.

17164

امته الکفران اضل اعمالهم
امته الايمان اصلح مالهم

«Küfre ümmet olanların işleri boştur. İmâna ümmet olanların kalbleri temizdir, özleri halistir.»

(Sûre-i Muhammed) de buyurulmuştur ki:

الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصْدَوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ۝

«Küfredib de Allah yolundan yüz çevirenlerin bütün amellerini (Allah) boşa çıkarmıştır. İman eden, iyi iyi amel (ve hareket) lerde bulunan, Muhammed (S.A.V.) e indirilene - ki o, Rablerinden (gelen) bir hakdır - inanan kimselerin de günahlarını yarlıgemiş, hallerini iyileştirmiştir⁸¹.»

17165

کم شد از بی شکر خوبی و هنر
که دگر هرگز به بند زان اثر

«Şükretmeyenden güzellik, hüner ve mârifet zâil olur. O kadar ki, artık ondan bir eser bile göremez.»

17166

که اضل اعمالهم ای کافران
جستن کامست از هر کامران

«Zira ey kâfirler yaptıkları, işledikleri boştur Nazm-ı Celilinin mânâsı: Murâdına ermiş olanlardan o muradın çıkıp gitmesi demektir.»

(81) Sûre-i Muhammed : 1-2.

17167

در زاهد شکر و احسان وفا
در مهابشان راست دولت در وفا

«Yalnız, şükür ehli ile vefâ sahiplerinin elde ettikleri kaybolmaz. Çünkü devlet, onların ardırlarındadır.»

17168

دولت رفته کجا قوت دهد
دولت آئنده خاصیت دهد

«Zâil olmuş devlet nasıl kuvvet verir? İnsana kuvvet ve kudret gelecek devletten gelir.»

17169

قرض ده زین دولت اند را قرضوا
تا که صد دولت بی بی پیش رو

«Borç verin emrine uy da bu Dünya devletinden borc ver. Bu sûretle önünde yüzlerce devlet ve saâdet görürsün.»

Kur'ân-ı Kerimde ve (Müzzemmil Sûresi)nde:

وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا
وَمَا نُقَدِّمُوا لِنَفْسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ يَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ
وَأَعْظَمُ جَزَاءً وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝

«Namazı dosdoğru kılın. Zekâtı verin. Allah'a gönül hoşluğu ile ödünç verin. Önden nefslerinizi için ne hayır gönderirseniz onu Allah'ın nezdinde bulursunuz, (hem) bu, daha hayırlı, sevabca daha büyük olmak üzere. Allah'dan mağfiret isteyin. Şüphesiz ki Allah (mü'minleri) çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir⁸².» buyurulmuştur.

(82) Sûre-i Müzzemmil : 20.

اندکی زین شرب کم کن بهر خویش
تا که حوض کوثری یابی پیش

«Bu Dünyadaki yiyinti ve içintiden bir miktarını nefsinden azalt ki ona mükâfat olarak önünde Kevser havuzunu bulasın.»

جرعه برخاک وفا انکس که ریخت
کی تواند صید دولت زو کرخت

«Vefâ toprağına bir cür'a bile döken kimseden devlet şikâri nasıl ka-
çabilir?»

Eskiden şarab meclislerinde tek kadeh dolaştırıldığı ve meclistekilere sıra ile sunulduğu için herkes kadehi yuvarladıktan sonra artığından başkaları iğrenmesin diye kadehin dibinde kalan cür'ayı yere dökermiş. Bundan dolayı: «Kerem sâhiblerinin kadehinden arzın da nasibi vardır» denilmiştir. Şâyed meclistekilerden biri cıvıyacak olursa ona boş bir kadeh uzatırlarmış. Şâyed ona da saldıracak olursa doluyu, boşu farkedecek şuuru kalmamış diye meclisten dışarıya çıkarırlarmış.

Acem şâirlerinden birine böyle boş bir kadeh uzatılmış, o da «Ey sâ-
ki; daha biraz şuurum var. Beni geç de bu boş kadehi kendi mahmur gö-
ziine teklif et.» beytini okumuş.

Müslümanlık: Allah'ın vahdâniyetini ikrâr ve Resûl-i Ekrem Sallallâ-
hü Aleyhi Vesellemin risâletini tasdik eyleyip, Allahın ve Peygamberin
emrini tutacağına dâir bir taahhüddür. Ahde vefâ eylemek de bir müslü-
man için lâzımdır.

Binâenaleyh toprağına dökülen cür'a kadar olsun o ahde vefâ eyleyen
kimseden devlet ve saâdet şikâri kaçmaz. Mutlaka onun avı olur.

خوش کنندلشان که اصلح بالهم
ردمن بعدا اتوی ازالهم

«Cenâb-ı Hak böyle ahbine vefâkâr kullarının gönlünü hoş eder ve
(Özleri doğrulmuştur, halistir.) buyurulmuştur. Hak, onlara ihsan ettik-
leri şeyleri, o şeyler, mahvolup bittikten sonra yine ihsan eder.»

Osmanlı ordularında (Nüzûl Eminleri) vardı. Bunlar ve maiyetleri

ordudan evvel hareket ederler, konaklarda yemek hazırlayıp gelen ordu
efrâdını doyururlardı. Hak Subhanehu ve Teâlâ da böyle vefâkâr kulla-
rına Âhiret seferinde mânevî nimetler ihsan edecek ve diyecektir ki:

ای اجل وی ترک غارت سازده
مهرچه بردی زین شکوران بازده

«Ey köyü yağmalayan Türk gibi olan ecel, bu çok şükreden kullarım-
dan ne aldınsa geri ver.»

Türklerin yağma ve baskını meşhur olduğu için Hazret-i Mevlânâ
eceli onlara benzetmiştir.

وادهد ایشان به نپذیرند آن
زانکه منعم گشته انداز رخت جان

«Ecel, aldıklarını geri verir, verir ama, kabul etmezler. Zira onlar
rûhânî nimetlerden niğmetlenmişlerdir.»

Lisân-ı hâl ile derler ki:

صوفییم و خرقتها انداختیم
ماز استایم چون در باحتیم

«Biz sôfileriz ve hırkalarımızı atmışız. attığımız şeyi tekrar almayız.»

Ehl-i tarikat arasında bir âdet vardır: Vecd ve istiğrak esnâsında ken-
dilerinden bir şey düşecek veyâhud zâkirilere ikram kasdiyle atılacak olur-
sa geri alınmaz. Onun için mevleviler semâa başlayacakları zaman arka-
larındaki hırkayı çıkarıp bir kenara bırakırlar, semân hitâmında da ken-
dileri gidip almazdı. Semâa iştirak etmemiş olan dervişler, herkesin hır-
kasını getirip arkalarına bırakırlardı.

Yine o vefâkâr kulları derler ki:

17176

زآب شور و مهلکی بیرون شدیم
بر حریق و چشمه کوثر زدیم

«Tuzlu ve helâk edici bir sudan - yâni Dünyâdan - çıktık; arı duru suya, kevser havuzuna vâsıl olduk.»

17177

آنچه کردی ای جهان بادیکران
بی وفای و فن و ناز کران

«Ey dünyâ; başkalarına yapmış olduğun vefâsızlığı, hiylekârlığı, aşırı nazlanmayı.»

17178

بر سر تریزیم ماهر جزا
که شهیدیم آمد اندر غزا

«Yaptıklarına karşılık olarak senin başına atıyoruz. Çünkü biz, Dünyaya gazâ için gelmiş ve şehid olmuş erleriz, derler.»

17179

تایدانی که حدای پاک را
شدگان هستند پر حمله و صرا

«Sen de bu sûretle bilmiş ol ki pâk ve kuddûs olan Cenâb-ı Hakkm yürekli ve yiğit öyle kulları vardır ki,»
Onlar:

17180

سبب ترویر دنیا برکنند
خیمه را بر باروی نصرت زنند

«Dünya yalanının bıyıklarını yolarlar, otağlarını zafer burcunun tâ üstüne kurarlar.»

17181

این شهیدان باز نوبتازی شدند
وین اسیران باز بر نصرت زدند

«Bu şehidler; yeniden gâzi, bu esirler; tekrar muzaffer olmuşlardır.»
Onlar:

17182

سر بر آوردند باز از نیستی
که بین مارا کرا که نیستی

«Yokluktan yine baş kaldırıp derler ki: Eğer anadan doğma kör değilsen, işte bizi gör ki,»

17183

نابدانی در عدم خورشید هاست
آنچه اینجا آفتاب اینجا سهاست

«Yoklukta Güneşler bulunduğunu ve burada Güneş gibi parlak olanların orada Sühâ yıldızı gibi sönük kaldığını bilesin!»

17184

در عدم هستی برادر چون بود
ضد اندر ضد چون مکنون بود

«Ey birâder; yokluk âleminde varlık nasıl bulunur. Zıd, zıddın içine nasıl gizlenebilir?»
Bunu öğrenmek istersen:

17185

یخرج الحی من المیت بدان
که عدم آمد امید تابدان

«Ölüden diri çıkarır âyetini oku. Zirâ, bütün âbidlerin ümidi yokluk-tadır.»

قُلْ اللَّهُمَّ مَا لَكَ الْمَلِكُ تَوَكَّلْتُ الْمَلِكَ مَنْ تَشَاءُ
وَتَنْزِعُ الْمَلِكُ مَنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ
يَبْدَأُ الْخَيْرَ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨٣﴾ تَوَلَّجَ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ
وَتَوَلَّجَ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَخَرَجَ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَخَرَجَ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَرَزَقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٨٤﴾

• (Habibim) de ki: «Ey mülkün sâhibi Allah, sen mülkü kime diler sen ona verirsin, mülkü kimden diler sen ondan alırsın. Kimi diler sen onun kadrini yükseltir, kimi diler sen onu alçaltırsın. Hayr, yalnız senin elindedir. Şüphesiz ki sen her şeye hakkıyla kaadirsın. Geceyi gündüzün içine koyarsın, gündüzü geceye sokarsın. Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın. Sen kimi diler sen ona sayısız rızık verirsın»⁸³.

Ölüden diri, diriden ölü çıkması muhtelif şekilde tefsir edilmiştir. Nutfeden insan ve hayvan, yumurtadan piliç çıkardığın gibi; diriden ölü, yâni insandan nutfe, tavuk ve kuşlar yumurta çıkarırsın diyenler de olmuş; kâfirden mü'min, mü'minden fâsık ve fâcir yaratırsın mânâsını verenler de olmuştur.

Meselâ Hazret-i Âdem gibi Halifetullâh bir zât-ı şerifin sulbünden Kaabil gibi katil ve âtesperest bir herif zuhûr eder. Sonra Âzer gibi put yapan ve yaptığına tapan bir gafilden Halilullah misâli bir zât-ı âlî meydana gelir. Yine Kaadir-i mutlak hazretleri, yokluktan varlık izhâr eder, sonra o varlığı yokluğa iâde eyler.

17186

مردکارنده که انبارش تهیست
شاد و خوش نی بر امید نیستیست

«Tohumu tarlaya atmakla anbarı boşalmış olan çiftçi, yokluk ümidiy-le şâd ve hoş değil midir?»

(83) Sûrei Âl-i İmrân : 26-27.

17187

که بر ویدان زسوی بیستی
فهم کن کرو افت مبینی

«Ektiği tohum yokluktan yetişip bitecektir. Eğer mânâya vâkıf isen bu misalden anla!»

17188

دمبدم از نیستی تو منتظر
که بیانی فهم و ذوق ارام و بر

«Sen de anbean yokluktan anlayış, zevk, huzur ve ihsan bulmayı beklemektesin.»

17189

نیست دستوری کشاد این راز را
ورنه بغدادی کنم انجاز را

«Bu sırrı açmaya izin yoktur. Yoksa ben (değersiz bir şehir olan) Ebhaz'ı Bağdar haline getirirdim.»

Şârih Ankaravî «Ebhâz bir şehrin ismidir ki ziyâde hakirdir ve küçüktür» diyor. Fakat nerede olduğunu söyleyemiyor.

17190

پس خزانه صنع حق باشد عدم
که بر آردز و عطاها دهمبدم

«O halde yokluk, Hak san'atının hazinesidir. Anbeân oradan ihsan ve keremler gelip durmadadır.»

«YOK GIBİ GÖRÜNEN VE HAKİKATTE VAR OLAN ÂLEMLE, YOK
OLDUĞU HALDE VAR GÖRÜNEN ÂLEM»

17191

یست را بنمود هست و محشم
هست را بنمود بر شکل عدم

«Cenâb-ı Hak, yoku var ve debdebeli olarak gösterdi, varı da yokluk
şeklinde izhar etmiştir.»

17192

بحر را پوشیدو کف کرد آشکار
باد را پوشید و نمود غبار

«Kezâ o Kaadir-i Mutlak; denizi gizledi, köpüğü meydana çıkardı.
Rüzgarı gizledi de sana onun kaldırdığı tozu gösterdi.»

17193

چون مناره خاک بچان در هوا
خاک از خود چون براید بر علا

«Toz, hava içinde kıvrıla kıvrıla yükselir. Toprak nasıl olur da ken-
diliğinden yükseklerle çıkabilir?»

17194

خاک را بینی بیلا ای علیل
باد را ای جز بتعریف دلیل

«Ey görüşü illetli olan kimse; tozu, toprağı yükselmiş görürsün, rüz-
gârı ise görmüyorsun, onu delil ile anlıyorsun.»
Ki onun mevcudiyetinin delili tozun savrulup yükseklerle çıkması-
dır.

17195

کف می بینی روانه هر طرف
کف ن دریا ندارد معصرف

«Dalga köpüklerinin her tarafa akıp gittiğini görürsün. Fakat köpük
kendi kendine var olamaz ki.»

17196

کف بحس بینی و دریا از دلیل
فکر پنهان آشکارا قال و قبل

«Köpüğü görme hissinle görür, denizi ise delil ile anlarsın. Bunun
gibi düşünce gizlidir de dedi kodu meydanda...»

Hulâsa; hakikatte var olan gizli, sûreten mevcud olan da meydanda-
dır. Öyle iken:

17197

نفی را اثبات می پنداشتیم
دیده معدوم بینی داشتیم

«Biz, yoku var sanıyoruz. Çünkü gözlerimiz ancak mevhum mevcûdu
görebiliyor.»

17198

دیده کارا نعلاسی شد بدید
کی تواند جز حبال و نیست دید

«Uykulu göz hayalden ve yoktan başka ne görebilir?»

17199

لاجرم سر کشته کشتم از ضلال
چون حقیقت شد پنهان پیدا خیال

«Hasılı azgınlıkla başımız dönmüş, şaşırıp kalmışız. Nazarımızda ha-
kikat gizli kalıyor, ancak hayali görüyoruz.»

آفرین ای اوستاد سحر باف
که نمودی معرضا ترا درد صاف

«Aferin ey büyüler yapan üstad! Hakikat âleminden yüz çevirenlerle, şarab tortusu gibi, bu Dünyayı saf ve parlak gösterdin.»

Büyü: Sebebini halkın anhyamadığı fiil demektir. Ef'âl-i İlâhiyyenin hikmeti de anlaşılamadığından o itibar ile de Cenâb-ı Hakka (Büyüler üstadı) diye hitap edilmiştir.

ساحران مهتاب پیمایند زود
پیش بازرگان وزر گیرند سود

«Büyücüler, ay ışığını kumaş yerine tüccara ölçüp biçerler de onlardan para çekerler.»

سیم برابند زین کون پیچ پیچ
سیم از کف رفته وان کر باس هیچ

«Büyücüler böyle hiylekârâne hareketle para kazanırlar. Halbuki tüccar'ın parası elden gider, kumaş ise hiç olur.»

Eskiden bazı sihirbazlar varmış ki ay ışığını kumaş diye gösterirler ve isteyenlere ölçüp ölçüp satmak suretiyle müşterileri dolandırıyorlarmış.

Hazret-i Mevlânâ (Üstâd Sihirbâz) dediği Cenâb-ı Hakkın yoku var, varı yok gösterdiğine o sihirbazların vücudu olmayan kumaşları var gibi gösterip sattıklarını misal gösteriyor. Malum bir (misâl), bir de (misl) vardır. Misal bir şeyin benzeri (misl) ise tıpkısı demektir. Misaller hiç bir vakit, bir şeyin aynı, tıpkısı olamazlar. Ancak bir cihetten benzerlik gösterebilirler. Buradaki misal: Sihirbazların mevcut olmayan kumaşı mevcut gibi göstermeleridir. Yoksa para koparmak ve müşteriye dolandırmak değildir.

Bundan sonra Hazret-i Mevlânâ nasihat olmak üzere diyor ki:

این جهان دوست و ما آن ناجرم
که از و مهتاب ماهتاب بوده حرم

«Bu Dünya bir sihirbazdır, biz de onun müşterisiyiz ki ondan arşınla ay ışığı satın alır ve aldırırız.»

Dünyanın dâr'ul-gurur, yani aldatıcı bir âlem olduğuna dair bir hadis olduğu gibi onun (Sahhâre) ve (gaddâre) bulunduğunu beyan eden bir hadis-i şerif rivâyet edilmiştir. Onun bekâsız olduğunu, en bâriz hakikatın ölüm bulunduğunu hepimiz bildiğimiz, hattâ ahabımızın, komşularımızın ölüp gittiklerini gördüğümüz halde yine o vefâsız, bekâsız dünyaya aldanmaktan, kendimizi ölmeyecekmişiz gibi sanmaktan kurtulamayız. İşte bu gafletimiz onun sihri eseridir.

کز کنند کر باس بانصد کنز شتاب
ساحرانه او ز نور ماهتاب

«O sihirbaz, ay ışığından alelacele beş yüz arşın kumaş ölçer.»

چون ستدا وسیم عمرت ای رمی
سیم شد کر باس نی کیسه تهی

«O senin gümüş akçe gibi olan ömrünü alınca, ömür gümüşü gitmiş, hayâli kumaş ortadan kaybolmuş, kesen ise boşalmış olur.»

قل اعوذت خواند باید کای احد
هین ز فانات افغان وز عقد

«Ey Dünya sihrine kapılan kimse; sana (Kul eûzû) yû okumak ve: Yâ Rabbi, lutfet, beni bu üfürüklerden koru, feryad bu düğümlerden!..»

می دمندندر کره آن ساحرات
الغیث المستغاث از بردومات

«O büyücü kadınlar, düğümler üstüne üflerler. Onların şerrinden sana sığınırım ey imdada yetişen Allah, medet... demek gerek.»

(Muavvezeteyn) denilen (Kul eûzû) sûrelerine işârettir. Bu sûrelerin nüzülüne sebep olmak üzere rivâyet edilmiştir ki: Bir yahudi çocuğu Aleyhisselâm Efendimizin hizmetinde bulunuyordu. Medine civarındaki yahudilerden (Lebid Bin El-Âsam)ın kızları, o çocuğu kandırdılar. Resûlullah Hazretlerinin tarakta kalmış saç tellerinden, bir kaç diş de tarağın-
dan getirdiler. Onlarla bir ipe on bir düğüm bağladılar ve sihir yaptılar. Sonra o ipi Zervân kuyusunda bir taşın altına koydular. Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretlerinin bundan müteessir olması üzerine Cenâb-ı Hak Muavvezeteyn sûrelerini inzâl buyurdu ki ikisi on bir âyetti. Cenâb-ı Peygamber, Hazret-i Ali (Kerremallâhü veche) yi gönderip o ipi getirtti. Muavvezeteynin her âyeti okununca düğümlerin biri çözüldü. Resûlullah da rahatsızlıktan kurtuldu. O sûreler şunlardır:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝ وَمِنْ
شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ
فِي الْعُقَدِ ۝ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝

«De ki: Sabâhın Rabbine sığınırım, yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfüren (nefes) lerin şerrinden. Ve hased edenin, hased(ini belli) ettiği zaman, şerrinden⁸⁴.»

Buradaki neffâsât: Yahudi Lebid Bin El-Âsam'ın kızları, hâsîd de yahudi kavmidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝ مَلِكِ النَّاسِ ۝ إِلَهِ النَّاسِ ۝
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝ الَّذِي يُوَسْوِسُ
فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝ مِنَ الْغِيَةِ وَالنَّاسِ ۝

«De ki: Sığınırım insanların Rabbine, insanların yegâne mâlikine, insanların ma'buduna, o sinsi şeytanın şerrinden, ki o, insanların göğüsle-
rine daima vesvese verendir. (O Şeytan) gerek cinden insandan (ol-
sun)⁸⁵.»

Hazret-i Mevlânâ, dünyanın sihrinden kurtulmak için Muavvezeteyn sûrelerini okumayı tavsiye etmekle berâber diyor ki:

17208

لیک رکخوان از زبان فعل نیز
که زبان قول ستست ای عزیز

«Lâkin azizim, Muavvezeteyni yalnız kavî ile değil; işinin, gücünün diliyle de okumalıyım. Söz dili gevşektir.»

17209

در زمانه سرتراسه مهرهند
آن یکی وافی و آن دوغد رمند

«Zamânede sana üç arkadaşı vardır ki biri vefâkâr, ikisi gaddardır.»

17210

آن یکی باران و دیگر رخت و مال
و آن سوم وافیست و آن حسن الفعال

«Vefasız ve gaddar olan iki şeyin biri: Dost görünenler, diğeri mal ve eşyadır. Vefâlı olan üçüncüsü ise âmâl-i hasenedir, yani iyi işlerdir.»

(85) Sûrei Nas : 1-6.

(84) Sûrei Felâk : 1-5.

مال ناید باتو بیرون از قصور

یار آید لیکت آید تابکور

«Mal; evden, dışarı çıkıp seninle beraber gelmez. Yâr gelir amma kabrin kenârına kadar gelir.»

چون ترار وز اجل آید پیش

یار کوید از زبان حال خویش

«Ecel günü gelip sana çatınca yârin, ahabbın hâl diliyle der ki:»

تابد بخا بدش همره نیستم

بر سر کورت زمانی نیستم

«Sana buraya kadar yoldaşım, bundan ötesine gidemem. Kabrinin üstünde bir müddet dururum.»

فعل توو افبست زوکن ملتحد

که در آید باتودر قعر لحد

«Amelin ise vefâkârdır, onlara sarıl ki onlar; kabir çukuruna kadar seninle gelirler.»

«HAZRET-İ MUHAMMED SALLALLÂHU ALEYHI VESELLEMİN
BİR HADİSİNİN TEFSİRİ»

Hadis-i Şerif şudur:

«Sana, seninle birlikte mezara gömülecek bir eş, bir arkadaş lâzım. Sen onunla gömülürsün, sen ölüsün ama o diridir. İyi ise sana iyilikte bulunur, kötü ise senden selâmeti izâle eder. İşte bu eş, senin amelindir. Kudretin yettiği kadar onu ıslâha çalış.»

بس پیغمبر گفت سهران طریقی

باوقار از عمل نبود رفیق

«Hazret-i Peygamber Sallallâhu Aleyhi Vesellem buyurdu ki: Âhiret yolu için amelden daha vefâkâr bir arkadaş bulunmaz.»

کربودنیکو ابدیارت شود

وربود بددر لخدمارت شود

«Eğer o amel iyi ise sana ebediyen dost olur, kötü ise, kabirde yılanın olur, seni sokar.»

این عمل وین کسب در راه سداد

کی توان کردای پدری اوستاد

«Babam, doğruluk yolunda bu amel ve bu kazanç nasıl olur da üstad-sız elde edilebilir?»

دون ترکیبی که در عالم رود

هیچ بی ارشاد استادی بود

«Dünyadaki en âdi sanat dahi bir üstadın tâlimi ve irşadı olmaksızın elde edilebilir mi?»

اولش علمست وانکاهی عمل

تادهدر بعد مهلت یا اجل

«Her sanatın ibtidâsı ilim, sonrası ameldir ki bir müddet sonra, yâhud eceli müteâkip semere verir.»

O halde:

17220

استعینوا فی الحرف یادا النہی
من کریم صالح من اهلہا

«Ey akıl sahibi, san'ata çalış, fakat o san'atın aslını, inceliklerini kerim ve sâlih bir üstaddan taleb et!»

17221

اطلب الدراخی وسط الصدف
واطلب الفن من ارباب الحرف

«Birader; inciye sedefin ortasında ara, san'atı da o sanatın ehlerinden iste.»

17222

ان رأیت ناصحین انصفوا
بادروا التعلیم لاتستخفوا

«Hayırhâh kimseleri görürseniz, insaf edin de, onlardan öğrenmeye çalışın, çekinmeyin.»

17223

درد باغی کہ خلق پوشید مرد
خواجگی خواجہ را آن کم نکرد

«Bir debbağ, iş görürken eski püskü bir hırka giyse, bu hırka, onun efendiliğini ve zenginliğini azaltmaz.»

17224

وقت دم آہنکار پوشید دلق
احتشام او نشدم پیش خلق

«Bir demirci demir döverken, yırtık pırtık bir iş elbisesine bürünse bu, halk nazarında onun itibarını azaltmaz.»

17225

بس لباس کہ بیرون کن ز تن
ملس دل پوش در آموختن

«Öyle ise vücudundan kibir ve azamet elbisesini çıkar. Öğrenmekte zül ve tevâzu libâsını giyin.»

Binâenaleyh, hocana, üstâdına karşı hurmetsizlikte ve serkeşlikte bulunma.

17226

علم آموزی طریقش قولی است
حرفت آموزی طریقش فعلی است

«İlim öğrenmenin yolu sözledir, sanat öğrenmenin yolu ise iş ve hareketledir.»

17227

فقر خواهی آن بصحبت قائم است
نی زبات کارمی آید نہ دست

«Yokluk öğrenmek istersen bu, bir mürşid sohbetiyle kaim ve mümkünür. Bu hususta ne dilin işe yarar, ne de elin.»

17228

دانش آنرا ستاند جان زجان
نی زراء دفترنی از زبان

«Yokluk ilmini can, ancak bir candan alır. Bu, defterden okumak ve dilden söylemekle mümkün değildir.»

17229

دردل سالک اگر هست آن رموز
رمزدانی نیست سالک را هنوز

«Eğer sâlikin kalbinde fakr'ın remzi varsa bil ki daha onda fakrın rumûzu hâsıl olmamıştır.»

Buradaki (fakr) maddi ihtiyac ve zaruret mânâsına olan fakirlik değildir. Fakr-ı mânevîdir. Kendini ve bir şeye mâlikiyeti görmemek, her şeyin Mâlik-ül-Mülke âid olduğunu zevken bilmektir. Denilmiştir ki: «Köle de, onun nesi varsa o da efendisininindir.» Mâdemki Hakkın kulu-yuz, temellük yâni «Şu şey benimdir» demek vehmine düşmemeliyiz. Nemiz varsa onların ve kendimizin Allahın olduğuna yakın hâsıl etmeliyiz. Ve o yakîni Haktan beklemeliyiz, zira:

17230

تادلش را شرح آن ساز دضیا
بس الم نشرح بفرماید خدا

«Sâlikin gönlü açılır, nurlanırsa, o vakit Hak Teâlâ: (Biz senin sineni, yâni bânînini şerh etmedik, ona vüsat vermedik mi?) buyurur.»

17231

که درون سینه شرح داده ایم
شرح اندر سینه ات بنهاده ایم

«Ey sâlik; senin de içini açtık, göğsünü ferahlattık»
Lâkin:

17232

توهنوز از خارج انرا طالبی
محلی از دیگران چون حالی

«Sen ise onu hâlâ dışarıda aramaktasın. Süt sağılan yer sensin de, sen başkalarının süt sağmasını bekliyorsun.»

17233

جشمه شیرست در توبی کنار
توچرامی شیر جویی از تغار

«Sende had ve kenarı olmayan bir süt pınarı vardır. O halde niçin harieteki bir tulumdan süt talep ediyorsun?»

17234

«مندی داری به بحر ای آبگیر
شک که دار از آب - من از حذر»

«Ey su çeken, denize bir deligin, bir yolun var senin. Bir kuyudan su çekmekten utan!»

17235

که الم نشرح نه شرح هست باز
چون شدی توشرح جوو کدی ساز

«(Elem neşrah) nazm-ı celili senin için bir şerh ve açık bir genişlik değildir? Öyle iken neden sıkılır, neden yine şerh istersin?»

17236

در نکر در شرح دل در اندرون
تا باید طعنه لاتبصرون

«İçindeki şerh-i kalbiye dikkat et ki (Lâ tûbsırûn) ayıplaması vârid olmasın.»

(Ve'z-Zâriyât Sûresi)nde buyurulmuştur ki:

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ۝ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ۝

«(Küre-i) arzda kâmil bilgi saahibleri için nice âyetler vardır. Kendi nefislerinizde dahi (nice âyetler var. Bunları) hiç de görüyormusunuz?»

Buradaki istifhâm emir mânâsınadır ve: «Bakın da görün» demektir.

«(O, SİZİNLE BERABERDİR) ÂYETİNİN TEFSİRİ»

Sûret'ül-Hadîd-de buyurulmuştur ki:

(86) Sûret Zâriyât: 20-21

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ
يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ
فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٨٧﴾

«O, gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra (hükümü) arşı istilâ edendir. Yere giren, oradan çıkan, gökten inen, oraya yükselen her şeyi O bilir. Nerede olursanız olun. O, sizinle beraberdir. Ne yaparsanız Allah hakkıyla görücüdür⁽⁸⁷⁾.»

Yunus Emre demiştir ki:

«Ararsan Mevlâyı kalbinde ara,
Kudüs'te, Mekke'de, Hacda değildir.»

Bir hadis-i kutside: «Beni, arzım ve semâvâtım istiâb edemedi, lâkin takî, nakî ve müteverri kulumun kalbi istiâb etti.» buyurulmuştur.

Bu istiâbın nasıl olduğunu anlamak da yine zevke ve keşfe bağlıdır.

Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki:

17237

یکت سدرنان ترا بر فرق سر
توهمی خواهی لب نان در بدر

«Başında ekmek dolu bir sepet olduğu halde sen hâlâ kapı kapı dolaşıyor, bir dilim ekmek istiyorsun.»

17238

در سر خود پیچ هل خیره سری
رو در دل زن چرا بر مهدری

«Kendi başına dolan, sersemliği bırak, Yürü, gönül kapısını çal. Niçin her kapıya baş vuruyorsun?»

Yâni Allah'ı bulmak istiyorsan O'nu kendinde ara. Ötede, beride do-

(87) Sûrei Hadîd : 4.

laşma, husûsiyle bir takım müddel ve mütegeyyib kimselere bağ vurma. Talebin ihlâs ile olursa Allah sana bir murîd-i kâmil gönderir. Onun irsâdı ve ifâzası da gözündeki gaflet perdesini kaldırır. Şimdiki halde sen:

17239

تا بزانی میان آب جو
غافل از خود زین و آن تو آب جو

«Dizine kadar dereye girmişsin de, kendinden gafilisin; şundan bundan su isteyip duruyorsun.»

17240

پیش آب و پس هم آب بامدد
چشمه‌ارا پیش سدهو خلف سد

«Önünde de, arkanda da dâimi akar bir su var. Lâkin önünde de arkanda da mâniâlar mevcut ve gaflet perdesi ile gözlerin kapalı.»

Bu hal şuna benzer ki:

17241

اسب زیران و فارس اسب جو
جیست این گفت اسب لیکن اسب کو

«At süvarinin altında iken süvari at arıyor. Ona: (Bu, altındaki nedir?) diye sorarsan, (At, ama at nerede?) diyor.»

17242

مست آب و پیش روی اوست آن
اندر آب و غیر زاب روان

«Suyun sarhoğu, su da gözü önünde. Kendisi su içinde, fakat akar su-dan bîhaber.»

17243

مست چیزو پیش روی اوست چیز

بخبرزان چیز دشرخ خویش نیز

«Bir kimse, bir şeyin mesti ve âşıkıdır. O şey ise gözünün önünde iken hem onu görmüyor, hem kendindeki şerh-i sadri bilmiyor.»

17244

چون کهر در بحر کوید بحر کو

وان خیال چون صدف دیوا راو

«İnci gibi hani. İnci de denizde iken deniz nerede? diye sorar. O gafleti ve hayali, sedef gibi onun duvarı olmuştur.»

17245

کفتن آن کو حجابش میشود

ابر تاب آفتابش میشود

«Onun, nerede? diye sorması ona hicab olmakta, Güneşin ziyasını kaplayan bir bulut kesilmede...»

17246

بند چشم اوست هم چشم بدش

عین رفع سد او کشته سدش

«Onun kötü ve illetli olan gözü, kendi görüşüne perde olmuştur. Ben gaflet perdesini kaldırdım vehmine düşmesi de kendisi için bir sed teşkil eylemiştir.»

17247

بندکوش اوشده هم هوش او

هوش باحق دارای مدهوش او

«Onun akli da, kulağını tıkamıştır. Ey hakkın şaşkınlığı olan kimse: aklını Allah'a ver!»

«(BÜTÜN DERTLERİNİ BİR DERT YAPANI, CENABI HAK BAŞKA DERTLERDEN KURTARIR, FAKAT DERTLERİNİ DAĞITAN, BİR ÇOK ŞEYLERE DERTLENEN KİŞİYİ, HANGİ VADİDE HELÂK OLACAKSA HAK KAVIRMAZ.) HADİS-İ ŞERİFİNİN TEFSİRİ.»

17248

هو شرانوزیع کردی بر جهات

می نیز دتر آن ترهات

«Sen aklını muhtelif yerlere dağıtıyorsun. Halbuki o saçma sapan uğraşman, o beyhûde dırıldanman bir tere yaprağına bile değmez.»

17249

آب هس رامی کشد مریخ خار

آب هوش چون رسد سوی ثمار

«Senin akıl suyunu her dikenin kökü emip durdukça o su meyvelere nasıl ulaşabilir?»

17250

هین بز این شاخ بدرا خو کنش

آب ده این شاخ خوش رانوکش

«Aklını başına al da vücudun bahçesinde sürmüş olan o muzır dalları kes. Hoş ve faydalı sürgünlere de su ver, tazelendir.»

Buradaki (şâh-ı bed) yâni kötü sürgünden maksad: Nefsânî ve şehvânî düşünceler ve emellerdir. (Şâh-ı hoş)dan murad da: Rûhânî ve Rabbânî arzulardır. Bir ağacın münâsebetsiz sürgünlerini kesmek lâzımdır ki o ağaç meyve verebilsin. Binâenaleyh sen de cismin ağacının uygun-suz ve muzır sürgünleri demek olan şehvânî ve nefsânî emelleri koparmalı, bilakis meyve yetiştirecek, yâni rûhânî ve Rabbânî hisler yetiştirecek olan dallara su vermelisin.

17251

همدو سنبند این زمان آخرنکر

کین شود باطل ازان رویدنکر

«O muzır ve faydalı sürgünlerden şimdi ikisi de yeşildir. Dikkat et ki biri kurusun, o biri meyve versin.»

17252

آب باغ این را حلال آرا حرام
فرق را آخر بینی والسلام

«Bağın suyu o faydalı sürgüne helal, diğerine haramdır. Aralarındaki farkı sonra görürsün vesselâm.»

Faydalı sürgüne su vermek adâlet, muzır olanı sulamak zulümdür.

17253

عدل چه بود آب ده اشجار را
ظلم چه بود آب دادن خار را

«Adâlet nedir? Meyve ağaçlarına su vermektir. Zulüm nedir? Dikenin sulamaktır.»

17254

عدل وضع نعمتی بر مومنین
نی هر یخی که باشد آب کش

«Adâlet bir nimeti yerine koymaktır, yoksa her su çeken kökü sulamak değildir.»

Yâni hakkı, hak sâhibine vermektir. Müstehak olmayana vermek zulümdür.

17255

نعمت حق را بجان و عقل ده
نی بطبع پرزحبر و پر کرم

«Hakk'ın nimetini can ile akla ver, iç ağrısına uğramış, düğümlerle, sıkıntılarla dopdolu olmuş tabiata değil.»

17256

بار کن بکارم را برکت
بردل و جان کم نه آن جان کثرت

«Dünya gamının savaşını bedenine yükle. O can çekişmeyi gönlüne, canına az tattır.»

Yâni Dünya meşakkatiyle cismini uğraştır, kalbini ve ruhunu onlarla meşgul etme.

17257

بر سر عیسی نهاده تنگت بار
خرسکیزه میزند در مرغزار

«Sen, İsânın başına yük dengini koymuşsun - yâni yükü İsâ gibi olan ruhuna taşıyorsun - merkeb gibi olan nefsine ise çayırda salma geziyor ve sıçrayıp yuvarlanıyor.»

17258

سرمه را در کوش کردن شرط نیست
کار دل را جستن از تن شرط نیست

«Sürmeyi kulağa çekmezler. Gönül işini bedenden istemek şart değildir.»

Çünkü bu, sürmeyi mevkiinin gayrisına koymaktır. O ise zulümdür.

17259

کردلی رونا زکن خواری مکش
ورنخی شکر منوش و زهر چش

«Eğer sen kalbden ibâret isen git, hakâret çekme. Yok ancak cisim isen şeker yeme, zehir tat.»

Yâni sen sâfiyet ve nûrâniyet kesbederek münevver bir kalb haline gelmişsen, halkdan müstağni ol, onlardan bir şey istemek sûretiyle hakâret çekme. Yok mertebeyi bulamamış ve yalnız cesedden ibâret kalmışsan riyâzet ve mücâhedede bulun ki:

17260

زهرتن رانا فعتت و قندید
تن همان بهتر که باشد بی مدد

«Zehir, cisme faydalı, şeker ise zararlıdır. Bedenin yardım görmemesi, yâni türlü nimetlerle beslenmemesi daha iyidir.»

17261

هیزم دوزخ تنست و کم کنش
وربروید هیزم نور کنش

«Beden, Cehennem odunudur, onu azalt. Eğer yeni bir odun biterse hemen kes.»

Yâni vücûdunu besleyip semirtme ki o Cehenneme odun olur. Eğer fazla yiyip içme ile şişmanlayacak olursan onu oruçla ve riyâzetle zayıflat.

17262

ورنه حال حطب باشی حطب
دردو عالم همچو جفت بولهب

«Yoksa Ebû Lehebin karısı gibi iki âlemde odun hamalı olursun.»

Aleyhissalât Efendimizin amcalarından (Ebû Leheb), Resûlullahın en şiddetli düşmanlarından idi. Karısı Ümmü Cemil de kocası gibi idi. Kıra çıkar, toplayıp yüklendiği çalı, çırpı ve dikenleri, Sallallâhü Aleyhi Vessellem Efendimiz Hazretlerinin kapısı önüne ve geçeceği yollara dökerdi. Bu münâsebetlilik dolayısıyla (Tebbet) sûresi nâzil olmuş, onun hakkında (hammâlet'el-hatab) yâni (odun hammalı) tâbir buyurulmuştur.

17263

از حطب بشناس شاخ سدره را
کرچه همدو سبز باشندای فتا

«Ey yiğit, ikisi de yeşil ve yaş olmakla beraber, sen odun ile sidre dalını tanı ve ayırd et.»

17264

اصل آن شاخت هم آسمان
اصل این شاخت از نار و دخان

«Sidre dalının kökü yedinci kat göktedir. Beden odununun kökü ise ateşten ve dumandandır.»

17265

هست مانند بصورت پیش حس
که غلط بینست چشم و کیش حس

«Bu can gözüne görünür; gönüle varmak için yorul, çabala..»
Yâni bir sâhib-i dil'in irşâdına müracaat et.

17266

ورنداری پانجنبان خوش را
تا بینی مرکم و مریش را

«Eğer ayağın yoksa kımıldanarak ve sürünerek git ki nihâyet her azı, her çoğu gör.»

«EĞER YOLCU İSEN SANA YOL AÇARLAR, EĞER YOK OLURSAN SANA VARLIKLÂ YÖNELİRLER» BEYTİNİN MÂNASI

17267

کرزلیخا بست درها هر طرف
یافت یوسف هم ز جنبش منصرف

Züleyhâ her taraftan kapıları kapadı ama Yusuf Aleyhisselâm'da hiç bir hareket görünmedi.»

17268

باز شد قفل درویره شد بدید
چون توکل کرد یوسف بر جهید

«Kilit ve kapı tekrar açıldı, yol görüldü. Çünkü Yusuf, Allahuna dayanmıştı, her yana dönüp dolaşmaktaydı.»

17269

کرچه رخنه نیست عالم را بدید
خیره یوسف و ارمی بایددوید

«Bu tabiat âleminden harice çıkmak için hernekadar, bir yarık, bir kapı görünmüyor ise de, Yusuf gibi hayran bir halde heryana koşmak gerek.»

Bu nasıl olur? sül-i mukadderine bir misal ile cevap verilip deniliyor ki:

17270

آمدی اندر جهان ای محتجن
هیچ می بینی طریق آمدن

«Ey imtihan ve ibtilâya uğramış kimse; sen Dünyaya geldin. Lâkin geliş yolunu biliyor muydun? Hayır...»

Geliş yolunu bilmediğin gibi gidiş yolunu da bilmezsin. Amma geldiğin gibi gideceksin.

17271

کردانی تانکونی راه نیست
زین رمی راه مارار قدیست

«Bilmiyorsan, sakın, yol yoktur deme. Bizim için bu görünmeyen yoldan gitmek muhakkaktır.»

Meselâ:

17272

میروی در خواب شادان جب و راست
هیچ دانی راه آن میدان کجاست

«Rüyâda mesrur olarak sağa sola gidersin, fakat o meydanın yolu nerededir, hiç biliyor musun?»

17273

توبند آن چشم و خود تسلیم کن
خویش را بینی در آن شهر کهن

«Sen gözünü kapa ve bir mürşide teslim ol ki o eski şehirde kendini göresin.»

17274

چشم چون بدی که صد چشم خار
بند چشم نیست آن سو از غمار

«Lâkin gözünü nasıl kapayabilirsin ki yüzlerce mahmûr göz, bu tarafta senin gözlerine bağ olmuştur.»

17275

چار چشمی توز عشق مشتری
بر امید مهتری و سروری

«Büyüklik ve reislik ümidiyle, müşteri aşkından - yâni seni satın alacak kimseler bulmak arzusuyla - gözünü kapamak şöyle dursun, âdetâ gözlük takıp dört gözle bakıyorsun.»

17276

ورنجی مشتری بینی بخواب
جفدبدکی خواب بند جز خراب

«Uyusan bile rüyâda müşteri görürsün, kötü baykuş rüyâda harabeden başka birşey görebilir mi?»

17277

مشتری خواهی هر دم پیچ پیچ
توجه داری که فروشی هیچ هیچ

«Her ân müşteri ister ve o arzu ile kıvranırsın, fakat neyin var ki satacaksın? Hiç, hiç...»

17278

کر ترا نالی بدی یاچاشتی
از خریداران فراغت داشتی

«Gönlünde, eğer ekmeğin, yâhud bir öğle yemeğin olsaydı, müşteri talebinden vaz geçerdin.»

«PEYGAMBERLİK İDDİA EDEN BİR ŞAHSA: (NE YEDİN DE BÖYLE SAÇMA SAPAN SÖYLÜYORSUN?) DEDİLER. (EĞER BİR ŞEY BULUP YESEYDİM NE SERSEMLEŞİR, NE DE SAÇMA SAPAN SÖYLERDİM). DEDİ... HER DOĞRU SÖZ, EHLİ OLMAYANA SÖYLENİLİRSE SAÇMA DENİR, HATTÂ SÖYLEYENLER O SÖZÜ SÖYLEMEYE GÖREVLİ OLSALAR BİLE.»

17279

آن یکی میبگفت من پیغمبرم
از همه پیغمبران فاضلترم

«Birisi: (Ben peygamberim, hattâ bütün peygamberlerden efdalim) diyordu.»

17280

کردنش بستند و بردندش بشاه
کین همی گویدرسولم از آله

«Boynundan bağladılar, (Ben Allah tarafından resûlüm) diyor diye şahın huzuruna götürdüler.»

17281

خلق بروی جمع چون مور و مانخ
که چه مکرست و چه تزویر و چه فتح

«Ahâli karınca ve çekirge gibi onun başına toplandı. Bu ne hiyle, bu ne tezvîr ve tuzak? diyorlardı.»

Hazret-i Mevlânâ bu vesile ile enbiyâ hazarâtı ve kavimleri arasında cereyan eden mükâlemeyi naklediyor ve diyor ki:

17282 *

کرر رسول اینست کیداز عدم
ما همه پیغمبریم و محتشم

«Münkirler diyorlardı ki: Eğer bu, yokluk aleminden elçi olarak gelmişse biz hep peygamberiz, hep yüceyiz.»

Çünkü cümlemiz yokluk aleminden gelmişiz.

17283

ماز نجا آمدم ایجا عرب
تو چرا مخصوص مائی ای ادیب

«Biz de bu âleme garîp olarak geldik. O halde ey edîb olan zât, neden peygamberlik yalnız sana mahsus oluyor?»

17284

داد ایشانرا جواب ان خوش رسول
کای گروه کورو نادان و فضول

«O hoş ve muhterem resûl onlara cevap verdi ki: Ey kör, câhil ve fûdûl kimseler!»

17285

این ندانستیدای قوم از قضا
بخبر اینجار سیدید از عما

«Şunu bilmediniz ki siz Kazây-ı İlâhiden kör ve habersiz olarak buraya geldiniz.»

17286

نی شما چون طفل حفته آمدید
بخبر از راه و از منزل بدید

«Siz o âlemden buraya uyumuş çocuk gibi geldiniz. Yollardan ve menzillerden bihaber bulunuyordunuz.»

17287

ما به بیداری روان کشتیم و خوش
ازواری پنج و شش تا پنج شش

«Biz ise hoş bir halde, havâss-ı hamse ve altı cihet âleminin ötesinden bu âleme kadar uyanık olarak geldik.»

17288

دیدہ منزلها زاصل واز اساس
چون قلاووزان خیر و ره شاس

«Menzillerin aşlını, esasını gördük. Zira kılavuzlarımız haberdardı ve yol biliyorlardı.»

Hazret-i Mevlânâ, şu bir kaç beyit ile enbiyâ ile diğer nâsın farkını beyan ettikten sonra kıssaya avdetle diyor ki:

17289

شاه را گفتند اشک جنس بدن
تا نکوبد جنس او هیچ این سخن

«Peygamberlik dâvasına kalkışan hakkında, Şâhâ: (Ona işkence yaptır da bir daha böyle sözler söylemesin), dediler.»

17290

شاه دیدش بس نزار و بس ضعیف
که بیک سبلی میرد آن نحیف

«Şâh baktı ki o adam pek çok zayıf. Öyle ki cılızlığından bir tokatla ölecek bir halde...»

Onun için kendi kendine dedi ki:

19291

کی توان اورا فشردن یازدن
که چو شیشه کشته است اورا بدن

«Ona işkence etmenin, yâhud döğmenin imkânı mı vardı? Bedeni adeta cam gibi olmuş.»

17292

ایک با او کویم از راه خوشی
که چراداری تولاف سرکشی

«Lâkin ona hoşluk tarikiyle: Sen niçin serkeşlik ediyorsun ve nübüvvet dâvasında bulunuyorsun? diye sorayım.»

17293

که در شقی ناید ایا هیچ کار
هم ز می سر کنداز غار مار

«Zirâ burada sertlik hiç bir işe yaramaz. Lütuf ile yılan bile delikten başını çıkarır, dedi.»

17294

مردما ترادور کرداز کردوی
شه لطیف بودوز می وردوی

«Ahâliyi, onun başından uzaklaştırdı. O padişâh latif bir zât idi; zikri, virdi de iyilikti.»

17295

بش نشاندش باز پرسیدش زجا
که کجاداری معاش و ملتجا

«Onu bir yere oturttu, yerinden, yurdundan, meskeninden, maişetinden sülâ eyledi.»

17296

گفت ای شه هستم از دارالسلام
آمده از ره درین دارالملام

«O cevap verdi ki: Şânım; ben Dârüsselâm'danım, oradan yola çıktım, bu melâmet yurduna düştüm.»

17297

نی مراخانه ست و نی یک همنشین
خانه کی کردست ماهی در زمین

«Burada ne evim, ne de birlikte oturduğum kimse var. Balık karada nasıl ev tutabilir?»

باز شه از روی لاغش گفت باز
که چه خوردی و چه داری چاشت ساز

«Pâdişah, latife ederek ona dedi ki: Ne yedin, öğle yemeği için neyin var?»

اشتهاداری چه خوردی بامداد
که چنین سرمستی و پرلاف و باد

«İştihân var mı? Sabahleyin ne yedin ki sarhoş bir hale gelmiş, atıp tutuyor, esip savuruyorsun?»

گفت اگر نام بدی خشک و طری
کی کنیم دعوی پیغمبری

«Adam cevap verdi ki: Eğer kuru, yâhud tâze ekmeğim olsaydı peygamberlik dâvâsına kalkıştırmıyım?»

دعوی پیغمبری با این گروه
همچنان باشد که دل جستن ز کوه

«Bu gürûha karşı peygamberlik dâvâsında bulunmak, bir dağda kâlb aramak gibidir.»

کس ز کوه و سنگ عقل و دل نجست
فهم و ضبط و نکته مشکل نجست

«Hiç kimse; dağdan, taştan akıl ve kâlb aramaz. Onlardan müşkil bir nüktenin anlaşılmasını ve hıfzedilmesini beklemez.»

هر چه کوئی باز گوید که همان
میکند افسوس چون مستهزیان

«Dağa ne söylesen akis tarikiyle onu tekrarlar. Müstehziler gibi seninle eğlenir.»

از کجا این قوم و پیغام از کجا
از حمادی جان کرا باشد رجا

«Bu kavim nerde, onlara haber vermek nerde? Cansız bir şeyde can bulunacağını kim umar?»

کر تو پیغام زنی آری وزر
پیش تو نهند جمله سیم و سر

«Eğer onlara kadından ve altından bahsedersen, senin önüne gümüşle beraber baş koyarlar.»

که فلان جاشاهدی میخواندت
عاشق آمد بر تو و میداندت

«Kezâ onlardan birine: (Seni falan yerdeki bir güzel çağırıyor, seni biliyor ve sana âşık olmuş) haberini versen âdetâ sana kul, köle olur.»

ور تو پیغام خدا آری جوشند
که یاسوی خدا ای نیک عهد

«Eğer Allah tarafından bal gibi bir haber getirsen de: Ey sözüne sağlam kimse, Allah'a gel desen.»

از جهان مرگت سوی برکت رو
چون بقا ممکن بود فانی مشو

«Ölümlü Dünyadan, nimet ve Ebediyyet Âlemine git. Mâdemki bekâ mümkündür, şu halde fâni olma! tavsiyesinde bulunursan.»

قصد خون تو کنند و قصد سر
نه از برای حمیت دین و هنر

«Senin başını kesmek ve kanını dökmek kasdında bulunurlar. Fakat bu din ve mârifet hamîyyetiyle değildir.»

BEŞİNCİ CİLD BİRİNCİ KİTABIN SONU (1)

(1) Merhum Tahir-ul Mevlevî'nin şerhi burada sona ermiş olup, Mesnevî'nin bundan sonraki birbuçuk ciltlik kısmı merhumun ömrü vefâ etmediği için şerhedilememiştir.

SEMA' HAKKINDA HZ. PİR'İN BEYANATI

دانی سماع چه بود سوت الی شنیدن
از حویشتن رسیدن با وصل او رسیدن

Semâ'ın ne olduğunu biliyor musun?

— ALLAH'ın «ben sizin rabbiniz değil miyim?» suâline, ruh zerrelerinin, «evet Rabbimizsin» deyişlerinin sesini duymak, kendinden geçmek, Rabbine kavuşmaktır.

دانی سماع چه بود احوال دوست دیدن
از پرده‌های لاهوت اسرار حق شنیدن

Semâ'ın ne olduğunu biliyor musun?

— Dostun hallerini görmek, lâhut perdelerinden Hakkın sırlarını bulmaktır.

دانی سماع چه بود بهبود شدن زه-تی
اندر فای مطلق ذوق بقاچشیدن

Semâ'ın ne olduğunu biliyor musun?

— Kendindeki varlıktan geçmek, mutlak yoklukta zevalsiz, devamlı varlık tadını tatmaktır.

دانی سماع چه بود در پیش ضرب عشقش
سر را چو کوی کردن بی باوسر دودیدن

Semâ'ın ne olduğunu biliyor musun?

— Dostun aşk çırpıntıları önünde başını top yapıp, başsız ayaksız dosta koşmaktır.

دانی سماع چه بود بانفس حرب کردن
چون مرغ نیم بسمل در خاک و خون طپیدن

Semâ'in ne olduğunu biliyor musun?

— Nefs ile harbetmek, yarı kesilmiş kuş gibi toprak ve kan içinde çırpınmaktır.

دانی سماع چه بود دردوای یعقوب
بوی وصال یوسف از پیره هن شمیدن

Semâ'in ne olduğunu biliyor musun?

— Yâ'kub'un derdini ve devasını bilmek, Yusuf'e kavuşmak korkusunu Yusuf'ün gömleğinden koklamaktır.

دانی سماع چه بود هم چون عصای موسی
آن سهرهای فرعون مردم بود کشیدم

Semâ'in ne olduğunu biliyor musun?

— Musa peygamberin asâsı gibi her solumda o Fir'av'n'in sihirlerini yutmak, yok etmektir.

دانی سماع چه بود سرزی لی مع الله
آجا ملک نکلن جدی واسطه رسیدن

Semâ'in ne olduğunu biliyor musun?

— «Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki, o vakitte ne Allah'a yakın bir melek, ne de bir peygamber aramıza giremez» hadis-i şerifinde buyurulduğu gibi SEMA' bir sırdır. İşte meleğin bile sığmadığı o yere var-sıtasız varmaktır.

دانی سماع چه بود مانند شمس تبریز
چشمان دل کشودن انوار قدس دیدن

Semâ'in ne olduğunu biliyor musun?

— Semâ', Şems-i Tebrizi gibi gönül gözlerini açmak ve kudsî nurları görmektir.